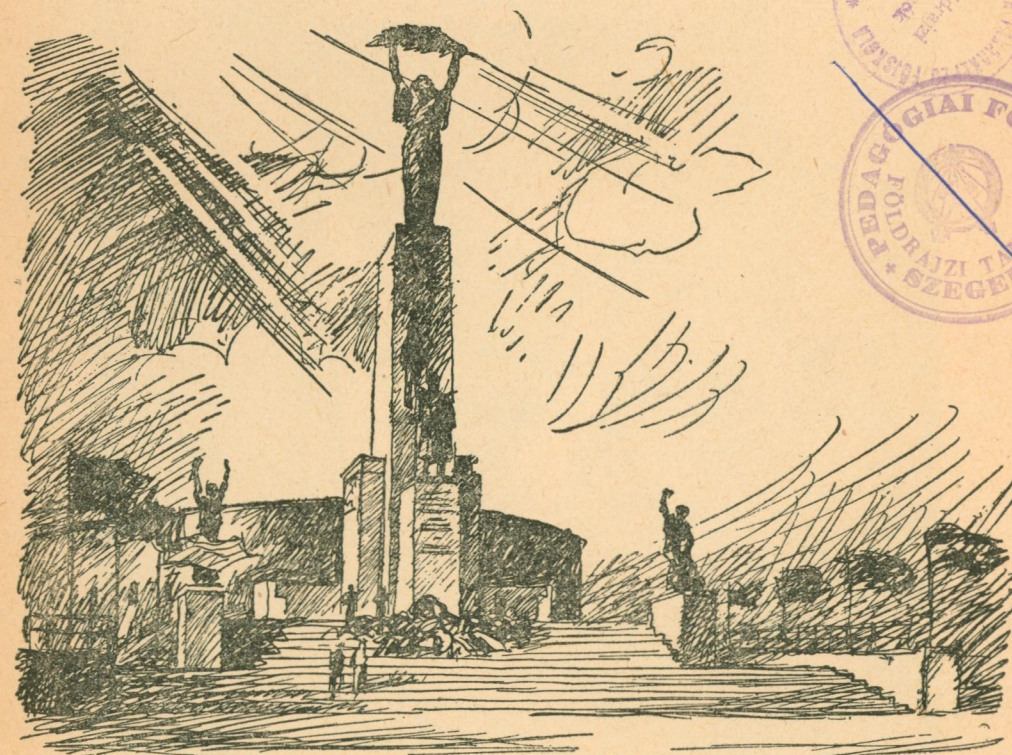

UTAZÁS AZ ÚJ MAGYARORSZÁGON

Írta:

*Dobozi Imre, Földes Mihály, Enczi Endre, Füsi József,
Hegedűs Géza, Komjáthy István, Koroda Miklós, László Gyula,
Lestyán Sándor, Soltész István, Teknős Péter, Urbán Ernő*

2579

IFJUSÁGI KÖNYVKIADÓ

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000618453

SZERKESZTETTE
LESTYÁN SÁNDOR

★

ZÁDOR ISTVÁN
KOSSUTH-DIJAS MŰVÉS
RAJZAIVAL

★

A BORÍTÓT
HONT-VARSÁNYI FERENC
RAJZOLTA

Felelős kiadó az Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: T. Aszódi Éva. Műszaki felelős: Gortvai Tivadar
1-517723. Athenaeum (F. v. Soproni B.)
Budapest, 1951

Rákonfi Mátás

B E V E Z E T É S

A hazafiságra nevelésről sok szó esik mostanában. Helyes, ha minél többet beszélünk róla, helyes, ha megismerkedünk mindazzal az értékkel, melyet nemzetünk történelme során felhalmozott. Történelmünk, kulturánk minden haladó hagyománya felbecsülhetetlen kincset jelent a számunkra, munkásosztályunk harcának és nagyszerű eredményeinek fényében. Számos könyvről beszél már e forradalmi multról, mely nem egy fényes példáját állítja elénk a hősiességnek, önfeláldozásnak, bátorságnak. Minél tökéletesebben magunkévá tesszük e multat, annál erősebbek vagyunk, annál biztosabb kézzel formáljuk ki jelenünket és kapunk iránymutatást a jövő számára.

Jelenünk harc közben formálódik, kovácsolódik. A hazafiság helytállásra is tanít bennünket, arra, hogy azt a földet, melyen e hősi mult kiforrott, amelyen az új szocialista ország épül, védjük és óvjuk, ha kell életünket is fel tudjuk áldozni érte.

A magyar tájat, az e tájon élő ember munkáját, természetformáló erejét, nagyszerű városait, műemlékeit, építményeit ismernünk kell azért, mert részesei vagyunk az épülő jövőnek. A táj formálásánál, a monumentális szocialista építkezésnél fel kell használnunk a mult haladó hagyományait és ehhez szeretnünk kell a magyar tájat, úgy ahogy Petőfi és Arany nemzedéke ismerte és szerette.

Mi egy kissé egyoldalúan ápoltuk eddig haladó hagyományainkat. Csupán a történelem felélesztését szorgalmaztuk, s közben elfelejtettünk azon földről, szépségeket rejtegető tájról, melyen Dózsa forradalma, Rákóczi vagy Kossuth dicsőséges harca lejátszódott. Petőfi és Arany nemcsak az Alföldet és a Bükk erdőrengetekeit szerették, hanem az Alföld szántóin és legelőin, a hegyek gyomrában, bányákban dolgozó magyar népet együtt látták e tájjal és szerették e tájat, melyet a magyar nép évezredek történelme folyamán nehéz harc közepette formált. A magyar nép zabolázta a rakoncátlan folyókat, szárította a mocsarakat, irtotta az erdőket, küzdött a természettel, közben kérlelhetetlen harcot folytatott elnyomói ellen.

Petőfi, Ady és József Attila tudták, hogy mennyi verejték és munka árán formálódik hazánk széppé, ezért rajongtak érte annyira, ezért énekeltek róla olyan szeretettel és olyan elragadóan, és ezért tudtak önfeláldozó harcot vívni érte. Még ma is Petőfit idézzük, ha a magyar róna szépségéről akarunk másokat meggyőzni.

Méneseeknek nyargaló futása
Zúg a szélben, körmeik dobognak,
S a csikósok kurjantása hallik
S pattogása hangos ostoroknak.

A tanyáknál szellő lágy ölében
Ringatódzik a kalászos búza,
S a smaragdnak eleven színével
A vidéket vígan koszorúzza.

Hároméves és ötéves tervünk hatalmas építkezései merőben megváltoztatják a magyar táj arculatát. Hatalmas gépek dübörgése veri fel a kalással ringatódzó alföldi vidéket, új városokat építünk, csatornázunk, hatalmas területeket teszünk öntözéssel termőföldekké. Ismerjük-e kellőképpen és szeretjük-e mi is úgy az új hazát, az új magyar tájat, mint ahogy Petőfiék szerették a maguk korabelit?

»Amikor mi arról beszélünk, hogy népünket hazafiságra kell nevelni — írja Révai elvtárs Az új magyar építészet kérdései c. tanulmányában —, akkor a magyar tájra is gondolunk. Helytelen, hogy a magyar tájnak a propagandája nem szerepel megfelelően új irodalmunkban, festészetünkben, annak ellenére, hogy a reformkor hazaszeretetre nevelésében, a 48-as forradalom hazafias érzelmeinek felkeltésében ez a mozzanat nem mellékes szerepet játszott. Csak a süket és vak nem hallja és látja, hogy Petőfi tájleíró költeményei mind hazafias versek. Az építészet, a városi táj is elválaszthatatlan része a magyar hazának és ha a magyar ember a házára gondol, akkor nemcsak a Petőfi által felfedezett Alföldre, hanem a Vigadóra, a Nemzeti Múzeumra, még a barokk Egerre is gondol. (Es hozzáteszem: gondol az ötéves terv által átalakított magyar tájra.)«

Tanulnunk kell a táj, a haza megszerettetése tekintetében a nagyszerű szovjet irodalom példájából. Nem egy könyv írja le azt a nagy természetátalakító munkát, mely a szovjet táj arculatát is döntően megváltoztatta. »A föld mintha érezné, hogy megszületett a törvényes, igazi, okos gazdája és feltárva rejtekeit, eléteríti kincseit«, írja a szovjethatalom megszületése utáni orosz földről Gorkij. S a folyókat duzzasztókkal szabályozó, a homokot öntözéssel termővé varázsoló orosz emberről, az új orosz tájról, annak szépségeiről szólnak Majakovszkij, Tyihonov versei, Solohov, Nyikolajeva, Iljin nagyszerű leírásai. Arról énekelnek, ami már megváltozott, vagy arról beszélnek, amit rövidesen, még a mostani, vagy a legközelebbi ötéves terv során változtatni fognak. Megható szeretettel beszélnek a formálódó tájról és úgy beszélnek róla, hogy mindig szemelőtt tartják a tájat formáló ember gigantikus küzdelmét, harcait. Szinte példamutató a számunkra, ahogy Iljin A Fekete tengertől a Kaspi-tóig c. munkájában a Szovjetunió jellegzetes vidékéről ír:

»A körülöttünk elterülő, helyenként csodálatosan szép vidék egyszerre megváltozik. Gőzölgő mocsár közelébe érünk. Madár röppen fel a nádas sűrűjéből. Itt láthatjuk magunk előtt a forróságtól szinte megsülő, felhasadozó, felpattogzó kéreggel borított síkságot, amelyen csak itt-ott barnállanak a számkóró és a tamariszk foltjai. Ezek azok a helyek, ahová még nem jutottak el az öntöző- és talajjavító munkások, azok az emberek, akik a kiszáradt területeket öntözés alá veszik, a mocsaras részeket pedig kiszárítják.«

Hogy így lássuk és így szerethessük hazánkat, magunknak is így kell ismernünk terveinket, embereinket, akik e tájat formálják, igazi otthonunkká varázsolják.

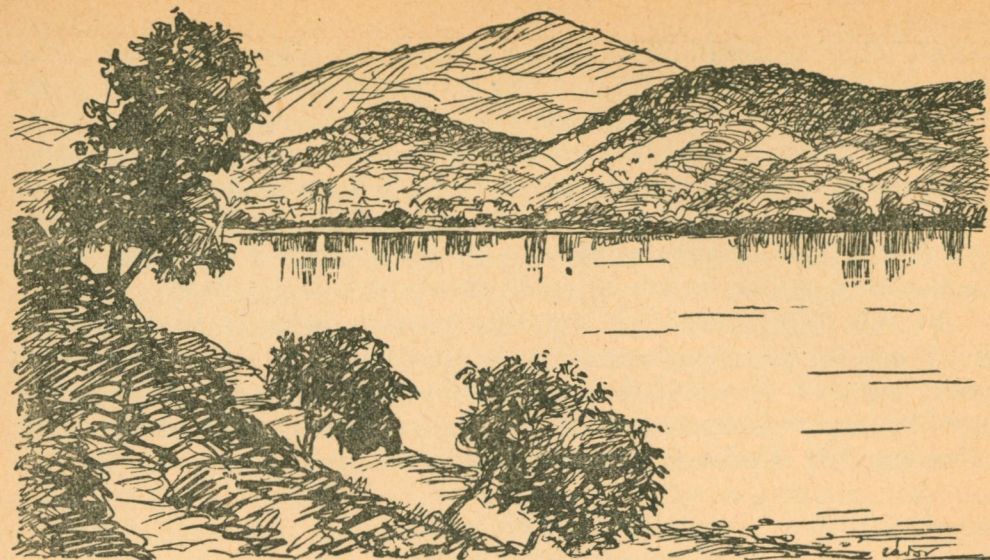
E könyv közrebocsátásával az volt a célunk, hogy az új Magyarországot megismertessük, ahogy a régi formájából kibontakozva, halad új szocialista formája felé. Tizenkét író beutazta az országot s e könyvben ad számot az olvasónak tapasztalatairól.

Napról napra halljuk a híreket a vas és acél városáról, Dunapenteléről, a mecseki Komlóról, tudjuk, hogy Miskolcon új egyetem épül s hogy a természetlennek tartott pusztán, a Hortobágyon, ahol azelőtt csak silány fű tengődött, ma hatalmas rizstáblák virítanak, gyapottáblák fehérlenek. Mindez mutatja, hogy a magyar táj napról napra változik, alakul. Változik minden, alighogy megörökítjük az eseményeket, azonnal érezzük, hogy hiányos a kép, mert hiányzik róla az, ami ma történt, amivel ma újra többek vagyunk, amivel gazdagabbak lettünk. E sorok írása közben érkezett Dunapentele sokezer dolgozójának kérése Rákosi elvtárshoz. Ma már az első szocialista magyar város jelképként viseli nagy felszabadítónk, a szovjet népek vezérének. Sztálinnak nevét. A tegnap Dunapenteléje ma már Sztálin város.

Nehéz lenne csak felsorolni is mindazt, ami a felszabadulás óta hazánkban végbement. Nehéz lenne, mert a legkisebb falu élete is több, gazdagabb lett. E könyv írói arra vállalkoztak, hogy beszámolnak erről a hatalmas átformálódásról. Ugy számolnak be, hogy egyben bemutatják a multból mindazt, ami értékes a mi számunkra, úgy mutatják meg e tájat, hogy észrevétték mindazt a változást, ami már végbement, vagy amit még csak tervezünk, ami az ötéves terv során vagy későbbi terveink során megvalósul. Változik hazánk: mezőgazdasági jellegű országból ipari jellegű országgá. Erről az átformálódásról számol be e könyv. Még mindig elég sok helyet foglal el benne a mezőgazdaság, talán többet is, mint ahogy szándékunkban volt, mégis a fejlődő új ipari telepek, bányák, gyárak, városok bemutatásával jelezzük azt, hogy a tegnap és a ma mezőgazdasági országából holnapra a vas és acél országa leszünk.

Íróink nemcsak a tájat akarják festeni, nemcsak tájképeket és száraz adatokat kívánnak nyújtani. Szándékukban van megmutatni a munka hőseit, akik e természetátalakító harcot irányítják, azokat, akik a bányákban, a munkapadok mellett, a földeken dolgoznak. Feltűnnek előttünk országos hírű sztahanovisták, kiváló traktorosok, építőmunkások, kubikosok, mérnökök, tervezők, mind mind a munka hősei, országunk, népünk büszkeségei.

Az új haza megismeréséhez visz közelebb e könyv. Az új hazafiságra való nevelést kívánja szolgálni. A tizenkét író munkája úttörő munka; éppen ezért nem is tud mindenben tökéleteset nyújtani, de a riportokon keresztül minden bizonnyal a mi viszonylatunkban is megérezzük a fent idézett Gorkij mondás nagyszerű igazát, az »okos gazda« már nálunk is hozzáfogott a föld kincseinek feltárásához, s e munkának nagyszerű eredményeit, fejezeteit mutatja a tizenkét író beszámolója is.

A Duna Nagymarosnál

UTAZÁS A MULTBÓL A JÖVŐBE

Gőzhajó kerekei paskolják a hullámokat. Teherhajó; megrakottan jön valahonnét felülről és dél felé tart. Néhány órával ezelőtt Esztergomnál, Szent István egykori palotája alatt úszott el, és néhány óra múlva Budapest hídjai előtt fogja meghajtani kéményeit, hogy ringatózva ússzék tovább délre, Dunapentele irányába. Lehet, hogy odaviszi terhét, ahol a Dunai Vasmű városát építi a tervező emberi elme és ezer meg ezer tervszerűen tevékenykedő emberi kéz.

Aki azon a hajón ül s tud hátra nézni és előre látni, annak sok mindent mesélhet egy ilyen utazás Esztergomtól Dunapenteléig. Mintha hajón utaznék a multból a jövőbe. Esztergomnál az Árpádok kora köszönti messze századok távolából, Visegrádnál a bontakozó újkor — a reneszansz — int utána. Innét azután az útja egyre inkább a jelenidő nagyszerű képeit vonultatja elébe. Vác gyárkéményei, majd mind a két parton azok a napfényes üdülőfaluk, melyekben immár a dolgozó emberek pihenhetik ki roppant munkájukat, s ezután következik Budapest: a nyüzsgő, rohanó, szocialista holnapot építő jelen. Hídjaival, lakópalotáival, ipartelepeivel. De az út még tovább vezet — a jövő felé. Megint néhány órai utazás és a hajó eléri Dunapentelét, ahol már kibontakozott a holnapi város képe. Aki Dunapentelén jár, az már a jövőben jár. Aki a Duna felől érkezett oda, az hajón tette meg az utat a multból a jövőbe.

»A Dunának, mely mult, jelen s jövő, egymást ölelik lágy hullámai« — írta volt József Attila s íme az egymást ölelő hullámok hátán meg is tehetjük az utat a multból a jelenen át a jövőbe. Aki a Duna mellett végig utazik — ha van szeme, hogy lásson — egymás mellett szemlélheti »az idő egészét«, a régmultat a ma mellett s a mában a bontakozó, de már világosan kivehető jövőt. E mult nélkül nem is érthetnők meg a jelent és a jelen ismerete nélkül nem lehetne fogalmunk a jövőről. De aki megismerte a multat és jelent, annak kitarja titkait a holnap.

Mi már nem jóslgatjuk a jövőt, hanem a mult és jelen tanulságaiból kiszámítjuk, megtervezzük és megvalósítjuk. Ötéves tervünk kezünk nyomán és szemünk láttára változtatja meg egész országunkat, megváltoztatja a Duna-mentét is. A Duna pedig tanuja tetteinknek. Valamikor Ady Endre így szólt a Dunához:

*»... láttál egy-két csodát,
Mióta ezt a tájat mossa
Sápadt vized, árnyas, szörnyű vized,
Mely az öreg árnyakat hozza.«*

A Duna a mi történelmünk nagy tanúja, a magyar haza döntő dolgai itt estek és itt esnek a nagy folyó partján. Sok nehéz évszázadot látott. »Tán honom könnye vagy, te nagy folyó« — mondotta több mint egy évszázada Eötvös József Búcsújában. Költők, írók nemzedékről nemzedékre érezték és kifejezték, hogy e nagy folyó tája a nemzet fontos dolgainak helyszíne. Mult, jelen és jövő együtt hullámszik a széles mederben.

Nos, hát induljunk el és vallassuk a Dunát. Szálljunk hajóra valahol Győr fölött és induljunk el.

*

Legnagyobb részt hajón tettem meg az utat. Néztem az elszárazott parti tájakat és figyelmem egyszerre fordult előre-hátra az időben. Az erőt adó multat és a tudatos terv nyomán kibontakozó jövőt kerestem és az új embert, aki ismeri saját multját is, amelyből kilépett.

Avar fejedelmek és sztahanovista vasesztergályosok

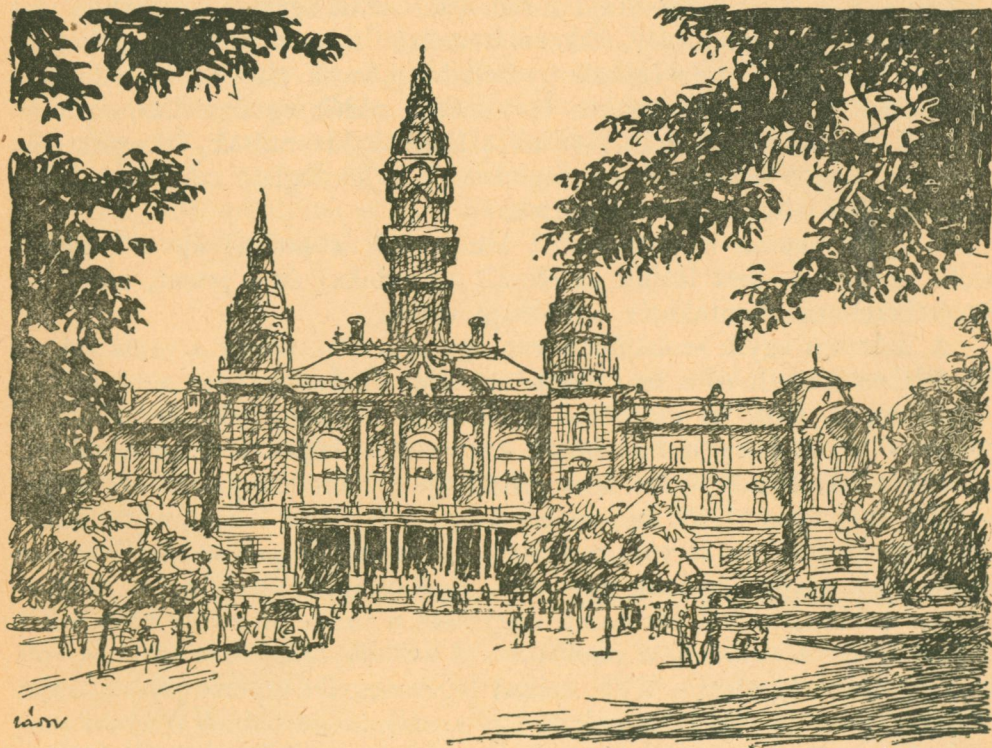
Valamikor úgy tanították az iskolában, hogy Győr neve avar eredetű és köralakú, földből hányt erődítményt jelent. Győr helyén pedig réges-régen, a VIII. században ilyen földhányással megerősített, köralakú avar város állott s állítólag itt lakozott az avarok hírneves fejedelme, Baján vezér.

Hát ebből a félig tudományos mendemondából sok az igaz, de sok a mese is. Annyi bizonyos, hogy az egykori avar népnek egyik legfontosabb települési területe itt volt Győr vidékén; minden bizonnyal laktak itt avar fejedelmek — avarul: kagánok — is. Valahol a mai város területén vagy a közeli környéken lehetett egy olyan köralakú földvár is. De Győr neve nem innét származik. Magyar szó ez. A magyar nép egyes vidékeken győrnek nevezi a sík vidékből kiemelkedő magányos dombot. Ilyen győr — a mai Káptalan-domb — volt a magja Győr városának. Tehát azok a régi avar fejedelmek nem így nevezték itteni szállásukat. És arra sincs semmiféle biztos adatunk, hogy maga Baján kagán itt sátorozott volna harcias népével. Aki ma Győr utcáin nézelődik, aki ellátogat a város múzeumába, ahol a mult kiásványai emlékei tanúskodnak az elmúlt évezredekéről, az éppen az avarok nyomaira ismer legkevesebbé. Sok minden van itt, ami sokkalta régebbi, mint Baján kagán népe, sok minden, ami azóta épült, rombolódott, majd újraépült. A múzeumban arról tanulhatunk, hogy már a kőkorszakban település volt erre, a bronzkorszak idején jelentékeny helység állt a mai Győr helyén, majd idővel római vár és római város terült el az itten összefutó vizek partján: Arrabonának hívták. Arrabona neve lappang mindmáig a Rába folyó nevében, innét származik a város német Raab neve. Majd a római kor után egymás nyomában járt erre mindenfajta vándornép, ekkortájt voltak itt az avarok is, akiket itt győztek le Nagy Károly császár győzedelmes frank vitézei. Ettől kezdve egy ideig a frank birodalomhoz tartozott a vidék egészen Esztergomig. Ez a IX. század elején volt. Később a frankok kivonultak, érkeztek más nomádok, míg a század végén megérkeztek a honfoglaló magyarok, akik a Dunántúlon először ide telepedtek.

Hogyha azután a múzeumból kimegyünk a szabad ég alá, akkor szinte egymás mellett látjuk az elmúlt századokat és a jelent, amelyből félreérthetetlenül bontakozik a holnapi ország.

A múzeum egyik szobájában van egy régi kép, amely a mult század első felében készült és a mai Széchenyi-teret ábrázolja, ezen a téren van a múzeum is. Nos, ha megnézed a képet és azután kinézel az ablakon, meglepve látod, hogy a mai házak azonosak a képen látható házakkal. És azok a házak már akkor sem voltak újak. Mikor Napoleon egy napig — 1809 augusztus 31-től szeptember 1-ig — Győrött lakott, olyan utcákon járt, amelyek ma is változatlanok... és már Napoleon idejében sem voltak újak. Győr házainak egy része régebbi, mint általában a magyar városok épületei, mivel városaink nagyrésze a török pusztítás után épült fel újra. Győrt azonban nem pusztította el a török, mindössze két évig volt török fennhatóság alatt a XVI. század folyamán. De Győrre jól vigyázott a császár, mert ez volt Bécs kulcsa. Így azután belvárosának épületei meg is őrizték a régmult századok hangulatát, nem egy ma is használatos épülete már a XVII. században állott.

Hogyha azután tovább még, ki a régi utcák környékéről, egyszerre úgy érzed, hogy évszázadokat ugrottál át. Ez itt a vagongyár vidéke. Új, szép, levegős, erkélyes házak, túl a házakon ég felé mutató gyárkémények. Egy-egy utca magas emeletei közt a nézelődő úgy érzi, hogy igen nagy városban van. Győrnek ugyan mindössze 62 000 és egynéhány száz lakosa van, de sokkal nagyobbnek tűnik, nem kiterjedése miatt, hanem azért, mert semmi falusias nincs rajta. A legtöbb magyar városnak — ha túllépünk a főtér környékéről — falusi képe van, mivel lakóinak jelentékeny része földműveléssel foglalkozik. De Győrben alig van ilyen. Ősidők óta kereskedő város volt és már a mult század dereka óta ipari város, mostanában pedig az ország egyik legfontosabb ipari központja. Gyár gyár mellett. Több mint 40 000 ember — a lakosság kétharmad része — nagyipari dolgozó. A Győri Vagongyárban egymagában több mint 100 sztahanovista építi munkájával a szocialista Magyarországot. A Vagongyár nehézipara mellett a fonó-, szövő- és kötőipari nagyüzemek egész sora látja el öltözetanyaggal a magyar dolgozókat, sőt nem egy a külföldi vásárlókat is. Textilgyár, Fonoda, Lenzövgőgyár, Pamutszövgőgyár, Gyapjúfonó- és szövgőgyár, és az európai hírnű Csipkefüggönygyár sorakozik Győr ipari negyedében. S ezenkívül még

A győri városháza

Műbörgyár, Bútorgyár, Gázgyár, Mérleggyár, Lakkgyár, Épületipari üzem, Linoleumgyár és textiltéglagyártó van a városban. Ez az ipari élet ad annyira városias képet Győrnek. Az ősi város lakóinak eszményképe ma a sztahanovista: ő a mai Győr hőse.

Költözködő folyók

Nem egyszer voltam Győrben, de folyói közt még mindig nem ismerem ki magamat. Megtörtént, hogy átmentem egy hídon és megkérdeztem az első szembejövőt, hogy ez itt alattunk milyen folyó. A győri bennszülött fölényes mosollyal világosított fel, hogy a Rába. Majd a híd után átmentem egy téren, ahol egy újabb híd volt. Ott is megkérdeztem, hogy hát ez milyen folyó. Azt válaszolták, hogy a Rába. Később láttam egy nagy hidat s érdeklődtem, hogy ez melyik folyó fölött vezet át. Azt felelték, hogy a Rábán. Később végre megtaláltam a Rábcát is. Majd egy másik alkalommal már azt hittem, hogy íme felismerem: ez a Rábca, de felvilágosítottak, hogy tévedtem, ez nem a Rábca, hanem a Marcal. Volt, hogy a Dunára azt hittem: a Rába, viszont az Iparcsatornát a Dunának véltem. És ha ehhez hozzávesszük, hogy van még egy Pánzsza-ér nevű kis folyóvíz is a közelben s a Rába a város közepén szétválik és szigeteket alkot — akkor elképzelhetjük, hogy az idegennek nem is olyan könnyű kiismerni magát a vízi-város vizei között. Győrben alig lehet olyan utat megtenni, hogy néhány hídon ne menjen át az ember. Győrben 15 híd van.

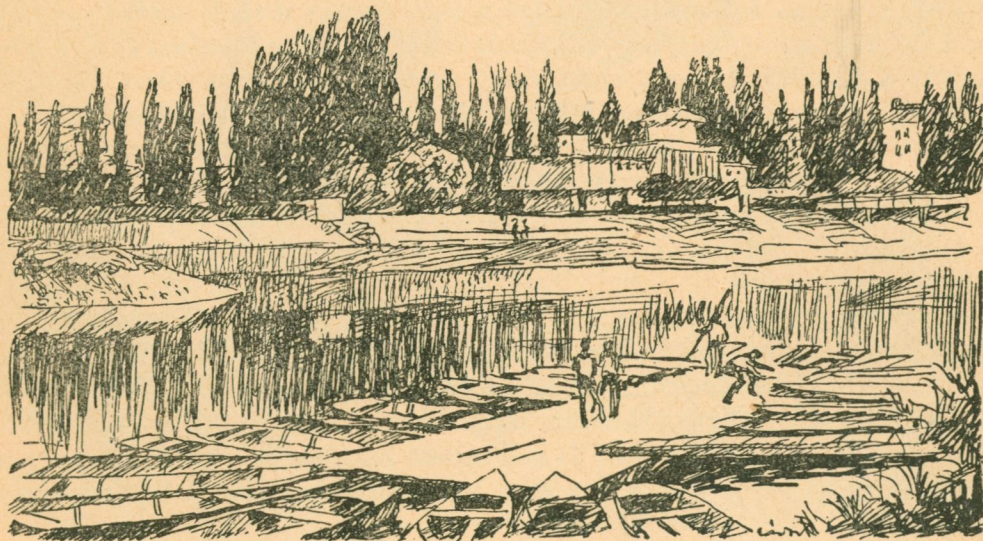
Győr folyói egyébként arról is nevezetesek, hogy olykor átköltöznek más mederbe. A Rábcáról már azelőtt is tudtam, hogy nem mindig a Dunába torkolt; valaha a Rába mellékfolyója volt, azután a mult században úgy szabályozták a folyókat, hogy a Rábcát összekötötték a Dunával és elválasztották a Rábától. Akkor történt, hogy egy Rábca-hidat, amelyre nagyobb szükség volt másutt, leválasztottak a két partról, hajókat tettek alá, kihajóztak vele a Dunára, onnét felhajóztak a Rábára s ott építették a két parthoz. Tudtam azt is, hogy a széles, hajózható iparcsatorna se létezett mindig, azt azért ásták, hogy az ipartelepeknek közvetlen víziútjuk legyen a Dunához. De azt már nem tudtam, hogy a Rába folyó is ide-oda költözött története folyamán.

Ezek a folyók és rajtuk a hidak derűs képet adnak a városnak, holott általában a régi városok belkerületének, az óvárosnak általában ünnepélyes, nem egyszer kissé komor hangulata szokott lenni. Más régi város utcáin az idegen afféle múzeumban érzi magát, Győrben elevenen pezsgő életet érezni — ezt a nagyipar teszi és kellemesen barátságos a városkép — ez a vizektől és hidaktól van. Pedig ez a város régebbi, mint a legtöbb városunk.

De még milyen régi! A Káptalan-domb vidékén, a Belvárosban nem egyszer úgy rémlett, mintha történelmi színjáték díszletei közt járnék: keskeny

közei, az utcáknak néha egészen valószínűtlen görbületei már szinte a középkort idézik (noha jól tudom, hogy ha van is néhány középkori alapzatú épülete, a belváros a XVI. században épült és házainak jórésze a XVI. és XVIII. századból való). De ez a város már város volt ama régi időkben is. Kereskedők éltek itt, kezdetben idegen testként a hűbériség közepén, majd idővel a gabonakereskedelem központja volt, az volt még száz évvel ezelőtt is. Ez a korán városias fejlődés tette lehetővé, hogy otthona volt mindig is a kultúrának. Régi íróink, költőink közül hosszabb vagy rövidebb ideig itt élt: Amadé László, Révai Miklós, Ráth Mátyás, Kisfaludy Károly és Sándor, Czuczor Gergely —, hogy csak az ismert neveket emlegessük itt. Győrött élt Jedlik Ányos is, a dinamó feltalálója. És ma a sok sztahano-vista városa természetesen a hagyomány útjain járva, ismét a kultúra fontos otthona. Az ország egyik legjobb zenekara van itt, külföldi vendégkarmesterek is szorgalmasan ellátogatnak ide, hogy vezényeljék a kitűnő győri muzikusokat, akiknek jelentékeny része immár az ipar dolgozóiból kerül ki. A város zenekonzervatóriumában egyszerre 700-an tanulnak, kapui kitárultak a munkásság fiai előtt és a munkásfiatalok a felszabadult ember szomjával sereglenek a művészet felé. Győrben gyakori a hangverseny és az egész város fontos ügyének érzi a zenét. A hangversenyeket zsúfolt házak előtt tartják. A mai színház helyisége nem is elegendő az érdeklődők számára. De ez a színház egyébként is kicsi. Az új színház az ötéves terv folyamán elkészül 1800 férőhellyel.

Az építkezés különben is jellemző Győrre. A felszabadulás után romváros volt ez, a fasizmus áldozata lett, ipartelepeit földig bombázták,

A győri dolgozók csónakháza

csoda, hogy óvárosa viszonylag épen úszta meg a pusztulást. De hidait mind felrobbantották a németek. Nos, ezek a hidak kettő kivételével már mind állanak; kettő helyén még ideiglenes fahíd van, de jövő évre már ezek is meglesznek. A rombolt házak újjáépültek s egész új kerület épült még hozzá, ama sokemeletes házak környéke a Vagongyár mellett. Az újjáépített épületek mellett eddig 300 új lakás épült s most áll befejezés előtt mintegy 150. A gyárak pedig nagyobbak mint valaha. Állami áruháza — ez a vado-natúj csupaüveg építmény — az ország legszebb nagyüzleteinek egyike.

A könyvtárakban könyvek ezrei kínálkoznak olvasásra. Csak a Városi Könyvtárból több mint ötvenezer darabot kölcsönöztek, a Vagongyárból pedig több mint tizenötezret.

Ezt a Győrt, a régi és új házak városát, a folyók és hidak városát, a régi és az új kultúra városát már azelőtt is ismertem. De egészen mostanáig ismeretlen volt számomra az, ami szocialista építésünk számára a legfontosabb: a nehézipar. Izgatott érdeklődéssel látogattam el a Győri Vagon- és Gépgyárba.

A győzedelmes értelem

Gidró elvtárs, az üzemi bizottság kultúrfelelőse megkérdezte, tulajdonképpen mit akarok látni. Azt feleltem, hogy általában a gyárat. Nevetett és felvilágosított, hogy ehhez kissé nagy terjedelmű az egész gyártelep, hogy »általában« megnézze az ember. Hosszú hetek munkája volna, ha valaki — csak úgy, mint szemlélő — alaposan végig akarná nézni, hogy mi minden és hogyan készül a Győri Vagon-ban. Erre én elmeséltem neki, hogy útirajzot írok a dunamenti látnivalókról. Beszéltem neki erről a könyvről, amely elsősorban a fiatal magyar olvasónak beszél hazájáról. »Akkor hát — mondta ő — menjünk mindenekelőtt az ifi-műhelybe, ahol ifjúmunkások autót csinálnak; hadd tudja meg az ország ifjúsága, hogy milyen nagyszerű termelési eredményre képesek győri ifjúmunkás kortársaik.« Helyes. Induljunk oda.

Ehhez persze udvarokon és épületeken keresztül kellett menni, hiszen a gyár telepe városnyi nagyságú. S amíg mentünk, addig is láttam egyet-mást. Láttam például, hogyan születik a tehervagon. Ha az ember műhelyről műhelyre megy, nyomkövetheti az anyag útját, amint vasból meg fából és végül festékből kialakul a kész teherkocsi. Mindegyik műhely óriási fedett csarnok, egyik hangosabb, másik kevésbé hangos, de csend természetesen egyikben sincs: a munka nyüzsgése, a vasalkatrészek csendülése, a daruk nyikorgása, láncok csörrenése s itt-ott a magas mennyezetről visszazálló visszhang kavargó a fül körül.

Kevés ember van, aki ne látott volna darut. Budapesti ember számára kisgyerekkora óta ismerősök a nagy dunaparti emelőgépek. Mégis meglepő volt számomra a daruk munkája, amint egy-egy sokezerkilós

vasalkatrészt felkapnak és könnyed mozdulattal ragadják a csarnok más része felé, ahol éppen oda teszik le, ahová tenni kell.

Engedelmes munkatárs a gép, egy-egy kézmozdulatra nemcsak regett ember munkáját végzi, hanem meg is kíméli az embert a kimerítő, nehéz emelgetéstől. Nyoma sincs annak a megerőltető, kimerítő testi munkának, amelyet még én is tapasztaltam évekkal ezelőtt, amikor alkalmam volt megismerni egy hajókészítő műhely életét.

Az utolsó csarnokban, ahol a vagonokat festik, román feliratú kocsikat pillantottam meg. Kérdően néztem Gidró elvtársra, mi ez? Billenthető földszállító kocsik, Románia számára — tudtam meg. A Győri Vagon nagyméretűben termel kivitelre is.

Tisztelettel néztem az óriási szürke alkotmányra, amely egy senkit meg nem erőltető fogantyú-mozdulatra félrebillen és kiborítja soktonnányi terhét. Magyar munkások alkották és valahol messze román munkástelevéiknek dolgát könnyíti meg.

Az út az autóműhelybe nem hosszú, de elég sokáig tartott, mert mindenütt akadt néznivaló, csodálkoznivaló. Végre azonban mégis megérkeztünk. Megtudtam közben, hogy azon a tájon dolgoznak a gyár országoshírű sztahanovistái: Kék Zoltán, Horváth Ede, Jakab Sándor... Ezeket a neveket mindannyian jól ismerjük.

Néhány perccel később azután találkoztam Kék Zoltánnal. Ott állt a műhelyben egy gép mellett, körülötte néhány munkásifjú, azoknak magyarázott. »Kék elvtárs munkamódszert ad át« — magyarázta kísérem. »Az eredmény máris látható, a műhelyben nincs senki, aki 100% alatt teljesítene, de nagyon sokan messze túlhaladják normájukat.«

Kék elvtárs derűs tekintetű, jólmegtermett, 26 éves fiatalember. Ő hát a híres esztergályos. Ő mutatta meg nekem azt a műhelyt az autózúzóban, ahol a Szovjetunióból érkezett új automatagépek működnek.

Az emberi értelem egy-egy diadala minden egyes automatagép. Mind-egyik olyan, mintha saját esze volna. Itt van például egy, amely csavarokat csinál. A melléte álló munkásnak annyi a dolga, hogy az elején berakja a hosszú vasrudakat és azután csak ellenőrzi, hogy a gép hogyan működik, itt-ott csavar egyet, másutt igazít valamit; a munkát elvégzi az automata-gép. De még milyen pontosan végzi el! Végig lehet kísérni a gép munkáját. A rúdból egy fűrészt levágja a megfelelő nagyságú darabokat, különböző kések megfaragják, mindegyik kés éppen annyi mozdulattal tesz, amennyire szükség van, utána a gép viszi tovább az anyagot újabb kések, reszelők és még tudomisen micsodák felé. Az automatagép végén kiesik a csavar, csak éppen a menetet kell még rávágni. Hát erre a menetvágásra én nagyon kíváncsi voltam. Ezt a munkát magam is megpróbáltam annakidején a hajóműhelyben. El is meséltem Kék elvtársnak. Ő mosolyogva vezetett a menetvágók felé. Ott persze nyoma sem volt annak a két nagykarú menetvágó késnek, amilyennel én valaha sok ügyel-bajjal elég gyatra csava-

rokat készítettem. Egyszerű kis gép kerekei forogtak. Előtte egy ifjú elvtársnő *ült* és finom mozdulattal helyezte a csavarokat a gép kerekei közé. Egy másodperc és kész volt a csavarmentet. Nem kell ehhez erő, nem kell fáradság, csak értelmes figyelem.

»Sokkal kevésbé fáradunk ki, mint azelőtt és sokkal többet termelünk« — magyarázta Kék elvtárs.

Ha egy régi munkás — mondjuk egy olyan, aki a felszabadulás óta nem volt műhelyben — megnézné, hogy mit csinál Kék elvtárs, azt hinné, hogy nem dolgozik, holott Kék Zoltán sokszorosát végzi annak a munkának, amelyet régi szaktársa valaha is végzett. Persze annál a munkánál, amelyet Kék Zoltán és társai végeznek, már alig van értelme annak, hogy »testi munká«-nak nevezzük. Műszaki értelmiségi jellegű munka ez: a munkás ismeri a gépet, tudja, hogy mire képes és mit hogyan kell igazítani rajta. Aki jobban igazgatja a gépet, az nagyobb eredményt ér el. Láttam egy munkást, ott sétált két gép közt, azt hittem pihen. Néha-néha odanyúlt egy csavarhoz és igazított rajta. Dolgozott. Mikor közelebb mentem hozzá, az arcáról láttam, hogy nem pihen, figyelmesen nézett a gépekre és finom mozdulatokkal irányította a késeket, gyalukat. Ez is olyan munka volt, aki 100% fölött teljesíti a normát... az eszével. Ott értettem meg azt a sokat hallott igazságot, hogy leomlik a válaszfal testi és szellemi munka, munkás és értelmiségi közt.

Megkérdeztem Kék elvtársat, minek köszönhető az ő híres jó munkája, a sztahanovisták nagy eredményei és a szüntelenül tapasztalható fejlődés üzemi munkájukban. Feleletéből kiderült, hogy szüntelenül növelik szakismereteiket. Ott járt Bikov, a híres szovjet sztahanovista és tanította őket. A Szovjetuniótól vették át Nazarovának, az új módszert teremtő fogazó-munkásnőnek munkamódszerét. Aki azután az üzemben nagyobb eredményeket ér el, az megtanítja a többieket arra, hogy miképp egyszerűsíthetik munkájukat. Szóval szüntelen szakmai tanulással, munkamódszerátadással válnak jobb és jobb munkásokká. De még ez sem elég. Itt van az ideológiai fejlődés kérdése. Aki jobban elmélyed a marxizmus-leninizmus elméletében, az jobban áttekinti munkájának jelentőségét. Kék elvtárs felhívta a figyelmet például arra, hogy Lenin és Sztálin írásai mennyire megkönnyítették neki, hogy megértse a normarendezést.

Elbúcsúztam tőle és a többiektől és rájuk gondoltam még akkor is, amikor messze távolodva már a gyártól s áthaladva az emeletes házak vidékének tükörsima útján, ismét az ódon belváros görbe utcáin ténferegtem. Rá és rájuk gondoltam ama szépséges régi ház mellett, amely egykor Napoleon vezérkarának szállása volt és ma a városi múzeum otthona. Rájuk gondoltam azokon a régi utcaköveken, amelyeket régi költők tapostak egykor, ahol régi műveltséget őriznek a falak, ahol a fasiszta örület romvárost hagyott és ahol íme új életet teremtettek ők, a derűs, okos munkások, a jelen hősei, az emberhez méltó jövődőt építő kommunista elvtársak.

Klapka György Magyarországa

1849 augusztusában a magyar szabadságharc ügye közel volt a bukáshoz. Az ország legnagyobb részében a cári és a császári hadak üldözték a hazafiakat, a megritkult honvédség egymásután szenvedte a vereségeket, Görgey készült a fegyverletételre, Kossuth menekülni kényszerült, Petőfi, Vasvári már halott volt. De sértetlenül állott Komárom vára, a szabadság végső menedéke. Komáromnak pedig Klapka György volt a parancsnoka. Mikor a háború már az egész országban elveszett, Klapka még nemcsak hogy ellenállásra gondolt, de sikeres ellentámadást hajtott végre. Seregével kiment a várból, megverte a császáriakat, végigszárguldott a Duna mentén és visszafoglalta Győrt. A szabadságharc már befejeződött, megkezdődött Haynau tömegmészárlása, de Komáromtól Győrig a Duna vonalán még állt egy kicsi, elszánt és erős Magyarország: Klapka György Magyarországa. Forrófejű ifjú hősök arról ábrándoztak, hogy ha el is veszett egész Magyarország, ők kikiáltanak egy külön »Komáromi köztársaság«-ot s azt megvédik a poklok hatalmával szemben is, míg nem majd az európai hatalmak közbe nem avatkoznak. És ha már veszni hagyták Magyarországot, megmentik legalább a szabadságért végletekig kitartó hősök Komáromi köztársaságát. Klapka azonban jól tudta, hogy azok az európai államok, amelyek elfojtották saját szabadságmozgalmaikat, amelyeknek eszükbe sem jutott megmenteni a magyar szabadság ügyét, legfeljebb mosolyognának a Komáromi köztársaság hősi próbálkozásán. Klapka György Magyarországa nem lehet az idők végtelenségéig a világszabadság sértetlen menedéke. A világszabadságot csak a világ népei vívhatják ki s nem néhány tízezer mindenre elszánt hős Komárom és Győr között. Ennek a bevehetetlen várnak s ennek a kis országocskának egyetlen lehetősége, hogy legalább az odamenekülők életét megmentse. Klapka tehát elkezdett bölcsen alkudozni a császáriakkal. Azt a feltételt szabta a terület átadásáért, hogy az ott tartózkodók élete és vagyona sértetlenségét biztosítsa a császári udvar. A császár generálisai sokáig húzódoztak az egyezségtől, nekik vérontás kellett. De ha támadni próbáltak, Klapka György serege mindig visszaverte őket. Kétségtelen volt, hogy a körülzárt terület, ha sokáig is tud védekezni, de egyszer mégis elfognak a katonái, hiszen a császárnak és a cárnak végtelen utánpótlási lehetősége volt, Klapkának pedig semmi és Komárom meg Győr nem harcolhat győzelmesen két hatalmas birodalom ellen. De az is bizonyos volt, hogy Klapka György Magyarországanak a hősei le nem teszik a fegyvert, míg az utolsó el nem hull közülük és ez túl sokba került volna cárnak, császárnak egyaránt. Haynau-nak vérontás kellett, de a bécsi miniszterek ceruzával számoltak és kiszámították, hogy olcsóbb, ha néhány halálraszánt embert életben hagynak s ennek ellenében befejezhetik ezt a számukra igen költséges és egyáltalán nem dicsőséges háborút. Ezért végül is elfogadták Klapka feltételeit, menlevelet adtak

mindenkinek, aki a kis országban tartózkodott s ennek ellenében az utolsó szabadságharcos sereg letette a fegyvert. (A halálrakeresett Jókai Mór is úgy mentette meg az életét, hogy feleségének sikerült hamis papírokat szereznie, amelyek azt bizonyították, hogy az író azokban a napokban Komáromban tartózkodott; ez annál hihetőbb volt, mert Jókai történetesen Komáromban is született; de valószínű, hogy voltak mások is ezidőben, akik így mentették meg életüket.)

Ha Győrtől Komáromig hajózik az ember, itt viszi az útja, Klapka György Magyarországan keresztül. A hajó elúsztat Gönyű zászlói mellett, majd később, távol a parttól gyárkéményeket látni. Az ott az ácsi cukorgyár, végre feltűnik Komárom. Ez itt a Csallóköz vége: itt egyesül a Duna két nagy ága. A komáromi híd köti össze Magyarországot Csehszlovákiával. E hídon a Horthy-korszak negyedszázada alatt haragos farkasszemét nézett egymással a magyar földesúri tőkés uralkodóosztály és a cseh burzsoázia. Azután eljött a felszabadító s a szabadulás nyomán a cseh és szlovák nép csakúgy, mint a magyar, kicsavarhatta a hatalmat kizsákmányolói kezéből. A zsarnokok egymás ellen ingerlik a népeket, de a dolgozók érdekei azonosak, tehát nem lehetnek egymás ellenségei. Egy évtizeddel ezelőtt azt mondhattuk volna, hogy a komáromi híd választja el Magyarországot Csehszlovákiától. Ma így mondhatjuk már: ez köti össze a két testvér népköztársaságot.

Esztergom felé

Gyerünk tovább! Mögöttünk már Komárom, mögöttünk Klapka György egykori Magyarországa, régi szabadsághősök kétségbeesett ábrándja, a Komáromi köztársaság. Utunk iparvidékek mellett visz el. Kémények füstje száll a magasba, gyárépületek emelkednek a part közelében. Előbb Szőny következik olajfinomítójával, majd Almásfüzitő különböző ipartelepeivel.

En láttam romokban heverni ezt a vidéket. Sorsom úgy hozta, hogy itt voltam az eget-földet rázó bombázások idején, amely földig rombolta a gyárakat. Itt vonult fel Hitler »Halálfej-brigád«-ja, nyolcvanezer állig felfegyverzett gyilkos, hogy »felmentse« a körülzárt Budapestet. Felvonultak gögösen az útra, ahonnét egy se tért vissza közülük, itt a közelben semmisítette meg az egész ármádiát a szabadító igazságszolgáltatás. A föld úgy rengett alattunk a bombázástól, mintha vulkánok háborognának a közelben. Egész Almásfüzitő romokban hevert...

Es íme a romok helyén szebben, gazdagabban virult ki az új élet. Az egykori rombolásnak nyoma se látszik. Almásfüzitő ipartelepe nagyobb mint valaha és szebb, mint valaha is képzeltek az itteni gyárak egykori tőkés urai. A nép magának dolgozik a gyárakban, a népé minden gyár, tehát otthon is akarja érezni magát bennük. A legmeglepőbb volt számomra

az újrálátott Almásfüzitőn, hogy szép lett, barátságos lett, emberi lett ... szocialista lett.

Utazunk tovább, hív az út. A Duna ringatja a hajót, a kerekek lapátolják a vizet. Az ipartelepek elmaradnak, a kémények füstje eloszlik a levegő magasságában. A parton szőlőtőkék sorakoznak. Híres bortermő vidék ez, a nesz mélyi bor hazája. Nemsokára el is érjük Neszmélyt, a borvidék központját. Utána még jóideig szőlőkarók rengetege kíséri a partról az utazót. Majd egyszerre újra kémények tűnnek fel. Az ott Lábatlan, az a füst a lábatlani cementgyárból száll fel.

Elhajózunk Lábatlan alatt. De alig hagyjuk magunk mögött a kéményeket, újabb kémények köszöntenek a távolból. Nyergesújfalu ipartelepei közelednek. Ott van a Viscosa-gyár, a műanyagok születési helye, ott vannak a vasbetonipar telepei. Hajónk kényelmes ringással úszik el a közelükben.

A Duna eddig egyenest kelet felé vezetett. Nemsokára azonban iránya észrevétlenül megváltozik, északkeletnek fordul. Ez eléggé megzavarja az ember tájékozódását. A budapesti ember megszokta, hogy a Duna folyásával tájékozódik; ahonnét a Duna folyik, ott van észak, amerre tart, ott van dél. A térképismerő azt is tudja, hogy Győr után a folyó iránya nyugatot és keletet mutat, tehát ha előre nézünk, ott van kelet. Ez az észak felé fordulás azonban addig zavaró, amíg meg nem szokta az ember. Budapest egészen más irányban fekszik, mint ahogy találomra sejtem. Mikor elindultam erre a néhány napos dunai kirándulásra, valaki tréfásan megkérdezte, hogy nem viszek-e iránytűt magammal. Hát ha hoztam volna, az rá is cáfolt volna ösztönös találgatásaimra. De már azelőtt is mesélték, hogy a budapesti látogató Esztergom környékén mindig zavarban van a világtájakkal.

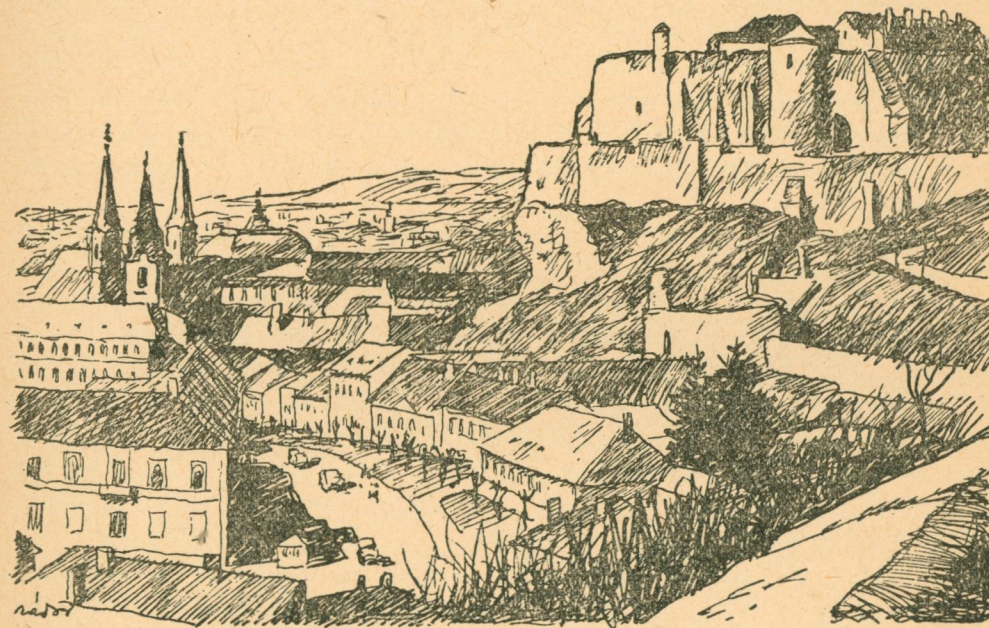
Mert itt vagyunk már, Esztergom vidékén, a Bazilika kupolája messziről néz felénk. Ott, azon a kis hegyen, ahol a Bazilika áll, ott lakott István király, a magyar állam megteremtője, ott laktak az Árpád-házi királyok. Az esztergomi hegyről a nemzeti mult egyik legnagyobb korszaka köszönti a Dunán érkezőt.

Az Árpádok fővárosa

Szent István, a középkornak ez a kiváló, haladószellemű nagy emberre, ugyanolyan kérlelhetetlen ellensége volt a maga kora reakciójának, mint mi a saját korunkénak. Szent István a mi egyik fontos haladó hagyományunk a kísértő mult elleni küzdelemben. És Szent István, meg az Árpádok emléke megérdemli, hogy el-ellátogassunk Esztergomba s megnézzük annak a réges-régi kornak épen maradt emlékeit.

Szent Istvánnak itt volt a fővárosa, de a későbbi Árpádok is gyakran és szívesen tartózkodtak itt. Sőt még Mátyás is ellakott néha a már akkor is ódon falak között. Mikor azután a Hunyadiak nagy politikai papja, Vitéz

János lett primás, akkor Mátyás neki ajándékozta a királyi nagyházat, amelyben egyébként már előbb is otthont talált egyik-másik esztergomi érsek. Vitéz János azután sokat átépíttetett a palotából, ki is bővítette. Majd a hírhedt Bakócz Tamás, a jobbágyból lett és osztályával szembe forduló főpap, fényűző rezidenciának rendezte be a hegytetéji főpaplakot. Utána egy történelmi másodpercre, Szapolyai János uralkodása idején Esztergom megint az ország fővárosa lett. De a rövid dicsőség után a törökök szétbombázták, bevették és másfélszáz évig volt török fennhatóság alatt.

Esztergom

Erdekes módon ez az ostrom mentette meg az ősi palotát a végső enyészettől. A török ágyúgolyóbisok szétlőtték a palota felső emeletét és a törmelék beomlott a földszintre, fel is töltötte. Későbbi építkezéseknél a kiásott földet rászórták a törmelékekre és a fal köré. Ezzel a föld alá került az egész épen maradt földszint. Csak éppen fel kellett fedezni és újra kiásni. A feltárás csak a mi emberöltőnkben kezdődött meg. Eltávolították körülötte a földet, kiemelték a falak közül a törmelégeket és kiderült, hogy sokkal épebb emlékek maradtak, mint másutt jóval fiatalabb korokból.

Ezeket az emlékeket nagyon is érdemes megnézni. Maga a város is igen szép látvány. Pedig a felszabadulás ezt is romokban találta. A fasiszta rombolás következtében lakásainak több mint tizedrésze megsemmisült és

nagyon sok megrongálódott. Világítása teljes egészében elpusztult. Utjai használhatatlanná rongálódtak. Hídjai felrobbantva konyultak a vízbe. Az Esztergom—Párkányi híd ma is romokban áll, a lakásépítéssel sem tudta még utólrni magát a város. De a belvárost a Duna szigetével összekötő kis híd felépült s azóta még egy új híd is született a Kis-Dunára. Mintegy 10 kilométernyi új utat építettek. A világítást nemhogy teljes egészében rendbehozták, de a város szegénynegyedét, Esztergomtábort is, amelyre a régi rendnek természetesen nem volt gondja, s ahol azelőtt nem volt villanyvilágítás, ellátták fénnel. Bővült a kórház, új osztályai fejlődtek. A rombadólt iskolákat újjáépítette a nép hatalma. Jelentékeny ármentesítő munkálatokat folytattak, amivel mintegy 400 hold legelőt csikartak el a víztől. Esztergom ma körülbelül 21 000 lakosú város. Közel a fele földművelő, termelészövetkezete mostanában alakult meg. Lakosai közt sok a bányász, ezek a közeli Dorogra járnak munkába. És ahogy növekszik ipara — szerszámgépgyár és sportárugyár van a városban — úgy növekszik munkássága is.

Esztergom nagyon szép kis város, szép a környéke is, szép a fekvése is, szép az építkezése is. És sok benne a látnivaló. Igazi kirándulóhely. (Budapestről akár vasúton, akár autobusszal, akár hajóval könnyen megközelíthető.) Mint a legtöbb régi magyar városnak, Esztergomnak is barokk jellege van. Régi házainak javarésze a török hódoltság után, a kuruc háború elviharzása után a XVIII. században épült. Ez időnél valamivel korábbi a városi tanácsháza, amely egykor Bottyán Jánosnak, Rákóczi generálisának, ama nevezetes Vak Bottyánnak a kúriája volt. Finom ízléssel épített, nagyon szép épület ez. De ezenkívül is van egynéhány, mult idők hangulatát idéző, évszázadokat megért ház, amelyet ma is lakóházul használnak.

A várba felmenet Balassi Bálint szobrával találkozik a kiránduló. Ez a nagy költő, XVI. századunknak ez a féktelen szenvedélyű alakja itt, Esztergom falainál esett el a törökök elleni csatában.

Esztergom a néznivalók városa. Képtára, könyvtára és főleg a drága régi emlékekkel teljes kincstára, mind megéri a kirándulást. Hanem aki a nagy hagyományok nyomait keresi, az mégis elsősorban a romokhoz látogat el: Árpádnembéli Géza fia István úrhoz, akit a köztudat Szent Istvánnak nevez és aki itt országolt vala több mint kilenc évszázadokkal ennek előtte.

Ami a legjobban meglepi a kései utódot, az a szobák feltűnően kis térfogata. A »trónterem« kisebb egy átlagos budapesti lakás szobájánál, a tanácssterem arról tanúskodik, hogy a király igen kevés emberrel tanácskozott. Természetesen, ha meggondolja az ember, mi lehetett az oka e szűkös építkezésnek, nem lesz nehéz a találgatás. Először is a palota a jól védhető hegytetőre épült. Ez kisterjedelmű fenntartás, tehát jól ki kellett használni a helyet, ha elegendő helyiséget akartak építeni. De volt még egy súlyos oka a kis szobáknak. Ez a fűtés volt. A XI. század emberének igen kevés fogalma

volt a fűtéstechnikáról. A régi lovagvárak télen elviselhetetlenül hidegek voltak; aki egészen közel állt a lovagtermek kandallójához, annak az egyik oldala megsült, de a másik oldala megfagyott. Egyetlen mód volt a tűrhető hőmérséklet előállításához, ha egész kis helyiségeket csináltak, ez valahogy a kezdetleges fűtőtestekkel is átmelegíthető volt. Ezért olyan kicsi még az ünnepélyes trónterem is István király palotájában. Mátyás király idején nem is volt már alkalmas épület királyi fogadásokra, Mátyásnak már valóban termekre volt szüksége és igen jellemző, hogy az időben ezt a tróntermet átalakították Beatrix királyné hálószobájává. István idejében ez volt az országos politika központja, Mátyás és felesége már pihenni járt ide, elvonulni a politika fáradságaitól. Mátyás idejében a közügyek központja jónéhány mérfölddel lejjebb a Duna mentén, Visegrádon volt.

Salamon tornya alatt

A hajó arra visz tovább, Visegrád felé. Itt a Duna elkezdi kanyarogni, előbb még inkább északkeletre, majd északról délre, azután délről északra; lenne itt pörögnivalója az iránytűnek. De az is bolond, aki ezen a tájon iránytűt vagy térképet nézeget és nem a tájat. A többszörös kanyar közt tekergő folyó olyan, mint egy lankás hegyek közt alvó gyönyörű tó. A két part zöld hegyoldalai, a messzefehérlő házikók, a visegrádi hegy tetejéről lenéző várrom s a kikötő mögött felmeredő ősrégi Salamon-torony együtt a bájnak, a nyugalomnak és a méltóságteljeségnek olyan összhangját teremti, amely egyszerre derűt és elmélyedő csöndet ad a pihenni vágyónak. És a levegő! Sehol olyan jóillatúnak nem éreztem a levegőt, mint Visegrádon. A visegrádi Salamon-torony egyike a legépebben maradt ősi építményeinknek. A Salamon-torony névre egyébként semmiféle joga sincs, mert az az egy bizonyos, hogy a néhai Salamon király, aki a XI. században élt s akit László király itt Visegrádon börtönbe vetett, semmiképpen nem raboskodhatott ebben az épületben, amely minden bizonnyal a XIII. században épült. Lehet, hogy Salamon börtöne ugyanott állt, ahol ma a torony emelkedik.

A várat odafent még Róbert Károly építtette. Szükség is volt már akkor itt egy jól megerősített várra, mert nem messze innét kezdődött a veszedelmes Csák Máté nyolc megyére szóló országa. Itt történt akkoriban Zách Felicián nevezetes merénylete a királyi család ellen, aminek következménye volt az egész Zách-nemzetség kiirtása.

Később Zsigmond a várat újjáépíttette, Mátyás pedig itt tartotta rezidenciáját. De ő már nem a hegy tetején lakott, hanem a lenti palotában. A kiásott romok felidéznek elénk azt a kort. Az udvaron rózsaszínű márványból faragott kút állott, kávéja megvan csaknem teljes épségben. A faragott, kecses oszlopok, a szellőző és kéményvezetékek, a csatornázott mellék-helyiségek bizonyítják, hogy ez már nagyon másfajta élet volt, mint az

Árpádok középkora. Az Árpádok korát mi igen kényelmetlennek tartanók, Mátyás palotájában már igen jól el tudnánk élni. Ez már az újkor hajnala, nemzeti multunknak az Árpádok mellett legnagyobb korszaka.

De miért mondjuk olyan nagyszerűnek az Árpádok és a Hunyadiak korát? Azért, mert ebben a két korszakban a hivatalos politika egybeesett a haladás irányával. Azóta csak a szabadságharcok pillanataiban és végre most, felszabadulásunk után következett be, hogy a fennálló törvényes rend szándéka egy volt a társadalmi haladás irányával. Az ezek közt eltelt időkben a hatalom nem előre nézett s aki előre nézett, az lázadó volt a hatalom ellen. Ezért olyan fontos hagyomány a számunkra az Árpádok és a Hunyadiak kora. Ezért is érdemes kegyeletes emlékezéssel ellátogatni olykor Esztergomba és Visegrádra.

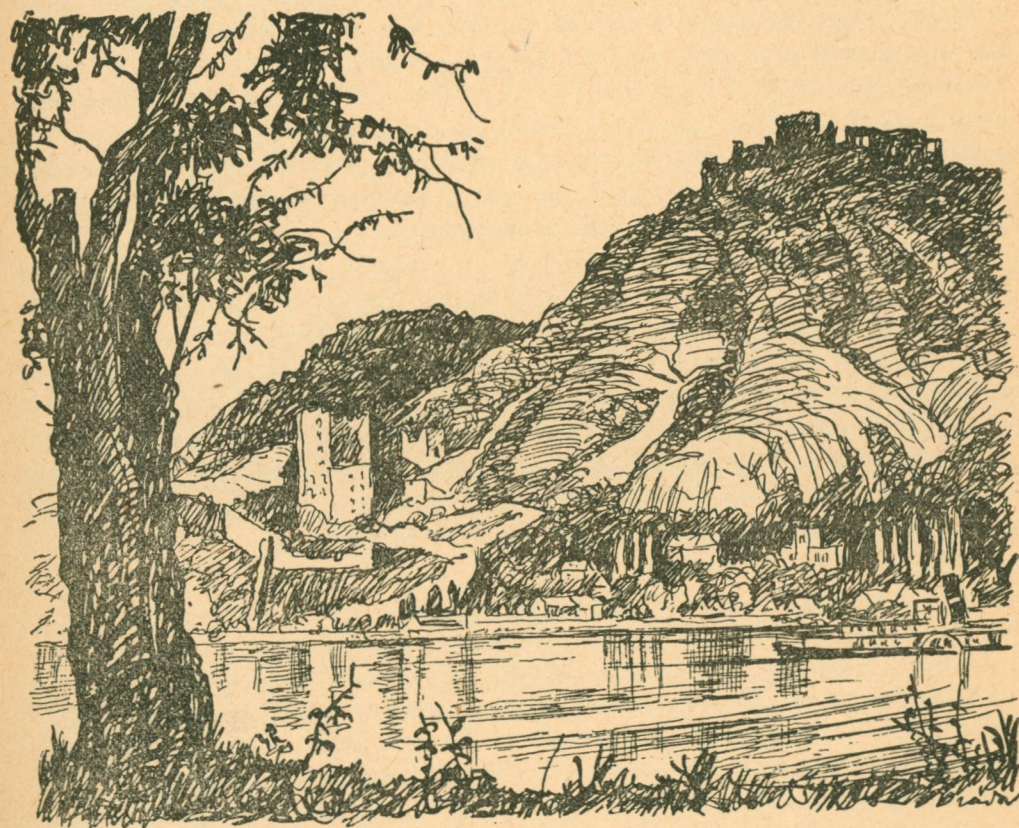
De Visegrádra vagy a szemközti Nagymarosra nemcsak futó látogatást érdemes tenni. Aki nehéz munkája után, nyáron itt pihen, azt lágy öleléssel pihenteti a szép színekkel teljes, jóillatú táj.

Nem véletlen, hogy Visegrádon van az írók háza is. Az író feladata, hogy nézze a valóságot és úgy mesélje el az embereknek, hogy azok jobban megértsék a körülöttük bonyolódó világot és e világban saját helyüket. Az író feladata, hogy a szépség gyönyöre útján mutassa meg az utat, amely a megaláztatásokkal nyomasztó multból az emberi, tehát szocialista jövőbe vezet. S az író, aki azelőtt kivetett vadja volt az ellenséges társadalmi rendnek, vagy készséges lakája az uralkodó osztálynak, íme a dolgozó emberek társadalmának nevelője lett. Népünk, hazánk, pártunk lehetővé tette neki, hogy teljesítse feladatát. Itt van például ez a visegrádi ház, az alkotó otthon. Az író nézi a világot és azután elvonulhat ide a szép, színekkel teljes tájra, hogy elmélyedve élményeiben, elmesélje az embereknek, milyen a világ és a világban mi a teendő, hogy elkövetkezzék az emberi boldogság kora.

Pihenő munkások

A hajó elhagyja Visegrád kikötőjét. Egyelőre még északnak tartunk, de már itt az újabb kanyar, ahol a Duna két ágra válik, hogy körülfogja az óriási Szentendrei szigetet. Sok sziget és köztük sok nagy sziget van a Dunán. A sokat kanyargó, lassú folyam sok hordalékot hoz magával. E hordalékok a hosszú évezredek folyamán lerakódtak. Így képződtek a szigetek. Ez a sok kanyar, sok sziget igen zezugossá, nem egyhelyütt mocsarasá tette a Dunát. Olykor a hajózás is lehetetlenné vált. Csak a mult század nagy vízszabályozási munkálatai óta vagyunk urak a nagy víztömeg fölött. Volt, ahol szélesíteni kellett, másutt keskenyíteni. Vigyázni kellett, hogy újabb zátonyszigetek ne keletkezzenek, de a meglévő partok és szigetek megmaradjanak, mert megtörtént az is, hogy a Duna egy áradásos éjszakán egyszerűen elvitt egy-egy partrészletet esetleg a rajta lévő faluval együtt.

Mikor azután a gazdasági fejlődés a vízi forgalom biztonságát követelte meg, akkor az ember megrendszabályozta a vizet. A kezdeményezés, mint a gazdálkodás annyi más terén is, Széchényi Istváné volt. Az ő emlékét idézi a jól hajózható Duna. A régi szabad csapongásnak, szeszélyes kanyargásnak vége... De azért természetesen a Duna megmaradt sok kanyarú, sok szigetű folyamnak, csakhogy ezek a kanyarok már nem fenyegetnek sem

Visegrád

halálos áradással, sem forgalmat bénító mocsarasítással, a szigetek pedig biztos lakhelyei az embernek. Ilyen lakhely a Szentendrei sziget, amelyen számos falu van. És falvak húzódnak a sziget mentén a két parton. Ez a nagyon szép táj az ország egyik legkedveltebb nyaralóvidéke. Közel van Budapesthez, könnyen megközelíthető és a jó levegő, a szemet gyönyörködtető vidék pihenőt kínál a dolgozó embereknek.

Nem is olyan régen módos emberek előjoga volt ezen a vidéken üdülni, nemrégén módos emberek előjoga volt bárhol is üdülni. De itt is elkövetke-

zett a felszabadulás. A munkás számára néhány év alatt már természetes emberi joggá lett, hogy nyáron szabadságra megy és néhány hetet tölt valami szép üdülőhelyen. Aki nyáron végigutazik e két parton vagy akár a szigeten, az üdülő munkások ezreivel találkozik. Tahi, Tótfalu, a nagykiterjedésű Göd, Sződ és még több üdülő falu várja a dolgozó embert, aki átvette jogos örökét: Magyarországot.

Innen lefelé, mert most már végig északról dél felé utazunk, a hajó a szentendrei ágban úszik el. Vácot nem látja a szemünk, csak a magasan szálló füst jelzi, hogy ott nagy kémények vannak. Vác is régi város, de aki utcáin jár, nem a multa gondol, hanem a jelenre, a fejlődő magyar iparra. Följebb, Esztergomban vagy Visegrádon a mult emléke uralkodik a jelen fölött, Vác gyárai, tiszta utcái — egy-egy fennmaradt régi ház ellenére sem idéznek történelmi emlékeket. A hajóút, amely a multból a jövőbe vezet, itt már elért a jelenig. Mint ahogy a jelenről vallanak a két part pihenő munkásai vagy túl Vácra a kosdi szőlők modern borgazdasága.

Csak Szentendre városa zökkent ki megint az időből. Szentendre Magyarország egyik legszebb városa. Fekvése, régi házai, lejtős és szeszélyes-vonalú utcái szinte kínálkoznak a festők ecsetjére. Nem csodálatos, hogy festőink rendkívül kedvelik. Nyaranta seregével ütik fel állványaikat azon a vidéken, hogy nézve a világot, színekkel és vonalakkal mutassák meg, hogy milyen a valóság. Mert a festő jobban látja a színeket és a vonalakat, mint más ember és ha egyszer ő mutatta meg neked világodat, akkor aztán magad is jobban látod, jobban ismered. És ismerned kell jól a világot, hogy életed minden pillanatában tudjad a helyes teendőt.

Budapest fényei

Még budapesti embernek is, aki itt növekedett fel és jól ismeri városának minden zeg-zugát, még annak is, aki megszokta a nagyváros esti villanyvilágítását — csodálatos élményt jelent, ha este hajón érkezik haza és szemébe villan a csillagos ég alatt a partok kettős diadémsora s mögötte, fölötte, szerteszét, amerre lát: az a fénypompá, amely oly jellemző az éji Budapestre.

Innét indultam a dunai útra, ide érkeztem, hogy innét induljak tovább dél felé, Csepel felé, Dunapentele felé, Baja, Mohács felé. A mi hazánkban minden út innét és ide vezet, ebbe az óriási városba, amelynek éjtszakai fényei a sötét víz színén versenyt csillognak a fenti csillagtábor visszfényével.

Milyen sokszor láttalak, budapesti fényáradat! És nem tudtam betelni veled. Ifjúkorom nagy élményei közé tartozott, mikor egy éjtszaka a budai hegyek oldaláról lenéztem s felragyogtál előttem, csillogó Budapest! Azután láttalak, te nagyváros, elsötétítve, beburkolózva az éj komor feketeségébe. Komor volt az én életem is és vártam, hogy a fény újra megjelenjék napkelet felől és új fényre gyujtsa a te ragyogásodat. És amikor eljött a szabadító, felszabadult a te fényed is. Te villogó elektromos tenger, Budapest éjtszakai

fényáradata! Te vagy a béke jelképe, a békéé, amelyben mi, a te lakóid erőnk megfeszítésével és lelkünk szárnyalásával formáljuk a magunk világát, vállalva érte hősi kiállást, ünnepi pátoszt és hétköznapi nehézségeket. Te vagy a béke, amelyet az emberiség ellenségei fel akarnak dúlni. Ők fel akarják gyujtani a világot és el akarják oltani a te fényeidet, gyönyörű városom! — Hát mi harcolunk keményen és öntudatosan, szavakkal és tettekkel teérted, te fényáradat, mely a sötét víz színéről csillogsz vissza, versenyre kelvén a fenti fénypompával, a csillagok végtelenből jött csillogásával is.

Utazó kosarak

A hajó délben egy órakor indul a pesti partról délre, Mohács felé.

Amíg a hajó Pest és Buda ismert partjai között futott, alig figyeltem. Néztem az eget, a vizet, belefelejtkeztem gondolataimba. Akkor ocsúdтам csak fel, amikor Csepel közelében a Nagyvásártelephez közelítettünk és ott a kikötőnél valamit észrevettem. Először nem is láttam, hogy mi is az. Valami nagy barna halom, amely kisebb házmagasságnyira lepi el a hajóhidat és még azon túl is terjed. Mikor közelebb értünk, láttam, hogy az mind kosár. Nagy, barna kosarak.

Hát én ennyi kosarat még életemben nem láttam együtt. Nem számoltam meg, nem is lehetett azokat csak úgy szemmel megszámolni, de nagyon sok száz lehetett, talán ezer is vagy még több. A legkisebbje is olyan nagy, hogy négyéves kisfiam kényelmesen beleülhetne, a feje búbjá se látszana ki (ha ott volna a közelükben, bizonyára nem is tudná megállni és belemászna az elsőbe); a nagyobbjába pedig magam is kényelmesen beletelepedhetnék.

Nos, amikor a hajó kikötött, egy csomó izmos-markos ember nekiment a halomnak és felkapták az ötösével egymásbarakott kosarakat, felrohantak vele a hajóra, majd vissza új kosarakért. Jó időbe telt, amíg mindet felhordták. A nagy hajó fél fedélzete tele lett velük. Akkor azután indultunk tovább.

Engem pedig elfogott a kíváncsiság, mire valók ezek a kosarak. Bizonyára szállítanak bennük valamit, már tudniillik akkor, ha tele vannak. Tehát most nyilván azért küldik, hogy valahol megteleítsék és visszaküldjék.

A kosarak födelén feladócédula volt. Ebből megtudtam, hogy egy részük Dunaföldvára megy, más részük Mohácsra és még néhány más dunamenti helység neve is olvasható volt. Persze, ezek a vidéki dunai kikötők indítják útra Budapest felé jó részét annak a töméntelen zöldségfélének, amelyet a főváros tömegei elfogyasztanak. Később láttam is, ahogy állomásról állomásra egy-egy rakomány kosarat kidobnak a partra.

Még később pedig, már valahol Dunaföldvár táján találok a vissza-utazó kosarakkal is. Hajó jött szembe velünk. A két vízigőzös nagy túlköléssel köszöntötte egymást. Mikor a másik a közelünkbe ért, láttam, hogy annak a fedélzete is roskadásig rakva nagy barna kosarakkal, de nem úgy,

mint a miénk, ahol a kosarak ötösével voltak egymásba dugva és külön halomban heverték a vesszőből font födelek, hanem külön-külön állt minden kosár és a fedél rá volt kötve mindegyikre. Azok tehát tele kosarak voltak. Mennyi káposzta vagy spenót vagy tudom is én mi lehetett bennük! És ez így megy nap mint nap. A kosarak elutaznak üresen és visszatérnek tele. A vidék elküldi terményét Budapestre és Budapest népe nap mint nap megessi ezt a rengeteg sok konyhakerti kincset. Mindig tudtam, hogy Budapest közellátása képzeletet meghaladó arányú lehet, de ekkor éreztem először igazán, hogy milyen nagyon sok enivaló kell a főváros lakosságának. Mennyit kell dolgoznia a föld művelőinek, hogy Budapest jóllakják! És mennyit kell dolgoznia Budapest munkásainak, hogy a föld művelői elég szerszámot, gépet, ruhát kapjanak! És mennyit kell dolgozniuk a bányák hőseinek, hogy Budapest elkészíthesse az iparcikkeket a falunak, hogy a falu megművelhesse a földet!

Sokat tanultam az utazó kosaraktól. Azelőtt is tudtam, hogy a falut és a várost nem lehet elválasztani egymástól, de nem elég csak megtanulni, látni is kell. Az utazó kosarak szemem előtt példázták az egész nép munkájának hatalmas egységét.

Görögfalva

Alig egyesül a Duna két ága Budapest fölött, máris két ágra szakad Budapest alatt. Kezdődik a másik nagy sziget: Csepel. Állítólag itt volt valamikor Árpád vezér otthona s most itt van a legnagyobb ipartelepünk: a Rákosi Mátyás Művek. De a nagy szigeten más falvakban is fejlődik a sokkéményű ipar. Például Szigetszentmiklóson.

Hajónk a jobbparti ágba halad. Ott közelítünk Görögfalvához, amelynek nemcsak a neve görög, lakói is azok.

Ilyen is van Magyarországon. Közel a Duna partjához, Ercsi mellett. Erdemes kiszállni Ercsiben, hogy ezt megnézzék az ember, ámbátor jónéhány kilométert kell gyalogolni még odáig. De aki odaérkezett, az láthat egy vadonatúj falut, amelynek tiszta, egyforma kis házai legfeljebb egy eszten-dős multra tekintenek vissza s a lakossága — görög.

Hát élnek görögök Magyarországon? Valamikor sokszáz évvel ezelőtt éltek, de azok rég elfelejtették az anyanyelvüket, azután azt is elfelejtették, hogy görögök. Ezek azonban nem is tudnak másképp, csak görögül, még hozzá azon az újjörög nyelven, ahogy manapság beszélnek a Balkán félsziget déli részén s amelyet hallván, alaposan kell fülelni, hogy kihallhassuk Homeros végtelenül lágy nyelvének zenéjét. Ez a görög nyelv sokkal keményebb; mintha a görög nép kemény sorsa keményítette volna meg a nyelvüket is.

De hát hogy kerültek ide?

Bizony ezek nem régen telepedtek le Ercsi határában és egyenest onnét jöttek, Homeros földjéről. Politikai menekültek, szabadságszerető emberek,

Napközi otthon Ercsiben

akiket elűzött az az uralkodóosztály, amely a görög hazát eladta a népek ellenségeinek. Görögország az imperialisták rabságába süllyedt. Szabadságharcosai vagy a járatlan hegyek közé vonultak, hogy ott őrizték szabadságukat, vagy idegenbe kényszerültek.

Igy került ez a falunyi görög Magyarországra.

Itt úgy élhetnek, ahogy odahaza szeretnének élni. Dolgoznak. Egyrészüik az ercsi cukorgyárban kapott munkát, másrészüik Dunapentelére jár, van, aki otthon végez földművelő foglalatosságot. Az asszonyok kézimunkákat is készítenek. És a falu önálló községgé lett: Görögfalva. Van saját tanácsa, van iskolája, kultúrgárdája. És tanácskoznak, tanulnak, énekelnek görögül, a hazai nyelven. Míg hazájuk fel nem szabadul, minálunk meglették a szabad hazát.

Az adonyi teherautók

Adonynál kiköt a hajó. Nagy kikötő ez, néhány uszály is horgonyoz a közelben. A parton teherautók. Látszik, hogy jelentékeny község lehet Adony.

Itt van a Mezőföld gazdasági központja. A Mezőföld az a sík táj, amely itt a Duna jobbpartján elterül. Gazdag, dúsáldású vidék ez, ahol az emberi munka nyomán sokszorosan fizet a jólmegmunkált talaj. Egyebek közt itt van az ország legnagyobb kukoricaföldje. Ezek a teherautók és még nagyon

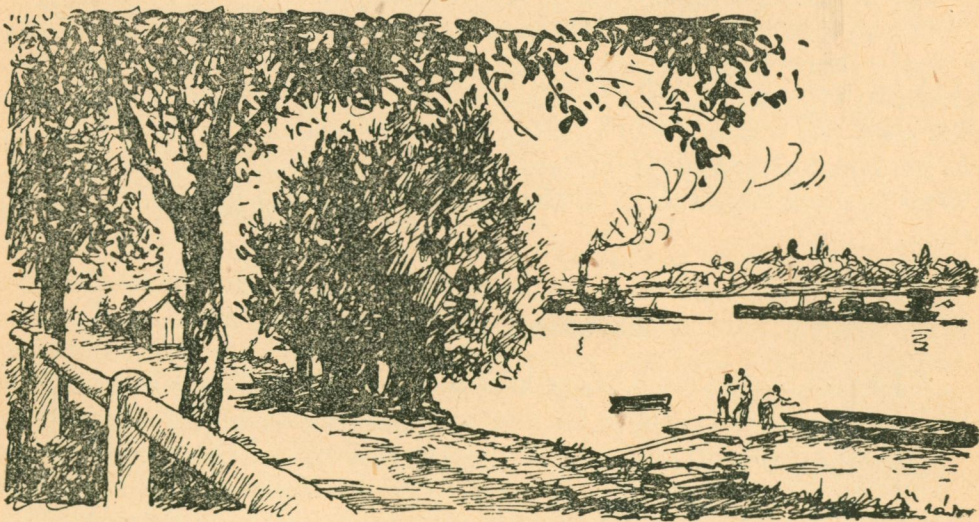
sok teherautó, ezek az uszályok és még nagyon sok uszály, ha eljött az ideje, útnak indulnak és viszik a kukoricát az ország különböző részeibe. Innét kerül a finom csemege-tengeri a városi dolgozó asztalára, innét viszik a szárított kukoricát Nagytétény sertéshízalóihoz.

Igen, igen, hiszen úgy nagyjából tudtam mindezt azelőtt is. De egy ilyen összefüggő utazás mégis jobban megmutatja az egész ország vérkeringését. Annak a munkásembernek a parton, aki az itteni terményeket szokta felrakni a teherautókra, a ruhája budapesti textilgyárban gyártott anyagból készült, cipője bőrét is Budapesten csergették, de az az állat, amelynek a bőre volt, bizony a országnak egészen más vidékén nevelkedett fel. A teherautó, amelyre felrakja a kukoricarakományt, a Győri Vagonban született s a pesti meg a győri munkás nyáron azt a csemege-kukoricát fogja enni, amelyet ő rak fel az autóra.

A hajó ring tovább. A szellő egészen lelanyhult és a nap melegen süt a fedélzetre. Olykor falu marad el mellettünk, közepén a falu képétől elválaszthatatlan templomtoronnyal. De nem egy falu határában ég felé mutató kémény is meredezik, annak jeléül, hogy valamiféle ipar tört be ott az ősi alföldi mezőgazdasághoz.

A torony mellett felemelkedő kémény nemcsak jelkép, a valóságban is minden faluban, minden városban, minden házban és minden lakásban születik, fejlődik az új világ. Az eredmény nem kétséges: a holnapnak meg kell születnie. De ez nem magától következik be. Ez embereken múlik. Ez mirajtuk múlik.

A mi munkánktól függ, hogy milyen hamar hajózunk be a holnap kikötőjébe.

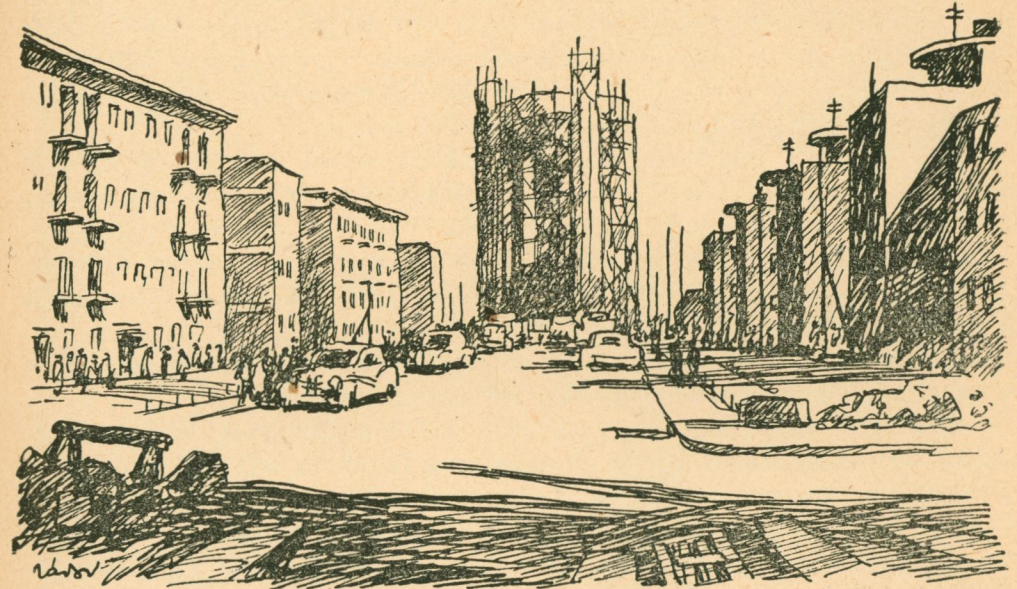

Adonyi Dunarészlet

A holnap városa

Az épülő Dunapentele a legcsodálatosabb látványok közé tartozik. Egyszerre épül egy egész város. A Dunai Vasmű Magyarország egyik legnagyobb ipartelepe lesz, tíz- és tízezer ember fog dolgozni benne. Ennek az embertömegnek lesz az otthona a város, amelynek építési munkálatai úgyszintén ezer meg ezer munkáskezet foglalkoztatnak.

Hangszórók szólnak, zenélnek egész napon át, hol magyar népdalt, hol szovjet indulót, hol olasz operaáriát. Néha felhagy a zene és egy hang

Május 1. útja Dunapentelén

felszólítja ezt vagy azt az elvtársat, hogy azonnal menjen ide vagy oda, mert ez vagy az várja őt. Közben az iparvágányokon kis játékmozdonyforma hosszú csillesorral rohan el, másirányból teherautó fordul be s alig tudja kikerülni a szemberohanó személykocsit.

Itt egy egész város épül egyszerre. Nem külön házakat építenek, mint másutt, még csak nem is háztömböket, hanem egész városrészeket. Téglavörös házóriások ezek, három-, négy- és ötemeletes tömbök. A különböző háztömbtípusoknak különböző neveik vannak. Van, amelyiket kockának hívnak — ezt értettem miért, valóban kockaalakú; van, amelyiket csontnak — itt már nehezebben követtem az építők fantáziáját és nehezen ismertem fel a csontalakot a háztömb alakjában; van azután bivaly névre hallgató háztömb is, míg az egy sorban egymás mellé épített házak tömbjét

szekciósnek nevezik. Az egyik ilyen szekciós háztömb tetejére felmástrom, hogy körülnézzek.

Amerre a szem elláthat, egyszerre folyik a munka. Ott messze, jó két kilométernyire épül a gyártelep, a Dunai Vasmű. Másutt készül az új bekötőút. A házakon túl valami földmunkát végeznek és egy pipázó férfi két kézzel lázasan magyaráz (a tetőről olyanok, mintha bábjáték szereplői volnának). Ott a szabadtéri színpad formálódik.

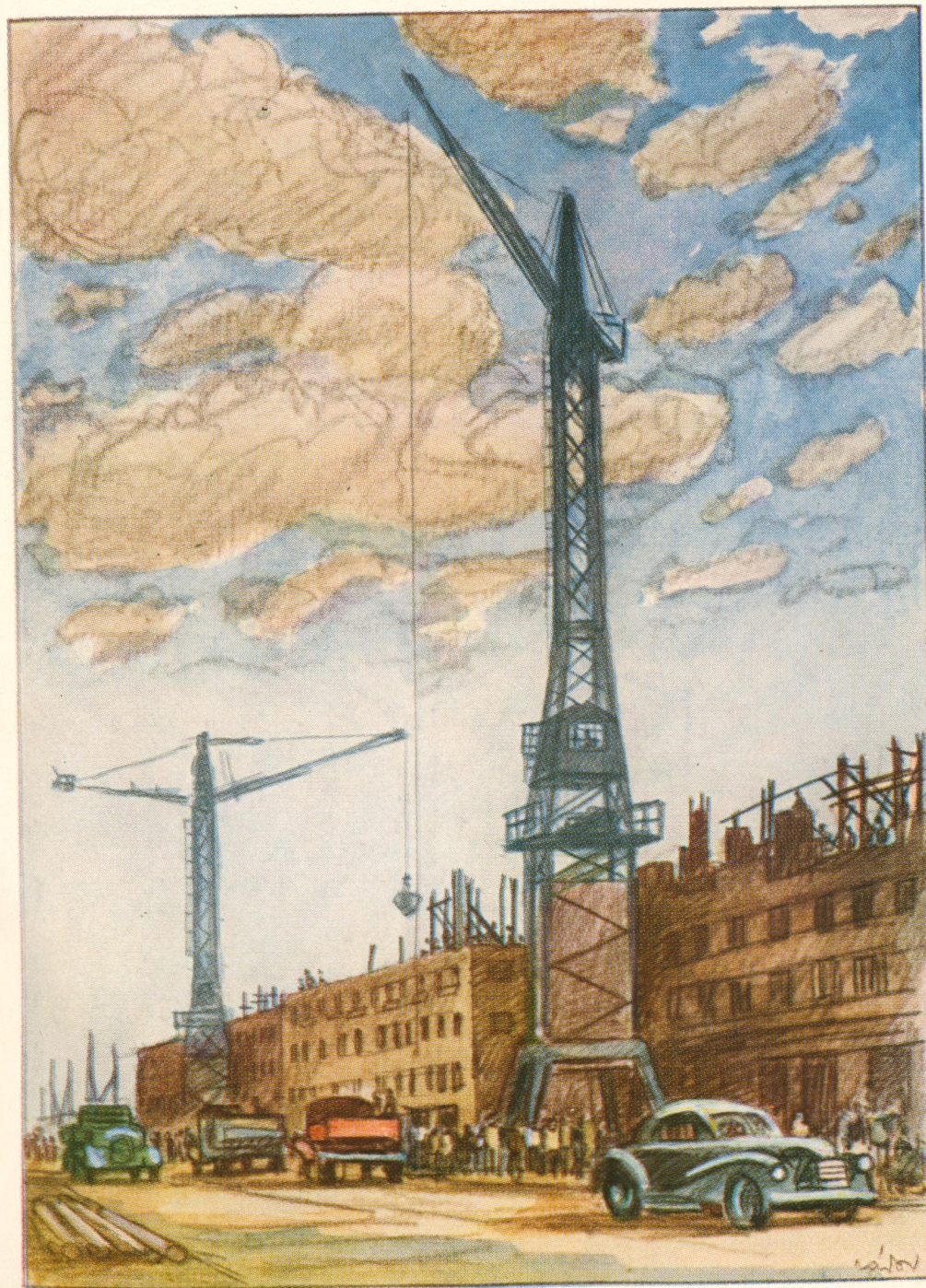
Azután körülnéztem a közelben. És megláttam a holnapi város körvonalait. Ime itt alattunk már kész utcák, széleiken virító virágágyakkal. Valamivel távolabb a már kijelölt utcák és terek házainak földmunkáin szorgoskodnak. Még távolabb, a hepehupán most végzik az előmunkálatokat; holnapra már ott is látni lehet az utcák vonalát. Dunapentele falu innét jó két kilométernyire fekszik, de a város szívéből egy ház sor egészen a faluig fog húzódni. Arra lesz a város terjeszkedési iránya.

Az építkezés mindenütt gépekkel folyik — ezt is a Szovjetuniótól tanultuk. Az épülő házak közt szerte a zsiráfalakú toronydaruk bólogatnak, egy téren óriási, többemelet magas betonkeverőgép — ahogy itt mondják: a betongyár — forgatja a szüntelenül beléhulló cementet, kavicsot és vizet. A kavicsot a Dunából kotrógép kaparja ki és drótkötél-siklón húzzák fel a meredek parton.

És mindenütt ember nyüzsög, mindenkinek megvan a munkája és a munka nyomán szinte láthatóan növekednek a falak.

Beszédbe elegyedtem az építőkkal, szakmunkásokkal, segédmunkásokkal, értelmiségiekkel. Egyik vezetőm az a fiatal író volt, aki most mint népművelési ügyvezető dolgozik Dunapentelén. Megtudtam, hogy milyen nagy megpróbáltatásokat kellett kiállniuk az első hónapokban a városépítőknak. Nem volt megfelelő víz, rossz volt az ellátás, rossz volt a szállás... hiszen úgyszólván a pusztába jöttek, hogy a semmiből teremtsenek várost. De akik idejöttek, nem pihenni jöttek ide. Leküzdötték a nehézségeket. A kezdeti barakkok helyett most csinos kis házakban laknak. Ezeket felvonulási épületeknek nevezik, mert csak a munkaharc felvonulásához kellene. Ha betöltötték hivatásukat, azonnal lebontják és helyükre is nagy háztömbök kerülnek. Hiszen máris végleges lakások százaiba lehet beköltözni. Uzletház, óriási mozi, óvoda, iskola... Az 5000 nézőt befogadó szabadtéri színpad és a táncpark csak ideiglenes, talán két évre való, utána majd nagyobb készül másutt. Lesz színház is. De kultúrterem már régóta van. (Dunapentelén néhány hónap régesrégének számít.) És a könyvtár igen nagy forgalmat bonyolít. A dolgozó emberek kultúra szükséglete valóban kialakult már, igényük van olvasásra, zenére, mozira, színjátékra.

Sétálva járkáltunk az újszülött utcákon s mentünk az épülő ipartelep felé. A két épületsokaság közt széles terület fekszik és a széles területen szerte apró kis vékony rudacsák meredtek elő a földből, ameddig csak a szem elláthat. Hát ez mi?

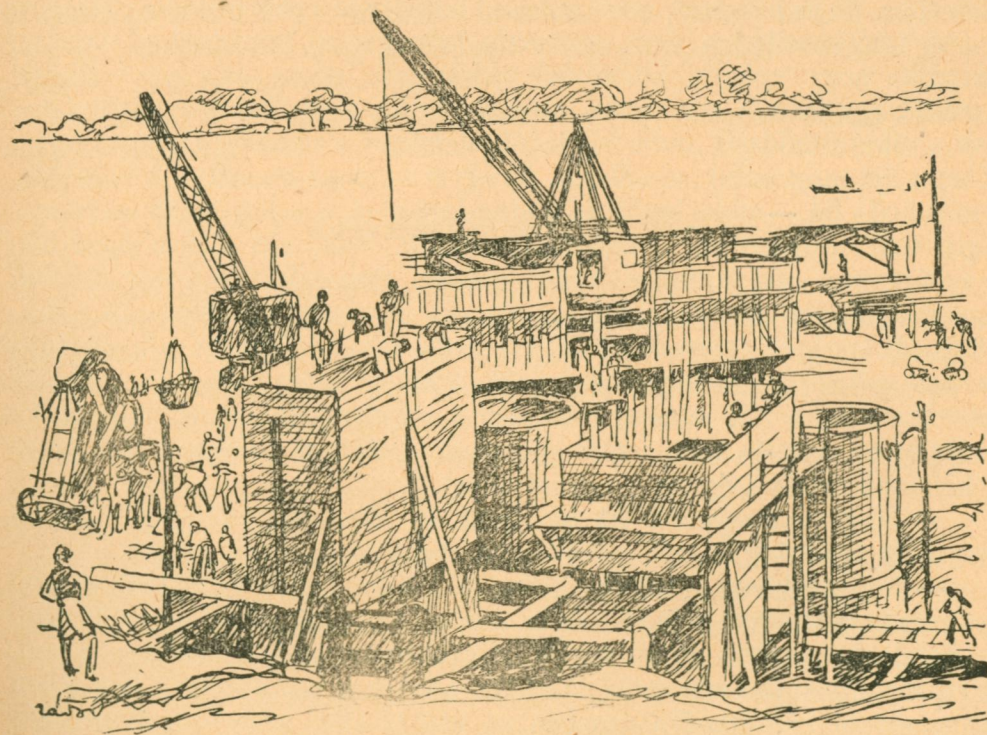

»Ez az erdő« — világosítottak fel.

En akkor már semmin se csodálkoztam. Ha azt mondják nekem, hogy éppen a tengerpartot varázsolják ide, az se hökkentett volna meg túlságosan. Dunapentelén megtanulja az ember, hogy nincs lehetetlen. De azért kérdően néztem a körülöttem levőkre. Azok elmagyarázták, hogy ezek a kis rudacs-kák svéd nyárfák ültetvényei, ezeknek pedig az a tulajdonságuk, hogy rendkívül gyorsan fejlődnek. Három év múlva ezek már vastagtörzsű, terebélyes lombú fák lesznek. A Vasművet a várostól széles erdősáv fogja elválasztani, hogy a füst ne rontsa a lakások jó levegőjét. Az erdőn betonút vezet majd keresztül s azon trolibusz fog járni, azzal mennek a munkások munkahelyükre.

Fiatalok ! Fiatalok !

Dunapentelén nagyon sok az ifjúember. Aki csak egyszer is végig-megy az épülő város zúgó kavargásán és figyeli az ezerkezű munkát, azonnal észreveszi, észre kell hogy vegye, mennyire az ifjúság ügye itt minden. A holnap városát nagyrészen a holnap nemzedéke készíti. Szédítő magasan ifjú brigádok rakják a téglát, rohanó csillesoron fiatal munkások ülnek

Szivattyútelep építése Dunapentelén

és nevető szemmel néznek előre, másutt lobogó üstökű kamaszok egydallamra énekelve ásnak vagy dobálják a kiásott földet a nagy teherautókra. Fiatalok, fiatalok, fiatalok!

Az egyik épülő ház mellett betonkeverő csikorog. Körülötte is ifjúmunkások sürgölődnek. A tűző nap alatt testüket fényesen lepi el a verejték, tekintetük a mosolytól csillog. Dunapentelére jellemző a mosolygó munka. Csak az egyik fiú húzza össze homlokát. Ott guggol a keverőgép mellett és figyel a fogaskerekek munkáját. Nemsokára kiderült, hogy ez a fiú most kerül majd műegyetemre, mérnök lesz belőle. Minden gépet ilyen izgatott elgondolkodással szemlél.

Rövid beszélgetésbe elegyedtem velük. Nincs idejük a hosszabb szóváltásra: a munka terve, a munka célja, az előre kiszámított eredmény hajtja mozdulataikat. A normán rég túl vannak, de nem végeztek eleget — így mondták nekem — ha nap mint nap nem szárnyalják túl a tegnapi eredményt. Egy szőke kislánytól — lehetett vagy tizenhat esztendő — hallottam Pentelén ezt a megállapítást: »Ha ma meg vagy elégedve a tegnapi munkáddal, akkor holnapra már el is maradtál; ha pedig elmaradtál a munkában, akkor politikailag reakciós vagy, ha nem is veszed észre.« — Nem tudom, hogy ezt a megfogalmazást ő találta-e ki, vagy mástól hallotta-e, de ez mindegy, mert jellemző felfogás az egész pentelei ifjúságra.

A futó beszélgetés alatt, amelyet a betonkeverő brigáddal folytattam, kiderült, hogy egészen különböző vidékekről, szinte más-más világból kerültek így össze. Csak ketten vannak köztük, akik állandóan itt dolgoznak, a többi szünidejét, szabadságát tölti önkéntes munkával Dunapentelén. Három ifjú most indul mérnöknek. Az egyik — amaz összeráncolt homlokú, gondolkodó fiú — most került ki a gimnáziumból, a másik kettő szakérttségit tett, mindketten géplakatosok voltak. Van, aki férfiruhagyárban munkás, van aki máskor kohó mellett dolgozik, de van köztük orvostanhallgató és tanárjelölt is. Amott távolabb két főiskolás színnövendék emelgeti a cementes zsákokat. A fiú két évvel ezelőtt még szegény-paraszt szüleinek apró földjén dolgozott. A szülők azóta beléptek a termelőszövetkezetbe, a fiút színészi tehetsége a művészi pályára vitte. A lány pedig gyári munkás volt, a szövőgép mellől indult el a színpad felé, hogy a költészet erejével építse a szocializmust.

— Hogyan dolgoznak itt az ifjak? — kérdeztem később a DISZ-vezetőség egyik tagját, aki magyarázva kísért az új utcák között.

— Egyre jobban! — adja a választ. — A Vasműnél dolgozó DISZ-szervezet munkája is egyre erősödik és ez a munkaeredményeken is meglátszik. A fiatalokban szinte napról-napra nagyobb lesz a kezdeményezési erő. Javul a politikai és a szervezési munka is, amelynek hiányosságait kezdetben bizony érezni lehetett. Ha azonban az utóbbi idők lendületét és eredményeit nézzük, örömmel kell tudomásul venni a fejlődést.

— Mikor indult meg ez a lendületes munka?

Elgondolkozott és úgy válaszolt:

— Talán a kongresszusi versenymozgalommal lehetne kezdeni. Pártunk kongresszusára a fiatalok 85%-a tett felajánlást és legnagyobb részük teljesítette is feladatát. Ez az eredmény azután maga is nagy lelkesítő erő volt. A Kongresszus alatt 120 brigád működött. Teljesítményük átlaga 130 és 600% közt volt.

— 600% — kérdem vissza, kissé nagynak tűnt a szám.

Ő bólintott:

— Igen, jól hallottad, 600%. De mesélhetek egyéb eredményekről is, ha érdekelnek a számszerű adatok.

— Hogyne érdekelnének, mondd csak, jegyzem. — Ő pedig mondja:

— Május elsejére a fiatalok 90%-a tett felajánlást, legtöbbjük hosszúlejáratú versenyszerződést kötött. Békeműszakot is szerveztek és ezen csak az üzletház építkezésénél négy nap lemaradást hoztak be. Itt jegyezz fel két brigádnevet, amely kimagasló eredményt ért el. Az egyik az Olajos brigád, a másik Balogné női brigádja.

— Ezek mind fiatalok?

— Azok — bólintja. — De ez már mind a múlté, nálunk gyorsan múlik az idő. Most a VIT versenymozgalom és az Alkotmány ünnepére tett felajánlások lendítik a munkánkat. Jelenleg 150 ifjúsági brigád működik. Van 31 anyagtakarékossági brigádunk is. Jónéhánynak a munkája példamutató országos viszonylatban is.

— Mondj még néhány brigádnevet, azokét, amelyeket érdemes példaképpen emlegetni.

»Dunapentele is épít minket«

Fejből említi a nagy eredményű ifjú-csoportokat: Hoffer-brigád, Kom-szomol-brigád, Magyar-szovjet barátsági brigád, a Kőbányai Zománcárgyár fiataljai, Koreai brigád, Oleg Kosevoj-brigád, Láng-gyári fiatalok, Hámán Kató leánybrigád, Ifjú Gárda brigád... Követésre méltó fiúk és leányok, az építő munka ifjú hősei.

— És mondd csak — kérdezem végül —, olvasnak-e szabad idejükben? A könyvtárban láttam, hogy sok regény forog itt közkézen, de mennyit olvasnak ebből a fiatalok?

— Sokat olvasnak. Százával vannak itt, akik köztünk szoktak hozzá a könyvekhez. Nemcsak a könyvtár állandó látogatói közt sok az ifjú, de sokan fordítják keresményük egy részét könyvvásárlásra. Különösképpen Azsajev regénye, a »Távol Moszkvától« népszerű olvasmány. Saját kérdéseikre találnak benne választ. Hiszen az a könyv a szocialista építés regénye és itt mi éppen a szocialista építés módszereit igyekszünk megtanulni. Persze nemcsak ez az egy könyv népszerű. Magyar klasszikusokat, szovjet műveket, új magyar regényeket versenyt olvasnak pihenő idejükben.

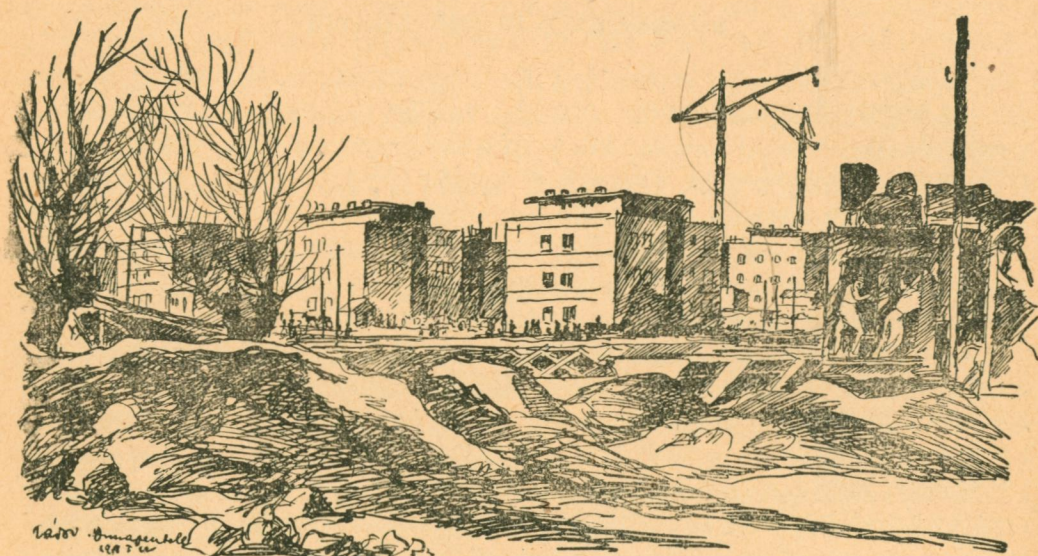
Azok, akik majd innét egyetemre mennek, vagy éppen már folytatják is tanulmányaikat valamelyik főiskolán, szakmájukba vágó tudományos műveket is olvasgatnak. Az olvasás is növekvő arányokat mutat Dunapentelén, akárcsak a munkaeredmények. Nevelőintézménynek is jelentős hely egy épülő város. Azzal, hogy az ifjú cselekvő és eredményes részt vesz egy egész város építésében, fejlesztí tudatát is és formálja egyéniségét. Nem csak mi építjük Dunapentelét, Dunapentele is épít minket, építi bennünk a szocialista embert.

Elváltam kísérőmtől. Időm vége felé járt, igyekeztem az iroda irányába. Közben újabb meg újabb ifjú brigádokkal találkoztam. Figyeltem a tekintetüket, a fekete, barna és kék szemeket, a sokféle árnyalatú és sokféleképp zilált hajat — a tövig kopasztott fiúkoponyától a kontyos vagy nagycopfú leányhajzatig mindenfajta hosszúság megtalálható köztük — figyeltem a sokféle arcvonást. És mind e sokféleségben találtam valamit, ami közös, ami jellegzetes a dunapentelei ifjak tekintetében. Ez a valami a bizakodó derű, az a mosoly, amely nemcsak előre néz, hanem a jövő távolságait is áttekinti és rámosolyog a holnapra, amely most formálódik ki az ő gyors és tervszerűen mozgó kezeik nyomán.

Egy hatalmas cserépedény

Búcsúzóul volt még egy élményem, amely megint csak egymás mellé állította a régmúltat a szemünk előtt alakuló jövővel.

Mikor az iroda felé mentem, hogy elköszönjek, két munkás ért utól.

A közeljövő szocialista városának kibontakozó látképe

Ok is az irodába tartottak. Hatalmas cserépedényt hoztak, amelyet most találtak a földmunkánál. Itt ugyanis lépten-nyomon régi római edények és eszközök kerülnek ki a föld alól. Valamikor régen itt állott Intercisa városa, római határhelyiség, onnét valók a leletek. A nagy cserépedény tűz fölé függeszthető füles vízmelegítőfázék volt, úgyhiszem a III. vagy IV. századból. Az a kor a rabszolgatársadalom végső ideje volt. S íme az egykori rabszolgák és rabszolgatartók városa fölé építi a mindenfajta kizsákmányolást lerázó ember a maga szocialista városát s az elmúlt rabszolgaság emlékeit mint különös látványosságot viszi az irodába, hogy onnét a múzeumba kerüljön. Bizony, ez lesz a sorsa minden osztálytársadalom fennmaradó emlékének: múzeumi furcsaság lesz belőle, amelyet a szabad ember majd megcsodál. Dunapentele lakói számára már a kapitalizmus munkáslakásai is ugyanolyan multbeli emlékek lesznek, mint ez a régesrég cserépfázék, a néhai intercisai rabszolgák és rabszolgatartók idejétmúlt használati tárgya.

Dunapentelét a szocialista ember építi, de a dunapentelei munka maga is formálja a szocialista embert. Volt olyan ifjú, aki meg se értette kezdetben, hogy mit csinál. Most már érti. Volt, aki segédmunkásnak került ide és itt vált vagy most válik szakmunkássá. Volt, aki közömbösen került ide és itt lett kommunistává.

Ha ifjú ember volnék és most kellene életpályát választanom, elmennék Dunapentelére — építeni a holnap városát.

Épülő híd

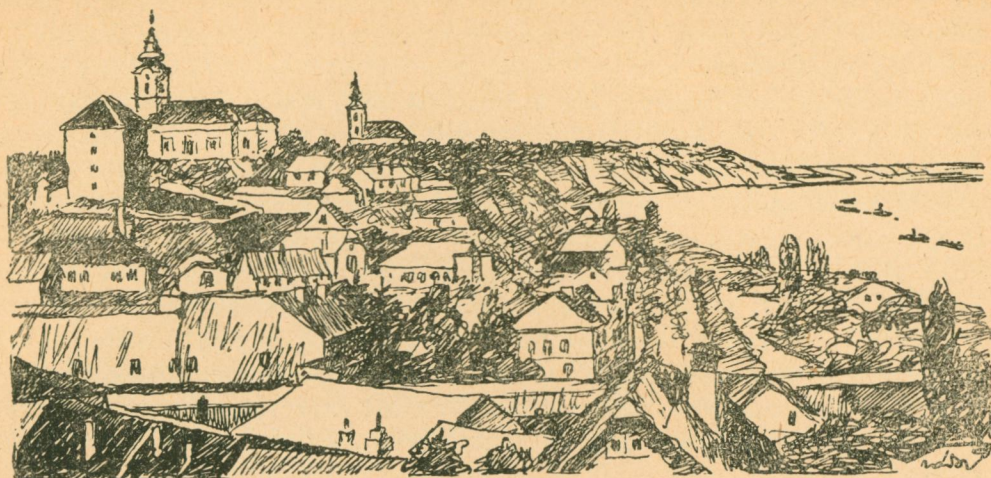
A hajó úszik tovább a Dunán. Itt-ott kiköt. Érintjük Dunavecset is, ahol egy időben Petőfi szülei éltek s ahol a költő maga is lakott. Jó néhány versét írta itt.

Lapos, alföldi vidék ez. A part közelében sűrű zölddel benőtt zátonyok húzódnak. Ha a vízállás magas, ezeket az apró szigeteket a Duna elborítja és csak a fák teteje áll ki a vízből. Most azonban csak partjukat mossák a hullámok.

A szemközti part azonban hegyes-dombos. A part meredek, magasból köszönnek le a fel-felbukkanó kis házak. Egyszerre a messzeségből, épülő híd képe bontakozik ki. Az ott Dunaföldvár. Hajónk arra tart. A hajósok sűrögnek a kosarak közt, jórészt itt dobják ki.

Dunaföldvár képe is meglepi az érkezőt. A meredek parton és fölötté a domboldalon fekszik a festői képű helység. Inkább város, mint falu, de nincs városias jellege sem. Nem tudom, mihez hasonlítsam. Mintha régi festményeken láttam volna ilyen tájat: hegyek között megbúvó kis várost azúrszínű, délszaki ég alatt. Kétségtelen, hogy Magyarország egyik legszebb fekvésű települése ez.

Most épül a hídja, a solti híd, amelynek folytatásaképpen országút

Dunaföldvár

készül Kecskemétig. Azelőtt hosszú kerülőúton lehetett csak innét az Alföld szívéig jutni, most a hídon és úton át közvetlen összeköttetés lesz Dunaföldvár és Kecskemét között. A hosszú útból rövid út lesz.

Az épülő hidat azonban érdemes külön is megfigyelni, mert itt a munkaversenynek egy egész különös formájával találkozunk. A pillérek már készen állnak és a vasvázat most építik, méghozzá oly módon, hogy két félhíd építői versenyben állnak egymással. Hogy a verseny állása napról-napra látható legyen, nem a két partról kezdték az építést — mint általában a hidaknál —, hanem a közepéről és úgy tartanak kétfelé. Olyan most a félig kész híd, mint a mérleg két karja s bárki láthatja, hogy mikor melyik karja hosszabb. Minden munkás minden pillanatban saját szemével látja, hogy hol tartanak ők és hol a versenytársaik s napról-napra igyekeznek túlszárnyalni egymást.

Elhaladunk a pillérek között. Fölöttünk dolgoznak. Épül a híd. Nagyon sokadik híd a felszabadulás óta.

A tolnai kánaán és a paprika hazája

Dunaföldvár után nemsokára a jobbpartról is eltűnnek a dombok. Sík föld mindkét oldalon. Ez itten Tolna megye: az ország egyik fontos élektára. Amerre a szem ellát zöld, zöld, zöldszínű földek terülnek el. Szántók és legelők váltják egymást. Távolságok fedezhet fel a figyelő szem. A híres bonyhádi szarvasmarhák. Majd egyszerre elkezdődik az eperfák vidéke. Hosszú eperfasor. Jó a gyümölcse is, de fontosabb a levele:

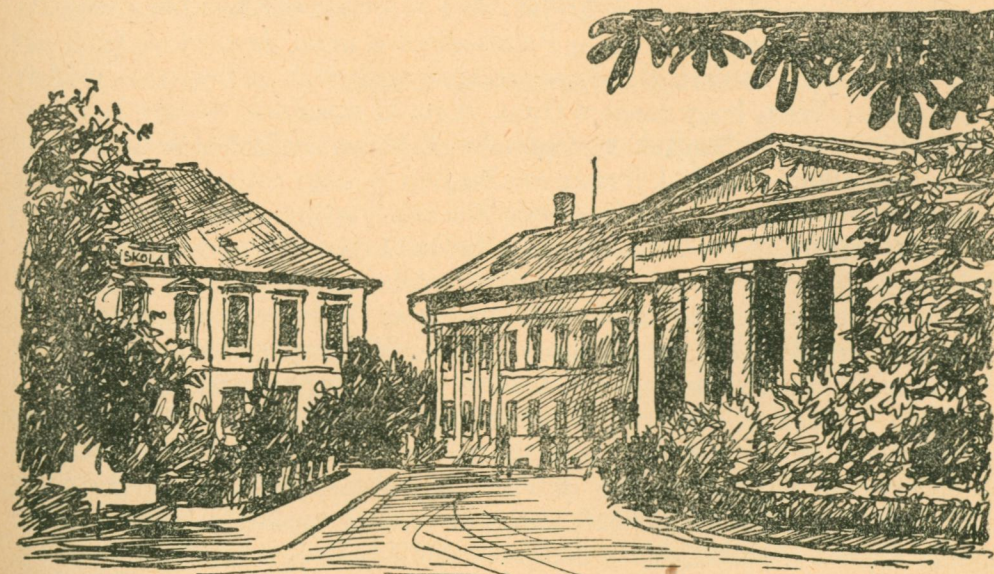
ezt eszik a selyemhernyók. Itt van Magyarország legnagyobb selyemhernyótenyésztete. Itt a Sió torkolata, amelyen át a Balaton vízfölöslege a Dunába ömlik. Itt végződik a Sió völgye és kezdődik már a szekszárdi borvidék.

A hajó átlapátol a másik partra. Kikötünk Kalocsánál, majd Bogyzslónál. Ez a paprika hazája, a világhíres szegedi paprikáé. Akármilyen furcsa, a legtöbb »valódi szegedi« paprika nem Szegeden, hanem Kalocsán és Bogyzslón terem, innét kerül azután a szegedi paprikamalmokba s onnét a világ minden tájára.

Hanem mire idáig ér a hajó, már beesteledett. Az idő is hűvösre vált. Jobb bent az étteremben. A legtöbb utas már előbbi állomásokon kiszállt. Az emberek arcán látszik a türelmetlenség. Még vagy két órai utazás kell, hogy Bajára érkezzünk. A legtöbben oda tartanak. Én is ott szándéksom kiszállni.

A vízimolnárok emlékezete

Aki este érkezik Bajára, első percekben azt hiheti, hogy nagy ipari városba jutott. A parton gyárépület kivilágított ablakai fénylenek messzire. Mikor azután kiszállunk, kiderül, hogy ez itt csak a város legvége, az a gyár magányosan áll ott és aki a két kilométernyire fekvő belvárosba akar jutni, az igyekezzék felkapaszkodni az autobuszra, mert különben kutyagolhat

A szekszárdi megyei tanács háza

az ismeretlen sötétségben. Az a gyár egyébként textilgyár s ennél sokkal több nagyipara nincs is egész Bajának.

Az autobus azután letesz a szálloda előtt.

Az esteli sötétben, a felhők közül kikandikáló hold gyér világánál annyit azonnal észre kellett venni, hogy az a tér, ahol a szálloda is áll, nemcsak vidéki méreteken mérve rendkívül nagy. Mint másnap kiderült, egyike az ország legnagyobb tereinek, vidéki városaink terei közül pedig talán éppen a legnagyobb. Másnapra az is kiderült, hogy Baja igen szép kis város; tiszta, levegős. A tanácsháza, amely egykor az óriási birtokú Grassalkovich hercegeknek volt a családi palotája, méltóságos ódon épület s van ezenkívül még egynéhány megragadó régi kúria... Ezek az egykori nemesi udvarházak ma már mind középületek: a dolgozó nép házai.

A csöndes városnak egyébként élénk szellemi élete van: könyvtárának is nagy a forgalma, zeneiskolája, festőiskolája sok művészt nevel, immár javarészt a dolgozók gyermekei közül. És érdemes elmenni a múzeumába. Ebben a múzeumban ugyanis képeken és érdekes régiségeken kívül főleg a dunai halászat eszközeit ismeri meg az ember, ezenkívül egyet-mást megtud az egykori vízimolnárokról. A múzeum legfőbb célja, hogy bemutassa a Duna hatását a dunamenti tájra. A víz munkát adott, életformát teremtett parti lakosainak. A Duna formálta a parti lakók mindennapos életét, mint ahogy minden táj rányomja a maga sajátos bélyegét lakóinak életére.

Baján eleven dunai élet van. A főág ugyan távol van a város szívéből, de a folyó bejön a városba. Van itt egy barátságos, szépen kiépített partú Dunaág, amely bekanyarodik és levág egy nagy szigetet. Ezt az ágot a térképen Kamarás Dunának hívják, de a városban mindenki Sugovicának nevezi. Annak a szigetnek pedig Petőfi-sziget a neve, de a város lakói ezt sem igen tudják és csak Pandur-szigetként emlegetik. A Sugovica eredete bizonytalan, lehet, hogy maga a Duna vágta ki magának, de úgy is hallottam, hogy talán valamikor a meghatározhatatlan előidőben a csatornázó emberi kéz alkotása volt. A Dunán és a Sugovicán nagy csónakázó élet folyik, a szigeten csónaképítő műhely is van. De ez a víziélet valaha sokkalta nagyobb és fontosabb volt. Ma is vannak halászok, szövetkezetben dolgoznak. Sok a sporthorgász is, aki szórakozásból várja türelmesen, hátha jön egy hal és elfogadja a váltig kínálgatott csalétket. De ma már nincsenek vízimolnárok, pedig Baja egykor nagy gabonaörlő központ volt. Még ötven évvel ezelőtt is több mint száz vízimalom kelepelt egymás mellett a Dunán. Az ipari fejlődés azonban véget vetett a vízimalomnak. A vízimalom sokkal festőibb, mint a gőzmalom, de száz vízimalom nem termel annyit, mint egyetlen nagy gőzmalom. A vízimolnároknak tehát el kellett vonulniuk a mult színes emlékei közé, ahogy elvonultak a páncélkészítők, a kengyelfutók és a többiek, akikre nem volt többé szükség a történelemben. — A Pandur-szigeten valaha nagy hajóépítő műhely is volt, abban az időben, amikor a gabonát fából készült vontatógályákon szállították felfelé a Dunán.

A vontatógálya is a multé és a Pandur-szigeten most csak a pihenni és sportolni vágyók számára készítenek csónakokat. De ott, a Pandur-szigeten réges-régen két falu is volt. Az egyiket Pandurnak hívták (innét a sziget neve), a másikat Kákonyinak. Azután 1804-ben jött a Duna áradása és elvitte Pandurt, négy évvel később újra jött a Duna és elvitte Kákonyt. Még a földet is kimosta alóluk. A falvak lakói a veszedelem elől Baja másik oldalára költöztek Szentistván községbe, amelyet azóta külön kerületként Bajához csatoltak. Egy-egy utcánév őrzi ott Pandur és Kákony emlékét.

Az a Pandur-sziget egyébként nem is egy sziget, hanem kettő. A közepét csatorna vágja át, amely azután folytatódik a Sugovica másik oldalán és vezet valahová dél felé. A bajaiak Ferenc-csatornának hívják. Előbb nem értettem, hogyan kapta ezt a nevet, hiszen a Ferenc-csatorna sokkalta délebbre van, túl a jugoszláv határon és a Tiszát köti össze a Dunával. De azután megoldódott a kérdés. Ezt a Ferenc-csatornát a mult században éppen azért ásták, hogy egészen a valódi Ferenc-csatornáig érjen és szűkvízü esztendőket táplálja megapadt névrokonát. Türr István építette ezt a víziművet, az a Türr István, aki Baja legnagyobb szülőtte volt: Garibaldi alvezére, a világszabadság világhírű hőse, majd később világhíres csatornaépítő mérnök. Ő építette szülővárosának ezt a csatornáját is. Ez a víz ma már rég nem nyúlik le a nagy Ferenc-csatornához, délebbi medre eldugult, helyi csatornává lett és már csak nevével emlékszik multjára.

És ha ott állunk a Sugovica partján, emlékezzünk meg Bajának még egy nevezetes szülöttéről, Jelky Andrásról, a messzi földek egykori vándoráról, aki innét indult el az ismeretlen nagyvilág felé.

Bizton nézzen előre szemünk

Végéhez közeledik az út. A hajó innét gazdag partok közt úszik Mohács felé.

Mohács neve a magyar történelem nagy tragédiáját idézi. Akkor omlott össze az ellenség előtt a belülről már elkorhadt, elzüllött középkori magyar feudális állam. És attól kezdve szűnt meg a magyar nemzet önállósága. Török és német felváltva és egymás mellett uralkodott a magyar népen. S a magyar urak inkább lepaktáltak az ellenséggel, csak hogy maguk is kihasználhassák a nép kétékeze-munkáját.

»Nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács!« — így köszöntötte Kisfaludy Károly a »hősvértől pirosult gyásztér«-t. A nemzeti nagylét, a nemzeti függetlenség attól kezdve több mint négy évszázadon át csak ábránd volt vagy az elbukó szabadságharcosok szándéka. A szabadságharcosoknak azonban el kellett buknik, amíg magunkra voltunk hagyatva.

1945-ben a szovjet hadsereg felszabadított bennünket. A Szovjetunió mellett, a testvérnépek között, a dolgozó emberek szocializmust építő nagy

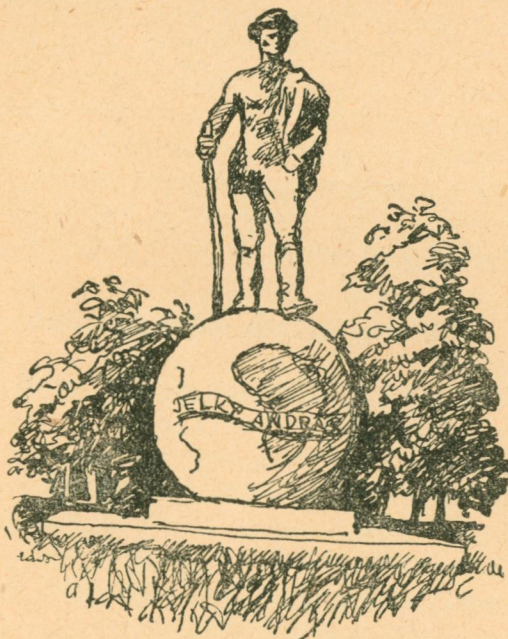
közösségében visszanyertük Mohácsnál elvesztett függetlenségünket és méltóságunkat, amiért évszázadokon át harcoltak Rákóczi kurucai, negyvennyolc szabadsághősei, tizenkilenc kommunistái...

A hajó lassan úszik Mohács felé és én Kisfaludy »Mohács« versét mondom tovább magamban. Kisfaludy is felénk tekint az idők távolából és hozzánk szól és így beszél:

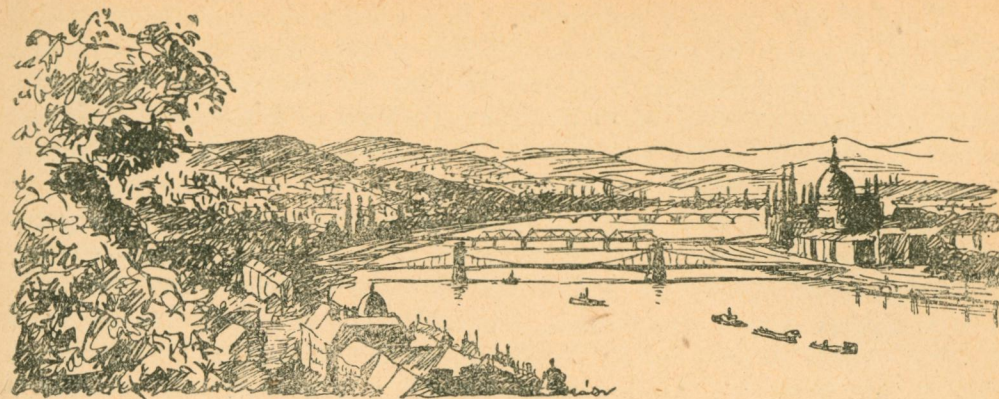
»... a mult csak példa legyen most
S élve honért bizton nézzen előre szemünk!«

Előre nézünk, de nem felejtjük a multat, tanulunk belőle, hiszen a multból kelt a jelen és mi a jelenben a mult tanulságait ismervén, építjük a jövőt.

Erről beszél a Duna is nekünk.

Jelky András szobra Baján

Budapest látképe

A MI BUDAPESTÜNK

Bárhonnan érkezik az utas Budapestre — jöhet vasúton, hajón, autón vagy repülőgépen — messziről szemébe ötlük a Gellért-hegy. Legmagasabb pontján, 235 méterrel a tenger színe fölött, óriási szobormű áll. Népünk örök hálája és szeretete emelte emlékképpen országunk felszabadítójának, fővárosunk megmentőjének: a Szovjet Katonának.

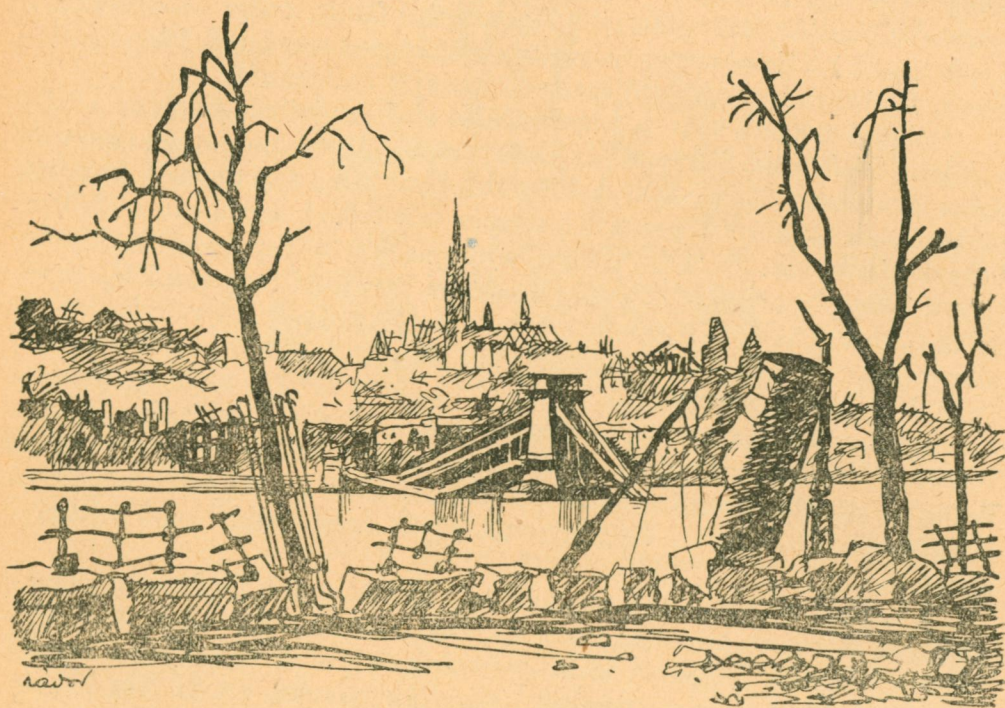
Dolgozó népünk már a felszabadulás első napjaiban sürgette a hősi emlékmű felállítását. Sokan a Vár alatt pompázó Horváth-kertben szerették volna elhelyezni. Mások a Habsburg-elnyomás ellen szervezkedő hazafiak vértanúságának színhelyére, a Vérmezőre szánták. A legtöbben a Gellért-hegyet ajánlották. A Gellért-hegy tetejét azelőtt a nép megfélemlítésére épített fellekvár, a citadella uralta. Ma a Hősi Emlékmű magasan föléje emelkedik és hirdeti hálánkat és szeretetünket, melyet Rákosi Mátyás elvtárs így mondott el: »Népi demokráciánk minden sikerének, minden eredményének kiinduló pontja a Szovjetunió felszabadító harca és az a segítség, amelyet a magyar nép megértő, nagy barátja, Sztálin nyújtott és nyújt nekünk.« Valóban, Sztálin nagylelkűsége és a szovjet hadsereg győzelme nélkül Budapest ma aligha lehetne az ország szíve. A tőlük kapott szabadság éltető levegőjében új várossá, Középeurópa egyik legnagyobb ipari városává fejlődött.

A Gellért-hegyről varázslatosan szép kilátás nyílik Budapestre. Festői sétányok és remek serpentinutak kanyarognak fel a Szabadság-szoborhoz minden irányból. Lugasok, kilátó-teraszok és padok szolgálják a sétálók kényelmét. Különösen a gyerekek látogatják szívesen ezt az öreg hegyet. Vidám kacagásuktól csak úgy zeng néha a hegyoldal.

Unnepélyes a csend a hegytetőn, a nagyváros zaja megsűrten érkezik oda. Alkalmasabb helyre nem kerülhetett a hála szobra. De Budapest népe még más emlékművet is állított fel a szovjet hősöknek. A Szabadságtéren, a Molotov-téren, a Gellért-téren. Azoknak a szovjet parlamentereknek, akiket küldetésük során meggyilkoltak a fasiszták, haláluk színhelyén, Vecsés és Dunaörs határában emeltek emlékművet.

Hitler fasisztái, akik megölték a szovjet parlamentereket, teljes pusztulást szántak Budapestnek. Romhalmazzá akarták tenni az egész várost. Felrobbantották gyönyörű hídjainkat. Még a nemzet büszkeségének, a Lánchídnak sem kegyelmeztek. Elpusztították az egész Dunasort és a Várat. Állati dühvel tették tönkre legszebb épületeinket. A házakban löszert halmaztak fel. Amikor visszavonulásra kényszerültek, a »löszerraktárakat« sorra a levegőbe röpítették. Hat hétig szünet nélkül pusztították városunkat.

Több mint 1300 nagyobb méretű épületet robbantottak fel. Hasznavehetetlenné váltak csaknem összes iskoláink, kórházaink, egyetemeink, tudományos intézeteink, pályaudvaraink. Sértetlen lakóház úgyszólván nem maradt egy sem. Elpusztult a közlekedés, tönkrement a vízmű berendezése, a gázgyár és az áramfejlesztő telepek nagyrésze. Tetőzték a bajt a fasiszták és cinkosaik szervezett rablásai. Minden megmozdítható és elszállít-

Az ostrom után

ható értékünket hajóra, vagonokba vagy teherautókra rakták és a szállítóeszközökkel együtt Nyugatra hurcolták. Így veszítettük el legértékesebb gépeinket, nélkülözhetetlen élelmiszereinket és ruházati cikkeinket. Felbecsülhetetlen károkat okoztak népünknek s ugyanakkor egymilliónál több embert — férfiakat, nőket, öregeket, fiatalokat és gyermekeket tettek ki az éhség, a hideg és a járványok borzalmas pusztításának.

Galád tervük azonban nem sikerült. Hasztalan ásták meg Budapest népének a sírt, a győzelmes szovjet hadsereg katonái szétzúzták őket. Sztálin katonái megmentették az embereket és megakadályozták a város teljes kifosztását és lerombolását.

Sok-sok tízezer budapesti emlékszik ezekre az időkre. A történelem tanúi ők, akik lelkes szívvel vallják: a szovjet hadsereg győzelme nélkül egymillió ember sírja lenne most ez a város. . . .

Budapest madártávlatból

Külföldi barátaink, amikor először pillantják meg az újjáépült és meg-
szépült Budapestet, elragadtatva kiáltanak fel: »Milyen gyönyörű ez a város!« Szinte versenyeznek velünk a város szeretetében; mindenkinek kicsit hevesebben dobog a szíve, amikor édes hazánk fővárosára gondol.

Kovács Jani, általános iskolás hetedik osztályos tanuló, szomszédom kisfia kitűnően ismeri Budapestet, szülővárosát. Egyszer alkalma volt repülőgépre szállni. Több száz méter magasból látta a várost és ezt az élményét sohasem fogja elfelejteni. Nekem így mesélte:

»Fehér személyhajók és sötét vontatógőzösök nyüzsgöttek a Dunán. A nagy folyó mint egy ezüst szalag, csaknem két egyenlő részre osztja városunkat. Egyszerre világossá és láthatóvá vált, amit úgyis tudtam, a magas hegyek, a pesti oldalon a síkság, melyet az apró skatulyáknak látszó házak és apró kőkockaszerűen ható tornyok tarkítottak. Nagybacska hajónak vélné az ember a Duna közepén a Margitszigetet. Hamarjában nehéz volt választanom, mit nézzek meg jobban: a pesti oldal háztömegét és az ismerős palotákat-e, vagy a budai hegyeket. A Jánoshegyet a rajta épült kilátótoronyról azonnal megismertem! De nem látszott sokkal alacsonyabbnak a Hármashatár-hegy és a Széchenyihegy sem. Az előbbiről éppen vitorlázó repülőgépek szálltak fel. A hegyeket sűrű erdők borították, melveket széles műutak fehér szalagként szeltek kereszül-kasul. Pesten és Budán óriási volt a sürgés-forgás. FÜRGE sárga villamosok jöttek-mentek, sebes kék autobuszok, a piros trolibuszok, és a helyi érdekű vasút zöld kocsijai. Nem láttam olyan utcát, amelyen személy- vagy teherautók ne kúsztak volna. Pályaudvarainkról a füstölgő mozdonyok és a villamosvontatók hosszú szerelvényeket vonszoltak maguk után. És mennyi gyár!«

Nincs sok olyan város a világon, amelynek egyik fele hegyekre, a másik fele síkságra épült. Budapest azonban éppen ilyen. Szerencsés földrajzi

fekvés ez. Nem csoda, hogy a magyar főváros, mint a kereskedelmi, katonai és kulturális útvonalak metszéspontja nemzetközi jelentőségű.

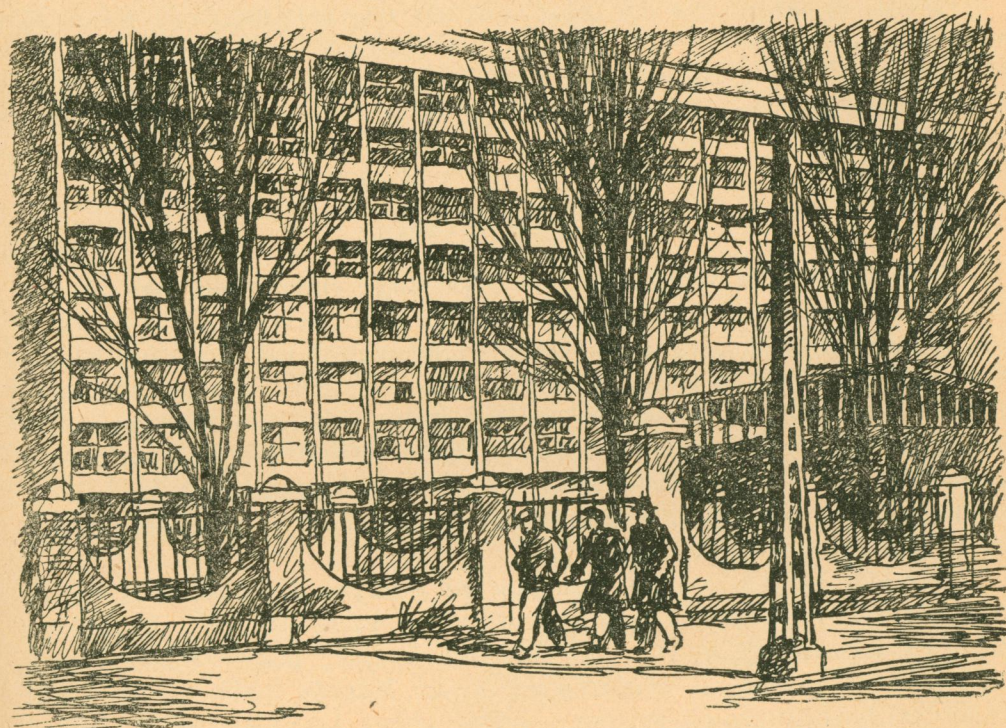
A mai Budapest középponti városrésze a Duna balpartján fekvő ötödik kerület, az úgynevezett Belváros. Ez magában foglalja az egykori Belvárost teljes egészében és a volt Lipótváros egy részét. Budapest kerületeit annak idején az osztrák császárokról, királynőkről, ritkábban helyi »nagyságokról« neveztek el. A régi elnevezéseket — Terézváros, Erzsébetváros, Józsefváros, Krisztinaváros stb., stb. — ma már nem használjuk.

A Belváros felé minden irányból 3—5—7 sőt 8—10 kilométeres sugárutak vonulnak. Ilyenek: a Váci-út, a Kerepesi-út, az Üllői-út, a Soroksári-út; Budán a Fehérvári-út, a Budafoki-út, a Vörös Hadsereg-útja. Legszebb belső sugárutunk a Sztálin-út. Az ország határai felé vezető utak hosszát a Lánchíd pesti hídfőjétől számítjuk. A különböző hosszúságú kisebb sugárutakat a Pozsonyi-út, a Podmaniczky-utca, a Rákóczi-út, a Népszínház-utca, a Baross-utca, a Mester-utca stb. kötik össze. A belső kiskörútnak két szakasza van: a Tolbuchin-körút és a Múzeum-körút. A Nagykörút legszebb részét Leninről neveztük el. Legnagyobb körutunk a Hungária-körút, amelynek északi részét Róbert Károlyról, a délit pedig Könyves Kálmánról neveztük el. De ma már körút jellege van a Hámán-Kató-út, Orczy-út, Fiumei-út útvonalának is. A Margit-híd folytatásaképpen a Mártírok-útja, Attila-körút, Krisztina-körút és Bartók Béla-út húzódik a Fehérvári-úton át a Petőfi-hídig. Így zárul be a körutak »köre«. Ezen a határon belül helyezkedik el a Belváros, melynek sok épülete ad otthont állami, gazdasági, politikai, kulturális életünk szerveinek. Itt van az Országház, az Államvédelem épületei, a Megyei és Városi Tanácsház, A Szabad Nép háza, az Országos Pártközpont stb.

Budapest szép város. De ha az egykori teleküzérek mohósága nem szabta volna oly túlságosan szűkre a belső városrészek utcáit, a városkép még szebb lenne. Az utcák zsúfoltságát enyhítik a város nagy terei, például a Sztálin-tér, a Köztársaság-tér, a Szabadság-tér, a Roosevelttér, a Béketér. Ezek csak a legnevezetesebbek.

A kisebb és nagyobb játszótérek szinte gombamódra bújnak elő, a szó szoros értelmében egyik napról a másikra Buda és Pest szűk utcái között. A József Attila és Teleki Pál-utca sarkán 24 óra alatt varázsolt az elhagyott »grundból« virágzó zöld teret a szocialista építés alkotó lendülete. A gyékénnyel körülbugyolált zsenge fák, a hirtelen odavarázsolt pici mezei virágokon az ember szinte érzi a születés frissességét és az autobuszra várakozó nézőben önkénytelenül felmerül az ötlet, vajjon nem tejesüvegből táplálják-e éjszakánként titkos kezek ezt a »csecsemő-parkot«. De nemcsak az új játszótérek adnak megváltozott színt fővárosunknak, hanem a parkok átalakult élete is. A Vérmező, mely a Horthy-időkben úrlovasok gyakorlótere és a felszabadulás utáni első egy-két évben személtlerakódó-telep volt, most a budai dolgozók gyermekeinek nyújt kacagós, vidám, egészséges

életet. Hinták, homokozók, mászólétrák, körhajók és hajóhinták, a parkok fiatal fái, egészséges levegő hozzájárulnak az új, derűs, egészséges mozgású, alkotókedvű gyermektípus kialakításához. Ugyanezeket elmondhatjuk az új Városmajorról, az új Népligetről, a régi Teleki-tér ócskásbódéi helyére épült IX. kerületi parkról, a Gyöngyösi-út sarkán létesült hatalmas új játszótérről és még nagyon sok parkunkról.

Újpesti OTI rendelő

Vannak belső és külső kerületeink. De ez a megkülönböztetés egyre inkább csupán a tájékozódás céljait szolgálja, mert az úgynevezett »külső« kerületek nem mostohagyermekai többé a fővárosnak. Sok ember szívesebben lakik a külső kerületekben, mert ezek kertváros jellegűek.

Budapest 1951. január 1-ig 14 kerületből állott. Ma 22 kerülete van. Az »új« kerületek, persze, nem újak. Mindig a fővároshoz tartoztak, de a város egykori reakciós vezetői »peremvárosnak« nyilvánították őket. Ezzel a fogással hátrították el maguktól a dolgozók által legsűrűbben lakott külső területek fejlesztésére vonatkozó kötelezettségeiket. Gondosan ügyeltek arra, hogy a dolgozó tömegek ne szólhassanak bele a városvezetés ügyeibe se. A peremváros-rendszer éppen ezt a célt szolgálta. Az akkori életet jellemzi József Attila »A város peremén« című versében:

*A város peremén, ahol élek,
beomló alkonyokon
mint pici denevérek, puha
szárnyakon száll a korom,
s lerakódik, mint a guano,
keményen, vastagon.*

Budapest kiterjedése meghaladja az 521 négyzetkilométert. A hosszúsága észak-déli irányban 29, kelet-nyugati irányban pedig 30,5 kilométer. Ha valaki kelet-nyugati irányban végigsétál Budapesten, ennyi gyaloglással Vácra juthatna. E nagyvárosban jelenleg 1 millió 600 ezer ember él és a lakosság nőttön-nő.

Séta a Belvárosban

A hajdani Károlyi-palota úri légkörének kimért csendjét lármás utcazaj, hangos gyermekkacagás váltotta fel. Szemben a palotával — melyben ma a Fővárosi Képtár van — látható a reáltanodautcai általános iskola. A növendékek ének- és tornaórától és a szünetekben folyó nagy játékoktól hangos a környék. A reáltanodautcai iskolában a dolgozó nép gyermekei tanulnak. Komolyan veszik a tanulást, mert tudják, hogy ők az ország jövő gazdái. Tanulnak földrajzot, történelmet, matematikát, irodalmat, mindent, amit a jövő művelt dolgozójának ismernie illik. A hetedikes tanulók éppen Budapest történetét tanulják.

Már III. István és II. Endre magyar királyok okirata, 1211-ből és 1230-ból származó pergamenek, regélnek e város életéről. A tatárok 1241-ben teljesen elpusztították. Biztosan tudjuk, hogy 1413-ban még magyar nyelvű városnak számított. Kőfallal Mátyás király vette körül először. Mátyás nagyon szerette ezt a virágzó várost. Itt választották királlyá és hívei itt akadályozták meg a pártütő főurakat, hogy Kázmér lengyel királyt ültessék a trónra. Emlékeztetek a rákosmezei országgyűlések, melyeket 1493—1505 között Pest határában tartottak. Ekkortájt szerzett magának hírhedt nevet Werbőczy István, a magyar parasztság hőhéra, akinek az Apponyi-téren felállított szobrát 1945-ben döntötte le a szabad magyar nép.

De az 1541-ben kezdődő 150 éves török hódoltság szörnyen megritkította a magyar lakosságot. Bocatius János, Kassa akkori polgármestere, mint átutazó szemtanú 1605-ben így írt Pestről: »Oh, szegény Pest, téged inkább pestisnek lehetne nevezni! Nincsen egy ép házad, mindnyája a földig lerombolva.« A törökök kiűzése után csak a helye maradt meg a mai Belvárosnak. Ez legalább olyan mértékben az osztrák hódítók, mint a török megszállók bűne.

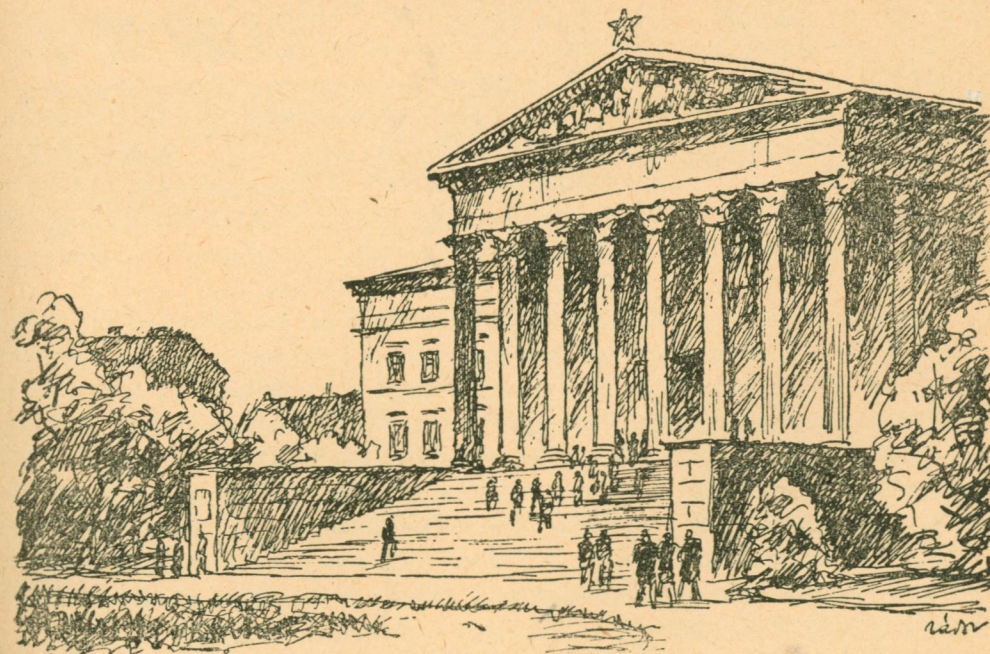
Régekte lassabban fejlődtek a városok, mint ma. Pest lakóinak száma

csak a XVIII. században érte el a 10 000-et. Központi fekvése miatt 1723-ban itt állították fel a Kúriát. 1783-ban pedig ide helyezték a nagyszombati egyetemet. Rákoson, vagyis a rákosi mezőn, híres országgyűléseket rendeztek.

Pestet Lotharingiai Károly foglalta vissza a törököktől. Visszafoglalta, de amint ezt Tollius Jakab holland tudós és utazó leírta, az utolsó tégláig szét is szórta. Ebben az időben vesztek ki belőle a magyarok. Szerbek, majd németek telepedtek le a város régi helyén. Magyarok jóval később telepedtek vissza, de 1703-ban, amikor Pest szabad királyi város rangra emelkedett, már ismét hallunk róluk. A század végén, 1799-ben 29 000 főre emelkedett Pest lakóinak száma. Ekkor már a legnagyobb magyar város. Az 1800-as évektől kezdve a régi Belváros rohamosan épült és az 1838-as borzalmas árvíz pusztításai ellenére 1848-ra 127 000 lakosú nagyvárossá fejlődött.

A felszabadulás előtti évtizedekben a Belváros területén a kizsákmányoló osztály tagjai laktak. A reáltanodautcai iskolába sem a dolgozók gyermekei jártak. Ma már a Belváros nem a kizsákmányolóké. Nemcsak a történelmi adatok beszélnek, nemcsak leírásokból ismerjük meg hazánk fővárosát, sokat mondanak nekünk itt a házfalak is. Régi épületek régi harcokra emlékeztetnek, melyet legjobbjaink a haladásért folytattak.

Itt van mindjárt az Egyetem-utcában — ahonnan elindultunk —

A Nemzeti Múzeum

az egykori Károlyi-palota. Termeinek végtelen száma és jó elhelyezése következtében Fővárosi képtár — egyik legjelentősebb képtárunk. Az újabkori festészet remekműveit őrzi, azonkívül itt rendez a főváros alkalmi kiállításokat is. (»Gyerekek harcolnak a békéért« rajzkiállítás, Honvéd képműkiállítás stb.). Parkja évszázados fáival ugyancsak a kultúrát szolgálja. Nyári hangversenyeket tartanak itt, melynek közönsége a zenét kedvelő, kultúrát kívánó dolgozó nép. A park nagy része játszótér. A Kecskeméti-utcán át a Kálvin-térre jutunk. A hajdani piszkos Szénapiac ma a főváros egyik legszebb tere. Ragyog a tisztaságtól. Eszserűen rendezték a forgalmát, újjáépítették lerombolt házait. Egy ugrás innen a Nemzeti Múzeum, melynek lépcsőjéről Petőfi Sándor 1848. március 15-én elszavalta a Nemzeti dalt. A múzeum épületét 10 évig építették, 1847-ben, egy évvel a jelentős dátum előtt készült el.

A Kálvin-térről a Tolbuchin-körúton érünk el a Dimitrov-térre. Fedor Tolbuchin, a Szovjetunió hős marsallja, a magyarországi hitlerista haderők ellen győztesen harcoló egyik szovjet hadsereg főparancsnokaként nagymértékben hozzájárult Budapest felszabadításához. Dimitrovot, a bolgár nép nagy fiát, a lipcei per óta világszerte a kommunista elvhűség és az emberi haladás lánglelkű képviselőjeként tisztelik s kegyeletesen őrzik az emlékét.

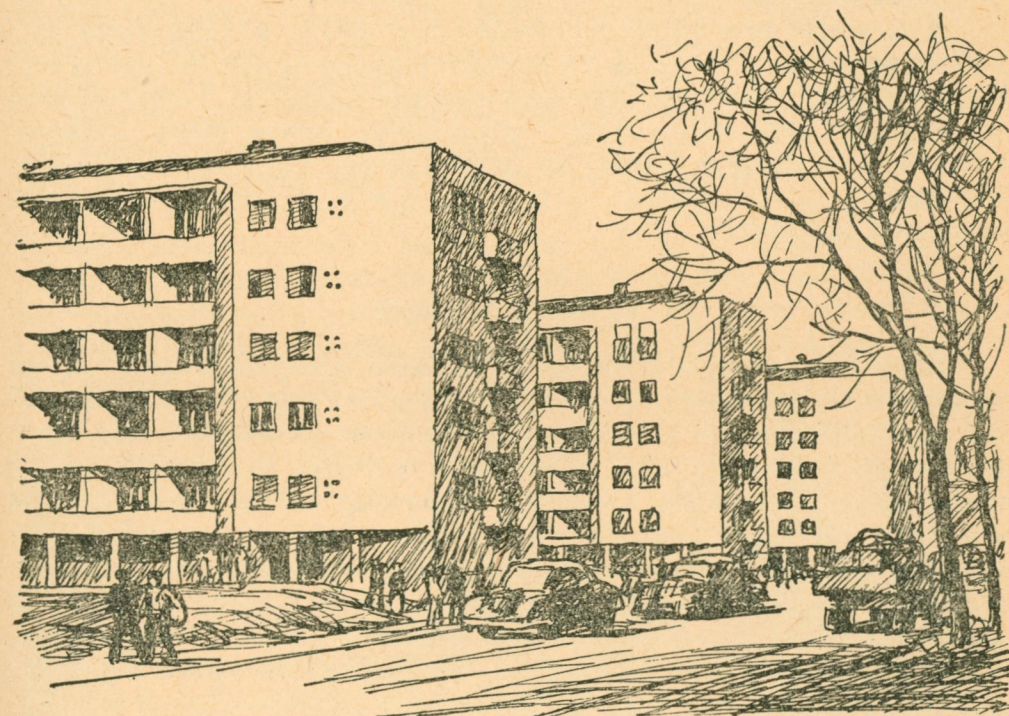
A Belvárosban sok még a régi, szűk kis utca. Az ilyen utcákban nem érvényesülnek eléggé a szép épületek. Nem érvényesül az »új« Városháza sem a Váci-utcában. Itt tartja a Fővárosi Tanács a nyilvános üléseit. De volt egy másik »új« Városháza is a Dunaparton. Ezt 1842—1847 között építették. Feltűnő magas tornya hozzátartozott a dunai városképhez. Épület és torony eltűnt azóta. A felszabadulás előtti időkben kizárólag az üzleti mohóság szempontjai szerint állapították meg, helyén marad-e egy-egy értékes régi épület, vagy sem. A régi Pest olyan nevezetességét, mint az Invalidusok Háza, a későbbi Károly kaszárnya, mégis meghagyták. Ezt a hatalmas épületet 1742 körül emelték. Ideiglenesen a Központi Városháza lett. Jelenleg a Fővárosi Tanács székhelye.

A Vármegyeházát, amelyet 1841-ben adtak át rendeltetésének, Petőfi ugyanolyannak látta, mint amilyen ma. Most a pestmegyei tanács működik benne. A szépen tatarozott épület egyik díszje a kerületnek. A tatarozás és újjáépítés munkája egészen megváltoztatja a Molotov-tér képét is. A Lánc-híd pesti hídfője mellett ismét a régi pompájában áll a Tudományos Akadémia gyönyörű épülete. Ettől délre díszes paloták épülnek a Duna partján s új látványossággá emelik a régi »Feldunasort«. A lebontott romszállók helyén parkok zöldelnek. A Vigadó még nem épült újjá. Ősét 1848-ban Hentzi osztrák tábornok bombáztatta porrá. A mostanit 1944-ben Hitler hordái pusztították el.

A Molotov-tér és a Petőfi-tér közötti dunaparti szakaszon sorakoznak a dunai kikötők. Innen indulnak a személyszállító gőzösök Esztergom és

Mohács felé. Ismét növekszik a magyar hajópark, pedig 1944-ben valamennyi gőzösünket és uszályunkat elrabolták tőlünk a hitlerista hordák. Hajóparkunk egy részét magyar hajósok szöktették vissza Ausztriából.

Bármerre néz a szem, mindenütt újat lát. Virágos kertek között új villamospályaudvar épült a Somogyi Béla-úton. A fasiszták üszkös romhalmazzá változtatták az Adria-palotát: ma fehérebben ragyog, mint egykor. A Sztálin-téren nagyméretű és mégis kecses távolsági autobusz-indóház fogadja az utasokat.

Új városrész az Angyalföldön

A Szabadság-téri Tőzsdepalotában nem üzérkednek többé a lelketlen tőzsdések. Most a Gazdasági és Műszaki Akadémia ontja innen évről-évre a kiválóan képzett vállalatvezetőket és gazdasági funkcionáriusokat. Oriási nagyságú, új állami középületek nőtték ki a földből a Dunaparton és a Klotild-utcában.

Mások az utcák, utak, terek és mások az emberek. Csinos egyenruhájukban jól képzett, öntudatos rendőrök irányítják a forgalmat. Egyre szaporodik a női villamosvezetők, soffőrök, postások száma. Az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, a hivatali ügyintézés, a művészet és tudomány

minden területén folyton növekvő számban kapnak méltó szerepet a nők. Ezrével lehetne felsorolni a beszédes példákat arra, miképpen vette birtokába a nép az egész országot.

E hatalmas változást fejezi ki az országgyűlés is. A képviselők túlnyomóan nagy része a munkásosztály és a dolgozó parasztság soraiból került ki. Most a nép fiai hozzák a törvényeket a gótikus stílusban épült Országháza üléstermében. Alaprajzát tekintve, a világ egyik legnagyobb parlamentje a budapesti. Oriási kupoláját festői tornyok veszik körül. Esténként hatalmas vörös csillag ragyog a kupolán.

Akik régóta nem látták a Kossuth Lajos-teret és az Országháza környékét, nem ismernének rá. A tér közepén és az Országháza déli szárnyánál nagyban folyik a budapesti földalatti gyorsvasút építkezése. Virágos ablakú, kis épületsor vesz körül titkos nagy gépeket, tompa zúgás, géplárma szűrődik ki és az egész látványból kiemelkedik a légmérő, ahol izgalmas körülmények között jutnak le a Duna alatti mélységbe a földalatti gyorsvasút munkásai.

Új hidak a Dunán

Egész Európa megcsodálta egykor Budapest gyönyörű hídjait. Magyar munkáskéz alkotta valamennyit. Egyet sem hagytak meg a fasiszták. Semmi-vel sem indokolható a rombolásuk, hiszen a szovjet csapatok már régen körülzárták a várost, amikor a hitleristák a büszke hídóriásokat barbár módon megsemmisítették. Különösen embertelen módon pusztították el a Margit-hidat. Akkor robbantották fel, amikor villamosok, kocsik, személy-és teherautók, járókelők mit sem sejtve közlekedtek rajta.

Buda és Pest között 1945-ben csupán a Szovjet Hadsereg hajóhídjai volt összeköttetés. Közeledett azonban 1945—1946 szigorú tele. A Párt, Rákosi Mátyás elvtárs előrelátta, hogy a dunai jégzajlás elsöpri a pontonhidakat. Ámde a Duna két partja között mégis biztosítani kellett a forgalmat.

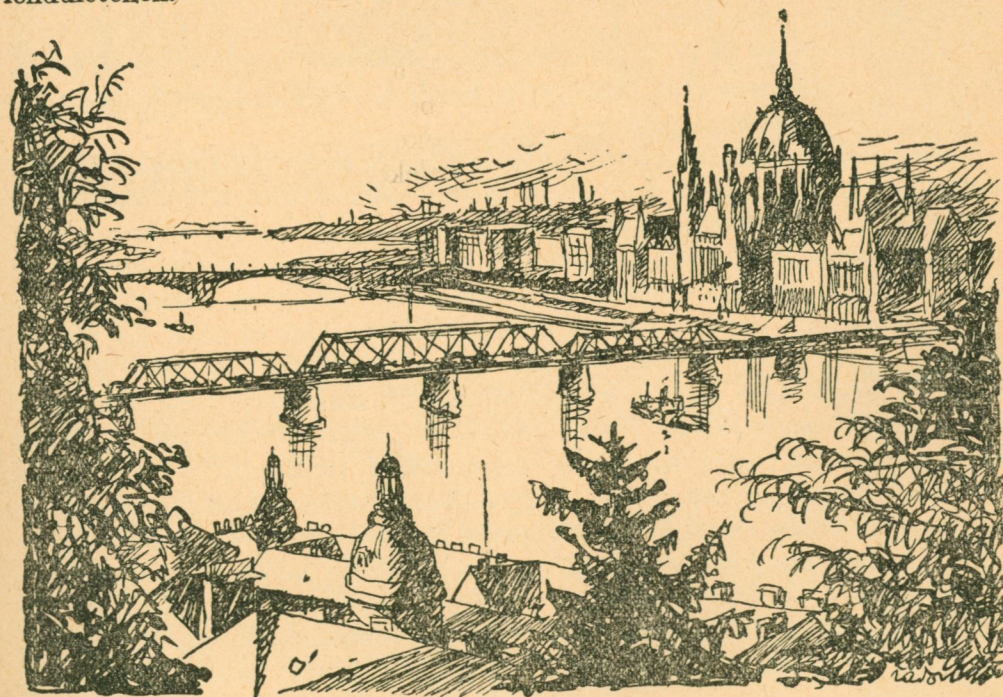
Híd nélkül megbénult volna a közellátás, a közigazgatás, az egészségügyi szolgálat. A pusztító zavarok egész tömege fenyegette Budapestet egy állandó dunai híd híján.

Ebben a válságos órában küldötte a Magyar Kommunista Párt a veszély elhárítására Gerő Ernőt. És ettől a pillanattól kezdve legendássá vált munkahőstettek hosszú-hosszú sora született meg a Duna fölött és az alkatrészeket gyártó üzemekben. Gerő Ernő vasakarata, az ő akaratát acélosító Párt ereje és amit mindenekelőtt kell hangsúlyozni: a Szovjetunió szakadatlan anyagi támogatása megteremtette a háborúutáni első Dunahidat.

Hosszú idő telt el azóta, elmúltak az egykori nehézségek, de az 1945—46-os telet sokan nem felejtik el. Tíz- és tízezrek figyelték aggodalommal a hídépítés menetét: sikerül-e befejezni a munkát, mielőtt közbelép a fagy

és a Duna jege? Nem ment könnyen, de sikerült. Azért sikerült, mert a Párt ösztönzésére idejekorán megkezdődtek az előkészítő munkálatok. A munka java mégis a hideg téli hónapokra esett. Voltak hetek, amikor az építéshez szükséges faállványokat — s ezzel magát a hidat — végpusztulással fenyegette a Duna jege. De a szovjet katonák szakadatlan robbantásai, az üzemi dolgozók pontos szállításai és a hídmunkások önfeláldozó hősiessége lehetővé tette, hogy a híd két héttel az eredeti határidő előtt elkészült. Egész népünk egyöntetű helyeslésével Kossuth Lajos nevével tisztelte meg a kormány az új Magyarország első hídját, amelyet 1946. január 18-án, feledhetetlen ünnepség keretében adott át a forgalomnak Rákosi Mátyás elvtárs, Gerő Ernő elvtárs, a Magyar Kommunista Párt, az újjászületett ország legjobbjainak nevében. A Párt erkölcsi erejéről tanuskodik a Kossuth-híd építkezésénél ismertté vált párttitkár, Bódog Mihály, kinek önfeláldozó, öntudatos hazaszereteté, példamutató magatartását örököltette meg Háty Gyula »Az élet hídjá« c. drámájában.

Nagy győzelem volt ez, amelyet a győzelmek sorozata követett. Rákosi elvtárs vezetésével legyőztük az inflációt, megteremtettük a jó pénzt, a forintot és hozzáláttunk a hároméves terv kidolgozásához és megvalósításához. De a hídépítő munkások — bár azóta sok-sok hőstett született a munka frontján — egy kissé jelképévé váltak az újjáépítés lendületének.

A Kossuth-híd

Második új hidunk a Szabadsághíd. Ez a diósgyőri és ózdi vasművek műhelyeiben termelt vasanyag felhasználásával készült. A magyar mérnökök és szakmunkások ötletessége csodákat művelt: már 1946. augusztus 20-án ezen a hidunkon is megindult a forgalom. Két hidunk volt immár, de a rohamosan fejlődő város óriási forgalmának lebonyolítására ez sem bizonyult elegendőnek. Ezért a Szabadsághíd befejezésének másnapján teljes iramban megkezdődött a harmadik híd, a Margit-híd építése.

A régi Margit-híd 22 méter és 30 centiméter széles volt. Ez a híd az egyik legforgalmasabb pontján kötötte össze a város két partját. De nemcsak a két partot, hanem a Margit-szigetet is. Népköztársaságunk kormánya úgy határozott, hogy szélesebb, szebb hidat épít, mint amilyen a régi volt. Az új Margit-híd 25 méter széles. Nemes vonalai méltók a pompás dunai látképhez.

Építőművészetünk klasszikus, haladó hagyományai közé tartozott Széchényi Lánchídja. Sokan megsiratták, amikor hírül vették pusztulását. Ez a híd nemcsak a hasznosságot képviselte, hanem a művészi szépséget is. Eppen az az elv testesült meg benne, amelyet a mai Magyarország igyekszik mind magasabb fokra fejleszteni, szépet, hasznosat, népünk boldog életéhez méltót alkotni. Ez a szándék vezette a híd újjáépítőit s ez a szándékuk maradéktalanul sikerült. Felépítésének századik évfordulóján, 1949-ben a Lánchíd újra állt. Az egész ország népe nagy lelkesedéssel ünnepelte ezt a napot.

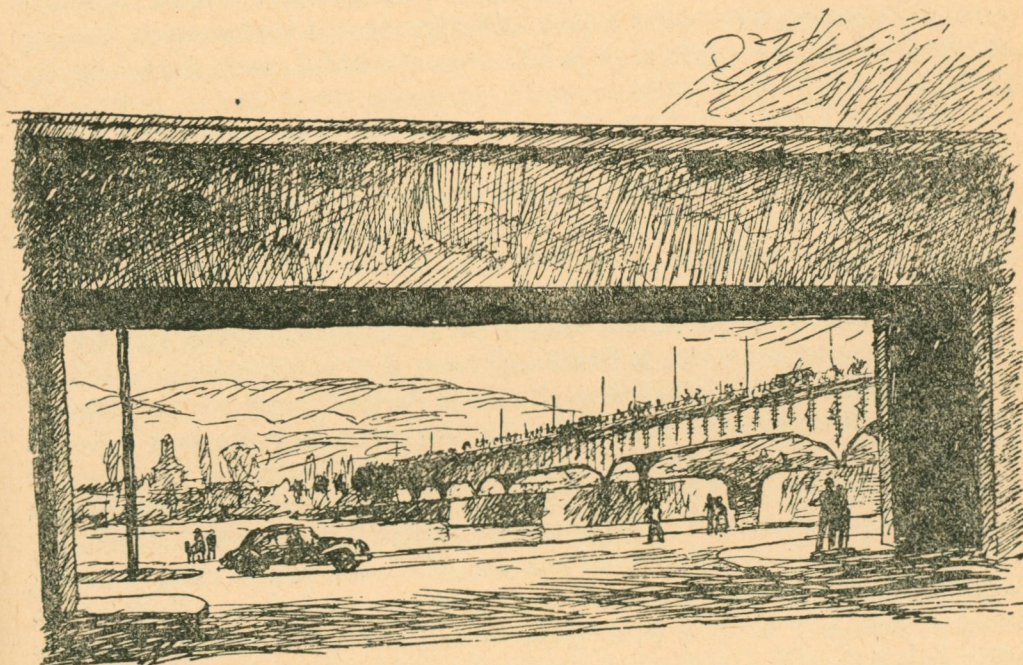
A lelkes öröm azonban a Sztálin-híd elkészültével érte el a tetőfokát. Budapest egyik legszebb díszje a Sztálin-híd. Középeurópa leghosszabb hídja.

Dénes János géplakatos Obudán lakik. Az Angyalföldre jár dolgozni hosszú évek óta. Azelőtt felszállt a 18-as villamosra, elment a Margit-híd budai hídfőjéig, onnan 6-ossal át Pestre, de az igazi akadályverseny a volt Visegrádi-utcai megállónál kezdődött, amikor a 91-es vagy 92-esre akart feljutni. Egyik útvonal ideje negyed óra, másiké 20 perc, harmadiké sem több, mégis nem egyszer tartott másfélóránál tovább az útja. És milyen fárasztó volt! Most? Felszáll Obudán a 33-as megállónál és leszáll a Váci-úton. Huszonöt perc alatt a munkahelyén van. Hetijegyet vesz, ami nemcsak anyagi megtakarítást jelent, hanem azt, hogy naponta kétszer 1 óra ideje megmarad, amit pihenésre, szórakozásra fordíthat.

E két forgalmas városrész — Angyalföld és Óbuda — között azelőtt nem volt összeköttetés, óriási kerülővel jutott az ember az egyik oldalról a másikra. A két munkásnegyed a Sztálin-híd ölelő karja egyetlen városrészé tette. Ki lehet számítani: évenként 14 nappal felérő szabad időhöz jut a dolgozó a fölöslegessé vált villamos körutazás megtakarításával. Ennyivel több ideje jut a családi életre, színházra, mozira, olvasásra, kirándulásra.

A déli összekötő Vasúti-híddal együtt 1951 nyarán már ismét hat

remek híd ívelt át a Dunán. Hatalmas lendülettel folyik a Boráros-téri híd építése is. A hídépítő munkások ifjabb nemzedékét képviselő Hegedűs József, a DISZ-fiatalok egyik példamutató harcosa itt dolgozik. »Pártunk és dolgozó népünk felhívását teljesítettük, amikor felépítettük a Sztálin-hidat. Most Budapest hetedik hídján, a Boráros-téri híd felépítésén dolgozunk s újból nagy feladatot kell megvalósítanunk. A Horthy-rendszerben négy évig építették ezt a hidat. Mi két év alatt építjük fel.«

A Sztálin-híd a Margitszigetről

Azt bizonyítja ez, hogy nemcsak a hidak újak, hanem újak az emberek is. Újak mindenütt: a gyárakban, az irodákban, a földeken, a bányákban, minden munkahelyen. Újak, mert magukénak tudják az egész országot, gazdái a nemzeti vagyonnak.

A Vár és Óbuda

Budapest régi város. Egyes részei legalább kétezer évesek. Modern nagyvárossá lényegében a legutóbbi 70—80 évben nőtt fel, de csak a felszabadulást követő évek tették a dolgozók egyre fejlődő, boldog otthonává. Nincs olyan nap, hogy valami régi rossz ne tűnne el belőle s valami hasznos és szép ne keletkezne benne. Legelőször a kelták telepedtek itt le. Azóta

sok vihar érte ezt a várost. A tatár, a török és a német hódítók időnként teljesen lerombolták, kirabolták és felgyújtották.

Hajdan voltaképpen három város keletkezett itt egymás mellett: a jobbparton Obuda és a Vár, a balparton Pest.

A Vár hosszú időn keresztül jelentős szerepet játszott. A Vár a Duna mentén csaknem észak-déli irányban húzódó Várhegyen épült fel. Az elmúlt századok során sok katasztrófa érte. Legutóbb a német rablók és nyilas cinkosaik pusztították el. Ez a söpredék a Várhegy barlangjaiban húzódott meg, ahonnan csoportonként kellett kifüstölni őket. Jóvátehetetlen károkat okoztak a fasiszták népünknek a Vár elpusztításával, mert a patinás régi épületeket nehéz restaurálni.

Magát a Várat, első formájában, a tatárdúlás után visszatérő IV. Béla építette. Esztergom helyett jó ideig itt laktak a magyar királyok. Biztosan tudjuk, hogy a Vár 1255-ben már készen állott. Róbert Károlyt 1307-ben itt koronázták meg és 1318-tól itt verték a híres budai pénzt. Nagy Lajos éppúgy innen kormányzott, mint Zsigmond, aki mint német-római császár a világ egyik fővárosává tette. Zsigmond híres palotáját Mátyás tovább bővítette, szépítette. Ez a két király az akkori világ egyik legnagyobb könyvtárát teremtette meg a Várban. Ötezernél több kötet könyv hirdette a kultúra diadalát országunkban. Kevesen tudják, hogy az első könyvnyomtatót, Hesz András személyében — Mátyás telepítette le a palotája közelében.

E századokban a Várban laktak az országnagyok. Itt épített palotát Zápolya János, Bakócz Tamás, Drágffy János, a parasztnyúzó Werbőczy, Thurzó Elek, Várady Ferenc és sok-sok főúr. Az akkori Magyarország minden fénye, pompája csillogott-ragyogott ezen a helyen. Nem csoda, ha ez a nagy fényesség és az óriási haszon lehetősége rengeteg európai és ázsiai kalmárt csábított ide. A világhírű Fugger-ház itt építette ki második európai központját. Ez a hatalmas kalmárdinasztia családi kapcsolatot létesített a magyar Thurzókkal és az ország legfőbb pénzügyi hatalmasága lett.

Hírneves királyaink — IV. Béla, Róbert Károly, Nagy Lajos, Zsigmond és Mátyás — a Vár tündöklő századát jelentik. De a fény sugárzó nappalát az éjszaka 150 éves sötétsége követte: Szulejmán török szultán 1541-ben kitűzte a félholdat a Vár falára s az ott is maradt 1686-ig. Pusztulásnak indult e hosszú szolgaság alatt a régi dicsőség legtöbb értéke. Ami megmaradt, azt Lotharingiai Károly osztrák főherceg »törökverő« serege tette tönkre. Mátyás híres könyvtárának egy részét a törökök elrabolták, amit pedig meghagytak, azt az osztrák főherceg zsoldosai alomként, szalma helyett a lovaik alá vetették.

Ezekben az évtizedekben a mai Buda a Várpalotából és a körülötte levő városkából, továbbá a két külvárosból: a Tabánból és a Vízivárosból állott. Akkoriban egész Buda összes lakóinak száma elérte már a 25 000-et.

Néhány emlék mindmáig fennmaradt a török hódoltság idejéből. Megmaradtak a fürdők: a Rudasfürdő, a Rácfürdő, a Királyfürdő. Ezeken kívül sokan emlékeznek még Gül Baba sírjára is. A Császárfürdő környékén, a Duna partján állott egykor a törökök löpőmalma. Ezt a mult században bontották le.

Lipót osztrák császár német telepesek kezére játszotta a Várat és környékét. Ekkor kezdődött Buda és Pest nagyarányú elnémetesedése. Ezek a telepesek barokk és rokokó, később klasszicizáló stílusban építkeztek. Nem voltak ezek az épületek világgraszoló műalkotások, mégis sajnáljuk pusztulásukat. Most, hogy a Várat újjáépítik, rengeteg igen értékes történelmi anyag kerül felszínre. Fegyverek, berendezési és használati tárgyak, pénzfélék stb.

Az új életre ébredő Vár szép látvány. Megszabadul a kolonként reátapadó habarcs-építményektől s bemutatkozik igazi mivoltában. Előtűnnek régi falai és rondellái. Északi, nyugati és déli oldalán, az ódon falak tövében, gyönyörű sétányok létesülnek. A keleti oldalon, szemben a Dunával, fehérebben ragyog a csipkefinom Halászbástya, mint valaha.

Volt idő, amikor Buda és Pest mellett a mai Obuda — harmadikként — önálló, vagy némileg önálló életet élt. Területén a régi rómaiak építettek várost: Aquincumot. Obuda legtöbb régi háza a hajdani latin város falaiból készült. Aquincum még meglévő maradványait szeretettel őrizzük és gondozzuk. Ez az egykori katonai és polgári település Septimus Severus alatt colonia rangra emelkedett, s a római birodalomtól északra és keletre elterülő országok elleni védelmet szolgált.

Ma ásatás, szorgalmas kutatómunka folyik ezen a területen. Nemrég fedeztek fel egy újabb palotát, amelynek csaknem teljesen ép maradt a fűtőberendezése. Számos jel azt bizonyítja, hogy a Hajógyár-szigetén, talán éppen a hajógyár épületei alatt, számtalan újabb meglepetés vár a kutatókra. E régi város teljes feltárása megérdemli a fáradságot. Méreteit illetően nem sok ilyen építészeti emlék található Európában.

Sokat építkezett Obudán Nagy Lajos is. Mátyás király itt emelt díszes palotát édesanyjának, Szilágyi Erzsébetnek. Kolostorok, zárdák, várkastélyok épültek a regényes völgyekben és hegyoldalakon. Mindezt az idő vasfoga elpusztította. Az új Magyarország fővárosa Obudát örökölte zegzugos utcáival, aprócska, egészségtelen házaival. De amióta betölti hivatását a Sztálin-híd, nem a régi már ez a városrész sem. Nagy lakásépítés folyik az egész kerületben. Már elkészült a Zápor-utcában három épület 84 modern lakással és befejeződnek a Hajógyár építkezései a Knur Pálné-utcában.

Az óbudaiaiak sok szép, érdekes látványban gyönyörködhetnek kerületükben. A szemlőhegyi kilátóról láthatják a Dunaparton épült Császárfürdőt és Lukácsfürdőt. Felkereshetik a Vidor-utcában feltárt Amphiteatrumot vagy a Szentendrei-úton lévő aquincumi múzeumot.

Külön látványosság a Római Gyógyfürdő és parkja. Nyaranként ezren és ezren üdülnek a Római part fövényén és csónakházaiban. A téglagyárak, a textilgyárak, a dohánygyár és a hajógyár egyre több munkást foglalkoztat.

Külön figyelmet érdemelnek e kerület gyönyörű hegyei. Obuda legmagasabb hegye a 497 méter magas Hármashatárhegy. A Viharhegy 449, a Csúcshegy 445, az Ujlakihegy 448 méter magas. A Kecse- és a Látóhegyen kilátók vannak. Hires kirándulóhely a Táborhegyi barlang. A természeti érdekességek kedvelői évről-évre növekvő tömegben látogatják a Pálvölgyi cseppkőbarlang csodáit, a kőcseppekből lerakódott virágként, állatként vagy emberalakként ható formákat.

A lóvasúttól a csepeli gyorsvasútig

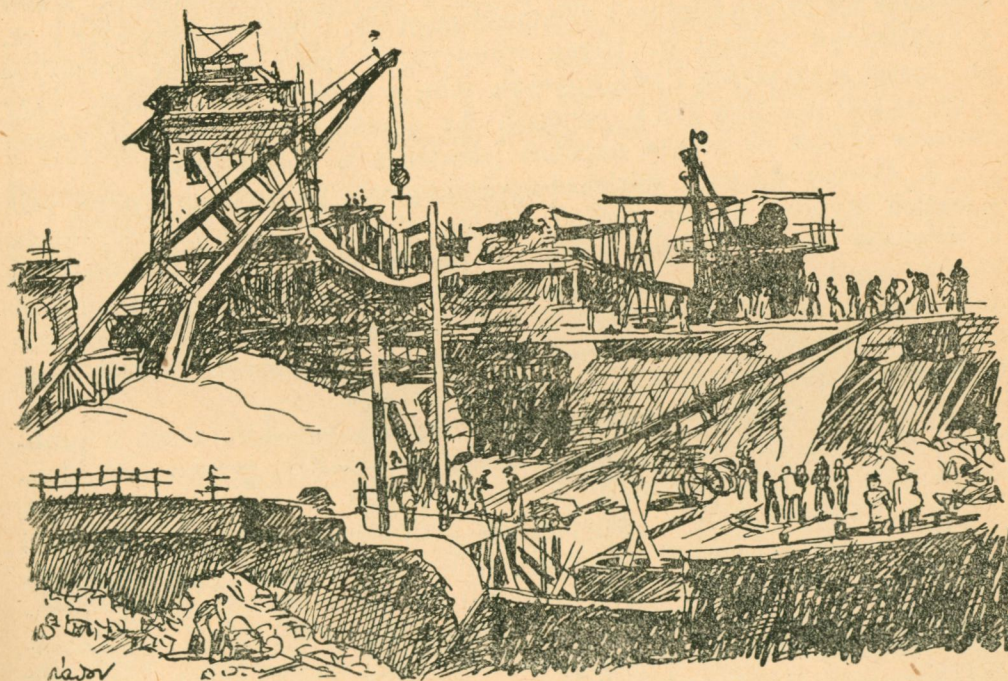
A régi Pest egyik jellegzetessége volt a lóvasút. Budapest lakosságának száma már megközelítette a félmilliót, amikor még mindig ez volt az egyetlen közlekedési eszköz. A polgárság vagy üzleti útjait bonyolította vagy szórakozott, ehhez parádés fogatok álltak rendelkezésére. A munkások gyalog jártak. A lóvasutat az használta, akinek nem tellett kétlovasra, vagy a szegény ember, amikor nagyon sietett. Esetleg vasárnap szórakozásképpen.

A kapitalizmus gyorsuló tempója megkövetelte a közlekedés fejlesztését.

Minél több embert foglalkoztatott, annál forgalmasabb lett az élet, minél jobban hajszolták a pénzt, annál sietősebb. Ezért lett szükséges a villamos bevezetése a főváros utcáin. Megoldásmódja: a BESZKART, a Horthy-idők hírhedt közlekedési részvénytársasága. Ez a részvénytársaság jellegzetes emlékképpen él a dolgozóknak a kapitalizmus könyörtelen, embert nem ismerő uzsorás eszközeivel. Ha jó idő volt, a peremvárosba üres villamosok követték egymást, a dolgozók gyalog jártak; esőben, hóban torlódás, idegesség, balesetek tömege hagyta részvétlenül az igazgatókat, akik számításukat jócskán megtalálták még ilyen körülmények között is. Jellemző adat a BESZKART akkori árpolitikájára s a népi demokrácia embert védő, életszínvonalat emelő törekvésére: 1938-ban egy munkás hetijegyéért 5 óra 40 percet dolgozott, 1948-ban 1 óra 20 percet.

Még egy jellemző adat a mult közlekedéspolitikájára, szemben a szocializmussal. 1938-ban 26 autobuszjárat volt a fővárosban, 1949-ben 46 járat működött 259 kilométer távolságon, amelyből 195 kilométer a külső kerületek útvonalaira esik. Nincs többé olyan messzeeső városrész az új Budapestnek, ahonnan ne járna autobusz a középontba. Átlóban 25—30 kilométeres távolságot utazhat be egy-egy utas olcsó viteldíjért.

Azok akik kint jártak a Szovjetunióban elragadtatással mesélnek arról a közlekedési módról, mely Moszkvát és a többi nagy várost jellemzi. A villamos teljesen eltűnt a forgalomból, halkan suhanó, szép-jellemű, nagyméretű trolibuszok váltották fel, melyek gyors közlekedése, tágassága, kényelmes bőrülései kellemessé teszik a dolgozók útjait. Előttünk is ez a perspektíva áll. Közlekedéspolitikánk erre törekszik. Ma még képzelődésnek hat, ami évek múlva természetes lesz számunkra: a villamoscsörömpölést, döcögést, zsúfolt kocsikat, halkan suhanó trolibuszok és a földalatti gyorsvasút váltja fel.

A Lánchíd építése

A Nagy Sztálin 70. születésnapján kaptuk a Szovjetunióból a gyors, kényelmes és gyönyörű trolibuszokat. Ugyanaz a viteldíj érvényes rajtuk, mint a villamosokon. Az első trolibuszok a Zugló—Városliget—Gorkij-fasor—Kálmán-utca—Országháztér útvonalon bonyolították le a forgalmat. A második trolibuszvonal a Dózsa György-úttól a Margit-híd pesti hídfőjéig szállítja az utasokat. Ezekre a szép kocsikra sohasem kell várni: 3 percenként követik egymást.

A közlekedést ma egyre inkább jellemzi a rend, a nyugalom. Az utasok magatartása is megváltozott. Az autobuszokon és trolibuszokon már

senki sem száll fel a leszállásra kijelölt helyen. Ez a fegyelem meggyorsítja az utazást. Ha valakihez nem jut el idejében a kalauz — moszkvai példára — átadja egyik utastársának a viteldíjat, hogy az váltsa meg helyette a jegyet. Senki sem akar ingyen utazni, mert a saját vállalatát senki sem akarja megkárosítani. De ha mégis akad egy-egy reakció, aki szembe helyezkedik az egyre jobban kialakuló új magatartással, azt szigorúan rendreutasítják útítársai.

Gyors és biztonságos közlekedést akar a főváros népe. Ezért szervezték át a nagyobb terek forgalmi útvonalát. Ezért szaporítják városszerte a forgalmi berendezéseket, az úgynevezett »villanyrendőröket«. Ezért helyezték sok helyen középre a villamossíneket stb. Újjászervezték a HEV-et, a helyiérdekű vasutat is. Olyan szerelvények teszik ma már gyorsabbá az utazást a távolabbi Pestkörnyékre, mint a ráckevei »ezüstvonat«, vagy a gyorsított gödöllői HEV vonatok. Az utazáson megtakarított percek havonta órákat és évente napokat jelentenek a dolgozóknak.

A Horthy-rendszer közlekedéspolitikájának jellemző módszere volt a csepeli útvonal. Lassan dőcögő, ritkán induló HEV-járatok szállították a dolgozók nagy tömegeit zsúfolt, fárasztó, idegromboló körülmények között munkahelyükre, ahol egészségükre káros körülmények között dolgoztak. A csepeli Weiss Manfréd gyár urainak olcsóbb megoldást jelentett a pesterzsébet—csepeli vonal. Így a csepeli dolgozó Pestről csak Pesterzsébeten keresztül jutott el munkahelyére.

Népköztársaságunk kormánya egy csapásra megoldotta ezt a problémát. Ma a Boráros-térről csaknem nyílegyenes pályán gyorsvonati sebességgel száguldó villamos-vonatok 8—10 perc alatt az utasok ezreit röpitik Csepelre. »Beleszámítva a pesterzsébeti kerülő kiesésével, a közvágóhídi átszállás megtakarításával és az új vasút gyorsaságával nyert időt, én naponta egy órát takarítok meg a Csepeli Gyorsvasút jóvoltából« — mondotta Ungi Mihály, a csepeli Rákosi Mátyás Művek dolgozója. És hozzátette: »Ez annyi, mint 6 óra egy héten, vagyis 312 óra egy évben. Így jutok 12—13 napnyi ajándékidőhöz, amit műszaki tudásom fejlesztésére használhatok fel.«

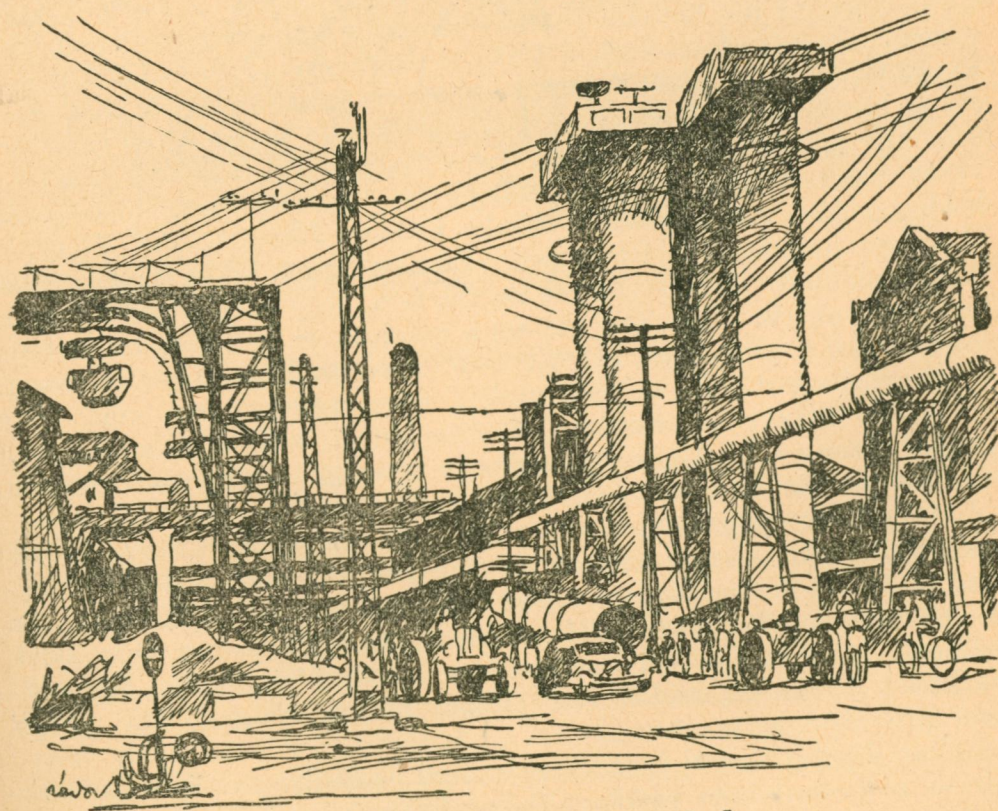
Igy gondolkodnak mások is, azért oly népszerű a Csepeli Gyorsvasút, amelyet 1951. május 1-én, a dolgozók nemzetközi ünnepén avattak fel. Sűrű időközökben indulnak a kényelmes szerelvények a Boráros-téri szép kis pályaudvarról. A vágányok eleinte délfelé, a szélesen hömpölygő Duna partján vezetnek. Pompás kilátás nyílik a kocsik ablakából a Duna túlsó partjára, Lágymányosra. A pálya a csepeli Dunaág zsilipje mellett vadonatúj vashídon éri el a sziget északi csúcsát. Ezután külön töltésen, a műút mellett halad tovább. A vonat a Bákosi Művekig mindössze egyszer áll meg, a Szabadkikötőnél. A folyton javuló közlekedés is hozzájárult Csepel várossá alakulásához...

Csepel

Csepel legújabb története akármelyik új magyar város története lehetne. Csupán az időpont és a méretek tekintetében vannak különbségek, de a fejlődés természete, üteme és a dolgozó ember új szabad élete bármely szocialista városban ugyanez. Aki megismeri az új Csepel új életét — megismeri a szocialista életforma örömeit. Megismeri és nem mond le többé róla soha: ha kell, még fegyverrel is megvédi az imperialista rablók minden támadása ellen.

Csepel és a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek fogalma elválaszthatatlanok egymástól. Valóban, bármely irányból érkezünk is Csepelre, a Rákosi Művek füstölgő kéményei azonnal a szemünkbe ötlenek. A kémények valóságos erdejéről van itt szó. A régi csepeli gyár a felszabadulás óta a Magyar Népköztársaság jelenleg legnagyobb nehézipari kombinátjává fejlődött.

Lenyűgöző látvány ez a hatalmas ipartelep. Imre-téri főbejárata előtt gondozott park van, kényelmes padokkal. Ezen a helyen régente

A csepeli Rákosi Mátyás Művek

különféle árusok ócska fabódéi állottak. Ma szebbnél-szebb KÖZERT üzletek és Állami Áruházak látják el a dolgozókat. Itt a főkapun vagy a mellékapuk valamelyikén léphetünk a kombinát területére. Csepel nem füstös város, mert az északnyugati uralkodó szél az év legtöbb hónapjában tisztán tartja a levegőt.

Külön kis birodalom a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek területe. Ez a kombinát 18 gyár és 150 üzem együttese. Legnagyobb munkahelyei: a Martin, a Csőgyár, a Gépgyár, a Fémmű, a Kovácsológyár, a Varrógépgyár, a Kerékpár- és Motorkerékpárgyár stb. Ma már messze földön ismeretesek az RM gyártmányai. Kiváló szakmunkások nőnek itt fel, olyanok például mint Muszka Imre a sztahanovista esztergályos, vagy olyanok, mint Gazda Géza, akinek takarékosági mozgalmát az egész ország minden dolgozója lelkesen követi.

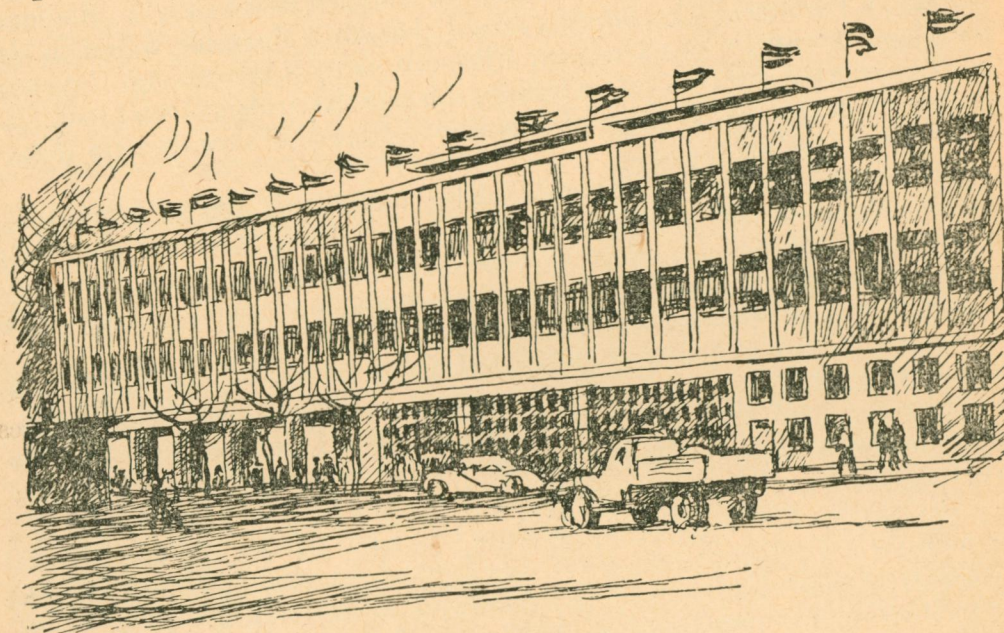
Új szíve van ennek a gyárnak s ez az új »szív« nem egyéb, mint a munkások megváltozott viszonya a munkához. Ez tette lehetővé például a Rákosi Művek Csőgyárában rekordidő alatt átépített középhengsorsor új eredményeit. Domány, Szabó és Poós munkája nyomán az új középhengsorsoron gyorsabb lesz a munka és megnövekszik a gépek kihasználási foka. Az RM Szerszámgyárban viszont a műszaki vezetés és a jobb versenyszervezés révén érték el újabb eredményeket. Jellemző a dolgozók öntudatára Kovács Mária ifjúmunkás átképzős gondolkodásmódja. Kovács Mária bámulatosan rövid idő alatt elsajátította a szakmát, az RM Vasöntő II. magkésztője lett. Büszke arra, hogy az épülő Földalatti Gyorsvasút vasszerkezeteinek kisebb öntvénymagjait készítheti. A dolgozók boldog, vidám, szabad életéről idősebb Kubicza József, az RM Kerékpár II. dolgozója ezeket állapította meg: »En nem akarok többé munka nélkül kódorogni, mint valaha — büszke vagyok arra, hogy csoportvezető lettem. Leányom, akinek régen alig tudtam a mindennapi kenyeret biztosítani, ma a Csepeli Papírgyárban vállalatvezető-helyettes. Fiam is csoportvezető, vejem rendőrtiszt. Mi, akiknek azelőtt annyi pénzünk sem volt, hogy villamosra üljünk, ma színházba, moziba járunk, szép ruhánk, rádiónk, családi házunk van.« Ugyanezt, csaknem ugyanígy — még ezer meg ezer munkás mondhatná el a dolgozók és a saját életéről.

Csepel elhanyagolt, piszkos kis falu volt egykor. A Horthy-rendszer idején igen sok csepeli munkás az úgynevezett »Királyerdő« nyomortanyáin húzódott meg. Nyáron a por, ősszel a sár, az év minden szakában a nyomorúság gyötörte az itt élő embereket. Az új Csepelt az olyan utcák jellemzik, mint a Rákóczi Ferenc- és a Kossuth Lajos-utca. Keramitburkolatú kocsutak, aszfaltozott járdák, fák és virágoskertek. Csepel nem falu többé, hanem város.

Városi jellegét az új épületek egész sora hangsúlyozza. Ilyen az Imre-tér és a Kossuth-utca sarkán álló hatalmas épülettömb. Ez különben csak egy része az »északi bejáratnak« elnevezett s a közeljövőben fel-

építendő városrésznek. A fejlődés egyes állomásait azonban kész állapotban már most megcsodálhatjuk. Célszerű és művészi épület az új Postapalota. Vele szemben a Tanácsház csúcsos épülete áll. Az egész Imre-teret szépen parkírozták.

Innen nem messze épült az új kórház és rendelőintézet. Hatalmas intézmény ez, amelyben a legkorszerűbb módon gondoskodnak a dolgozók egészségéről. Ilyen intézmények létrehozására az egyéni nyereszkesedésre alapozott kapitalista időkben semmiképpen nem kerülhetett sor: ehhez

Csepeli tanműhely

az kell, hogy minden hatalom a dolgozó nép kezében legyen. A hírneves csepeli Sporttelep mellett új lakónegyed épült. Ez az új lakónegyed valójában egy teljesen új városrész. Többemeletes modern házakból áll s a legjobb dolgozók laknak bennük. Beck András szobrászművész gyönyörű szobra, az Olvasó munkás díszíti a terület főterét.

Az új munkásnemzedék szakmai nevelésében a Rákosi Művek tanműhelye példamutató. Ez a tanműhely és a hozzátartozó nagyterem egyik díszje Csepelnek. Az RM színjátszó és irodalmi köre a tehetségek egész sorát tette már ismertté. Az országszerte egyre szélesebb körre kiterjedő kultúrforradalom Csepelen a színház és mozilátogatók, a könyv-olvasók nagy számában jut kifejezésre.

Épül és szépül egész Budapest

Budapest nem romváros többé. Újjáépített, kicsinosított házak mosolyognak mindenütt az emberekre. Sok épület egyáltalán nem is emlékeztet már a régre. A Rókus-kórház egykor oly csúf épülete valósággal megújodott. Hosszan beszélhetnénk a Franklin-nyomda, a Fővárosi Képtár, a Múcsarnok, a János-kórház, a Műegyetem pusztulásáról is. Mindez újjáépült. Nem romhalmaz többé a tabáni Bethlen-udvar, a Szépművészeti Múzeum, a Tudományos Akadémia, az üllőiúti Belklinika, a Rádium-kórház, a Parlament kupolaterme sem. Újjáépült a Marx-tér, a Sztálin-tér, az Alagút környéke és a Dunasor. Elkészült az új Közgazdasági Egyetem s a Városligetben épül a főváros legnagyobb tere. Itt Sztálin elvtárs hatalmas szobra áll majd. Gyönyörű hőskötemény a Párt és Rákosi-vezette dolgozók harcos építőmunkája.

Budapest üzeit a fasiszták előbb kirabolták, azután rombadöntötték. De az új élet már 1945 tavaszán megindult a főváros legnagyobb gyárnegyedeiben: a Váci-úton, Újpesten, Kőbányán, Kispesten, Csepelen, a Lágymányoson, Budán és Óbudán. Egész országunk iparának több mint a fele volt itt a felszabadulás első éveiben.

Eszakon az Egyesült Izzó, a Ganz Hajó, az Istvántelki Főműhely és a Láng Gépgyár kéményei kezdtek füstölni a leghamarabb. Nem csoda, hiszen olyan munkások dolgoztak itt, mint Pióker Ignác, az Egyesült Izzó országoshírű sztahanovistája. Újpesten a textil- és bőrgyárak, a különféle vegyiművek és a bútortipar követték a sort.

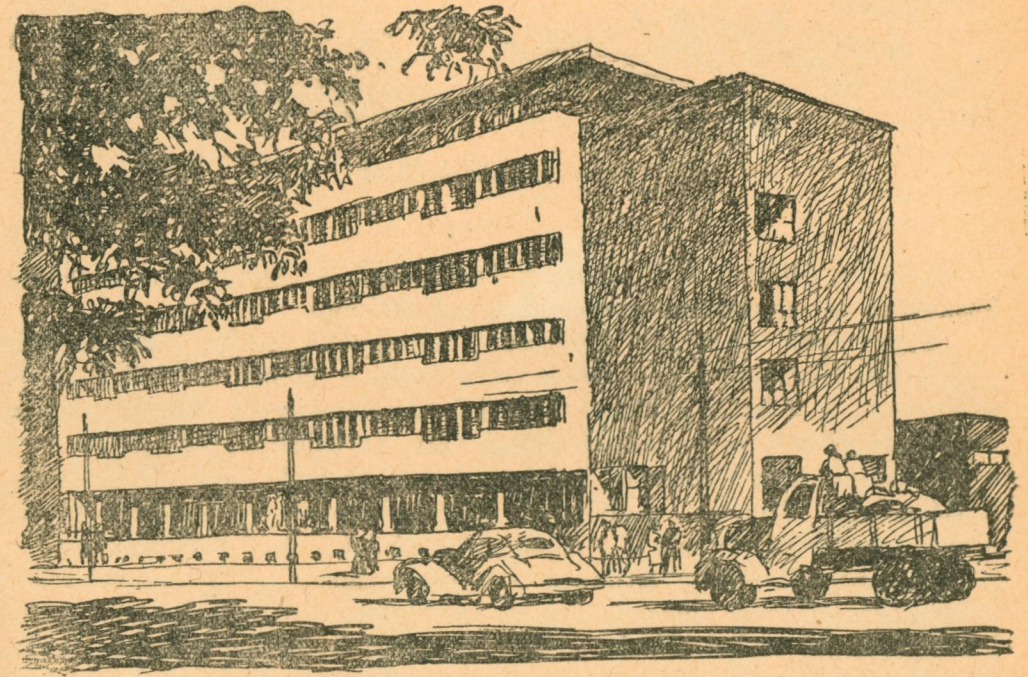
Kőbánya—Kispesten a sörgyárak, a Lampart, a Ruggyanta, a Kistext és a Hofherr Traktorgyár nyitotta meg az újjáépítést végző gyárak sorát. Csepelen a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek, a Szabadkikötő, a Papírgyár és az Olajfinomító munkásaié az elsőbbség. A Lágymányoson és környékén a Gamma, a Standard, a Lóden, a Goldberger és a Kelenföldi Erőmű ragadták magukhoz a vezetést. De nem maradt le mögöttük az EMAG és a Kismotor- és Gépgyár sem. Az Április 4. Gépgyár, a Röck Gépgyár, a Kábelgyár, a Dohánygyár ezekkel egyidőben kezdte meg működését. A II. kerület büszkesége a Ganz Villany, Óbudán a Hajógyár, a textil- és téglagyárak egészítik ki a diadalmas sort.

Akár ezekről a gyárakról, akár a Gyömrői-út textilgyárainról, az Északi Főműhelyről, a Fémáru- és Szerszámgépgyár vagy a Kénsavgyár hatalmas teleéről van szó, új gyárakról beszélhetünk. Kivétel nélkül minden nagy- és kisüzemünkben messzemenően gondoskodnak a biztonsági és egészségvédelmi berendezésekről s olyan új létesítményekkel javítják a munkafeltételeket, mint a Ganz Hajó új szerelőcsarnoka, a Ganz Villany új főépülete vagy a Rákosi Művek legkorszerűbb tanműhelye. A Magyar Optikai Művek kultúrháza is az új életformát, a szocialista ember örömteli életét bizonyítja!

Az erőteljes ütemben iparosodó Magyar Népköztársaságban most egy évben többet építenek, mint a kapitali mus idején 20 év alatt. A fejlődésnek ez a hallatlan irama az új szakemberek valóságos hadseregét követeli meg.

Az ötéves terv előirányzata szerint 1954-ig bezárólag 11 000 új mérnököt, 17 000 új technikust, 50 000 új műszaki főiskolást kell kiképezni. Ez a követelmény fokozottabban az iskolák és az egyetemek városává teszi Budapestet.

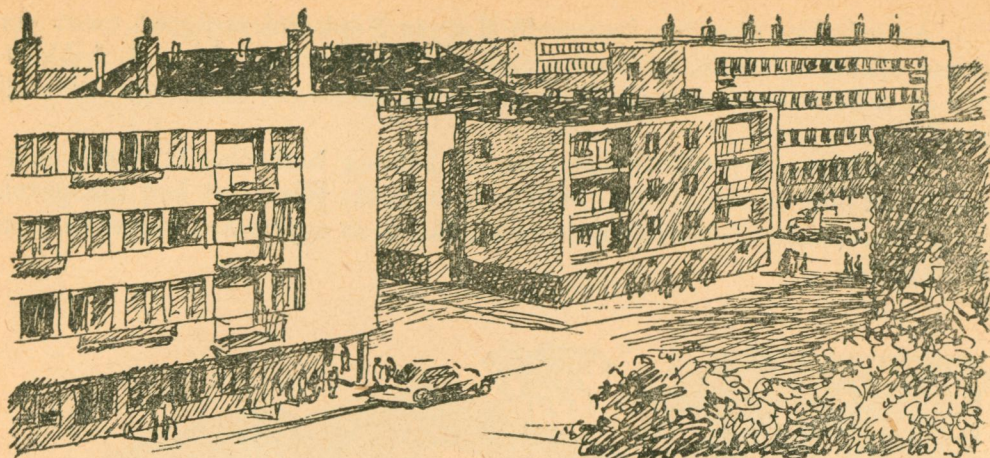

Az OTI új rendelője a Fehérvári úton

Azelőtt 159 iskola volt, ma 417 van Budapesten. Új iskoláink mintája a Kilián György-úti általános iskola. Budapest általános iskoláiba, általános gimnáziumaiba, ipari és egyéb szakiskoláiba az 1950—1951-es tanév elején 185 009 tanuló iratkozott be. Hitler fasiszta hordái elpusztították, a népi demokrácia újjáépítette és a dolgozó nép fiainak adta az iskolákat.

Az elpusztított Műegyetem nemcsak újjáépült, hanem új épületekkel bővült.

A rádiótechnikai tanszék és a kísérleti laboratórium épülete például 70 méter hosszú, 18 méter széles. Összesen 148 terem van benne. Kormányunk gondoskodott az Agrártudományi Egyetem, az új Közgazdasági

Csepeli munkáslakások

Egyetem, az Allatorvosi Főiskola, a Technológia — valamennyi iskolánk, főiskolánk és egyetemünk zavartalan működéséről.

Egyre épülő és szépülő fővárosunk legnagyobb gondja a lakáskérdés megoldása. Horthyék idején kevés lakás épült, a háború ezekből is sokat tönkretett. A felszabaduláskor a régi lakásállományból 20 000 teljesen elpusztult, 60 000 pedig lakhatatlanná vált. Az újjáépítő hároméves terv sokat segített ezen a téren is. Nagyszabású lakásépítés folyt a Béke-téren, a Béke-úton, Újpesten, Kőbányán, a legkülönbözőbb kerületekben. Az ötéves terv során további 8—10 000 korszerű lakás épül a fővárosban.

Budapestről örökre eltűnnek a nyomortelepek és az egészségtelen, drága lakások. Igazi boldog otthonok ezrei keletkeznek a helyükön. Az új lakásokban élő családok boldog életéről Hidasi Györgyné (Bé e-út B. II. épület) a következőket mondotta: »Három hónapja lakunk a békeúti új városi házak egyikében, gyönyörű kétszobás, erkélyes lakásban. Végre olyan otthonunk van, amelyben nyugodtan tölthetjük szabadidőnket. Fiam, aki vegyipari technikumba jár, zavartalanul tanulhat iskola után. Nemrégiben norvég és francia vendégek jártak nálunk. Az egyik francia nő könnyes szemmel kívánt szerencsét új otthonunkhoz és elmondta, hogyan élnek ők Franciaországban. Sok szomorú dolgot mesélt. Elénken emlékszem arra, hogy elmondotta: az otthonától távol dolgozó férje csak egyszer egy hónapban látogathat haza s akkor is gyalog teszi meg a fele utat, mert útiköltségre nem futja.«

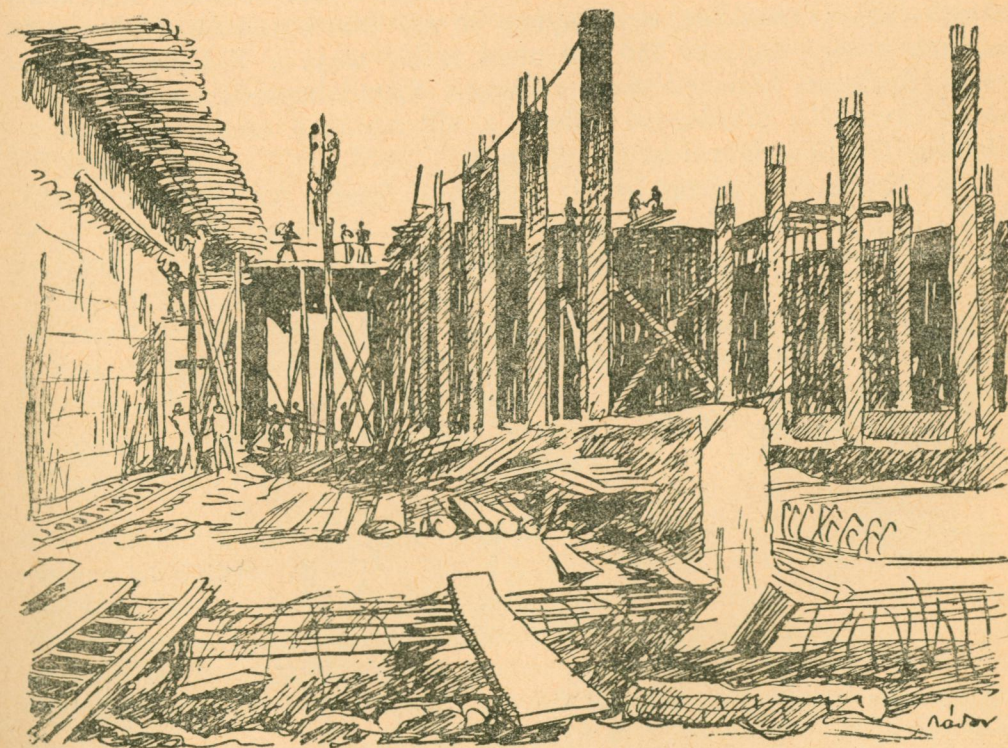
Magyarországon és a mi szép, fejlődő fővárosunkban ilyen esetek már nem fordulnak elő. A mi hazánkban a szovjet példamutatás nyomán, az ötéves terv eredményeivel épül a szocializmus.

A Budapesti Földalatti Gyorsvasút

Óriási méretű építkezések folynak a fölemelt ötéves terv keretében országszerte. Az eredetileg előirányzott 51 milliárd forint helyett 80—86 milliárd forint lesz a beruházás. Ebből 2 milliárd forint jut a Budapesti Földalatti Gyorsvasút megépítésére. Ez a beruházás azért vált szükségessé, mert a mérhetetlenül felduzzadt utasforgalmat a meglévő közlekedési eszközökkel már nem lehet kielégítően lebonyolítani.

A Budapesti Földalatti Gyorsvasút a moszkvai Metro mintájára épül. A szovjet főváros — az emberi haladás és a világ békéjének fővárosa — olyan korszerű földalatti vasúttal rendelkezik, amelynek nincs párja az egész világon. Gyors, kényelmes, tiszta, egészséges és biztonságos.

A moszkvai Metro első vonalát 1935. május 15-én nyitották meg. A második szakasz 1938-ban, a harmadik pedig a háború alatt készült el. A hálózat hossza 40 kilométer, az állomások száma 29, az állomási előcsarnokok száma pedig 35. A vonalakat úgy építették, hogy ezek összekössék a város legfontosabb negyedeit. Keresztülhaladnak a város központján és egymáshoz kapcsolják a pályaudvarokat, a nagy gyártelepeket,

Épül a Földalatti Gyorsvasút Stadion-állomása

a parkokat, a sportstadionokat, a város legsűrűbben lakott részeit. Az új vonal már épül s ezzel 60 kilométer lesz az egész pálya hossza.

Moszkvában járt magyarok, akik látták a Metrót, így nyilatkoztak: »A Metro állomásainak épületei, az állomások ragyogó előcsarnokai, egytől-egyig a szovjet építőművészet nagyszerű alkotásai. A szovjet főváros különböző pontjain elszórtan, mint sziporkázó drágakövek ragyognak ezek az állomások, amelyek ma már megszokott velejárói a moszkvai városképnek. A moszkvaiak azelőtt csak a múzeumokban ismerkedtek meg a művészet alkotásaival. Most a Metro földalatti márványpalotáiban látják és élvezik az építőművészet, festészet, szobrászat remekműveit.«

A mi földalattink szükségképpen szerényebb kivitelben készül, de mindenben igyekszik követni a nagyszerű példát. Az első vonal a Népstadion és a Déli-vasút között épül meg. A két végállomást kettős vágány köti majd össze. A nyolckilométer hosszú pályán a következő állomások lesznek: Népstadion, Keleti-pályaudvar, Blaha Lujza-tér, Sztálin-tér, Kossuth Lajos-tér, Batthyány-tér, Széll Kálmán-tér, Déli-vasút.

Ezt a távolságot a meglévő közlekedési eszközökkel 60 perc alatt lehet megtenni. A Földalatti Gyorsvasút menetideje 16 perc lesz. A menetsebesség eléri a 70 kilométert, ami óránként 40 vonat indulását teszi lehetővé — azaz: óránként, egyirányban 50 000 utas utazhatik. Pontos számítások szerint naponta 350 000 utast szállít majd a Földalatti Gyorsvasút. Budapest közlekedésének valóságos forradalmasodása ez: a Földalatti útvonalán fölöslegessé válnak a villamosok s ezeket autobuszok, illetőleg trolibuszok válthatják fel.

Az óriási építkezésen 10 000 munkás dolgozik. Az alagutak a földfeletti forgalom akadályozása nélkül készülnek. Az ehhez szükséges technikát teljes egészében a szovjet mérnököktől és szakmunkásoktól vettük át. Gépeket is kapunk az építéshez. A beruházás nagyságát kellőképpen érzékelteti a felhasznált anyag óriási mennyisége. Beépítünk például 125 000 tonna, azaz 12 500 vagon cementet. Ennyi vagon egymás mögé kapcsolva 138 kilométer hosszúságú sínpárt foglalna le, tehát elérne Budapesttől Kiskunfélegyházáig. Ebből a 125 000 tonna cementből 200 teljesen új gyárat lehetne építeni. De a cementen kívül 115 000 tonna vasöntvény-cső és 16 000 köbméter fa is kell az építéshez.

A Budapesti Földalatti Gyorsvasutat olyan munkáshősök építik, mint Szilasi Pál kőműves, Gútpintér József segédvájár és mint Kurlik Imre keszonmester. Megfeszített erővel dolgoznak a Földalatti összes munkásai, mert a kitűzött határidő előtt szeretnék átadni a vasutat Budapest dolgozóinak. Erre a vasútra azonban nemcsak a budapestiek, hanem az egész ország népe büszke örömmel vár. Szocialista építőmunkánk egyik legszebb és leghasznosabb alkotása lesz ez a vasút.

Teljes üzemben évi 20 millió munkaórát takarít majd meg ez az új közlekedési eszköz a fővárosi dolgozóknak. Így igazolódik be újra, hogy a

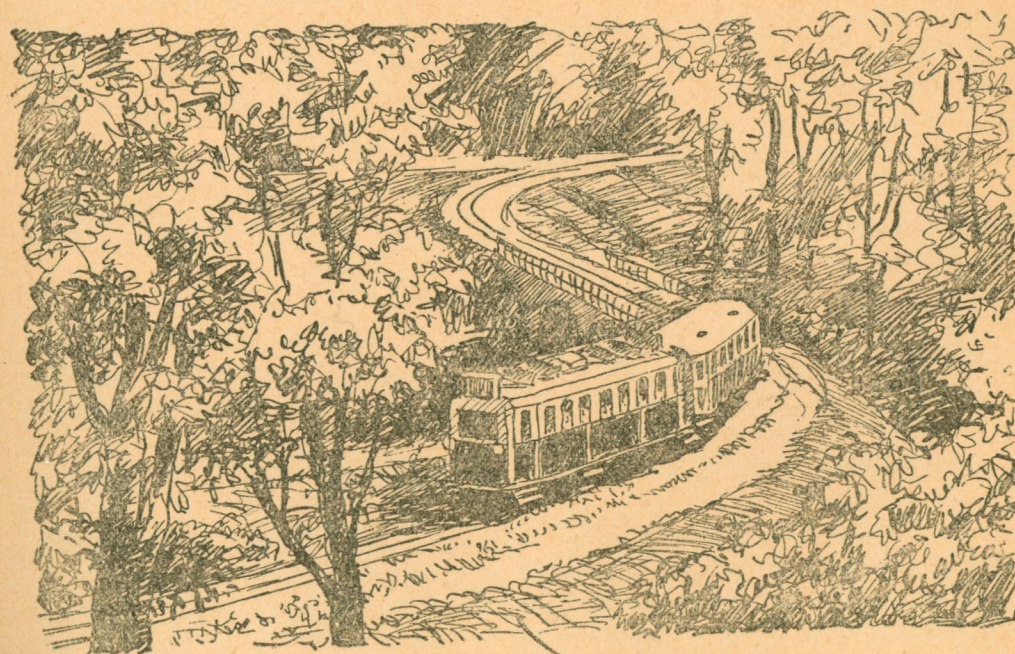
szovjet példa nyomán nálunk is valóban a legfőbb érték az ember. Ha a Budapesti Földalatti Gyorsvasút által megtakarított 20 millió órát elosztjuk a vasutat igénybevevő egyes utasok között, akkor hozzávetőlegesen évi 14 nap újabb szabadidőhöz jut minden dolgozó. Így szolgálja a percekért folyó harc az embert.

A vidám Budapest

Gyermekekkel, felnőttel egyaránt mostohán bánt a régi rendszer. A mai Budapest a vidám gyermekek és boldog felnőttek városa.

Budapest egyik legszebb természeti ékessége a Duna. Nyaranta sok-százezer ember üdül a partjain, a szentendrei szigettől a Margitszigetig.

A Margitszigetet egykor Nyulak szigetének nevezték. Évszázados tölgyei és faóriásai csendesen susognak a friss dunai szélben. Megejtő e sziget varázsa. Arany János, a nagy magyar költő itt írta »Őszikék« című verseit. A felszabadulás előtt drága belépődíjjal tartották távol innen a dolgozókat. Gyönyörű kertjei, pázsitjai, gyógyforrásai, rózsaligetei és sétányai ma már mind a dolgozó népet szórakoztatják. Itt van a fedett uszoda, a Palatinus strandfürdő, a Szabadtéri színpad és az Úttörők sportpályája.

Az Úttörő Vasút

Budán se szeri, se száma az értékes gyógyforrásoknak. De a pesti oldal sem szegény hévizekben. A régi nagy fürdők mellett új fürdő a dagályutcai. A budai és pesti oldal sokmillió hektoliter forró vizét előbb-utóbb távfűtőberendezések üzembentartására is felhasználjuk.

Budapest gyermekváros egyik kedves nevezetessége az Uttörő Vasút. Ezt a gyönyörű építményt 1948. július 31-én Gerő Ernő adta át a boldog gyermekeknek. Elbájosan szép hegyi pályán kanyarog a keskenyvágányú vasút. Hossza 12 kilométer.

Az Uttörő Vasút Széchenyi-hegyi végállomását télen is, nyáron is egyaránt sokan keresik fel. Az állomás terraszáról elragadó kilátás nyílik a Csepelszigetre és a Duna távolabbi vidékére. Messze délre ellát innen a szem és bámulva követi az óriási folyam ezüst szalagjának számtalan kanyarulatát. Itt van a hatalmas golfpálya is, ahol most a dolgozók sportolnak. Ezt a pályát a szabad mezők és erdők szebbnél-szebb koszorúja veszi körül. Odébb fenyvesek és rózsáligetek között a Vörös Csillag üdülő látja vendégül a legjobb dolgozókat.

Az Uttörő Vasút »alkalmazottjai« — fiúk és lányok — pompás egyenruhát viselnek. Az egész város tapasztalta, milyen ügyesen irányítják a forgalmat. Nincs olyan része a vasúti szolgáltatnak, amit kifogástalanul el ne látnának. Természetesen nem mindenki lehet »vasutas«. Ezt a nagyszerű hivatást ki kell érdemelni. Mégpedig jótanulással. Aki aztán magatartásával, jótanulással elérte ezt a kitüntetést, büszke is rája! A vasút első állomása a Normafa-megállóhely. Népszerű kirándulóhely ez. Korábban egy sokszázéves bükkfa állott itt. A hagyomány szerint Mátyás király is megpihent alatta. Ezt az öreg fát, amelyet végül az idő vasfoga pusztított el, Normafának nevezték.

Következő megálló az Uttörőváros.

Az Uttörőköztársaság hatalmas őspark: vadregényes környezet, óriási fák, pompás hegyi levegő. Minden úttörő a legnagyobb kitüntetésnek tekinti, ha eltölthet itt néhány napot vagy hetet.

Igen szép hegyi megálló az Előre állomás is.

A Jánoshegy megállónál azok szállnak le, akik az 529 méter magas Jánoshegyet és a csúcsán épült 23 méter magas kilátótornyot akarják meglátogatni. A következő állomás a Ságvári-liget. Csöndes nyári napokon ezren és ezren töltik itt szabad óráikat.

A Hárshegy-megálló és a Hűvösvölgy végállomás között hosszú alagút fúródik a hegybe.

Az Uttörő Vasút vonala ősrégi tölgyesek, sudár fenyvesek, üde erdők között, merészen kiépített hegyoldali terraszokon halad. A gyerekek és a boldog szülők százai szeretettel gondolnak Rákosi Mátyásra és a dolgozó nép kormányára ezért a gondoskodásért. Az Uttörő Vasút hűvösvölgyi végállomásáról egy újabb kirándulással felérő villamosutazással jutunk el ismét a város központjába.

A fogalommá vált gyermekvasúton kívül van még a pesti gyermekeknek egy másik komoly »sajátja«. Ez az Uttörőáruháza.

Világvárosok áruházaival felveszi a versenyt méreteiben, kiállításában ez az intézmény. Gyermekáruval gazdagon megrakott polcok, káprázatos játékok, vidám zene, a neonlámpákból áradó különös, vonzó fény teszi meseszerűvé az áruházat felnőtt és gyerek számára egyaránt. Ezt a meseszerűséget fokozza az, hogy a falakon fekete és tarka kőmozaikból kirakott figurák, szöttesekbe, eredeti népviseletbe öltözött alakok láthatók. Az első emeleten a mozaikkal a kapitalista világ gazdag gyermekének úri életét mutatja, a kocsiból kiszálló kényes, csipkébe, bársonyba öltözött grófkisasszonyt, aki megvetéssel fordul el a mezítlábas, rongyos proletárgyerektől, míg az rogyadozva húzza a szénnel megrakott csillét. A másik falon a szocialista ország vidám gyermeke az Uttörő Vasútnál teljesít szolgálatot. Nincs gyerek, akit ne érintene mélyen ez az élmény, aki nem érezné a jelenet láttára megváltozott, boldog életének jelentőségét.

Az áruházban egész napon át gyermekmozi játszik, külön gyermekborbély csinosítja a pici látogatókat. Nagyon szépen berendezett megőrzőteremben gondoskodnak arról, hogy a siető felnőtteket ne akadályozzák a csetlő-botló gyerekek. Ha pedig véletlenül megtörténne a nagy baj és valamelyik kis jószág elveszne anyukája mellől, akkor eljuttatják a megőrzőbe és megafonon keresik meg hozzátartozóját. Addig vidám játék, egy ablaküveg mögött gombnyomásra működő mesevilág várja a gyereket a megőrzőben.

Az Uttörő Áruháza vasárnap délelőtt 10-től délután 6-ig nyitva van, hogy a dolgozó szülőknek módot nyújtson nyugodt vasárnapi bevásárlásra.

Hatalmas neonbetűk hirdetik az Uttörő Áruháza kapuján azt, hogy ebben a világban az ifjúságé, a gyerekeké a legtöbb boldogság; ők a mi legdrágább kincsünk, akiknek szép és örömteli gyerekkoráról gondoskodik a Párt, az állam és minden, hazáját szerető ember.

A gyerekeknek nemcsak »ünnepnapjaikról« gondoskodik a szocializmus, hanem hétköznapijaikról is. A 3—6 éves gyermekek részére városi és üzemi napköziotthonok boldog, színes élete jelenti a »munkanapokat«. Az iskolások számára napköziotthonok, tanulószobák biztosítják a nyugodt, békés tanulást, ott, ahol mindkét szülő dolgozik. Ezeknek az otthonoknak száma állandóan növekedik az ötéves terv folyamán és így egyre több gyerek tölti vidám munkával és tanulással, nótázással egész napját.

Felnőtteknek, gyerekeknek nemcsak a budai oldal nyújt üdülést és szórakozást. Naponként ezrek, munkaszüneti napokon tízezrek keresik fel a Városligetet. A Duna irányából a főváros legszebb sugárútja, a közel 2500 méter hosszú Sztálin-út vezet ki a Ligetbe. A Sztálin-út a Hősöktérre torkol. A Hősöktérén rendezik a Párt országos nagygyűléseit. Május elsején százazrek vonulnak el ezen a téren Rákosi Mátyás és a dolgozó nép legjobb fiai előtt.

A hatalmas tér két oldalát pompás épületek díszítik. Balra a Szépművészeti Múzeum, jobbra a Múcsarnok. Utóbbit 1951-ben építették teljesen újjá. A fővárosban egyébként 12 múzeum áll a lakosság rendelkezésére. Közöttük egy olyan, külsejében is feltűnő épület, mint az Iparművészeti Múzeum. A 12 múzeumban 1950-ben 731 625 dolgozó fordult meg. Budapest történetében sohasem volt erre példa. Ugyanilyen nagyarányú volt a 8 legnagyobb fővárosi nyilvános könyvtár forgalma is. Ezekből 1950-ben közel 2 500 000 könyvet kölcsönöztek. E számban természetesen nem szerepel az üzemi könyvtárak forgalma, amely még ennél is nagyobb. A Szovjet Hadsereg nemcsak fölszabadította, hanem a szabadságával élni tudó népet művelődni is megtanította.

A Sztálin-út ligeti folytatása egy remek kis vashíd a tó fölött. A Városligeti tavon nyaranta vidám fiatalok csónakáznak, telenként itt rendezik a korcsolyaversenyeket. Hatalmas fák koronái tükröződnek a tó vizében, amelynek szigetén eredeti szépségében építették fel Vajda-Hunyad várát. Most kiállításokat rendeznek benne. A Városligeti tó közelében terül el a Budapesti Nemzetközi Vásár területe. Balra az Állatkert és a hőforrásokból táplálkozó Széchényi-fürdő vonzza seregesen az érdeklődőket.

A budapesti Állatkertet 1950-ben 558 000 ember látogatta. A felszabaduláskor mindössze 16 állat volt életben a régi állományból. Ma 2745 az állatok száma. A főváros népe az új Állatkertet nemcsak gazdag és értékes állatállománya, hanem gyönyörű parkja miatt is kedveli. Hatalmas fák, üde pázsitok, gondozott sétányok, kedves kis tó, sziklahegy, gyermekjátszótér, szpadtéri színpad és még sok más szépség gyönyörköd-teti az állatkerti látogatókat.

A ligetben mókás népszórakoztató intézmények várják a dolgozókat: A Fővárosi Nagycirkusz, a Vidám Park, a Gyermekpark. Ez is kezd kicsivé válni. A magyar dolgozók keresetéből évről-évre több jut a különféle szórakozásokra. A Dunán tömött sétahajók, a Ligetben zsúfolt szórakozóhelyek, a közelebbi és távolabbi Pestkörnyéken a kirándulók hatalmas csapatai üdülnek.

A budapesti színházak állandóan telt házak előtt játszanak. A jegy-igénylések pontos kielégítése bizony sok gondot okoz. Az Operaház óriási sikerrel mutatta be a legszebb szovjet daljátékokat és baletteket. A Nemzeti Színház most már nemcsak a nevében »nemzeti«, hiszen a dolgozó tömegek egyre fejlődő igényeit szolgálja klasszikus és modern műsorával. A fiatal-ságnak két külön színháza van: Az Ifjúsági Színház, és az Uttörő Színház. Az Ifjúság közt népszerű a Bábszínház is. 1951 őszén büszke honvédségünk is külön színházat kapott: a Honvéd Színházat.

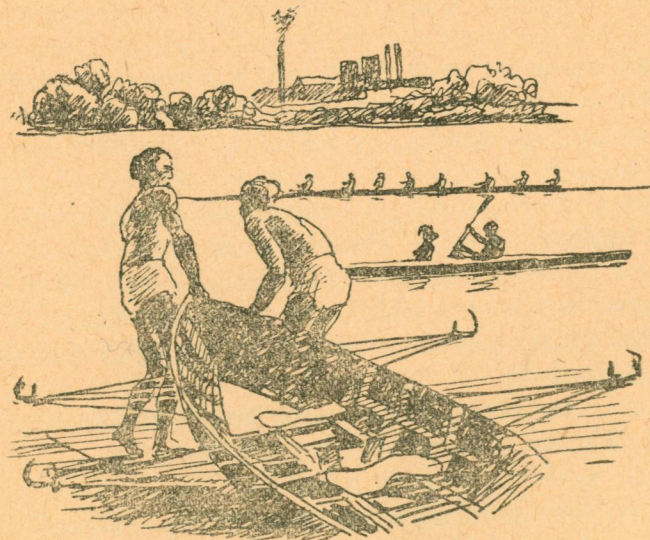
Budapest sporttelepei kivétel nélkül elavultak. A régi, reakciós kormányok nem sokat törődtek a sportolók igényeivel. A zsúfolt elhanyagolt futballpályákon nem egyszer történt súlyos baleset éppen a zsúfoltság és az elavult berendezések miatt. Kiváló sportolóink évtizedek óta hiába

ábrándoztak egy igazi Stadionról, ábrándjukat a Magyar Népköztársaság váltja valóra: 1948-ban megkezdték a Népstadion építését és legkésőbb 1952. július 1-én befejezik.

Népgazdaságunk irányítói 150 millió forintot irányoztak a Népstadion felépítésére. Hatalmas összeg ez! Végre méltó otthont kap a magyar sport. Mintegy 100 000 néző foglalhat majd helyet a Stadionban, túlnyomó részben ülőhelyen. A gépesített építkezéssel 150 000 köbméter földet mozgattak meg. Az összes labdajátékok és atlétikai mérkőzések lebonyolítására alkalmas teret óriási karéjban körlepcsők és egy vasbeton tribün veszi körül. A legelső magyar Stadion építészetileg is látványosság lesz.

A felszabadult Budapesten új jelenség az utcabál. Nagy nemzeti vagy forradalmi ünnepek alkalmával, amikor több száz ezres tömegek felvonulásokkal, virág- és zászlóerdőkkel bizonyítják összetartásukat és erejüket az imperialista háborús uszítók felé, esténként, amikor kigyulladnak a lámpák és a középületek tetején ragyogó vörös csillagok, vidám közös mulatozásba kezd a város népe. Azelőtt a bál, a tánc szűk körök úri szórakozását jelentette. Ma a közösségé, a vidám, tarka sokaságé, akik baráttal, idegennel összeölelkezve ünneplik közös, nagy örömben, szabad, munkaélményben és szórakozásban egyaránt gazdag életüket.

Mindaz, ami a felszabadulás óta megváltozott Budapesten, csupán kezdet. Aki öt évvel ezelőtt látta városunkat, ma alig ismer rá. És aki öt év múlva látja majd, nem fog ráismerni a maira. A szocialista építőmunka soha nem álmodott lendülettel teremt itt újabb és újabb eredményeket. Budapest nemcsak a vidám gyerekek és boldog felnőttek városa, hanem a határtalan lehetőségeké is...

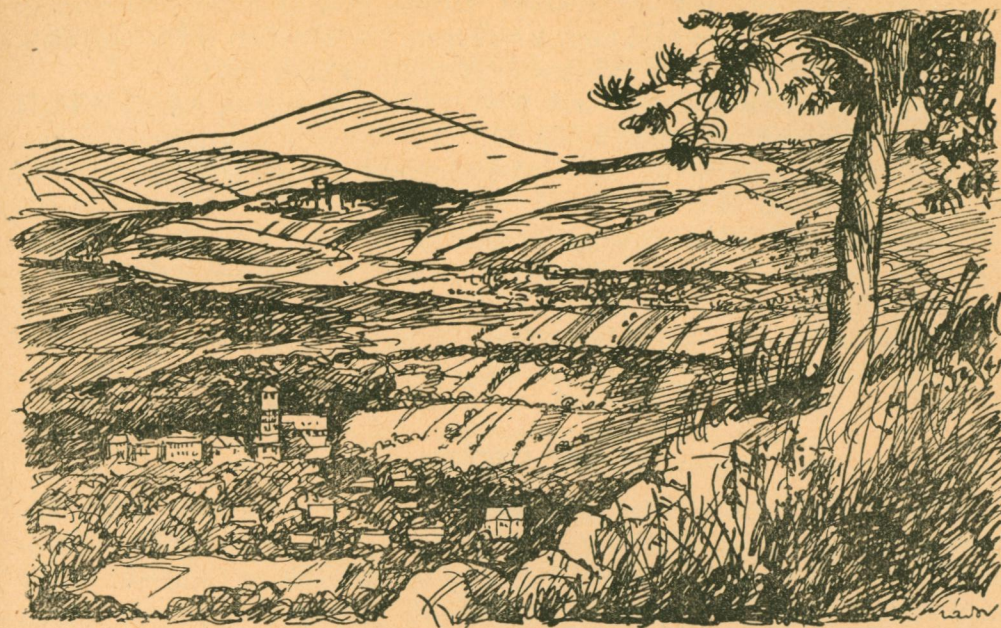
Sportélet a Dunán

Ahogy az útszéli akácfának támaszkodva a kísérleti táblákban gyönyörködöm s a különböző búzafajták neveit jegyezgetem, azt veszem észre, hogy egy idősebb parasztember a kísérleti búzatáblák felé köszön. Szíjj Bálintnak hívják. S mikor megkérdem, hogy ki előtt emelte le a kalapját, mert embert sehol se látok, minden zavar nélkül mondja:

— Hát nem látja? Ezek előtt a parcellák előtt. Mert itt készül az ágasbúza. Az ötvenmázsás termés. A még szebb, még boldogabb jövő...

A magyar ágasbúza

Pécsi bányavidék

A DRÁVÁN INNEN LÜKTET AZ ÉLET

A budapesti repülőtérrel felszáll az alumíniumszárnyú repülőgép. Kissé oldalrabillenve félkört ír le, aztán délnek vág. Kelet felől rátűz a nap s jobbra alattunk mint nagy, sötét madár, suhan fekete árnyéka a mezőn.

Ha nem ültél még ilyen magasan a föld felett egy süppedő borszékben, akkor most van mit látnod! Mindegyre más és más falu, tanya-város marad el alattunk. A vasúti sínek, mint egymásmellé fektetett kötötűk csillannak a reggeli fényben. Gyorsvonat robog rajtuk, mozdonyának fehér füstje hosszan bodorog utána. De hiába gyors a vonat, azt is elhagyjuk egy-kettőre, hiszen mi ötször sebesebben hasítjuk a levegőt.

Szántóföld, tarló, rét, erdő — mint óriási, sokszínű szőnyeg — vonul el alattunk. Most válik elevenné a szó, amit a földrajzban erről a tájról tanulunk: »dunántúli dombos vidék«.

Talajvíz-tavacsákak villódnak, barna dombok taraján növendék-erdő meredezik, a fák frissen sarjadt lombkoronája nyújtózkodik a napfény felé. A fehérén tekergő országúton apró gyufásdoboznak látszik a teherautó vagy a társzekér. A gyufásdobozok előtt játéklovacskák: éppen hogy csak

mozognak. Nini, ott egy kerékpáros! Olyan, mintha liliputi karikázna. Előtűnik a Duna is, vize kék, mint a térképen. De már ezen is túl vagyunk, most sűrű erdővel borított magasabb dombok sietnek felénk.

Egy dombtetőn álló tanyáról fehér galambraj lebben fel. A földről nézve megfájdulna a nyakunk, ha röptüket követni akarnók — innen felülről azonban csak olyan ez, mint mikor egy pitypangra fújunk rá és szerteröppen a sok bóbíta.

Még csak egy órája repülünk és már itt is vagyunk a Mecsek alján. Dél felől kerülünk egyenesen szemközt vele és mielőtt leereszkednénk a repülőtér fütengerére, egy pillanatra belebben elcsodálkozó, tágranyílt szemünkbe a Mecsek déli lejtőjén legyezőalakban elterülő város, a baranyai szénnégyrészt központja, Baranya megye székhelye: Pécs.

Az utas megérkezik

Egyszerre látjuk a Városháza vörös csillagát, a mecseki üdülő félkaréjos, többemeletes erkélysorát, a hosszú pályaudvart, pöfögő masinával, szénnel megrakott kocsikkal, a város peremén a hatalmas salakhegyet, az Újhegyet, a gyárakat, melyeknek kéményeiből párhuzamosan száll a szél fuvallatára a fekete füst és látjuk a város ezernyi házát, amint a hegy oldalában egymás fölé ágaskodnak a déli verőfényben. Zökken a gép, már a földön futunk, alattunk hullámszik a sűrű fütenger és a hatalmas gép szépen, méltóságteljesen odagurul a kis állomás elé.

Egy batárszerű kis autobuszba szállunk és a zezugos, hegyi utcácskákon, lejtős tereken átfurakodva megérkezünk a Széchenyi-térre, a Városháza tövébe. Ki-ki mehet dolgára. De mielőtt elválnánk, nézzük meg, ki utazik ma repülőgépen. Egy tűzerhadnagy szabadságról repül vissza lakatanyájába, két fiatal nő a Nehézipari Minisztériumból a pécsi koksműveket és a Zsolnay-gyárat látogatják meg, egy bácsika beteg fiához jön a kórházba, hároméves unokájával, egy pesti újságíró helyszíni tudósítást ír baranyamegyei határhozainkról, akik dél felől őrzik hazánk békéjét, egy magas, testes férfi, aki valószínűleg gyakran jár errefelé, mert az egész utat tátott szájjal aludta végig, két állami ellenőr, kik a Pécsen is fejlődő szocialista kereskedelem rendjére vigyáznak, egy termelőszövetkezeti elnök az Alföldről, aki Baranyából visz majd takarmányt csoportja állatainak és az író, akit minden érdekel. Pécs multja, jelene és jövője.

A megelevenített mult

Ha meg akarjuk ismerni egy város vagy egy vidék multját, menjünk el a múzeumba.

A Pécs-baranyai Történelmi Múzeum valósággal rabul ejti a nézőt, oly gazdag és tanulságos az anyaga. Nem csoda, hogy tízezrek látogatják.

A termekben úgy érzem magam, mintha egy nagy történelmi képeskönyv lapjai között lépegetnék.

Amde itt mégsem festve van az, amit meg kell tanulnunk, hanem a réges-rég letűnt emberek és korok a maguk valóságában elevenednek meg. Minden leletet tömör és érthető szöveg magyaráz, az üvegszekrényekben látjuk az ezen a tájon élt réz-, bronz- és vaskori ember életét. Hirtelen az az érzésünk, hogy amiképpen az imént egy óra alatt átrepültük a Dunántúlt, ugyanúgy most néhány óra alatt három-négyezer évet repülünk visszafelé az időben és a multat úgy látjuk, mint a földet a repülőgépről.

A rómaiak, a hunok, a gepidák, a keleti gótok és a longobárdok sorban elvonulnak előttünk a maguk sajátos életével. Aztán megjelennek a honfoglaló magyarok. Látni itt egyik honfoglaló ősrünk hegyes, kúpalakú acélsisakját; alatta odarajzolva egy fej és ez a kettő így együtt: megszólalásig hű képe az egyik vezérnek a hét közül, mert Ete vezér ezen a vidéken telepedett le a honfoglalás évében. De még mindez kevés lenne egy mai múzeumnak! Azt is megtudjuk: mennyi volt az átlagos életkora egy férfinak vagy nőnek, milyen betegségben szenvedtek, hogyan gyógyították a harcok okozta sebeket. Hát ez mi?! Egy átfúrt koponya, melynek viselőjét valaha így akarták megszabadítani a fejébe fészkelődött »gonosz szellemektől«! Hogy bírhatta ki szegény ezt a kegyetlen műtétet, amikor legfeljebb úgy altatták el, hogy előbb jól fejbeverték. De kibírta ezt az ördögűzést, mert a lyukon látszik a gyógyuló forradás.

A látogató végül is azzal az örömteli érzéssel jön ki a múzeumból, hogy jó ma élni, amikor legfőbb érték az ember és legnagyobb harcunk a békés munka harca, nem úgy, mint évezredekkel ezelőtt, mikor a pusztító háborúk vihara, egyik népfajt a másik után seprerte el erről a tájról.

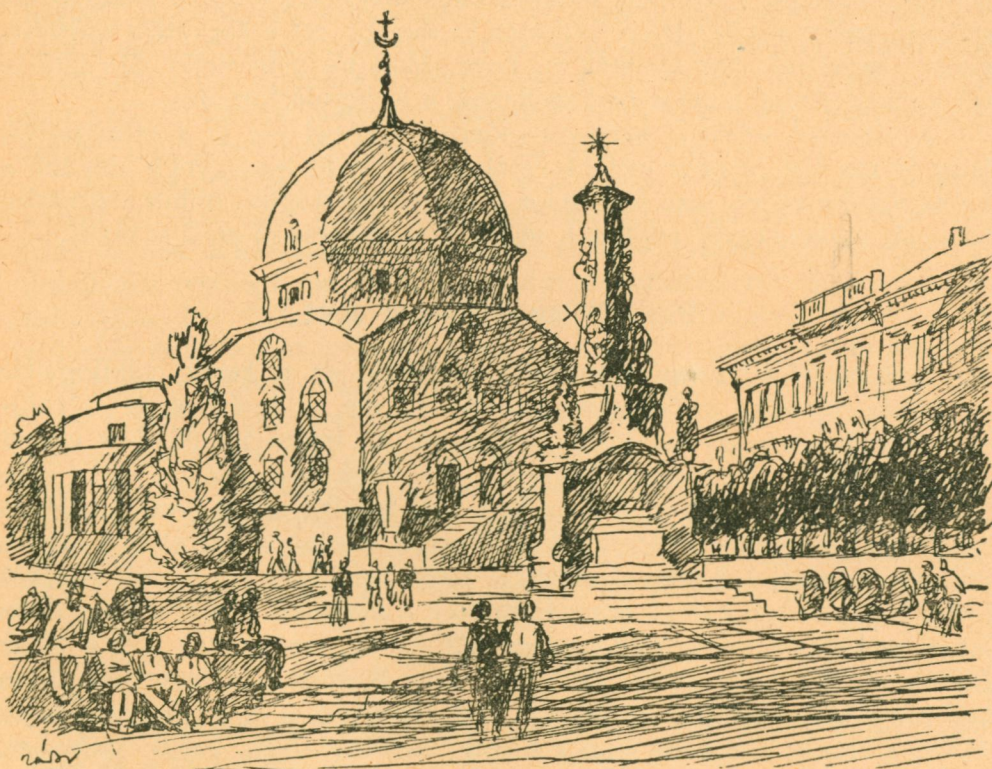
Török világ a Mecsek alatt

A híres régi Dzsámi magasodik előttünk, ez a kerek, zöldkupolás építészeti ritkaság, mely Közép-Európának ma is épségben és szépségben pompázó legnagyobb török temploma. Az imént látottakhoz képest szinte a tegnapi történelemről beszél... A törökök a mohácsi csata után (a csatában háromszáz pécsi diák halt hősi halált), ide is betelepedtek és száznegyvenhárom évig bitorolták a várost. A középkori városban a maguk jellegzetes keleti épületeiket emelték, melyeknek még ma is sok emlékét láthatjuk: itt egy karcsú minarét fúródik a magasba, amott a hegy oldalában egy zömök zarándok-templom búslakodik, megvannak még a török fürdők is, akárcsak Budán és a nyilvános közutak, a »csurgók«. Nem kell nagy képzelőerő hozzá, hogy a déli verőfényben egy pillanatra zajos vásári jelenetet lásson az ember a mai Széchenyi-téren, keleti bazárokat, lengővásznú sátrakat, árúval megrakott tevéket, ahogy a keleti szőnyegeket, selymeket, bőrpapucsokat szállítják a dalmát partok és Velence felé...

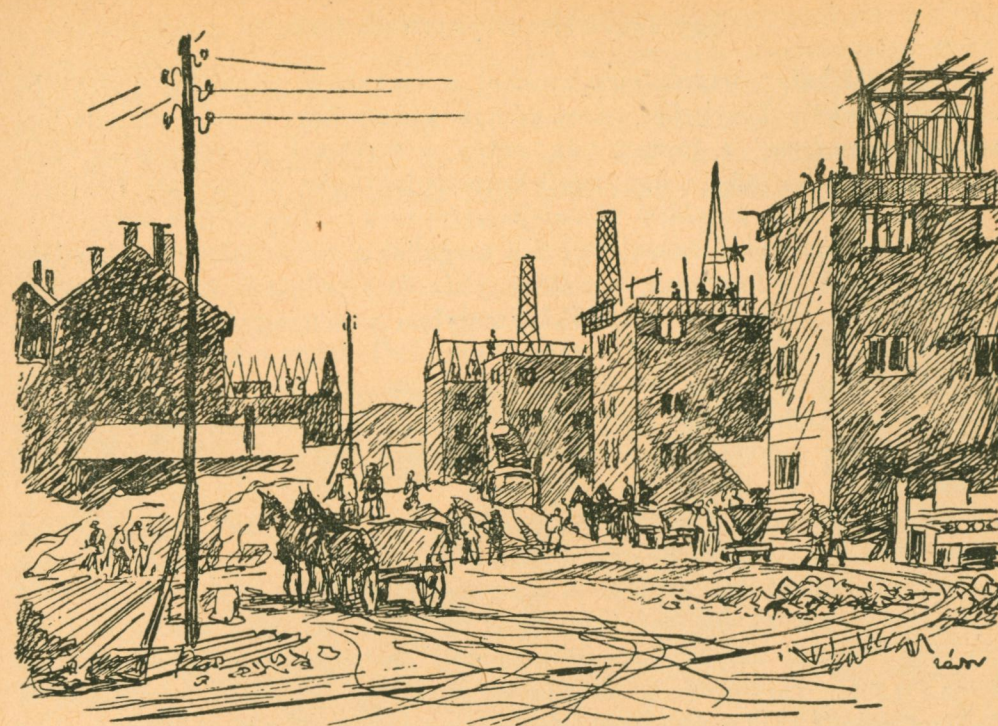
A törökök tisztelték a tudományt is, nemcsak a kereskedelmet. A Dóm kapujában török, arab és perzsa emléksorok maradtak fenn a szemöldök bronzába karcolva. Az egyik felírás azt mondja: »Aki a tudományok nehéz munkája között hal meg, érdemben megelőzi a vértanút«. Alighanem célzás ez Pécs régi keresztény történetére, amikor katakombákban ápták az új hitet az őskeresztények, hazánkban talán legelőször éppen itt. De az első királyunk alapította püspökség csakhamar olyan hatalmas és gazdag lett, hogy három mai megyét is magáénak vallhatott. Virult is itt a püspöki hatalom ezer éven át, kisebb-nagyobb megszakításokkal.

Szénbányászat és szénbányászok 150 év előtt

A Városi Könyvtárban találtam egy százéves könyvet, melynek címe: Baranya. 1845-ben írta bizonyos Haas Mihály nevű pécsi liceumbeli tanító. Neki köszönhetjük, hogy ránkmaradt Baranyának, Mecseknek és Pécsnek 100 év előtti hiteles képe. Ismerkedjünk meg ezzel is, mielőtt nekivágunk a mai Pécsnek.

A Dzsámi

Epülő bányásházak Pécs-Mesziesen

Haas Mihály bámulatos aprólékossággal ír le mindent.

A megyében található ásványok közül első helyen említi a köszönet: »1807-ben csak Vasason, Pécsen és a pécsi püspök jószágában mivel tetett néhány köszénbánya. 1840-ben már Vasason, Szászváron és Szabolcsan az illető uradalmaknak, Pécsen pedig 21 polgárnak valának bányái.«

Erdekesek ezek a régi adatok a pécsi és pécskörnyéki bányákról. A különös csak az, hogy a könyv egyetlen szóval sem említi, kik bányásszák ezt a természeti kincset, és mit kapnak a hatalmas jövedelemből! Ellenben egy más helyen, ahol Haas Mihály Baranya lakóiról szól, megjegyzi, hogy »most is olyan füstös konyhában, piszkos ködmenben, avult szűrben, bocskorban járnak«. Továbbá azt is írja, hogy: »E vidékek népe... évenként huzamosabb ideig nem eszik egyebet, mint főtt babot, nyomorú köles-kenyeret és levest, minden fűszer nélkül, főtt tésztát tojás és zsír nélkül, aztán éretlen gyümölcsöt, főtt gyümölcsöt és kukoricát mértéktelenül. E kiehült nép iszonyú étvággyal esik a sült disznónak, szalonnának, bornak. Az éghajlat egészséges voltát és testük erejét kell csodálni, hogy e nép egészen ki nem hal.«

Egy régi »városfejlesztési« terv

Haas Mihály történetírása ezekkel a szavakkal végződik: »Egyéb-ként nemcsak fényt fog városunknak kölcsönözni a már épülőfélben levő nagy vasgyár, 4 főpiaci ház, aztán a tervezett új megyeház, valamint, ha létrejön még, a nagyszerű katonai laktanya és kerületi Börtön.«

Ilyen egy száz év előtti városfejlesztési terv! Megépítik a vasgyárat, ahol majd a munkások százai törhetik magukat a vastársulat részvényesei, a pécsi püspök, a káptalan, a székesegyház és a polgárok nagyobb osztalékáért; elkészül a négy piaci főház, melyben a megnagyobbodott megyeház tisztviselői laknak ingyen, mert tudni kell, hogy e házak felépítése, sőt karbantartása is az adózó jobbágyok szigorú kötelessége és végül, hogy az uralkodóosztály biztosítsa kizsákmányoló érdekeinek a várost és környékét: létrejön a »nagyszerű katonai laktanya és a kerületi Börtön« is.

Nem csoda, hogy a pesti ifjúság és a pesti nép 48-as márciusi forradalma után Baranyában is megrendült a föld. A pécsi alispán ijedthangú levelekben számol be ezekről a megmozdulásokról: »Bakonya helység lakosai nemcsak az úri tartozást nem teljesítik, de sem a megyei közmunkára tovább kiállni, sem a lelkeszeti tartozásaikat teljesíteni nem akarják.« Pécs városában is forrongott a nép. A külváros lakosságának követelésére az előljáróság kénytelen volt a közlegelő egy részének, valamint egy homokbányának bérbeadását megszüntetni és ezeket a közhasználatára átengedni...

Aztán Görgey Világosnál elárulta a magyar szabadság ügyét és az osztrák elnyomatás a Mecsek népét is visszadöntötte a régi nyomorúságba. De nem ám az urakat!

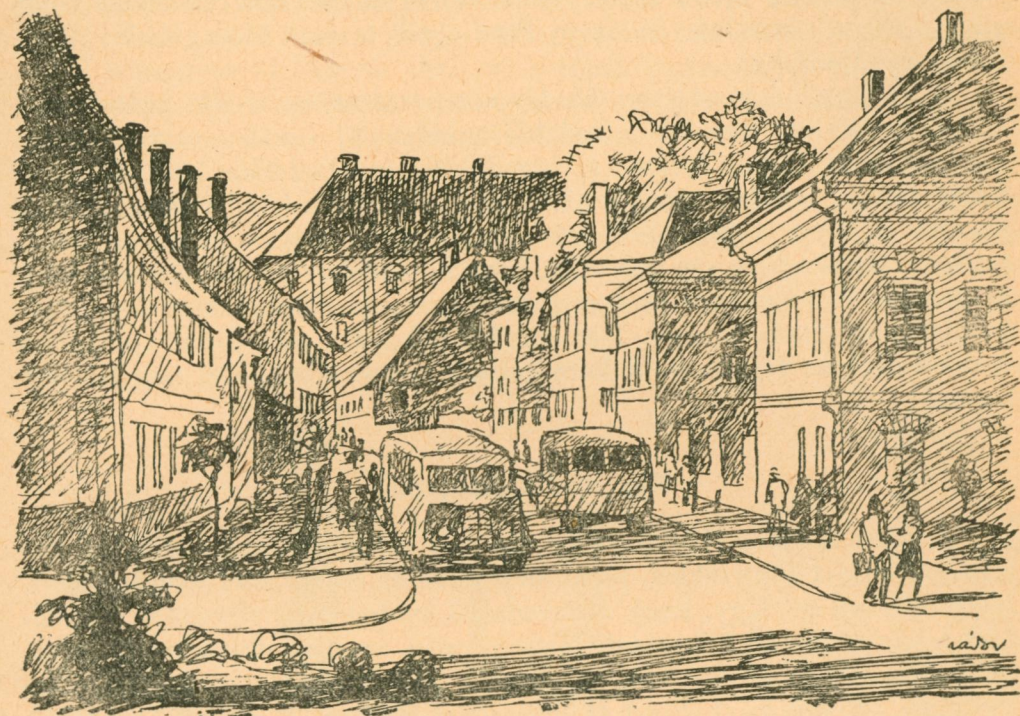
Az 1867-es úgynevezett »kiegyezés« újabb »aranykora« Pécs urainak. A székesegyházat óriási költséggel helyreállítják, »lendületet vesz« a szénbányászat és az ezt felhasználó ipar, 1892-ben létesül a vízvezeték, 1913-ban megépül a villamosvasút...

Szolgabíró jelenti az alispánnak

Közben azonban egyéb is történik! Erről »A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai« I. kötetéből értesülhetünk. Ebben van egy jelentés, melyet a pécsjárasi szolgabíró írt Baranya megye alispánjához az 1882-es pécsi bányász-sztrájkról:

»Amit hetek óta naponta vártunk, beteljesedett. Hétfőn a pécsvárosi, kedden a szabolcsi, szerdán már a somogyi és a vasasi bányákban mintegy vezényszóra a munka beszünttetett. Hétfőn az itteni bánya igazgatósága által értesítettem, s kérettem, az őket megillető törvényes oltalomra, úgy a személy mint a vagyon-biztonság tekintetében. Ennek

folytán... de különösen azért is, hogy az ily fellázított népség ellenében a közbiztonság megóvassék és a sztrájkjal együttjárni szokott féktelen kicsapongásoknak határt szabassék, 10 pandurjaim elégtelensége miatt halasztást nem szenvedvén a veszély elhárítása, a nagyméltóságú honvédelmi miniszter 1876 június 13. 1962. sz. kelt rendelete értelmében kért egy század gyalogsággal kedden reggel Szabolcsra kimentem, a pécsvárosi Coloniában hason célból már hétfőn két század gyalogság volt,

A pécsi Sztálin-út

a munka beszüntetést konstatáltam, az aknákat, távirdát stb. őrizet alá vettem. Az összes munkásokat összehívtam, a rend fenntartására figyelmeztettem.«

Igy a szolgabíró, aki később a bányászasszonyokat »vadállatoknak«, a bányászokat egyszerűen »népségnek«, a munkások vezetőit »főcinkosoknak« nevezi.

Ezt a sztrájkot még sok követte. A horthysta időkből legemlékezetesebb az 1937-es nagyarányú éhség-sztrájk.

»Megalázhattak bennünket, de megtörni nem tudtak! Akkori munkásvezéreink becsaphattak, ámíthattak minket, de tudtuk, hogy egyszer csak vége lesz a »tömjényszagú« pécsi levegőnek!«

Ez a kijelentés egy öreg bányász szájából hangzott el, a pécsi színház előadása után kint a Mecsek-szálló erkélyén, a villanyfényben hunyorgó város felett.

A színház lelkes színészei a parányi színpadon Molière: Tartuffe-jét, az álszent papot játszották. Ha meggondolja az ember, hogy itt még 1876-ban is német színészek játszottak, a »kiegyezés« nagyobb dicsőségére, amikor pedig magyarok játszottak, abban sem volt sok köszönet (hiszen tudjuk, mi volt a Horthy-idők vidéki színjátszása: a megdicsőült giccs!) aligha tévedünk, ha az új Pécs egyik biztató bizonyosságát látjuk ebben az előadásban.

A szép az, hogy az ilyen előadás már természetes, megszokott dolog! A határszéli kis Bezedek községből minden új darab megtekintésére telt autobus indul Pécsre. A bezedekiek tanácselnöke büszke, hogy faluja elől jár minden mozgalomban, hogy elnyerte a kongresszusi zászlót, de arra is, hogy a falubeliek nem mondanak le a pécsi színházi bemutatókról. Nemrégiben szó volt róla, hogy a színház nagyzenekara elmegy a községbe és klasszikus zeneestet tart. Igen, de ehhez a nemrég épített kultúrház színpada kicsiny. Hát erre két hét alatt társadalmi munkában megépítették az új, kétszer akkora kultúrházat és a zeneestet meg lehetett tartani!

Egy mai költségvetés

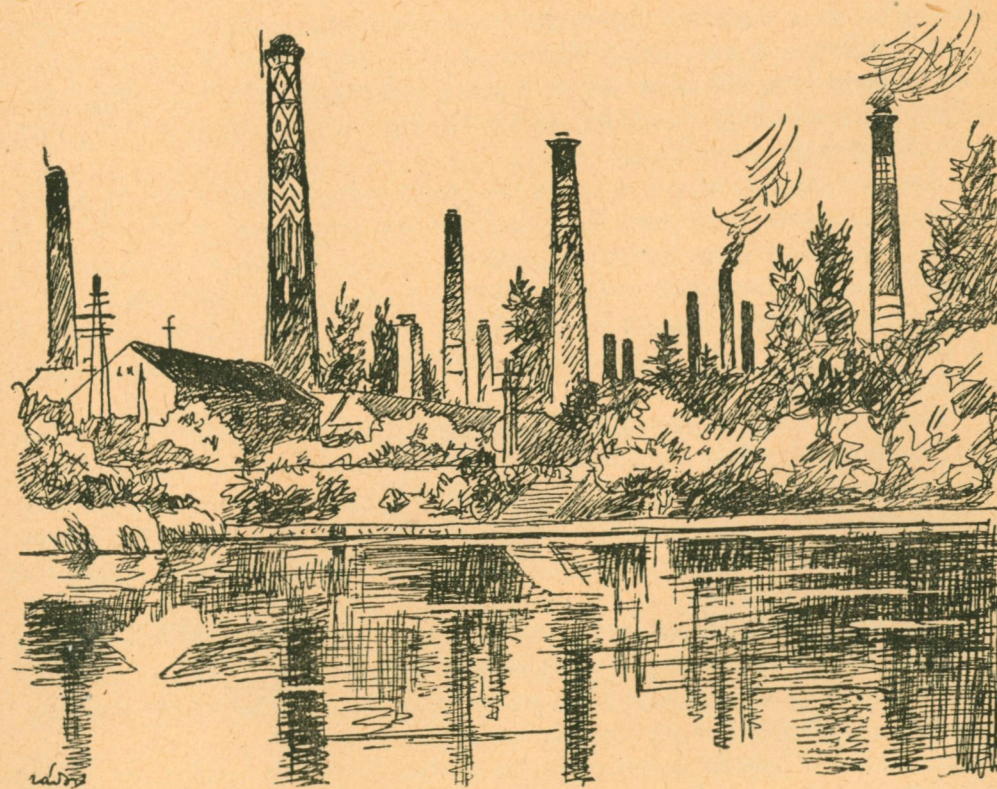
A pécsi Körzeti Népkönyvtár ma már Baranya megye minden kis-községét ellátja könyvekkel, jóval megelőzve az ötéves terv előirányzatát. Hogyan lehet ez? Úgy, hogy a forradalmi módon megnyilvánuló művelődési igény nem tűr halasztást. Hiszen van-e egyetlen falva is Baranyának, ahonnan néhány gyerek ne tanulna Pécs valamelyik középiskolájában? Ez a város a múltban is művelődési központja volt a Dunántúlnak, de nem ám a dunántúli népnek. Mindig büszke volt rá, hogy »iskolaváros«, de jól tudjuk, hogy szinte valamennyi iskolája papi iskola volt, vagy legalább is papi befolyás alatt állott. Es jellemző: csak egyetlen egy számottevő ipari iskola volt, arról nem is szólva, hogy a bányászokkal éppen úgy nem törődtek, mint száz évvel azelőtt.

Pécs most lehet igazán büszke iskoláira! Van tizenhárom középiskolája és azok között ott van már a három új típusú iskola, a bányaiipari, az építőipari és a villanyipari technikum. Hát a szakérettségizők iskolája? Ilyenről még csak nem is álmodhattunk tíz évvel ezelőtt! Ma Pécsen külön kollégiumuk is van félezernyi bentlakóval, ezek az egész megyéből összesereglett 18—30 éves munkások és parasztok, akik felszabadulásunkig nem tanulhattak. Aztán a Dolgozók Iskolája! Itt délután, munka után tanulnak. Általános iskolák, közgazdasági, óvónőképző és irodaszakiskolák! A Pedagógiai Főiskolán az általános iskolai tanárokat képezik.

Ha még hozzászámítjuk ezekhez az új iskola-típusokhoz a 17 általános iskolát, a Gyógypedagógiai Iskolát, azt, hogy az egyetem új tanszakokkal bővült és legfőképp, hogy kilenc állami kollégium van, jelenleg 1362 férőhellyel (de ez a következő tanévre kettőezerre bővül) — akkor igazán elmondhatjuk, hogy valóban iskolaváros.

A város évi költségvetése is ezt tükrözi. Pécs városa évi költségvetésének hetven százalékát fordítja művelődési és népjóléti kiadásokra.

Egy régi turistatérképen, melyet nyolc évvel ezelőtt készítettek, külön fel van tüntetve a pécsi »bűzös gyári övezet«. Nem kétséges, hogy ahol kokszygár és börgyár van, ott a tömjénfüstbe egyéb szagok is belekeverednek. De megjelölték a térképen azt a területet is, amelyet »városias kialakításra szántak«. Ez valamivel északabbra van a bűzös övezettől. Ez a Meszes nevű külváros. Ez a munkásnegyed azonban nem lett jobb ezektől a kis berajzolt rovátkáktól! Hiszen elfelejtették belerajzolni azt az utcát, ahol például huszonnégy kocsmá virágzott. Ma a kocsmák eltűntek, helyükön gyönyörű Népboltok vannak, de még más is! Kertesházakat és csepeli-típusú társasházakat építettek ide. Ezenkívül hat

A Zsolnay-gyár

kilométer hosszú vízvezetékét és ugyanilyen hosszú szennyvízvezető csatornahálózatot.

Nagy gondja volt a régi Pécsnek az esővíz levezetése! Ugy látszik: csak gondja és nem terve. Esős vagy éppen zivataros napokon a várost egyszerűen elborította a víz, mely haragos vágtatással zúdult le a Mecsek-ről. Ilyenkor a keskeny utcák valóságos hegyi patakokká váltak, a szélesebbek pedig hömpölygő folyamokká. Az utcákon nem volt csatorna, mely elvezette volna a vizet. Az új város, a mai Pécs eddig kilenc esővíz-vezetőcsatornát épített, de ez még kevés ahhoz, hogy »árvízmentesítsék« a várost. Régen is baj volt a lezúduló nagy víztömeg, de afféle istencsapásnak minősült, elhárítása sosem fért bele a városi költségvetésbe. Most belefér!

De bővülnek-épülnek a pécsi gyárak is. A várost körülölelő hegyekben bányásszák a kokszosításra alkalmas legjobb szenünket. Egyre nagyobb arányban folyik az úgynevezett fél-kokszbrikett gyártás. A gázgyár csak a városnak termel, de a Zsolnay kerámiagyár (melynek csodálatosan szép múzeuma is van) egész hazánkat szolgálja. A Sophiana gépgyárban és vasöntőben is meg sokasodott a termelés. Az építőipar számára dolgozik a téglagyár és a cementárugyár. Országos jelentőségű a pécsi élelmiszeripar is: a húszüzem, a kolbászárú készítés, a sajt- és vajkészítés, a Pannonia sörgyár termelése. Híres-nevezetes a pécsi kesztyűgyártás és a bőrgyártás. Dohánygyár, hordógyár egészíti ki a sort, hogy csak a nevezetesebb ipari termelőhelyekről beszéljünk.

Amerre járunk, ahová a szem tekint, mindenütt építkezés, az építőmunka nagyszerű lendülete. Másfélmillió költséggel épül a körzeti OTI-palota, bölcsőde, sok orvosi rendelő létesül, mind-mind ott, ahol felszabadulásunkig híre-hamva sem volt ilyesminek: a gyári övezetben!

Ezt jelenti minekünk többek között a szocialista tervgazdálkodás! Az eredményeket pedig a hároméves terv és az ötéves terv eddigi nagyszerű teljesítményei hirdetik.

Mit adott még a tervgazdálkodás Pécsnek? Például a gyönyörű Sztálin-utat, mely egy év alatt készült el, hogy az autóbusz megindulhasson északi-keleti irányban, az egész városon keresztül, föl egészen a mecseki üdülőig. Ezzel egyidőben készül a nyugat-keleti útvonal, mely a város felső peremén húzódik, elkészül a tettyin sziklafal tövében majd a szabadtéri színpad is.

Hát a gyerekek? Azok beleférnek-e a mai tervköltségvetésbe? A pécsi gyerekeknek jelenleg tizenkét pompásan felszerelt játszóterük van. Tizenöt állandó és két nyári napköziotthon várja őket. Az óvodákban 840 apróság-nak segítik elő szellemi és testi fejlődését.

És mindez belefér a mai költségvetésbe. Nemcsak belefér, de legelől szerepel...

Miről tanuskodik a statisztika

Mondhatná most valaki: mindez csupa tény-felsorolás, csupa statisztikai adat. De ezekből látjuk azt a kisarjadó újat, mely az új várost megszüli. Pécssett most még főleg arról van szó, hogy a mult gyalázatos igazságtalanságait, társadalmi bajait megszüntessük.

Nézzünk csak egyetlen példát. Haas Mihály könyvében megemlíti, hogy a »Duna melletti lapályokban több olyan kút találtatik, melyek vízből kik isznak, ritkán maradnak mentek azon nyakéktól, melyet közönségesen golyvának neveznek«. Nos, ez a »közönségesen« golyvának nevezett népbetegség is mindenestül a mult számláját terheli. Történt-e valami az elmúlt száz évben, hogy ez megszűnjék? Szó sincs róla! Most mikor a tanácsválasztások előtt minden falu megírta kívánságait (»Mit kérünk az ötéves tervtől«), ritka volt az olyan falu, mely ne kért volna kutat, honnan jó ivóvizet merhet, és ne kért volna dögkutat is! Mi a dögkút? Ez a kút az elhullt állatok temetője. Régen ezeknek a hullája fertőzte a patakokat és a kutakat és okozta a sokféle betegséget, járványt. Aztán még mit kértek? Kértek hullaházat és kultúrházat. Így, egymás mellett! A falusi temetőkben ugyanis nem volt hullaház azelőtt, a halottakat (azokat is, akik fertőző betegségben haltak meg) napokig siratták a családtagok, a rokonok meg a szomszédok, nem tudván, hogy a hulla érintése bizonyos esetekben halálosan fertőző lehet. És ha emellett kultúrházat is kérnek, ez nyilvánvaló jele annak, hogy a testi egészség igényével egyszerre nő meg a művelődési igény is. Ha tehát most a baranyamegyei tanácsnak legfőbb gondja ezeket az igényeket kielégíteni és majd egy év múlva jelenti, hogy ennyi és ennyi kutat és dögkutat, ennyi meg ennyi hullaházat és kultúrházat építettünk a megyében — és legtöbb helyen társadalmi munkával, egyszóval az ébredő öntudat erejével —, akkor ez csupa statisztikai adat lesz?

— Ugye, nem?!

Igy kell érteni a Pécsről felsorolt adatokat is.

Komló, Mánfa...

A százéves könyv azzal dicsekszik, hogy a Mecsek alatt és a megyében »mandulafa, birs, füge, szelídgesztenye és vadolajfa szabadon tenyészik«. Hát akkor mi hogyan dicsekedjünk el azzal, hogy Iványszőlőpuszta ma Európa legnagyobb szőlővesszőtelepe, ahol különféle szőlőfajtákkal folyik kísérletezés. Azzal, hogy ma már »a szabadon tenyésző« délszaki növényeket nem valami ritkaságnak tartjuk, hanem citromfákat ültetünk és hogy nem utolsó helyen áll a gyapottermesztés sem!

Egy 1943-ban megjelent pécsi útikalauz leírja a pécsi szénbányászat történetét. E szerint száz év alatt mintegy 400 millió mázsa szenet ter-

melt ki a Dunagőzhajózási Társaság. Valóságos város van a föld alatt. A tárnák hossza Pécestől Székesfehérvárig érne el. A Szent István-akna, melyben közel 2000 munkás dolgozik, évente 25 ezer köbméter fát, 200 ezer kg vasat, 25 ezer kg repesztőszert és 10 ezer kg olajat fogyaszt. A pécsi szén kiváló fűtőértékű, mert hőfoka meghaladja a 6000 kalóriát. A Mecsek pécskörnyéki szénmedencéje 14—15 km hosszú, ehhez csatlakozik a középső Mecsekben a komlói Állami Szénbányászat, az északi Mecsekben a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. nagymányoki és szászvári telepe... És így tovább.

De az útikalauzban egy betű sincs, hogy akik a roppant szénmedencében dolgoznak, mit kapnak a tárolókban és aknáknak végzett munkájukért. Csak azt a »felemelő« érzést kapták — mint a könyvecske megállapítja —, hogy »a szénvidéknek kimagasló szerepe van a város gazdasági életében, lélekszámának növelésében és anyagi gazdálkodásában!« Mit jelenthet ez, ha a könyv más helyén azt olvassuk, hogy »Pécs 70 000-et meghaladó lakossága szinte kizárólag iparosokból, kereskedőkből, valamint köz- és magánszolgálatot teljesítő egyénekből áll« és hogy »e foglalkozásokat a környezet táplálja nyersanyaggal, iparcikkkel és élelemmel? Szóval, bárhol is keressük a bányászokat, a pécsi gyárak munkásait, sehol nem esik róluk szó, legfeljebb a rendőri jelentésekben!

Ellenben ha ma valaki, aki régebben is látta, megnézi Komlót, bizony megláthatja, hogy valóságos bányász-város épül az egykori nyomortelep helyén. Persze, azelőtt is volt itt rendes ház, még emeletes is hivatkozott, mert hol lakott volna a bányagazgató, a tisztviselői kar meg a rendőrör?

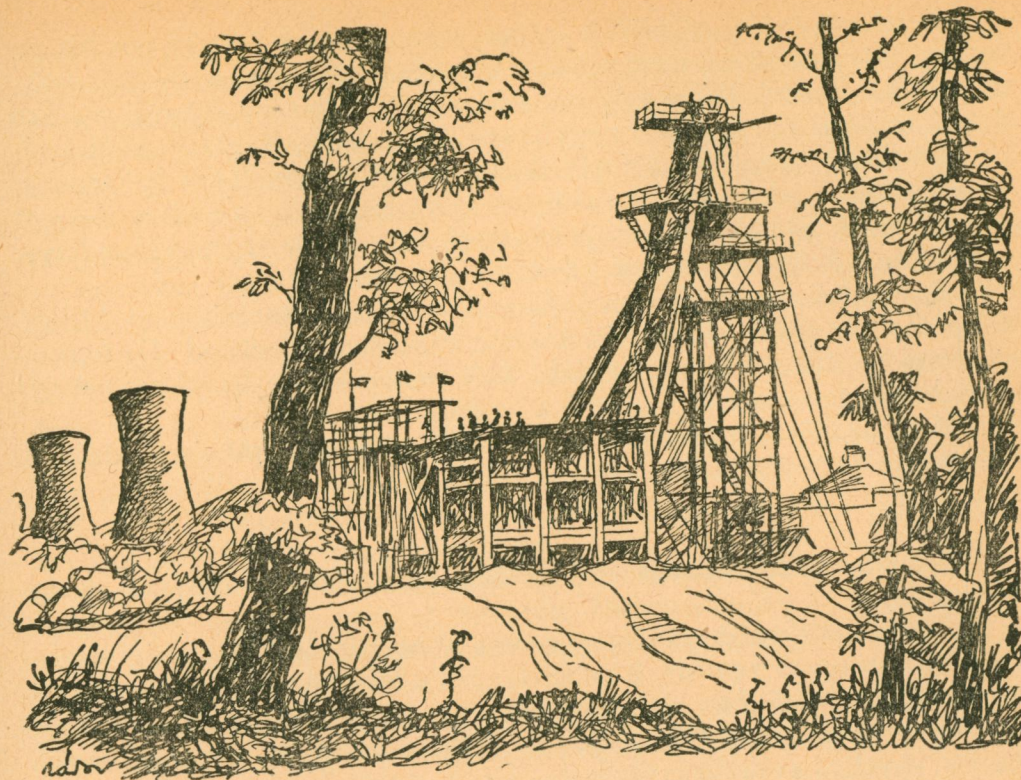
De lássuk csak közelebbről!

Kanyargó úton vidáman kapaszkodik az autobus. Nem először és nem utoljára visz utast az új városba, a bányászvárosba. Az árnyas erdőből egyszerre csak ragyogó, új emeletes házak közé robogunk. Egész városnegyed! Nemrég még erdő állt itt, kedvenc kirándulóhely: Kőkönyös. Ma az épületek ablakszeméi a déli napsütésben szikrázva nevetnek le a völgybe, a régi telepre. Persze, azt is meg kellett volna mondanom, hogy dombtetőn vagyunk. Mintha a régi és új telep között a szintkülönbség is a szocializmus fölényét akarná hirdetni a megdöntött társadalmi rendszerrel szemben. Odalent a mult: keskeny, görbe utcák, roggyant, szűkablakos, szürke, sárga házacsok.

Idefönt semmi sem emlékeztet a multra. De azért nem árt megemlíteni a multat! És a mult jelentkezik magától.

Egyik erkélyről labdát ejt le egy csöppség. Felveszem és udvariasan beviszem a házba. Kopogtatásomra idősebb munkásasszony nyit ajtót. Mikor meglátja a labdát, már tudja, miről van szó. Nyájasan beinvitál. Nem kéretem magam s a hamar kialakuló beszéd egy-kettő ráterelődik a multra.

— Hat gyerekek kínlódtam, három méter hosszú, két méter széles lyukban, a kereset fele a »háziúr« zsebét duzzasztotta, krumpli, bab az

Komló: az új Kossuth-akna építése

ebéd, vacsora — ha tellett. Iskoláztatásra nem is gondolhattam. És ma? Látja ezt a szép lakást! Gondolhatja, megélünk. Unokám éltanuló, felnőtt, nős fiaim deresedő fejjel tanulnak, hogy kipótolják, amit a multban nem tanulhattak.

Mintha csak a bányát vezetné, úgy tud mindent.

A felszabadulás előtt negyven vagon szenet szállítottak el naponta Komlóra. Volt-e gépesítés? Szó sincs róla, hadd rokkanjon meg a bányász, úgyszólván sok van belőle! De a szenet is elprédálták. A német érdekeltségű dunai hajókat fűtötték vele. Az ország egyetlen fekete szénével, amit kokszosítani is lehet! S a jövőben? A jövőben Komlóé a dicsőség, hogy büszkeségünk, a Dunai Vasmű kohóit ellássa koksszal. Azonkívül a komlói és a mánfai erőmű látja majd el a fél Dunántúlt villanyerővel! (Ide kívánczik az az adat is, hogy a már említett Zsolnay-gyár hatalmas mennyiségben gyárt magasfeszültségű porcelánszigetelőket, olyan erős ütemben halad a falvak villamosítása.)

De a városról is beszél. — Az új negyedben több mint 700 család lakik. Jövőre még annyinak épül lakás.

A felszabadulás előtt 4000 lakosa volt a falunak, ma 12 500 fő. De holnap már több lesz, mert minden hónapban többszázzal gyarapodnak. És aki jön, marad. Pedig még sok a tennivaló. Még apró dolgokért is kell harcolni. Nem folyik a víz, nagy a por, nagy a sár, kevés a szállás.

De Komló szocializmust épít. Ötéves tervet teljesít. Már új házsorok, új szénelosztó, altáró-alagút jelzik az állomásokat. S ez csak a kezdet! Mi lesz itt? A képzelet sem tudja követni! És a komlóiak, meg akik Komlóra jönnek dolgozni, hisznek az ötéves tervben.

Egy milliárd nem kis összeg. Ennyi jut Komló felemelésére. A hároméves terv, az ország újjáépítési költségvetésének egyhatoda! Új háromemeletes lakóházak, bányászfürdők, utak, autobuszok a bányászoknak, új vasútvonal, mindez ő értük, az ő jólétükért.

Megköszönöm ismertetésszámba vehető tájékoztatását és elindulok a bánya felé.

*

A terem zsúfolásig tele emberekkel. Idős, fiatal, férfi, nő, tarka a kép.

Kiderül, hogy a bánya alig teljesített 90 százalékon túl ebben a hónapban. Mi lesz így a tervvel? Ki a hibás, hol a hiba? A vezetésben, a kevés munkaerőben, a részben régi gépekben vagy talán a munkafegyelemben?

Hogy dolgozik az ÜB, a DISZ? Most majd rendre minden kiderül. Az ám, egyelőre az derül ki, hogy baj van a gépekkel, a konyhával, a szállítással. A beszélő elvtársak elhárító mozdulatokat végeznek. A terem nem is nagyon figyel oda. De most feláll egy idősebb férfi s a zsongás halkul. Ugy látszik, nagy tekintélyt szerzett már magának, mert egyre mélyül a csend.

A beszélő figyelmeztet az elhangzott beszédekre. Igazuk van az elvtársaknak. Ezek is nehézségek, de hol a főbaj? Nézzünk csak körül a saját portánkon! Beszéljünk csak a magunk hibáiról! Jusson eszünkbe az egyéni felelősség! Ha *mindenki* érzi, hogy felelős a tervért, akkor nem kell félni, hogy lemaradunk. Mert az ötéves tervet mi, *emberek* teljesítjük, azokért mi, emberek vagyunk felelősek s magunknak kell a módját is megtalálnunk, hogyan vigyük győzelemre.

Az ilyen beszéd nem pusztába kiáltott szó Komlón. Ahogy sodródunk kifelé az ajtón, az utcán meg a Kökönyösön is ezt tárgyalják a hazatérő bányászok. És a jövő hónapban nem maradnak le a tervvel, mert Komló falu nem hiába lépett 1951. szeptember 10-én a városok sorába. És nem hiába nevezi mindazt, ami ezen a vidéken végbemegy, egyik költőnk »bolsevik honfoglalásnak«.

Valóban az is!

A régi Pécs urai büszkék voltak a Zsolnay-gyárra (melyet egy derék

iparos alapított a múlt század végén), az Angster-orgonagyárra, mely egész Magyarországot ellátta templomi muzsikával, már középkortól virágzó posztó- és vászoniparára, híres borára, melyet ezer év óta szüretelnek a Mecsek déli lejtőjén, hiszen első királyunk, István 110 szőlőművest, 6 kádárt és 36 szántóvetőt ajándékozott a pécsi püspökségnek. Büszkék lehettek a Tettye-patak mellett felvirágzó malomiparra, mely egész Dunántúl gabonáját őrölte meg valamikor (bizonyára nem csekély őrlési váért) — egyszóval joggal dicsekedhet Pécs régi polgári műveltségével és szorgalmas polgárai által művelt kézműiparával, de a mostani város arra kell, hogy büszke legyen, hogy egész Baranya megyének ipari és művelődési fellegvára, a bányászoké, a szövetkezeti parasztoké is, nem úgy mint régen, amikor a bányászokat a »bűzös gyáriövezet« választotta el (még a levegő-égen át is) a város egyéb civilizált lakóitól, a parasztokban pedig afféle múzeumba való ünnepi népviseletet öltő jámbor »pórokat« láttak, akik feljöttek Pécs városába, búcsúra, aztán szépen hazamentek a nagy urak földjét túrni, nyomorogni.

Mi mindent jelent Pécs, mint ipari fellegvár? Általánosságban jobb, boldogabb életet jelent, a dolgozók életszínvonalának felemelkedését jelenti, s a további fejlődés még nagyszerűbb, még áldásosabb fényét sugározza.

Ez a fény nem csalóka délibáb, mert a Tervből, az országépítő Terv éltető napjából árad, szívet-lelket melenget, a dolgozók és a fiatalok két karját erősíti, a tartós békét védi, szabad, független hazánk népének erejét, javainak szaporodását szolgálja.

Tudja, érzi ezt Pécs, a mecseki dolgozó nép drága ifjúsága?

Csak meg kell nézni a sürgő-forgó emberek arcát. Némán is azt vallják: igen!

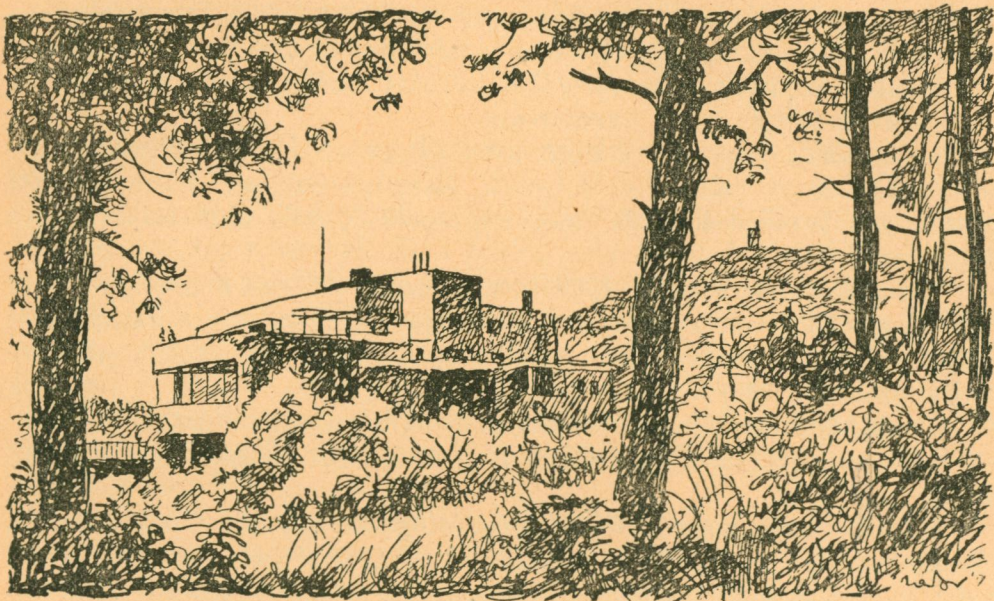
Nézzük meg, hogy a Főtér Népbüfféjében naponta hány munkás, paraszt, katona, tisztviselő és diák fordul meg! Az egész város, szinte az egész megye. S miért? Bizonyára nem azért, amiért régen Pécs hírhedt éjjeli mulatóiban megfordultak a megyei és városi urak, a horthysta katonatisztek és a gazdag nagykereskedők! Azok az éjjeli mulatók éppolyan kapitalista vállalkozások voltak, mint maguk a bányák. Legfeljebb itt az urak egymás zsebéből vették ki a pénzt, de aki keservesen dolgozott a koldus garasokért, — az otthon kucorgott a vackán, s várta az időt, hogy az éjszakai, a hajnali vagy a nappali műszakkal leszálljon a bányába.

Ma a pécsi Főtéren és fent a Meszesen is — mint a saját konyhájába mehet be a büffébe a nép. Igen, a nép! Aki meg akar ismerkedni a város, sőt a megye népének új életével, elég ha azt az áramló tömeget nézi, melyet a Széchényi-teret körülölelő autobuszállomásokra hoznak a kékhasú kis autobuszok és visznek onnan haza, dolgukvégeztével, szerte a megyébe.

A mecseki ősembertől a ma emberéig

Itt állunk Pécs város közepén.

Déli napfény szikrázik a köveken. Más érzés hullámszik bennünk, mint amikor a várost és környékét először megláttuk. Az ősrégi városban a történelem folyamán, öt-hatezer éven át, sok nép vert tanyát. Pécs sokszor elpusztult, de ugyanannyiszor fel is épült. A »nyomorult adózó népnek«, mely újra meg újra felépítette verejtékével, segített maga a természet is. A Mecsek hegye talán egyik legrégebb lakott helye ennek a világtájnak

Üdülő a Mecseken

Már a jégkorszak idején is lakott barlangjaiban ember, és amikor egész Magyarországot még tenger borította, ez a Mecsek virágzó sziget volt rajta. Húszezer év távlatába mutatnak vissza az abaligeti barlangban talált mammut- és rénszarvascsontok. Ezekre vadászott a jégkorszakbeli barlanglakó. De vannak itt olyan ősszállatok, mint pl. a barlangi vakrák, melyek egyedüliek egész Európában. Ezek még a barlangi embernél is régebbi idő emlékét hordozzák.

Azon is el lehet gondolkodni, hogy Mecsek környékén tizenhét olyan ritka virág él, mely sehol másutt hazánkban nem található meg. Érdekes csak a neveiket is felsorolni, mert már ezektől a pusztai nevektől is szín

és illat tölti el a szemünket és az orrunkat: A lilavirágú magyar kikerics, a piros bogycsík zöld levelébe bujtató lónyelvű csodabogyó, az apróvirágú szarvas banga, a fürtös majom kosbor, az olasz müge, a rozsdás gyűszűvirág, az arany baraboly, a mezőn termő bazsarózsa, a sárga virágú illatos hunyor, a margarétára emlékeztető, de sárgavirágú kaukázusi zerge virág és a baranyai peremizs...

Ezeknek a virágoknak a rokonai vagy édes testvérei Spanyolországban, Franciaországban, Olaszországban, Dél-Oroszországban, a Balkánon, a Földközi-tenger partján élnek. Hogyan kerültek ide? Ugy, hogy a Mecsek egy darab délvidék Magyarországon. Tudósaink megállapították, hogy itt olyan az éghajlat és a növényzet, mint a Földközi-tenger vidékén. A délre néző lejtők és szerencsés éghajlat magyarázza meg a ritka növényeket, a délszaki növények szabad tenyészését, egyáltalán azt, hogy évezredek óta itt mindig kisarjad az élet, földtörténeti és az emberi történelmi katasztrófák után.

Sohasem sarjadt ki olyan virulón, olyan áldásosan, mint most!

Pécs és a Mecsek népének új életsarjadása nem áll meg. Még virulóbbá, még áldásosabbá fejlődik, mert mint szerte az országban, az új sarjadás kertésze itt is az ember, aki egykor az ősi történelem szenvedő áldozata volt, az új történelemnek pedig teremtő hőse...

Készül a Zsolnay-porcellán

Víg Borbála, Vincze Sándor...

Karcsú jegenyék, fűrtös akácok bólogatnak a játszadozó szélben, a nagykőrösi Csongrádi-úti tanyai iskola előtt. Eppen tíz esztendeje, hogy Visontai Lászlóné itt tanít. Ma is jól emlékszik az első sugaras őszi délutánra, amikor átlépte a tanyai iskola küszöbét. És emlékszik terveire, akkori boldog reményeire: mily jó lesz itt dolgozni a napsütötte kiskun-sági tájon, derék embereket nevelni a szösze, barna tanyai apróságokból, s élni békességben, megbecsülésben...

— Igen ám — mondja Visontainé a régi világról, fanyar mosollyal —, csak hogy a kívül piros alma belül rothadt volt.

A remények hamarosan semmivé lettek, mint a pernyébe omló parázs. Férje esztendőről esztendőre hasztalan alázkodott meg az iskolaszéki tagok — nagygazdák, hentesek, kupecsek — előtt, sohasem nevezték ki, s tíz éven át segédtanító maradt. Havi hatvan pengőért. De a két nyári hónapban még ezt a hatvan pengőt sem kapta — aratni járt napszámba. A gond ott kopogott az ajtón: a fizetésből csak szegénységre tellett.

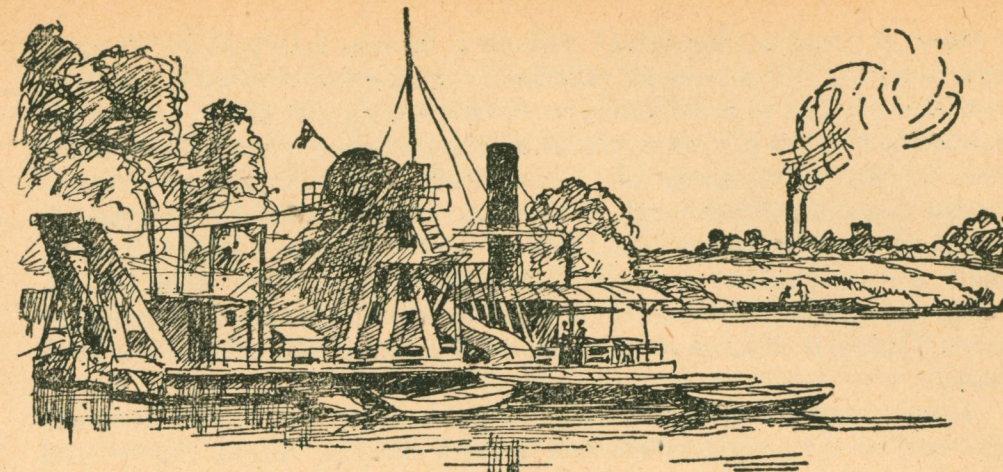
Es a tanítás? Az őszi sarak, dermesztő telek otthon rekesztették a gyerekek felét. Az iskolában nem volt tüzelő, a gyerekek lábán nem volt csizmacska, de még cipő sem. Tavaszon meg kivált elnéptelenedett a tanterem. Egyik gyerek libapásztornak állt, a másik kiscselédnek, a harmadik a kapát húzta. Hogyan lehetett volna várni, hogy a gyerekek rendesen megtanulják, megemésszék az egy-egy esztendei anyagot.

Oly reménytelen s oly megalázó volt ez az élet, hogy nem egyszer arra gondolt: érdemes tovább csinálni? Jön, jöhet egyszer majd más, jobb?

— Jött! — mondja, s barna arca egyszerre csupa derű. — Az életünk azóta megtelt hittel, örömmel. És emberséges jóléttel. Mindenki tudja, milyen fontos a mi munkánk. Hiszen a Párt megmondta. Nem is a keresetre gondolok, arra, hogy kettőnknek másfélezer forint a havi fizetésünk. Az is jó. De látná az iskolánkat! Hófehér a fal és télen olyan jó meleg van a tanteremben, hogy a gyerekek kigombolják a kiskabátjaikat. Új padjainkon, a fogasokon sehol egy karcolás sincs, úgy vigyázunk mindenre, mint a szemünk világára. Nemcsak azért, mert új... azért, mert a mienk. A gyerekek közül egy se marad ki, ebben az esztendőben is mind a nyolcvan elvégezték a kiszabott munkát s az egész nyolcadik osztály tovább tanul. Az egész osztály, tanyáról! Ketten pedig, Víg Borbála és Utasi Franciska aranyérmet kaptak a jó tanulásért.

— Nem, ennél nagyobb öröm nincs a világon... És az öregek is tanulnak, olyanok, akiknek kezében most van először ceruza, toll. Az ötvenhat esztendő Vincze Sándornak teli lett könnyel a szeme, amikor először leírta a nevét.

Visontainé kitárja karját, úgy beszél. Mintha mozdulata is azt mondaná: »Szép és derűs a mi életünk és minden nappal szebbé tesszük!...«

Tiszamenti táj

KINCSESKAPUTÓL A SZEGEDI TEXTILKOMBINÁTIG

A nép azt mondja: »Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza«. Százszor és ezerszer inkább így van most! Járd végig a Tiszát attól kezdve, hogy hazánkba bekanyarog Tiszabecsnél, egész addig, míg búcsút int az országnak. Ha végigmentél, szeretnéd újrakezdeni az utat. Miért? Más talán a folyó színe, mint régen volt, vagy másként ballag a medrében hullámokat bodorítva?

A Tisza fenn születik két ágból a Beszkidek bércei között. Egyesül a »fehér« és »fekete« ág, rohanvást rohan a hegyekről s még arra sincs ideje hogy búcsút intsen büszke szülőanyjának. Aztán meglassúdik, elgyönyörködik Kárpát-Ukrajna szép kolhozaiban s nagy, méltóságteljes kanyarral belép hazánk földjére.

Színe sem változott. Kedves szökeségét megtartotta. Ha nem tudnád, hogy a magávalhordozott finomszemcsés iszap festi meg szökére, azt gondolnád, hogy valamiféle tündér úszik a folyóban szöke, hullámos haját szétterítve a Tisza tükrére. Ballag a Tisza. Egyik parton rombol, a másikon épít. Nagy mohón nekirugaszkodik és beleharap a partba. Görgeti a tengeri iszapot, aztán elfárad és kirakodik. Valamikor nem állotta útját emberalkotta mű, s szabadon vághatott utat magának ott, ahol éppen könnyebb volt. Ezért oly kanyargós. Ma már egyre inkább ráncbaszedik a rakoncátlant.

Mennyi szépség a folyó partján! Fák, füvek, bokrok szegélye kíséri útját. Madarak fészkelnek a bokrok között, gyík surran az ártéri fűben, van, ahol bunkósfejú nád ringatózik, máshol kardlevelű sás törekszik felfelé

harciasan. S aztán a tiszavirág! Amikor a tavaszt már jócskán elhagyta a nyár kezdete, június derekán, júliusban, augusztusban—időnként, mintha forna a víz. Millió és millió szárnyas rovarocska repked, siklik, forog a víz színe felett. Szürkés pilleszárnyaikkal megcsapdossák a Tisza tükrét, sárga-csíkos hajlékony testükkel, két hosszú farkukkal villámsebesen kormányozzák magukat. Zümmögnek, sisteregnek. Ha nem látnád a rovarhadat, azt hinnéd, hogy tűzhányó készül kitörni a folyó fenekén s attól forr a víz. Ezeket a rovarocskákat nevezik tiszavirágnak. Nem élnek hosszú ideig. Leejtik szárnyaikat, ráhullanak a vízre s ilyenkor millió holttestecskét sodor a Tisza árja. Mintha sárga virágocskákkal hintették volna tele a folyó felszínét.

Mindez megvolt régen is. Nem ez az legkiváltkép, amely arra ösztönöz, hogy újra és újra végigkiváncsozzál a Tisza mentén. Amint végére értél utadnak, megállsz a folyó felett a szegedi új, pompás Rákosi hídon s megkérded a csillogó víztől: »Tükröm, tükröm, mondd csak nékem, mi a legszebb országunkban?« Záhony-e, a kincseskapu? Vagy talán Tiszalök, ahol a rázomi kanyarban hatalmas gépek vájnak ágyat az erőműnek? A szolnoki tízemeletes búzaraktárak? Vagy az úszótestek, amelyeken szivattyúk dolgoznak s vizet zuhogtatnak a folyóparti rizsföldekre? Vagy talán büszke, szép Szegedünk Sztálin, Lenin elvtárs szobrával, textilkombinátjával?

Nehéz eldönteni!

Azért vágyol te százszor és ezerszer jobban arra, hogy megismerd a Tiszapartot, mint valaha is, mert a szabad nép gyönyörű alkotásokat teremtett és teremt szakadatlanul. Sokat, nagyon sokat álmodoztak a tikkadt földek szegény robotosai arról, hogy egyszer megindul a Tisza, hogy szép rendben megöntözze földjeiket, hogy dús legyen a termés. A hajdani álmok ma valóra válnak. S ez a valóság gyönyörűbb mindennél. Gyönyörűbb annál, hogy füzesek sustorognak a folyó partján, hogy szőke haját bodorítja a Tisza tündére, hogy virágos szőnyeget szőnek a tiszavirágok!

Induljunk hát el és ismerjük meg a kedves »új« Tiszát!

»Rajta én édes testvéreim!«

Tiszabecsnél lát először magyar partot a Tisza. Néhány kilométeren keresztül a határmentén folydogál, egészen Szatmárcsekéig, aztán egy kanyarral befordul Vásárosnamény felé, hogy Záhonymál újra találkozzék a határral. Mintha nem tudna elszakadni a szovjet haza gazdag földjétől!

Tiszabecstől Záhonyig sok-sok apró községgel találkozunk. Ezek a községek mind-mind történelmünk dicső és szomorú napjairól beszélnek. Ha ezen a földön jársz, megilletődve idézed a magyar történelem hősi napjait. Tiszabecs. A Habsburgok uralma elviselhetetlen terhet rakott

a magyar nép vállára. »A lakosok annyira elszegényedtek, hogy igavonó barmok hiányában az emberek önmagukat voltak kénytelenek befogni« — írja egy krónikás az 1700-as évekről. Roppant adó, erőszakos katonafogdosás, ez jellemezte az akkori állapotot, s ez a roppant nyomorúság készítette arra Esze Tamás tarpai jobbágyot, hogy társaival megszervezze a fölkelők rongyos, mezitlábás hadát. Itt gyülekeztek a tiszaháti nádasokban, erdőkben, cserjékben a szabadság zászlóbontói. És 1703 július 14-én II. Rákóczi Ferenc átkelt hadával a tiszabecsi révnél!

A Tisza napsugaras gyöngyhabokat vert örömeiben, ahogy meglátta a szabadság zászlaját.

A zászló nem lobogott sokáig. Új és új véráldozatokat követelt a tengernyit szenvedő néptől.

Szatmárcseke. Itt pihen sírjában Kölcsey Ferenc, a szabadság költője és bajnoka. Szíve a hazáért és népért lángolt.

Vásárosnamény...

Hallottátok-e már hírét a vásárosnaményi csatának? Hat-hétszeres túlerővel szemben vívta hősi küzdelmét 1919. április 30-án a proletárok és parasztok serege a nép hatalmáért: magyarok és kárpátukránok vére együtt hullott a közös ellenség, a népelnyomó urak hatalma ellen. A vörösgárdisták ömlő vére festette pirosra a szőke Tisza vizét. Hallgassátok Illés Bélát, hogyan ír erről a csatáról a »Kárpáti rapszódia«-ban:

»— Katonai szempontból talán helyesebb volna visszavonulni — még lehet. De politikai szempontból ez a visszavonulás egyet jelent az öngyilkossággal. Megfogadtuk Kárpátalja népének, hogy az uraktól elvett földet utolsó csepp vérünkig védelmezni fogjuk. Ha szavunkat megszegjük, nemcsak magunkat tesszük lehetetlenné, de az ígét, a bolsevizmust szennyezzük be. Ehhez pedig nincs jogunk!

— Elég a beszédből — így Petrusevics Mikola — a pihent románokkal szemben egyelőre a védekezésre szorítkozunk. Ezt én fogom szervezni és Morgenstern. A fáradt csehekkel szemben folytatjuk a támadást. A támadást Fóti vezeti. Vele megy Esze és Géza.

A naményi templom dombján folytatott vezérkari értekezlet véget ért. A vezérkar tagjai közül akkor még senki sem tudta, hogy a csehek megerősítésére Beregszászból friss, francia tisztek vezette csapatok vannak útban Tarpa és Namény felé.

— Rajta koldus, бүдös koldus, tetves koldus, rajta én édes testvéreim, üssétek, verjétek a hitvány burzsuj kutyákat! Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon! — harsogott a rohamra induló vörösgárdisták első sorában az öreg Esze Tamás hangja (a nagy kurucvezér késői unokája. Szerk.). A hosszúhajú ruszinok, szakállas zsidók és nagybajuszú magyar cselédek és erdei munkások ordítva rohantak az ellenségre. Legelől a fehérhajú Esze Tamás, kezében hatalmas vörös zászlót tartva...

Kilenc óra tájt a zivatar elállott. Csak messze, nagyon messze, túl a

Tiszán dörgött nagynéha. A felhős ég koromsötét. A győztesek a falu közepén nagy máglyát gyújtottak. A cseh és román katonák fáklyafény mellett szedték össze saját sebesültjeiket és verték agyon puskatussal a sebesült vörösgárdistákat. Az egészségügyi katonákat naményi, tarpai nagygazdák kísérték, akiknek e »hazafias« munkára maga a főparancsnok, Páris generális adott engedélyt...»

Sok piros vér hullott a Tiszába, míg a szabadság kivirulhatott.

A kincseskapu

A záhonyi vasútállomás sínei felett díszkapu ível. Gondos kezek kovácsolták a kaput vasból, s rá finommívű virágokat, leveleket. A virágok szovjet és magyar címert ölelnek körül. A kapun pirosbetűs felírás: »Eljen és viruljon a szovjet és a magyar nép örök barátsága«.

■ Záhony. Kincseskapu...

■ Kincseskapunak nevezi a magyar nép ezt a tiszamenti határközséget. A túlsó parton a Szovjetunió.

A hosszú és széles rakodóknál kalapácsok csengenek, vasércpogácsák dübörögnék, s halványvörös por száll nyomukban, gyapotbálák siklanak, belsejükben drága gépeket rejtő ládákat emel a daru. S mintha mindezek felett állandóan ott szárnyalna Béres Sándor harmonikájának vidám dala. Béres Sándor cselédember volt s amikor a szabadság bekopogtatott Záhonyba, Sándort egy harmonikával is megajándékozta. Szovjet katona hozta. Azóta szereti a muzsikát. Új dalokat tanul rajta s ezek a dalok a vidám életéről szólanak, mintahogy boldog élet köszöntött az egész hazára.

A kincseskapun keresztül az ajándékok özöne érkezik Magyarországra a Szovjetunió felől. Szovjet embereket küld el hozzánk Sztálin elvtárs. Írókat, költőket, akademikuskokat, nagyhírű tudósokat, acélöntőket, kolhoz-parasztokat. A szerelvények vasércet, gyapotot, gépeket és sok más kincset hoznak.

A záhonyi dolgozóknak is bőségesen jutott az ajándékból.

A régi község semmiben sem különbözött más tiszaháti falucskától. Sár, kicsiny házak, rogyant iskola, fűzfavesszőből font kerítések. Az emberek hajnalonként robotra indultak a hercegi birtokokra, kulákföldekre.

A terv új iskolát épített Záhonyban. Hófehér épületet, több mint harminc nagy ablakkal. A tantermekben új padok, asztalok és táblák. Kultúrháza, mozi van a községnek s ez ma már éppúgy hozzátartozik a dolgozó parasztok mindennapi életéhez, mint a nagyüzemi gazdálkodás, a traktor. Záhony ma már termelőszövetkezeti falu. Az utcán betonjárda, a szövetkezeti üzletek kirakataiban kerékpárok, szövetek s omló virágos selymek.

Esőutáni hűvös szél borzolja végig a Tisza hátát. A folyó vize zavarosan örvénylik, a zivatar felkavarta. Az ártéri fák zöld levelein még elevenen

csillognak az esőcseppek s valósággal kacérkodnak a kisütő nap sugaraival.

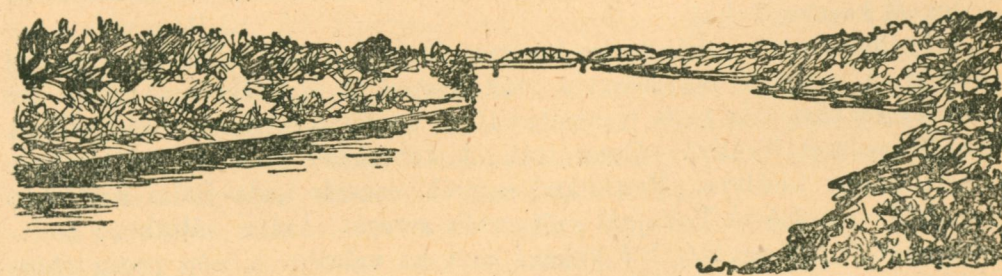
A töltésen a rőzsehalmok mellett áll Béres Sándor, a »harmonikása«, az »Új föld« termelőszövetkezeti csoport fiatal párttitkára. Már nem haragszik a Tiszára.

Valamikor »régen« olcsó napszámmért kövezte sok más társával együtt a folyó omlós partjait. Nyáron és télen egyaránt. Az egyik télen megfagyott mindkét lába. Deres hajnalokon, mintha kínzóhelyre ostromozná a sorsa, úgy ment ki a Tiszaparra. Ezerszer megátkozta a vizet. Ma pedig? A konyhakerti öntözőművet szemléli. Karcsú, ezüstszerű alumíniumcsövek kígyóznak a Tisza felől földjeikre. A mándoki gépállomástól — ahol a hírneves Szemán Erzsike traktoristalány dolgozik, aki esőben is szánt, a motorházat saját kabátjával takarja le — motort kaptak a víz felhajtásához. A víz öntözőcsatornákon keresztül vonul a veteményes ágyak között, mint ahogy a testben szállítják az erek az életet adó vért. Az ágyak között asszonyok és lányok dolgoznak dalolva. 15 hold veteményeskertje volt a csoportnak 1951-ben. Sokezer forint hasznot hozott a kert. Azt nem tudják, hogy ki javasolta először az öntözéses gazdálkodás megvalósítását. Nehéz eldönteni, hiszen valamennyien olvasták azt a könyvet, amelyiket a párttitkár hozott ki a városból: »A szocialista ember átalakítja a természetet!« 1952-ben a Cudar dűlőben fásítanak. S akkor új nevet kell találni a »cudar« helyett. Talán ezt: »Hasznos-dűlő«.

A Tisza tovább ballag partjai között. A következő esztendőben többet és szebbet lát. 1951-ben június elején 2 méter 30 centire nőtt meg a rozsvetés az »Új föld« tábláin. Jövőre? ! 1952-ben már gazdag termést hoz a nemesített szovjet vetőburgonya is.

Eszre sem vesszük, Tuzsérnél tartunk.

Tuzséron is virágos kaput kellene építeni. Nem a vasúti sínek felett, hanem a folyó szőke hátán. Tutajokat állítanak össze azokból a szálfákból, amelyeket a nagy Szovjetunió küld gyáraink, építkezéseink számára. Nem egyszer csehszlovák fák is érkeznek. A víziúton való szállítás 50—60 ezer köbméter fánál évenként mintegy 800 ezer forint megtakarítást

A Tisza Záhonynál

jelent. A fának is jót tesz ez. A vízpárák valóságos védőburkokkal ölelik körül a szálakat s megóvják őket a hevesen sütő nap tüztől, a repedésektől. Nagyjelentőségük ezek a szállítmányok, hiszen az elmúlt rendszer rabló-gazdálkodása megfosztotta hazánkat az erdők legnagyobb részétől.

A tutajosok azt mondják: »A Tisza szívesen hordozza hátán a tutajokat.« A Tisza is a népek barátságának folyója lett.

Tuzsértől Tokajig, a Tisza és a Bodrog között terül el a Bodrogló. Nagy gyümölcsstermővidék ez — mintegy 1600 holdnyi területen ültettek gyümölcsfákat, különösen almafákat. 1950-ben faegységenként (egy faegységnek számít a körülbelül 10 éves fa) 50 kilogrammos átlagtermés volt. Az ötéves terv során újabb gyümölcsösök települnek, a küzdelem folyik a termés hozam növeléséért. Az 1952-es tervév például a télialmánál 60 kilogrammos átlagtermést ír elő faegységenként.

A Tisza balpartján, szemközt Bodroglóval van Tiszabercel, Bessenyei szülőfaluja. Aztán Rakamaz. Itt van az ország egyik legkitűnőbb burgonyatermelő vidéke. Ki ne hallotta volna hírét a szabolcsi burgonyának? Rakamaz arról nevezetes, hogy innen szállítottak először szabolcsi burgonyát más vidékre 1786-ban.

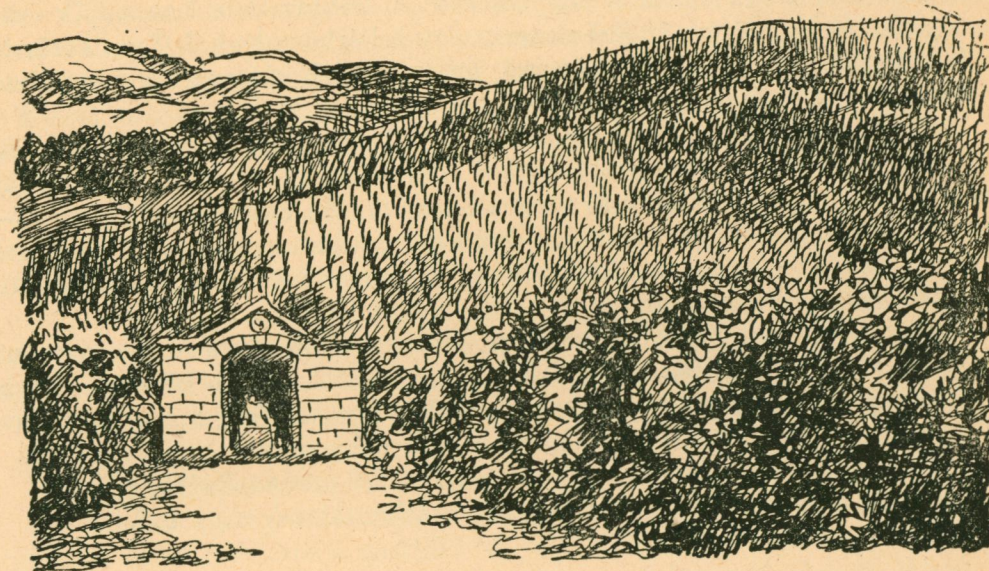
Mielőtt tovább haladnánk, valamit még el kell mondani. Ez a vidék igen gazdag őskori lelőhelyekben. A kelet felől jövő népvándorlások éppen a földrajzi adottságoknál fogva erre haladtak el hazánk belseje felé. A korai vaskorból való kimérek, szkythák sírjaira bukkantak itt a kutatók. Igen sok honfoglaláskori sírt tártak fel Kenézlőn, Zaldokon. Igen érdekes honfoglaláskori maradvány a szabolcsi földvár, amely a maga nemében egyedülálló az országban.

Az Eperjes-Tokaji hegylánc csúcsai

Tokajnál találkozunk az Alföld a hegyekkel. A Tisza egyik oldalán lefelé menő síkságokat, másik oldalán felnövő bérceket láthatunk. A jobbparton egészen a Tiszáig terpeszkedik az Eperjes-Tokaji hegylánc s legdélibb tagja, a hajdan tüzet okádó ifjú, ma kihűlt Kopasz vénséges hiúsággal nézegeti magát a víz hullámaiban. Fontos kereskedelmi és hadiút volt ősidőktől kezdve Tokaj.

Ha fellapozzuk a történelemkönyvet, minduntalan találkozunk Tokaj névvel. A mohácsi csatavesztés után Szapolyai tanácskozást hívott itt össze s ezen tüzték ki 1526. november 10-re a székesfehérvári országgyűlést, ahol Szapolyait királlyá választották. A következő év szerencsétlenséget hozott János királyra. Ferdinánd osztrák császár hadai Salm Miklós és Mansfeld vezetésével Tokajnál szétverték seregét. Aztán váltakozó hadiszerencsével, hol egyiké, hol másiké volt az erősség. A nép pedig szenvedett, pusztult, míg egyidőre meghozta a szabadságot számukra a kurucok sok győzelmes csatája. Tokajnál Esze Tamás hadai küzdöttek... Az

1848-as szabadságharcra is jól emlékszik a vén Kopasz. 1849 elején itt verte vissza vitézül az elbizakodott Schliket a 34. és 42. honvédszászlóalj. A szabadságharc leverése után újra szenvedés köszöntött a vidékre. Sok-sok bajt, nyomorúságot látott a víz és a hegy. Bezzeg most vidáman lobog a hófehér árvalányhaj a Kopasz tetején. Szüretkor daltól hangos a környék. A híres tokaji borok ma már nem az urak barlangpincéiben gyűlnek, hanem a népet gazdagítják. Mért kincset érnek a hegyaljai borok, s legnagyobb kincs királynőjük: a tokaji aszú. Nemcsak az országban, messzi földön, világszerte ismert a neve.

Tokaji szőlőhegyek

Ha ránézel a Kopasz sivár köhátára, azt hiszed, fabatkát sem ér az egész. Pedig nemcsak azért gazdag ez a vidék, mert a hegyoldalakat szőlősorok barázdálják. Az Eperjes-Tokaji hegylánc igen gazdag természeti kincseket rejt magában. A felszabadulás előtt is bányásztak itt építőköveket, traszt, kaolint, ez a bányászat azonban tervszerűtlen rablóbányászat volt. A termelést nem az észszerűség, hanem az üzleti érdek irányította. Jellemző az, hogy a harmincas években a németek a traskőzetet Bécsbe szállították feldolgozásra. Így nagyobb volt a német tőke haszna.

Az országépítő hároméves terv során a Párt, a nép állama tudósokat küldött erre a vidékre, hogy azok nagyszabású földtani kutatásokat folytassanak. A kutatások nyomán megindult a hegyvidék természeti kincseinek tervszerű feltárása.

Azóta már vagonok ezrei szállítják az ország minden részébe a trasz kőzetet. Ez a trasz-puzolán, vagy másképpen hidegceмент nem más, mint vulkanikus eredetű, kiégett kőzet. Tulajdonságai megegyeznek a mestersegesen előállított »Portlandcement«-tel. Az égetést az ember helyett elvégezte a tűzhányó. A trasznak valamivel kisebb ugyan a szilárdsága, mint a Portlandcementé, azonban alapozási munkáknál igen jól használható. Különösen vízi építkezéseknél, hidaknál. Feldolgozása igen egyszerű. A finom porrá megőrölt traszt mészpórral keverik s kész az elsőrendű építőanyag.

Nagymértékben kifejlődött a kaolinbányászat, a bentonittermelés. Ez utóbbi is drága kincse a hegyláncnak. A kohászatban használják öntvénykészítéshez. Egyenértékű az »amerikai fehérhomok«-kal. Igen keresett kiviteli cikk. Ezenkívül építőköveket, útköveket bányásznak itt, s az ötéves terv második évében megindul a nemesércbányászat is.

Ezek a bányák sokat tudnának mesélni az elmúlt rendszer bűneiről, amikor kezdetleges kéziszerszámokkal birkóztak a föld mélyének rabjai a kövekkel. Hová tűntek már ezek a bányák? Ma már közúzó — törő — osztályozó végzi a nehéz munkát, s drótkötélpályákon szaladnak a kövekkel terhelt csillék egyenest a rakodóhelyre, míg elnyeli őket a sok várakozó, tisztai, éhesgyomrú uszály.

Induljunk el egy ilyen uszályal. Mélyen alámerül a vízbe roppant kőszülya alatt. Kétoldalt zöldülő fák integetnek. Azonban bármennyire is szép a táj, mégsem azt nézed, hanem a térképen méricskéled: vajjon mikor érsz már Tiszalökre? Mikor pillantod meg a nagy erőmű építkezéseit?

Dübürgést, mozgást és zengést hallasz! Ez már az építkezés.

Végül a rázomi kanyarnál feltűnik a kibontakozó nagy mű.

Mese és valóság

Tiszalök belépett a történelembe. Annak a korszaknak a kezdetén, amikor a szabad Magyarország népe elhatározta, hogy véglegesen legyűri a természetet.

A Tisza partján, talán éppen ott a rázomi kanyarban, ahol az erőmű épül, született egy mese. Nemzedékek adták szájról-szájra, míg most megpihen e könyvben. Hallgassátok meg:

»Valamikor régen-régen, jóval azelőtt, hogy a Nagyhomokos-tanyán a hetvenméteres jegenyéket elültették volna, élt egy szegény öregasszony a Tisza partján. Nád és káka fedte kunyhóját, fűzfavesszőből fonták kerítését és kertjevége a folyónak támaszkodott. Bár ne így lett volna! Mert mohó, nagy szája volt a Tiszának s minden esztendőben leharapott egy félmétert a szegény asszony kertjéből. Leomlott a föld és messzeragadta a szeszélyes víz.

Volt a szegényasszonynak egy gyönyörűsége szép rózsafája. Semmi egyebe. Csudájára járt ország-világ, mert messzeföldön nem teremtek

rózsafán oly szép virágok, mint ezen. És soha el nem hervadtak. Soha nem fogytak el a virágok a fáról, mindig új bimbók pattantak a régié helyén. Az asszony minden vándort megajándékozott egy rózsaszállal. Cserébe sem aranyat, sem ezüstöt nem kért, hanem egy darab kenyeret, hogy éhen ne haljon.

Azonban nagy bánata volt a Tisza miatt. Mert a folyó évről évre közelebb lopakodott a rózsafához, mintha el akarná rabolni. Az asszony, aki olyan öreg volt már, hogy nem látott, minden reggel kiment a partra, lelépte a távolságot a víz és a rózsabokor között. Bizony minden hajnal újabb szomorúságot hozott szegény szívének.

Egyszer aztán nagyot gondolt. Fűzfabotot vágott és elindult a királyi udvarba. Hét napon és hét éjen át vándorolt. Hol gyalog, hol jó emberek szekeren elérkezett a királyhoz. Ott is hét éjjel és hét napon keresztül várakozott, míg aztán beengedték és elmondhatta keserves panaszát.

Nagyot kacagott rajta a hatalmas úr.

— Bolond vagy asszony!

Csak annyit mondott és kidobatta az öregasszonyt a katonáival.

Az asszony azonban nem hagyta annyiban a dolgot, újra meg újra a király lábai elé vetette magát és így könyörgött:

— Nagy jó uram! Parancsolj a Tiszának, hogy távozzon a kertem alól.

Vége a király megúnta a könyörgést és megígérte: segít az öregasszonynak, összehívta tanácsosait és megkérdezte: mit tegyenek?

Ez is mondott valamit, az is, aztán előugrott a legfiatalabb és így kiáltott:

— Bízd rám uram! Elintézem.

Azzal lóra kapott és mielőtt a szegényasszony hazaért volna, a rózsabokrot beljebb ültette a parttól.

Hazatért a szegényasszony, kimegy a partra, lépi a távolságot. Hosszabb lett!

Nagy hálálkodással, örömteli fohászkodással gondolt a királyra, aki máris teljesítette kérését és eltérítette a Tiszát útjából. Nyugodtan bement a kunyhójába, lefeküdt. Többet fel sem kelt, annyira legyengült a hosszú úton. De nem bánkódott, mert hiszen a király ráparancsolt a folyóra: Hagyd békén a szegényasszony kertjét, rózsafáját.

Bezzeg a Tisza úgy mint régen, egyre beljebb és beljebb törte magát, mind nagyobb darabot ragadott el a szegényasszony kertjéből. S aztán egy sötét éjszakán, amikor szörnyűsége vihar korbácsolta a folyó hátát, elragadta a rózsabokrot. A hullámok megtámadták a kicsiny kunyhót is. A kunyhó ráomlott a békésen szendergő szegényasszonyra, aki szentül hitt a királynak.

Eddig tart a mese. Nem véletlen szülte, hanem a szegények nyomora, urak huncutsága.

Most új mesék születnek majd a Tisza partján. Így kezdődnek ezek:

»Sok-sok boldog ember él a Tisza mentén . . .« Boldog emberek mondják egymásnak, fiaiknak, unokáiknak a tiszalöki erőmű építésének történetét.

Az építés híre szélnél sebesebben járta be a környéket, azt a vidéket, ahol az aszály sziket virágzik. Sokan hitetlenkedtek. Különösképpen az öregek, akik azt tartották, hogy a Tiszát nem lehet legyőzni. Többen közülük még résztvettek a régi Tisza szabályozásában, vagy pedig hallottak róla apjuktól. A folyó megzabolázásához Széchenyi kezdett hozzá először, olasz mérnököt fogadott, a híres Paleocapa Pétert, s elkezdtek a gátak építését. A munkák emlékét oszlop hirdeti, a Tiszadob-urkomi dombon. Az oszlopon emlékversike:

*»Két hatalom versenge soká e róna bíráján
Emberi szorgalom és a vizek őseleme
Széchenyi lett a bíró, a Tiszát medrébe szorítá
Szózata, — s a nagy tér ím szabad és a mienk.«*

Am a versike nem mondott igazat. 1885-ben olyan árvíz öntötte el a vidéket, hogy Körösig egyszín tengert láthatott az ember. S míg a nagyprépostok, grófok voltak az urak a Tisza mentén, nem hozott hasznót a folyó a szegény embernek, csak a halászoknak halat. A Hortobágyon továbbra is sziket virágzott a repedezett föld s a forró napsütésben megperzselődött még a fű is. Az Alföld nagy rónáin háborítatlanul pusztított az aszály. Igéret az volt bőven. Már az 1900-as évek elején is, aztán a néphóhéra, Horthy is nagy garral hirdette a tiszalöki duzzasztó megépítését. Az ígéret ígéret maradt, mint ahogy a mesebeli király ígérete is.

Nem csoda, ha most az építkezés színhelyére sokszor valóságos zarándokcsapatok érkeznek messzi falvakból. A környékbeli dolgozó parasztok eljönnek megnézni, hogyan épül az erőmű.

Öntözés, víziút, energia-termelés

Lám, amott is egy vándor áll.

Ott álldogál a »gödör« szélén, vállán tarisznya, kezében görcsös bot. Némán, megilletődve néz, mintha lenn nem is gépek zúgnának, nem a szaladó csillék sikoltoznának, hanem a föld, ahogy beléváj hatalmas markával a gép. Mintha vajúdna a föld. Mily kicsiny az ember innen fentről nézve, mégis mily óriás, mert maga alá kényszeríti a földet, a vizet. Ott ül az ember a láncaltalpas földvájón és füttyörészve emelteti a sokmázás agyagot. Nincs már veritékes kubikmunka, úgy, ahogy az régen volt.

A tarisznyás paraszt nagy léptekkel siet a munkahelyre.

Eppen mellette áll meg egy földvájó. Vezetője, fiatal munkás fürgén ugrik le a gépről, hogy igazítson rajta valamit.

— Jó fogatod van fiam!

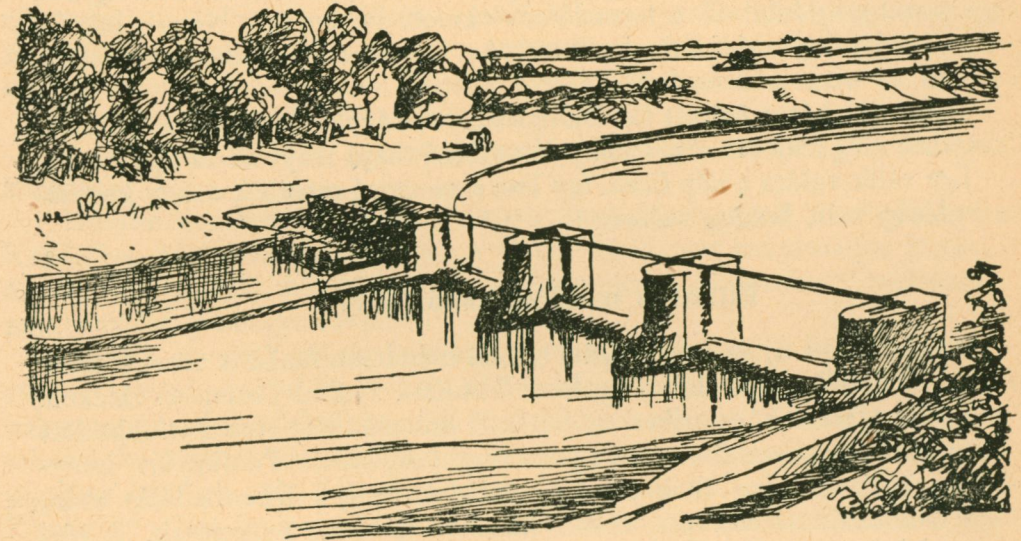
Az ifjómunkás felnéz és nevetve bólint.

Kiszalad a szó a parasztember száján:

— Olyat csinálunk, amilyen kell. Kis szántáshoz kisebbet, nagy szántáshoz nagyobbat! — A paraszt azon veszi észre magát, hogy áll a Tisza partján. Szembenéz a vízzel, szemében huncutság bujkál, aztán felemeli botját és megfenyegeti a Tiszát:

— No, most alaposan ellátjuk a bajod!

A magyarországi kapitalisták az elmúlt rendszerben negyvenöt esztendő alatt nem fordítottak olyan összeget vízműépítésre, mint amennyit öt-éves tervünk előirányoz a tiszalöki duzzasztóra. A jól megalkotott terv,

A tiszalöki duzzasztó

amelyben tervezőink felhasználták az élenjáró szovjet tapasztalatokat — hármassal cél szolgálatába állítja a felépülő alkotást. Öntözést, hajózható víziutat létesít, energiát termel.

Állandó aszály fenyegeti a Tiszántúl északkeleti részét. 1949 nyarán például a Hortobágy folyó medre annyira kiszáradt, hogy a meder alatt két méter mélységben sem lehetett vizet találni. A tiszalöki duzzasztótól kiinduló csatornahálózat mintegy 500 000 katasztrális holdon teszi lehetővé az öntözéses gazdálkodást. A 100 km. hosszú főcsatorna a Tiszát összeköti a Berettyó folyóval, Büdöskút, Hajdúnánás, Balmazújváros, Hajduszoboszló mellett halad el s a Kákalló csatornán keresztül ömlik a Berettyóba. A csatornahálózat a 10 éves öntözési terv során épül ki teljesen.

Maga a duzzasztómű három mozgatható gátszerkezetből áll. Mindegyi-

ken 37 méter átmérőjű nyílás lesz. Árvíz esetén kiemelik a gátszerkezetet, hogy akadálytalanul haladhasson el a nagytömegű víz.

Nemcsak öntöz a tiszalöki nagylétesítmény, hanem hajózhatóvá teszi a Tisza felső folyását; akár ezer tonnás uszályok is közlekedhetnek majd egészen Dombrádig. Ugyanakkor erőmű is, mely energiát termel az öntözéshez, a környék energiaellátására.

Büszkén beszélnek a tiszalöki parasztok az erőműről. D. Nagy Lajos középparaszt mondja: »Megváltozik az egész határ«. Tiszalök 7200 holdas szántójából több mint 3000 holdat öntöznek majd a folyó lágy, iszapos vizével. S mert D. Nagy Lajos látja már a ragyogó jövő kibontakozását, 1951 nyarán előkészítő bizottságot alakított öt középparaszt társával együtt, hogy ősszel megalakítsák a termelőszövetkezeti csoportot. Nagyobbik fia pedig a gépipari gimnáziumba iratkozott be. Gépészmérnök lesz, ott szeretne dolgozni az otthoni erőműnél.

Tavasszal házat épített Cs. Balogh János, négyholdas dolgozó paraszt. Utcájához még nem ért el a villany. Az erőmű majd fényt ad az új lakásba.

Igy válik valóra a nép álma, így lesz a szomorú meséből, amely kegyetlen valóság volt, boldog valóság!

Eltűnt a mezőcsáti »középkor«

Polgárnál, az új és szép polgári hídnál csendesen ömlik a víz a füzesek között. Valamikor hatalmas egyházi birtokok voltak ezen a vidéken. Pusztaság. A Hortobágy szikes, száraz szele egészen idáig alkalmatlankodott s rajta a nép is kimondhatatlan nyomorban tengődött. Földbevajt kunyhókban, barlangokban éltek a zsellércsaládok, míg a felszabadulás után, állami kölcsönökkel cserepes, szobás házakat építettek maguknak. A régi nyomorúságot, a reakció »Nyírvidék« című újság sem tagadhatta le. A következőképpen írt a polgári papi birtokokon uralkodó állapotokról: »A rabszolgaság lényege az, hogy elveszi a munkástól mindazt, amit termel, kivéve annyit, hogy állati életet élhessen. Már pedig a földmunkások bére e minimum körül ingadozik. Ezen modern rabszolgaság azonban, mint minden más elődje, lealjasít és leállatiasít, megőrli az ember erkölcsi valóját, 8—10 tagú családokat kényszerít egyetlen szennyes szobába, állatként zsúfol egybe fiú és leány mezei munkáscsapatokat, megtölti a pálinkaméréseket azokkal, akik otthon kényelmet nem találnak, fiatalemberekből, akik hasznos férfiak lehetnének, fegyházlakókat nevel, lányokat kerget az erkölcsatlenség karjai felé, akik az anyaság okozta örömekeket élvezhették volna... a szorongatott lélek sötét babonáknak lesz tévelygő rabjává... az egri kanonok polgári, jó tízezer holdra terjedő uradalma környékéről feltartóztatathatatlantul nyomul a nép nyugat felé, éspedig nem kanonokjai és prépostjai után, mert még senki nem hallhatta, hogy egy kanonok is kivándorolt volna... a nagybirtok mellett üti fel a szegénység állandó örök tanyáját,

mindannak dacára, hogy e helyeken hangzik el a vallásos erkölcs boldogító szava a leghangosabban...«

A Tisza csendes, jámbor folyó, bizony jámbor. Így mondja Petőfi. De aztán: »Mint az örült, ki letépte láncát« — vágat hegyen-völgyön keresztül, sodor házakat, embereket, csecsemőket bölcsőtől, ládákat ruhástól. Szilajon háborognak hullámai és a felhőkből deréknyi villámok verik a vizet. Ma már nincs ilyen tiszai árvíz. Régen volt.

Mintha éppenséggel azt az átkos világot akarta volna elsodorni, amelyet hajdanában az urak kényszerítettek a hazára, a népre.

Ki hallott például a mezőcsáti »középkorról«?

Ebben a községben, ahol ma gépállomások vasparipái pöfögnek, ahol egészségház, tüdőbeteg-gondozó, szülőtthon, park, sportpálya, gyermekjátékszótér, kultúrotthon és sok más kincs van, hihetetlen állapotok uralkodtak a felszabadulás előtt. Középkor volt itt.

Igy ahogy le van írva: középkor.

A Horthy-rendszer nyomora, igazságtalansága közepette is feltűnő középkor.

Mátyás korabeli írások emlékeznek meg először erről a településről. Kezdetben kicsinyke sziget volt a Tisza ágasbogas szövevényei között. A zombék, nád, víz, dús élestárt adott pákászoknak, halászoknak, vadászoknak, szökött jobbágyoknak.

Azután az urak rátenyereltek Csátra és attól kezdve két rend lett: urak és szolgák rendje. Az 1943/44-i adótelekkönyvek még ennek az állapotnak a tanúi. Két közbirtokossági társulat volt egészen a felszabadulásig: »alsóvágyasi, nemesi közbirtokosság« és »zsellérközbirtokosság«. A vagyon a nemesek kezében volt. Sőt, »ősi jussón« a Korona-szálló italmérési joga is. Ezenkívül a falu urainak, a húsz nemesi családnak kezében vásártartási jog is volt. Minden iparosnak, kereskedőnek »jobbágyi adót« kellett fizetnie. A vásártartási jogot a családok bérbeadták, évi bére 1 vagon búza volt.

Ma Mezőcsát termelőszövetkezeti város. Bebizonyosodott, hogy a szövetkezeti gazdálkodás nagyobb eredményeket, jobb módot, magasabb életszínvonalat biztosít. Nemcsak Pelle Béla vitt haza 9199 forintot, feleségével együtt, hanem a hajdani Kiszely-tagi sovány legelő zsellérei valamennyien elindultak a jómódú élet útján. Az állam sokat segít. A hajdani árterés belvizeket lecsapolják. Csatornák futnak a Tisza felé, szivattyúk zuhogtatják a vizet Tiszabábolnánál a Tiszába.

Rizs terem a Nagykunságon

Tiszabábolnától nincs messze Tiszafüred.

Üti leveleiben írta Petőfi Sándor Füredről: »Átkelve a Tiszán, éri az ember Füredet, és mindjárt ennek szélén az istenben boldogult vagy az ördögben boldogtalanult Józsa Gyuri elkezdett és abbahagyott palotáját.

«Ott álldogál mogorván, vakolatlan falaival és ásító ajtókkal és ablakokkal, mint egy óriási csontváz. Ures termein át tolvajként szalad a szél, s bosszankodó üvöltéssel hagyja ott, hogy nem lelt semmit. Maga Füred is ilyen kietlen, szomorú, rideg... düledező házak, ezek födelén és az udvarokon buja fű és paréj, az emberek sápadtak és szótlanok, az utcák üresek, zajtalanok... hagyjuk el ezt az élő sírboltot...» Ma már egészen más kép fogad.

Tiszafüredről indul el a nagykunsági öntöző csatorna. A nagykunsági rész valamikor a Tisza árterületéhez tartozott. Később a gátak megakadályozták azt, hogy a folyó tengerré változtassa az egész területet. Tévedtek azonban azok, akik azt hitték, hogy a folyótól elhódított terület dús és termékeny lesz. Az árterület helyén szikes talaj alakult ki. Ráadásul ez a vidék Magyarország legszárazabb tája s a tikkasztó, forró nyár valóságos sivataggá változtatná itt a földet, ha...

A Horthy-rendszer urai is gondoltak az öntözésre. Természetesen nem azért, mert ez így lett volna jó a népnek, hanem mert ezen a vidéken terpeszkedett el a nemesi »grófok«, Návaiak sokezer holdja és magának Horthynak kenderesi birtoka is. Hatalmas költséggel megépítették a csatornahálózat egy részét Kenderesig. A kisparasztok földjei azonban hiába epekedtek a vízért, az elmúlt rendszer a drága adópénzen épített csatornahálózatot nem használta ki. 1940-ben adták át rendeltetésének és 1944-ben még csak 2000 holdat öntöztek.

Merőben megváltozott a helyzet a felszabadulás után. A kiszélesített csatornahálózat 1951-ben már 10000 hold rizsföld és 2000 hold más termőföld számára szállította a vizet. Úszó szivattyúk állanak a Tisza hátán, beemelik a vizet a csatornába, hogy az megtermékenyítse a sziket. Mert az öntözésnek nemcsak termésfokozó hatása van, hanem hasznosítja a szikes talajt is, mert a víz a szikót lemossa az altalajba. Ugyanakkor a rizstermelés is javítja a földet. A rizs elrothadt tarlója baktériumkultúrát, tápanyagot ad a földnek.

Tutajok a Tiszán

Milyen szépek ezek a rizstelepek!

Amerre a szem ellát, mindenütt vizek tükre csillog a szabályosan haladó rizsgátak között. S a zsenge rizspalánták engedelmesen ráhajtják vékonyka leveleiket a víz felszínére. Pihen a rizs, hogy aztán az érlelő naptól megizmosodva, dús kalászokat hozzon a nép számára. Huszonöt-huszonhét mázsa most a rizs termésátlag, de nem volt ritka 1950-ben a 40 métermázsás átlag sem az egyes állami gazdaságok rizstelepén. Nagy örömmel termelik a rizst a termelőszövetkezeti csoportok is. Hiszen sok-sok ezer forint jövedelmet hoz ez a csoportok számára.

A jövő még szebb képet mutat! A tízéves öntözési terv meghódítja az egész területet és az ember valójában birtokába veszi a természet erőit, a Nagykunsgón is. Tiszaroffnál már hajóra ülhetünk, rábízhatjuk magunkat a Tiszára. A folyó barátságosan hordozza hátán a dohogó gőzöst. Szolnok felé haladva, minduntalan zakatoló szivattyúállomásokkal találkozunk az ember. Ragyogó úszótesteken dolgoznak ezek a szivattyúk s a vízzel együtt emelkednek vagy süllyednek. Öt motor áll egy úszótesten és olyan csöveken keresztül önti a csatornába a Tisza vizét, amelyekben bizvást elérhet egy felnőtt. Ott, ahol megszakad néhány méteren keresztül a folyót szegélyező fűzfák, bokrok sora, látható az egyenes vonalban futó csatornák partjain az üde, zöld növényzet. Van a szolnoki Megyei Tanács levéltárában egy régi röpirat. Az 1920-as években bocsátotta ki a Kommunisták Magyarországi Pártja. Így hirdeti az igazságot ez a röpirat a parasztoknak: »Akkor lesz becsület, igazság az országban, ha minden habozás, minden teketória nélkül, fegyveres erővel elfoglaljátok a földeket, az úri kastélyokat, kiveritek az ingyenélőket, a parasztság köztulajdonába veszitek az ezerholdakat.«

A szó beteljesedett. A szovjet katonák elzavarták az úri kastélyok ingyenélőit, a kenderesi hóhért és bandáját. S hogy a kommunisták igazsága nagy igazság, azt hirdetik ma a szolnokmegyei tájak is, az öntöző-csatornákkal, rizsföldekkel, megelégedett emberekkel.

Az utolsó úszó szivattyútelep a milléri. A besenyszögi állami gazdaság kölesi rizstelepére szállítja a vizet. Az úszó ott van nem messze a hídtól, a szolnoki vasúti hídtól. Fontos, nagyjelentőségű híd ez, hiszen a Tiszántúlt köti össze az ország más részeivel és itt halad át a vasút is az ország szíve, Budapest felé. A híd — nem a mostani — valamikor valóságos átka volt a szolnokiaknak. A régi időkben minduntalan felgyújtották. Hol a török martalócok, hol a német császári zsoldosok s nem egyszer a magyar hadak is. Mikor melyik felé billent a hadiszerencse mérlege. De akárhogy is volt a helyzet, a harcok levét mindig a szolnoki szegény emberek itták meg. A város urai kihajtották őket ingyenmunkára, hidat építeni. Annyira ment már a zakás, hogy a város kezdett elnéptelenedni.

A híd akkor pusztult el utoljára, amikor a hanyatt-homlok menekülő náci barbárok a levegőbe repítették a nyilas zsoldosok közreműködésével. Megakadályozni nem tudták, hogy a szovjet harcosok Szolnokra is elhozzák

a szabadságot, a híd azonban csonkán, szárnyaszegetten ásítozott megmaradt roncsaival a Tisza felett. A nép aztán hozzálátott az építéshez. Ahogy azt a Párt tanácsolta. A munka hősi erőfeszítést követelt meg, de most nem szökött meg egy ember, egy munkás sem a városból, mert a híd-építők maguknak építették a hidat. A hároméves terv sokmillió forintot áldozott erre az építkezésre és így született meg az új, a réginél sokkal nagyobb és szebb, teherbíróbb híd, a szolnoki vasúti híd.

Szolnokon vidám élet pezseg. Azt mondják, hogy soha ilyen forgalom nem volt még a városban. Új üzletek nyílnak, a termelőszövetkezeti városok, Turkeve, Karcag is elárusítóhelyet nyitottak Szolnokon. Pedig régi kereskedelmi székhely ez a város. Sót, fát szállítottak a Tiszán, itt rakodtak, utak futottak össze.

Szolnok ma fontos vasúti gócpont. Mezőgazdasága, kereskedelme, ipara egyformán jelentős.

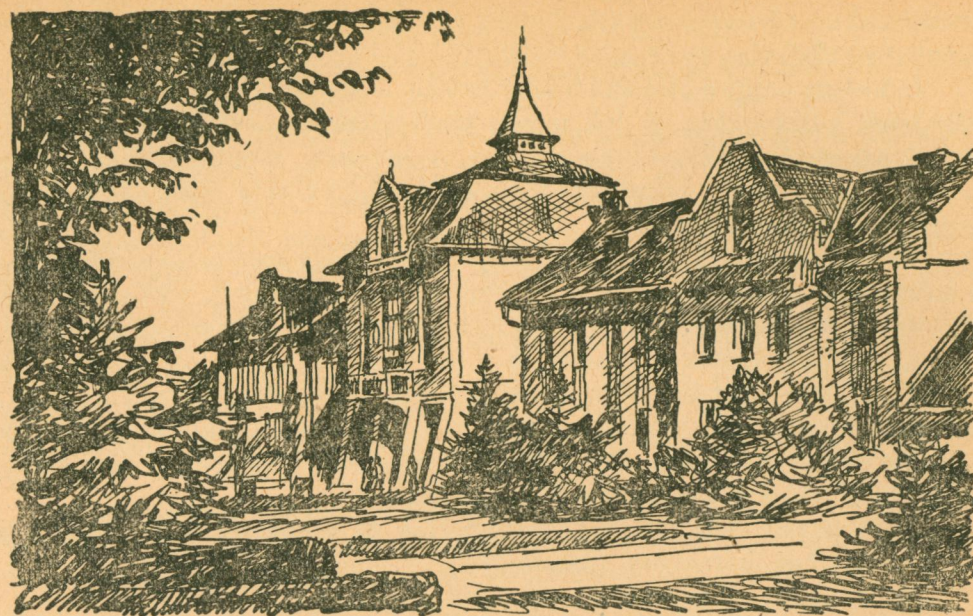
A Tisza nem folyhat haszontalanul. Tutajok hozzák a fákat a város fűrésztelepei elé, beláthatatlanul gazdag a fejlődés lehetősége. Aztán itt magaslanak, mint modern paloták vagy mesebeli tündérkastélyok a nagy, tízemeletes búzaraktárak. Tárolják a gabonaneműeket, megóvják a mag minőségét, tisztítják, vetésre készítik elő a terményt. Mindent gép végez. Tisztító-, rakodógépek, óriási elevátorok, felvonók, daruk felett uralkodnak az emberek. Egy-egy idényben több ezer vagon termény fordul meg a raktárakban.

A munkások versenyben vannak a budapestiekkel, délmagyarországiakkal, a csepeli kikötőbeliekkel. A Kelemen és Pintér brigád nem egyszer túlszárnyalja a 200 százalékot is. És vigyáznak a minőségre, mint a szemük fényére. A sok dolgozó parasztnak, szövetkezetnek szüksége van a jóminőségű, sokat termő vetőmagra. Szolnok erősen iparosodik. A város régi urai a Tisza mentén felépült, fényűző berendezésű Tisza-szállóra voltak büszkék, ahol hatalmas tivornyákat lehetett rendezni.

Szolnok mai urai nem erre büszkék. Hanem a meglévő, fejlődő üzemekre, az ötéves tervben épülő cellulóz és kénsavgyárra.

A kubikusok új világot építenek

Szolnoknál határozott kanyarral dél felé fordul a Tisza. Jobbról Tiszavárkonyt hagyja el, balról Martfű község mellett halad el a folyó. Martfű nevezetessége a cipőgyár. Ezt a gyárat még a negyvenes években építtette a cseh érdekeltségű Batya-cég. Miért éppen Martfűre? Mert messze környéken nem volt más gyár, amely a munkaerőt elszívja. Az olcsó munkaerő miatt, önzésből, kapzsiságból, Batyáék nem sokat törődtek a községgel. Most a nép hatalma új települést varázsol a gyár köré, új község, vagy inkább város épül. Az üzem környékén új házak nőnek ki sorra a földből. Maga az üzem is megváltozott, olyan mint egy laboratórium, futószalagon készülnek

A csongrádi tanácsháza

a lábbelik. Az egyik oldalon elindul a kiszabott bőr s a termelési folyamat végén dobozba csomagolt cipőt, gumicsizmát, tornacipőt találhat a csodálkozó látogató.

A Tisza tovább halad és egyre közelebb jut a Köröshöz. A Tisza és Körös háromszögében ül Tiszazug, Tiszasas, Csepé, Szelevény. Az embertelen nyomor a felszabadulás előtt sötétséget, szörnyű bűnöket szült ezen a vidéken. Ráillett József Attila verse: »Szállásinkon éhínség, fegyver, vakhit és kolera dúl.« A népi demokrácia állama talpra segíti Tiszazugot. Többek között azzal, hogy vasútvonalat épít az Ug és Kunszentmárton között s közelebb hozza a tanyákat, a falvakat a városhoz.

Csongrádra érkeztünk. A város nyáron ki sem látszik a virágok és fák közül. A lombok valósággal ráfekszenek, különösképpen az alacsony, régi házakra. Sok nagy épülete nincs is Csongrádnak. Csak a közepén ágaskodó hajdani városháza, szálloda, úri kaszinó. Ezek voltak az urak szállásai. Most, hogy megváltozik az ország képe, megváltozik Csongrád arculata is. A városszéli régi kubikos nyomortanyák lassan eltűnedeznek, az állomás melletti téren már megjelentek az új munkáslakások.

Csongrád — kubikosmunka. A kettő elválaszthatatlan egymástól. Ha Csongrád életéről akarsz hallani, beszéljess egy kubikkal.

Kádár István, a csongrádi téglagyár munkása, kubikos volt világéletében. Szürke hajnalokon, nyári éjszakákon, zivataros esőkben ott menetelt az

országutakon társaival együtt. Tolták a nyikorgó talicskát. Kergették a munkalehetőségeket és az mint a délibáb, úgy tűnt el előlük.

1930-ban — így emlékezik Kádár István — szomorú tavasz köszöntött a csongrádi kubikosokra. A fák ugyan kizöldültek az utcákon, a fák alatt lapuló nyomortanyákon azonban éhség, szenvedés, munkanélküliség. Sem munka, sem kenyér. A kubikos leült a Tiszahátra és a vizet nézte. Ettől azonban jól nem lakott.

Nem emlékszik rá pontosan Kádár elvtárs, hogy melyik napon történt: a kubikosok asszonyaikkal, gyermekeikkel megindultak a városháza felé. Menetelt a szegénység. Némán haladtak az anyák éhes gyermekeikkel karjukon, talicskát toltak maguk előtt a férfiak. A tömeg a városháza előtti térre özönlött és ott felzúgott a kiáltás a polgármester denevértanyája előtt: »Munkát, kenyeret!« A kiáltás rávert az urak ablakára, akik sápadtan pislogtak a künn felsorakozó rendőrök felé. A rendőrök gépfegyvert állítottak a templom lépcsőjére, szemben a tömegekkel.

A kubikosok küldöttséget választottak és a követeket felküldték a polgármesterhez, kétszavas üzenettel:

— Munkát! Kenyeret!

A polgármester könyörtelenül elutasította a kubikosok követelését. Bízott a rendőrökben.

A küldöttek a téren felállított rögtönzött emelvényről akarták kihirdetni a polgármester elutasító válaszát, azonban nem volt idejük, lövések dördültek a téren. Felbukók sikolya közepette tiportak védtelen asszonyok, gyermekek, férfiak közé Horthy janicsárjai. A rendőrpáncsnok kardlapjával jobbra-balra osztogatta a csapásokat. Nyomában két sorban a rendőrök. A jobboldali sor jobbra csapott, a baloldali balra vágott. A kubikosok derekát azonban meghajlítani nem lehetett semmiféle véres terrorral. Még aznap este megjelentek újra a városban a föld emberei. Beültek a kocsmákba és mint máskor, dalolászni kezdtek. Az ajtóknál mindenütt pribékek álltak leselkedve, fenekedve. Valaki rágyújtott egy nótára, ők maguk faragták:

*»Tulipános banda, piruljon a posátok,
Hazátlan bitanggal van tele az országtok ...«*

Az ajtóban acsarkodó rendőr felmordult:

— Danoljanak mást!

Ők daloltak mást:

*»Nem ismerék ágasbogos koronát,
Inkább kaszát, kapát és boronát.
Legyen kérges annak is a tenyere,
Aki miatt nincs a népnek kenyere ...«*

A rendőr kivörösödve kiáltozott:

— Mást! Hát nem értik, hogy mást!

A kubikosok újra mást énekeltek, nem fogytak ki a dalból, mint ahogy tengernyi volt a szenvedésük.

Ott áll most Kádár István, az alapszervezeti párttitkár a tégláégető bányájában. Izmos, inas lába nekifeszül a földnek és nagy lendülettel vágja bele ásóját az agyagba. Omlik a föld a csillébe. Így omlott össze a régi rend börtönfala is. Megdöntésében segédkeztek a csongrádi kubikosok is. Kádár Istvánék most új világot építenek. Eleinte rosszul ment a munka a tégláégetőben. Nem szervezték meg, hogy folyamatos legyen. Elindult a csille a bányából fel a vezetőkhez. Ott hosszú percekig ácsorgott, míg kirakodtak s indulhatott vissza új rakományért. A várakozási idő alatt a kubikosok sem dolgozhattak, nem volt mibe pakolni. Teljesítményük alig érte el a 80%-ot. Ma már talán 200%-nál tartanak, mert a csongrádi kubikosokon nem lehet kifogni.

Csongrádtól délre fekszik Pusztaszer. Anonymus, Béla király névtelen jegyzője szerint itt tartotta a honfoglaló Árpád az első országszervező, törvényező gyűlést. Ezredéves emlék és Árpád-szobor van itt. A Pallavicini »örgrófoknak« voltak birtokai Pusztaszeren s határában. Érthető, hogy az ezredéves emlékmű felállítása és ottléte nem nagy lelkesedést váltott ki a vidék szegénységéből, cselédeiből. Honfoglalás? Hol volt nekik honuk, akár egy házuk is?

Annál inkább beszélnek ezek az emberek 1945. március 29-ről, az új honfoglalásról. Valóra vált a föld népének évszázados álma: azé lett a föld, aki megműveli. A grófi földeken, ahol addig éhező pária, elnyomott rab-szolga volt a föld robotosa, e naptól kezdve új élet, jólét, boldogság fakad a földhözjuttatottak szorgalmas munkája nyomán.

Szeged, az ipar városa

A Tisza és Tiszába ömlő Maros háromszögének csúcsában fekszik Szeged. A város éppen azért fejlődött, mert ilyen nagyfontosságú víziutak találkozásánál van. Már a rómaiak korában átkelőhely volt Pannónia és Dácia között. Kereskedelmi és hadiút vezetett át a városon. A középkorban jelentős kereskedelmi központ. A Maroson uszályok érkeztek Erdélyből sóval megterakodva. Szegeden kirakodtak, vagy tovább szállították az árut a Tiszán. A szegedi kereskedők messzi földekre eljutottak és mindenből pénzt csináltak. Amint a krónika feljegyzi, több szegedi polgár már a XV. század végén szőlőt vásárolt a Szerémségben s a bort hajón szállították egészen Szolnokig, aztán tovább vitték Kassáig, sőt Lengyelországba is. A gazdag polgároknak állandó harcot kellett folytatniuk a feudális urakkal, akik nagy örömmel sarcolták meg a vásárra igyekvő szegedieket. A királyhoz fordultak menedékjogért, kiváltságért. A király adott is, ha jól megfizet-

ték. A polgárok egyre gazdagabbak lettek, bárhog is haragudtak a főurakra, nemesekre, gondolkodásban nem sokat különböztek tőlük. Dózsa csapatai előtt becsukták a városkapukat s fegyveresen állták útját.

Szeged és környéke hazánk legmelegebb, legdélibb fekvésű vidéke. A meleg nagyobb az országos átlagnál, a csapadék kisebb. A bő napsütés igen hasznos a gyümölcs- és szőlőtermelésre, konyhakertészetre. A korai gyümölcs, mint a tapasztalat bizonyítja, öt-hat nappal korábban érik meg Szegeden, mint Kecskeméten, 8—10 nappal korábban, mint Budapest környékén és két héttel korábban, mint a még északibb vidékeken. Talaja változatos: a laza futóhomoktól kezdve az erős, kötött agyagig minden változat megtalálható.

Szegedet a Horthy-pribékek saját kultúrvárosuknak tekintették. Furcsa volt az a »kultúra«, amelyet a népelnyomó gyilkosok meghonosítottak. Nagy garra építkeztek. Múzeumot építettek. Olyan, mint egy élére állított gyufás skatulya. Szép, klasszikus épület lenne, ha nem »felejtették volna el« hozzáépíteni a szárnyakat. Így azonban csonka és suta, mintha csak külsőséggel való hivalkodásra készült volna. Ráadásul a könyvtárat az emeletre helyezték, a múzeumot pedig a pincébe. Volt még valami jellemző e korszak építkezéseire. A főispánnak a Dáni-utcában volt háza. Végig aszfaltoztatta az utcát. Egy városi tanácsnoknak meg a Tündér-utcában. Az meg azt az utcát köveztette ki. A Sándor-utcában szintén lakott egy tanácsnok. Köves utca lett belőle. Minden bizonnyal a kultúra iránti nagy szeretettől lángoltak a városatyák. Ha már itt tartunk, el kell mondani, hogy építettek a munkásoknak is házakat a védőgátakon kívüli lapályos részeken. Így keletkezett a mai Petőfi-telep, a Hattyas-telep, a Béke-telep, a József Attila-telep. Messze a várostól, minden közlekedési összeköttetés nélkül. 1940-ben aztán a belvizek összedöntötték a Petőfi-telep proletárjainak házait.

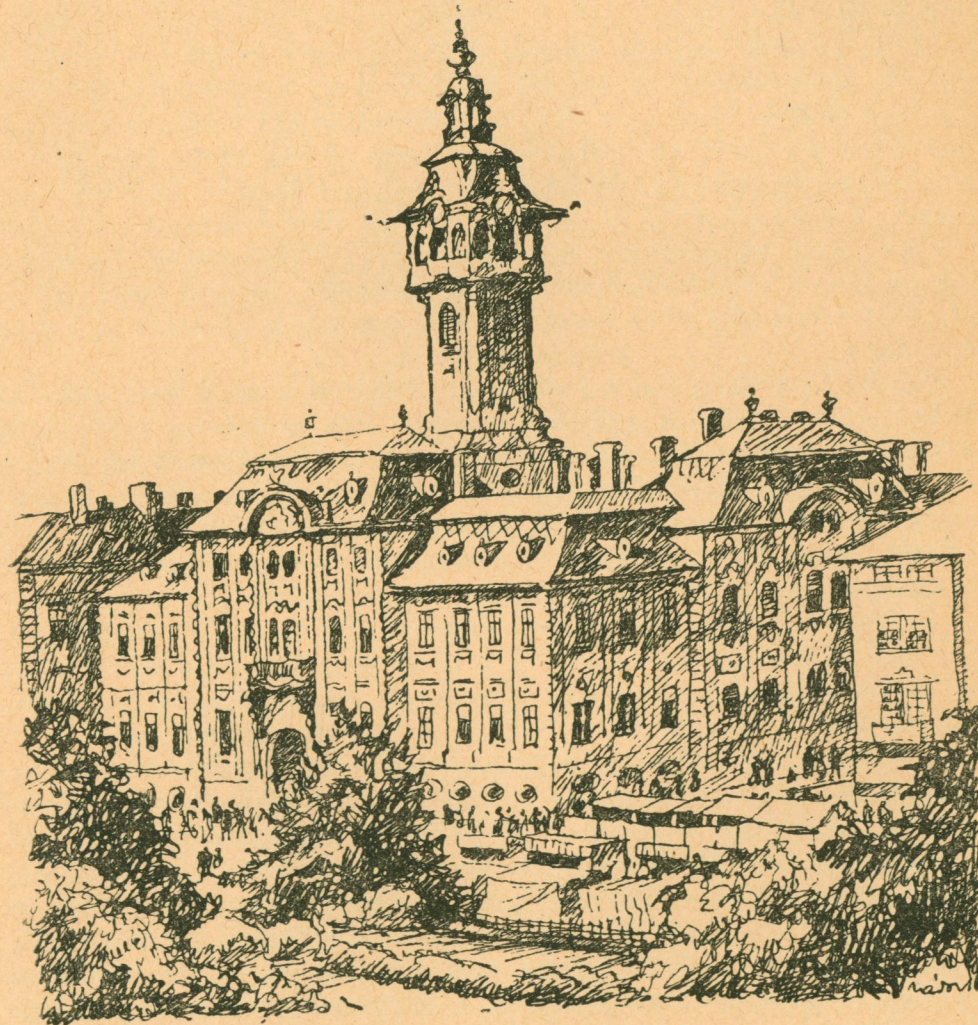
Kultúra nem volt, de volt kegyetlen elnyomás! A szegedkörnyéki pusztaságokat szegedi nincstelenekkel telepítették be. Embertelen harc folyt a föld megműveléséért. A nincstelenek súlyos bért fizettek és eladósodtak. Az urak aztán Csengelén leromboltatták az eladósodott kisbérlok házait és elűzték őket a földekről. Az újszegedi kendergyár igazgatója találékony ember volt. Fizetés nélküli szabadságra küldte az embereket, aztán a szabadság lejártával csak azzal a feltétellel fogadta őket vissza, ha ingyen dolgoznak. »Örüljön, hogy megtarthatja a helyét.« Ez volt a véleménye. Volt más módszere is. Minden új munkást egy hónapig fizetés nélküli próbaidőre vett fel.

A szegedi szegények és nincstelenek soha nem veszítették el reményességüket. Szívükben ott égett a szabadság utáni vágy, a felszabadulás erős reménye. Nem beszélhettek arról hangosan, ha elmentek a Baross-gimnázium előtt, hogy ott járt iskolába Rákosi Mátyás, de várták őt és tudták, hogy egyszer eljön, üzenetet küld. Jól emlékeztek még 1918. december 29-re, amikor a szegedi Városháza közgyűlésén égőszemű, lángoló

fiatalember beszélt arról, hogy a proletárok szabadok és boldogok lesznek!

Szeged népe ma szabad és boldog!

A hároméves terv és az ötéves terv alkotásával lendületes fejlődésnek indultak a Szeged-környéki falucskák, tanyák, Szeged külvárosai is. A Móravárost víztelenítették, Röszkére, Mórahalomra, Szentmihálytelepre villamos jár ki. Most valóban beszélhetünk kultúráról! Az újszegedi alföldi mezőgazdasági intézet, a gépészeti technikum, a felsővárosi Sporttelep, egyetemi tenyésztelep, a hárommillió forintos egyetemi építkezések és sok-sok más minden az új kultúrát hirdetik. Hatalmas iram-

A szegedi tanácsháza

ban fejlődik Szeged jelentős iparvárossá. Az ötéves terv eddigi beruházásai során kibővült a húsfeldolgozó üzem. Soha nem látott mértékben erősödik a kenderfeldolgozó, a téglagyártó ipar, a fafeldolgozó ipar. És itt épül, itt fejlődik Szeged iparának koronája, az ország büszkesége: a szegedi textilkombinát. Szovjet gépekkel dolgoznak a munkások és munkásnők a hatalmas csarnokban, mely inkább napsütéses orvosi rendelőnek tűnik, mint egy üzem műhelyének. Szegedet említik? Ez a kombinát jut eszedbe és boldog büszkeség érzése önt el: nagyon-nagyon gazdagok és erősek vagyunk, mert mellettünk áll nagy barátunk, a Szovjetunió!

Egyetlen ívvel szeli át a Tiszát az új híd és homlokzatán ez ragyog: »Rákosi Mátyás-híd.« A szeretett név benne él a szívekben, erőt ad, újabb diadalra lelkesít.

Fenn a folyón ladikok úsznak, halászok ülnek benne. A parton is halászok serénykednek. A szegedi halászat nagy multra tekint vissza. Zsigmond császár korában, a XV. században írta egy francia utazó: »A Tisza tömérdek halat ont, sehol az országban nem lehet látni olyan hosszú és vastag halakat, mint Szegeden, hol ezer darab rőfös hosszúságú harcsát, vegyesen potykával lehetett venni 1 arany forinton.« Rákóczi Ferenc pedig ezt írta naplójában, amikor 1700 elején megostromolta a szegedi várat: »A Tisza sárbűzű vize annyira tele van halakkal, hogy szinte alig lehet tenni, meríteni anélkül, hogy halat ne fogjon az ember.«

Szeged környékén van a Fehér-tó. A Fehér-tó a tiszai lejtő délkeleti részén összefutó belvizek gyűjtőmedencéje. Már az 1800-as évek végén 5000 holdon volt itt víz. Azóta a vizek egy része kiszáradt, azonban a népi demokrácia állama hatalmas haltenyésztést fejlesztett itt ki 900 holdas halastóban. A folyami halászatot mindjobban felváltja a tavi halászat. Ez sokkal gazdaságosabb. A fehértói hatalmas állami halgazdaság az egész ország számára tenyészt az ízletes halakat.

Halászat? Halpaprikás, szegedi halászlé! És ha itt tartunk, beszél-nünk kell a szegedi paprikáról. Az 1700-as évek közepétől folyik itt a lösz talajban paprika termesztés. Kezdetleges eszközökkel, faedényekkel, szerszámokkal dolgozták fel javarészt a paprikatermést, egészen a felszabadulásig. Nyilvánvaló, hogy ily módon nem fejlődhetett erőteljesen. 1950 már ezen a téren is nagy eredményeket hozott. Egész Csongrád megyében több mint 4000 holdon termeltek paprikát. Az időjárás nem volt jó a paprikára és ennek ellenére 14,5 métermázsa volt az átlagtermés. A rőszkei »Új Élet« termelőszövetkezeti csoport 28 holdon termelt paprikát, holdanként 21 mázsája termett. A csoport jövedelme paprikából 70 000 Ft volt! 1951-ben már 60 holdon termelt az »Új Élet«. A jövedelmet ma már nem a nagykereskedők, a nagykikészítők teszik zsebre, hanem a csoport tagjai, akik a paprikaföldeken hajladoznak.

A szegedi egyetem

A paprikatermelés növekedésével párhuzamosan a nép állama arról is gondoskodik, hogy a paprikafeldolgozó ipar lépést tudjon tartani a termelés növekedésével. 1950-ben a Szegedi Paprikabeváltó és Feldolgozó Telepet 1 millió forint beruházással fejlesztettük, észszerűsítettük. És új, tökéletes paprikamalom épül, mely az egész megye paprikatermését fogja megőrölni.

Üzenet délre

Búcsút mondunk Szegednek s a Tiszának is.

A Tisza elhagyja a boldog Magyarországot, a börtön országába lép át. Szegeden útjelző tábla van: »Belgrád.«

Belgrád, a meggyalázott város, a véreskezű Tito székhelye. A Tisza mentén, Szeged alatt gyalázatos banditák leselkednek szép falvainkra, városainkra, a tiszalöki erőműre, a szolnoki búzaraktárakra, a szegedi textilkombinátra, Bérésék, Kádárék boldog életére. A titóista pribékek vérre szomjaznak, de a magyar és a jugoszláv nép barátságát nem tudják megbontani.

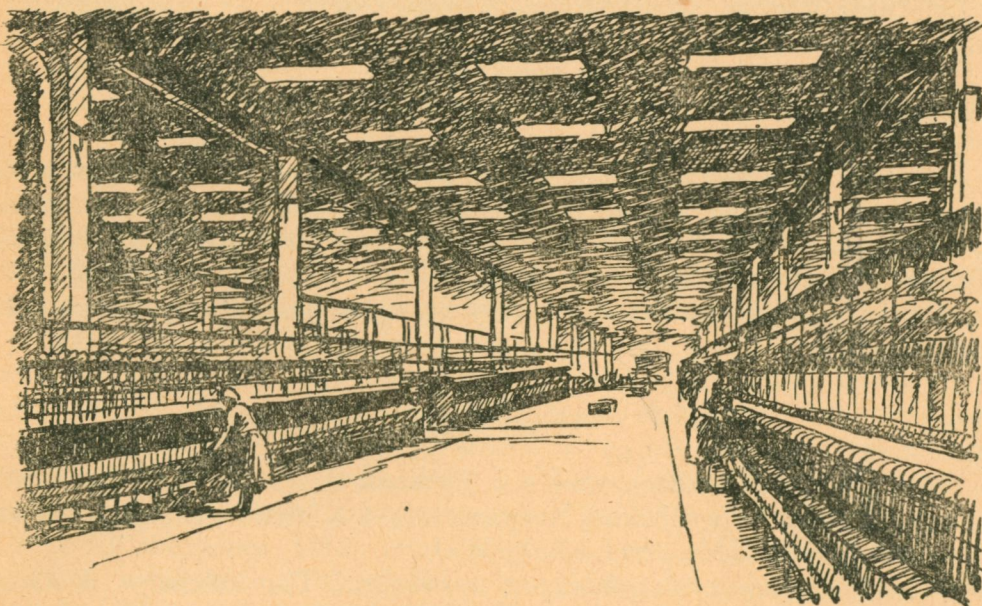
Szeged népe jól eszébe véste ezt a dátumot: 1941. szeptember 14.

Ezen a napon végezték ki a horthysta hóhérok Kiss Ernő kommunista munkást. Kiss Ernő felemelt fővel ment a vesztőhelyre s utolsó pillanatában ezeket kiáltotta: »Halál Horthyra! Eljen a forradalom! Eljen a kommunizmus, éljen Sztálin és a Szovjetunió!«

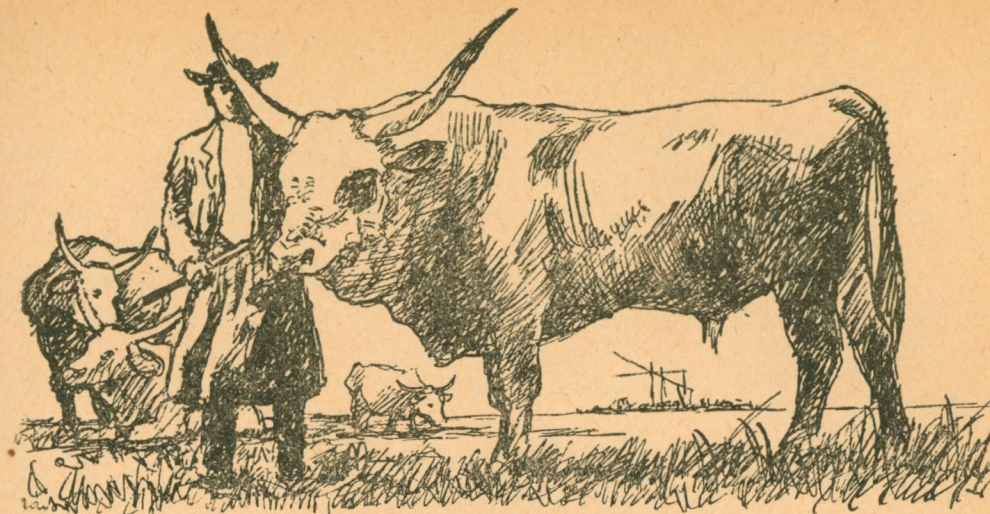
Ugyanezen a napon végezték ki Szegeden a fasiszták Gaisin Grozda jugoszláv kommunista ifjúnok lányt. A hős leány nyugodtan, szó nélkül fogadta a halált.

Nincs erő, amely megbontja azt a barátságot, amelyért legjobb fiaink és lányaink életüket áldozták. Nincs galád ármány, mely kettétörné barátságunknak azt a pecsétjét, amelyet hősök vére festett pirosra, nincs és nem is lesz! Üzenetet küldünk a Tiszával, át a határon: »Bármennyire nehéz és kegyetlen is Tito gyalázatos uralma, bármennyi mocskot fröcsköl az imperialisták láncos kutyája, kivirul nemsokára a szabadság Jugoszláviában is.

S a Tisza, mely oly sok szépet, csodálatosat látott a Beszkidektől Szegedig, megnyugodva ömlik majd a Duna hullámaiba.

A szegedi textilkombinát

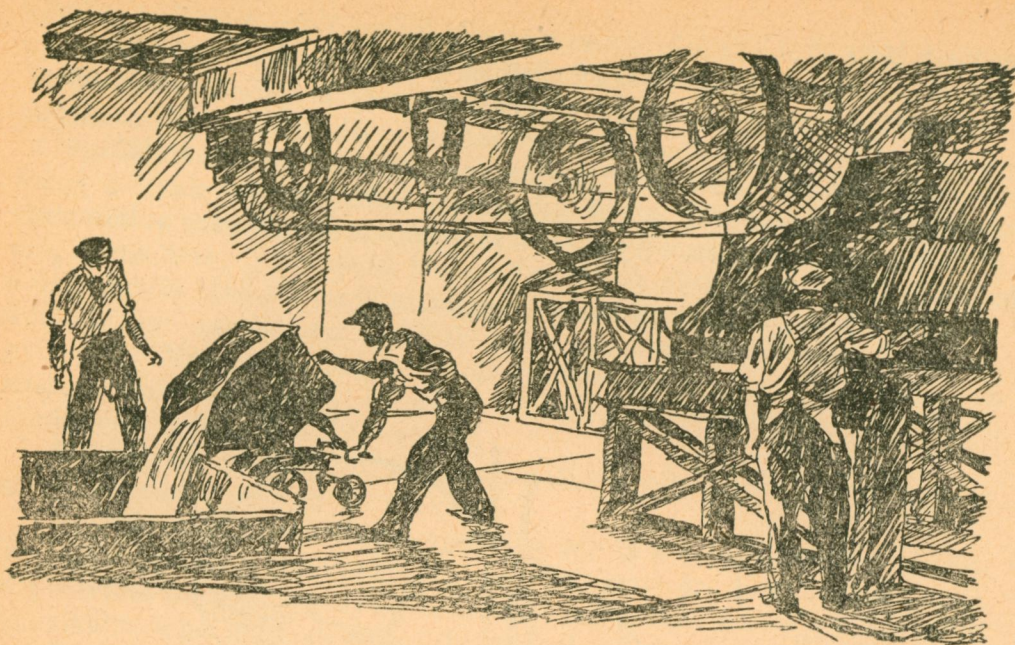
Hortobágyi tenyészbika

HORTOBÁGYON KIVIRULT AZ IBOLYA...

A dunántúli ember, ha az Alföldön jár, különösen ha Hortobágy közelébe jut, sok mindenre rákerítheti a szót, egy azonban holtbizonyos: szóba hozza a délibábot. A debreceni vagy hortobágyi ember várja is ezt a kérdést, s aszerint, hogy milyen természetű, meg is adja a kíváncsiskodónak a választ. Vannak a válaszadók közt költők, akik csodálatos dolgokat tudnak róla mesélni. Egyfolytában, szinte órák hosszat. Felcsigázzák az idegen fantáziáját. Nemcsak arról regélnek, amit mindenki tud, hogy a ringó délibáb felfordítva mutatja a kopasz fákat, a bóbiskoló gémeskutakat, a nádból való szárnyékokat és a zsúpos juhórákat, nem, ez még nem ejti ámulatba az idegent. Ezt a délibábot, ha máshonnan nem, Jókai leírásából minden magyar ember ismeri: »A láthatáron tenger terül széjjel, melynek hullámai sebesen kigyóznak, s ennek közepéből sötétzöld erdők, szigetek emelkednek elő... úgy tetszik, mintha a Hortobágy tele volna városokkal, máskor meg úgy látjuk, hogy két ménes legel egymás felett.«

Utazom a Hortobágy felé, pöfög a vicinális, valahol a Látókép-csárda közelében járhatunk, s persze hogy a délibábról beszélgetünk. Mindenki tud valami érdekeset róla. Van, aki látta, hogy fogja ki a hortobágyi csikós pányvával a legszebb lovát a ménesből.

— Mintha vízben úszott volna a vágató ménes, mintegy lassított filmen, lassított ütemben léptek az állatok, hosszan repült az elhajított

VAS ÉS ACÉL ORSZÁGA LESZÜNK

— Indulhatunk — mondom vidáman, amikor hátizsákomat egyetlen lendületes mozdulattal felteszem a csomagtartóra.

Jó füle lehet a mozdonyvezetőnek, mert már ereszti is ki a féket és mire a nyitott ablakon kihajolok, hogy búcsút vegyek az üvegtetős pályaudvartól, alig észrevehető ringással kigördül velünk a hosszú szerelvény.

Tucatnyi váltón zökkennek át a kerekek. Néhány perc és már a külvárosban vagyunk. Gyárak kéményei integetnek.

Az ég ragyogóan tiszta. Vidám, mint társaim tekintete, akik mellettem ülnek a gyorsvonat kényelmes bőrülésén. Szemük csillog az örömtől. Utaznak. Most találkoznak majd először a Mátra és a Bükk csodálatos szépségeivel. Embereket ismernek meg, akik egész életüket a hegyekben töltik. Feltáru előttük a magyar föld gazdagsága. Megszemlélhetik iparunk mesébeillő, rohamos fejlődését. Kezet foghatnak legjobb sztahanovistáinkkal és szemtől szembe láthatják a holnap születését, a szocializmust.

Lehet-e ennél nagyobb élmény és csoda-e, ha csillog a szemük a boldogságtól. Nem. Engem is egészen átforrósít a gondolat.

Már Budapest zöldséges kertjei között a zöld-övezetben járunk, amikor megtöröm a hallgatást.

— Tizenöt esztendővel ezelőtt már egyszer végigmentem ezen az útvonalon.

A térdemre terített térképen mutatom.

— Hatvan, Nagybátony, keresztül a Mátrán, Eger, végig a Bükkensíkon, Diósgyőr, Miskolc, a Sajó völgyén Ózdig és onnan Aggtelekre.

— Szép túra! — hallom.

Kíváncsian fordítom tekintetemet a hang irányába. Harmincév körüli, nyílt tekintetű férfi ül velem szemben. Nem tartozik a társaságunkhoz, de csakhamar barátságot kötünk. Régi turista, ismeri a Mátrát, mint a tenyerét. Hatalmas ökle a térdén pihen és ha nem mondaná, ujjai akkor is elárulnák, hogy vasmunkás. Kabáthajtókáján élmunkás jelvény csillog. Udülni megy a Galyatetőre.

Gyors egymásutánban futnak el mellettünk a falvak. A magyar nép történelmének dicsőséges és szomorú időszakait idézik. A híres isaszegi csatát, ahol a szabadságharc hős honvédei 1849 tavaszán győzelmet arattak az osztrák császári hadsereg felett. Valamivel odébb Gödöllő királyi vadaskertje és a kastély figyelmeztet Horthy 25 éves népelnyomó rendszerére. Az egykori summások, cselédek, ma a tévészcsék messze elterülő földjein dolgoznak.

Ahogy elrobog mellettük a vonat, felénk intenek. A lanyha szélben hajladozva bókolnak a vetések. Helyenként már csaknem embernyi a gabona. Gazdag aratást ígér.

Nézem a tájat. Erdők, szántóföldek váltogatják egymást. A magasfeszültségű áram távvezetékének vastartó oszlopaival már harmadszor találkozunk. Iparosodó hazánk erei ezek a százezernyi kilowatt árammal telített vörösrézhuvalok. Északról délig és keletről nyugatig behálózák az egész ország testét. Megváltoztatják a táj arcát. De nemcsak a vidéket, életünket is átalakítják. Most még gőzmozdony húzza vonatunkat, de talán egy esztendő múlva, vagy még hamarabb, villamosáram hajtja a kerekeket. A vörösre mázolt vastartó oszlopok már ott állnak kétoldalt a sín mellett és egy szép napon arra virradunk, hogy első ötéves tervünk nyomán újra kényelmesebb, szebb lett az életünk, villamosították a budapest-miskolci vasútvonalat.

— Látjátok azt a búzatáblát? — fordulok a többiek felé és a nyitott vonatablakon át kimutatok a napfényes tavaszi mezőre. — Itt tavaly még kézzel arattak. Az idén már kombájn vágja a rendet és talán nem is olyan sokára a földekre is kivezetjük a villamos áramot. Nem elégszünk meg a gyárak, a mozdonyok villamosításával. Aratni is villannyal fogunk.

Időnként tehervonatok jönnek velünk szemben. Hosszú, megrakott kocsisorok. Az állomásokon is vesztegel egy-egy szerelvény. Gépeket, téglát, építkezéshez szükséges anyagokat szállítanak. Vajjon hová viszik? Dunapentelére, Kazincbarcikára?

Az ötéves tervben félezernyi gyár épül szerte az országban. Városok

nőnek ki a föld alól. Olyan mindegy hová, merre futnak a vonatok. Itt is, ott is, mindenütt, az ötéves terv teljesítéséért folyik a verseny.

Messze északon, hosszú elnyújtott szürke felhő jelenik meg az ég alján. Bizonytalan körvonala kezdetben alig üt el az ég kékjétől. De ahogy közeledünk mindegyre határozottabb formát ölt magára és egyszer csak önkéntelenül felkiáltok:

— De hiszen az nem is felhő, hanem a Mátra!

Egyszeriben tele lesz a vonatablak kíváncsi fejekkel. Nézzük, csodáljuk az Alföld peremén elébünk ágaskodó Mátrát, gyönyörködünk az égre rajzolódó hegygerinc hullámos vonalaiban és találgatjuk, melyik a Kékes, Magyarország egyetlen ezer méteren felüli hegycsúcsa.

Mintha odaragadtunk volna egyikünk sem mozdul az ablaktól. Bámuljuk az erdőkoszorúzza hegyet, a széles termékeny rónaságot, a fehérre meszelt kis parasztházakat és a hatvani cukorgyár kéményeit.

— Szép és gazdag föld ez barátaim, nagyon gazdag — tör fel belőlem a lelkesedés. — Ez a mi hazánk! A mi anyácskánk, ahogy a szovjet emberek mondják.

Villamosítják a cukorgyárat

Jó néhány évvel ezelőtt olvastam egy könyvet, amelyből kitűnt, hogy a felszabadulás előtt tíz esztendővel százával, ezrével éltek Magyarországon olyan hét-nyolc éves gyerekek, akik még soha életükben nem ettek cukrot.

Szűntelenül ez jár eszemben, amikor a hatvani cukorgyár hatalmas üstjeit, gőzgépeit nézem.

Az első répaszeleteket háromnegyed évszázaddal ezelőtt aprították össze, hogy szirupot főzzenek belőle. Mennyi rengeteg cukor készült itt azóta, miközben nincstelen földmunkások gyerekeinek ezrei nőttek fel úgy, hogy soha nem érezték szájukban a cukor ízét.

Százával, ezrével jártak ide dolgozni a hatvaniak, meg a környező falvak szegényei. Kevés bérért nehéz munkát kellett végezni, de azért tülekedtek érte. Munkanélküliek tízezrei nyomorogtak országszerte, örültek, ha egy esztendőben legalább két-három hónapot dolgozhattak.

Nem volt jobb helyzetük a szomszédos két uradalom cselédeinek sem. Nagygombos és Nagytelek ez a két tízezerholdas gazdaság, tulajdonképpen a gyárhoz tartozott. Innen látták el részben cukorrépával, majd később paradicsommal a gyárat.

Amíg a gyár munkásait az állandó munkanélküliség réme fenyegette, addig az uradalmi cselédek élete a látástól-vakulásig tartó robotban merült ki és alig különbözött valamit jobbágy-őseik életétől. Pedig a városban, közel a vasútállomáshoz, emlékoszlop hirdette a jobbágyfelszabadító 1848-as szabadságharcot.

Hatvan, ez a Zagyva két partján fekvő városka, az évszázadok folyamán volt már tatáré, töröké, osztrák császáriaké és magyaroké. A török kiűzése után I. Lipót a hatvani uradalmat az osztrák Schalm grófnak adományozta, 1703-ban azonban a kuruc hadak elűzték és a város II. Rákóczi Ferenc birtokába került. A szatmári békekötés után III. Károly, az ugyancsak osztrák Starhemberg grófnak ajándékozta. A Starhemberg családtól a Grassalkovich család, majd egy belga bank, végül a báróságot szerzett Hatvany család vásárolta meg. Ők voltak Hatvan és környéke utolsó koronázatlan királyai.

A legrégibb okirat, amely Hatvanról szól 1332-ből való. Eszerint földvárakkal körülvett város volt. Régi, sok évszázados település tehát, de csak most került végre jogos tulajdonosának, a népnek a kezébe. Ezt hirdetik a zászlók, a feliratok a gyár kapuja fölött és ezt bizonyítják annak az öreg cukorgyári munkásnak a szavai is, akivel a gyár udvarán beszélgettünk.

Galambos bácsi ma már csak úgy említi a gyárat: a mi gyárunk. Pedig alig néhány esztendővel ezelőtt még messziről megsüvegelte az igazgató autóját és rettegve várta a napot, mikor teszik ki az utcára. Öreg ember, de amióta nem a Hatvany bárók és lakájaik dirigálnak neki, egészen megfiatalodott. A haja ugyan fehér, mint a havasok csúcsai, de a szeme talán húsz éves korában sem csillogott élénkebben. A mozgását meg akár-melyik fiatal megirigyelhetné. Jóízű magyarsággal, kicsit hevesmegyei tájszólással beszél.

— Bizony cudar világ járt itt a munkásra, — billegeti a fejét. — Különösen a harmincas évek után, a két háború között. Nem kellett a cukor senkinek. Itthon a sok munkanélküli, meg éhbérért dolgozó nem tudta megfizetni, külföldre meg hiába vitték, a gyarmati cukor olcsóbb volt. Úgy gondolták az urak, ezen lehet segíteni és lejjebb szorították a munkabéreket. De a bennszülött, rabszolgasorban tartott munkásokkal gyártott cukor még így is kevesebbe került. Ekkor építették a paradicsomgyárat. Jó üzlet volt az kérem. Milliókat kerestek rajta. A hatvani paradicsomkonzerv a világ minden részére eljutott. Az igazgató olyan sok pénzt vett fel az évvégi elszámolásoknál, hogy minden esztendőben egy új bérházat vehetett Budapesten. De ez a mi életünkön mit sem változtatott.

Igy élt a mult Galambos bácsi emlékében.

— No, de ennek örökre vége — hunyorog vidáman és már nyujtja is a kezét, meg a dolgára.

Átvág az udvaron. Az irodák felé tart. A hátát kicsit már meghajlítottta az örökös robot, de azért fiatal, mert hisz a jövőben és dolgozik is érte.

Szükség van az ilyen lelkes munkabíró öregekre, mert bizony kevés a munkás. A vállalatvezető feje már most fő a gondtól, honnan teremtsen majd elő elegendő munkaerőt, ha beérik a paradicsom, a cukorrépa és teljes üzemmel megindul a gyár. Nincs már munkanélküli tartaléksereg,

amelyik a két-három hónapos idénymunkát lesi, hogy ne púsztuljon éhen. A Mátravidéki centrálé, a selypi cementgyár, Petőfi-bánya, a jobbágyi andezitművek és a rengeteg építkezés, útépítés, amivel lépten-nyomon találkozunk, ha még egyszer annyi munkára jelentkező volna, azt is felszippantaná.

Mit lehet itt tenni, hogy ne álljon meg a munka? Modernizálni, gépesíteni. Az első ötéves terv ezt a problémát is megoldja. Az egész gyárat villamosítják. Az elöregedett lomha formájú gőzgépek helyett fürge villanymotorok hajtják majd a gépeket. Eredmény: kisebb szénfogyasztás, kevesebb munkaerő, olcsóbb termelés és ami ennek következménye, elegendő, olcsó cukor.

Vegyész lesz a bányász fia

A hatvani utcán zsi bongó gyerekcsapattal találkozunk. Lehetnek vagy tizen. Kettőn úttörő nyakkendő, a többi csak úgy kihajtott ingnyakkal. Furcsálkodva néznek ránk, amikor megszólítjuk őket. Hogyisne, amikor azt kérdezzük tőlük, meg tudják-e mondani, miből készül a cukor. Szemükből szinte kiolvadni a méltatlankodást: már hogyan tudnánk, hatvani gyerekek vagyunk mi.

— No, hát akkor mondjátok — biztatom őket.

Egyszerre felel valamennyi.

— Cukorrépából.

— Ez igaz. Hát még?

— Meg cukornádból — böki ki az egyik kis gondolkodás után.

— Itt Hatvanban? — kérdelem csodálkozva.

Csengő nevetés hallatszik.

— Dehogy — mondja vidáman. — A trópusokon.

Játékos kedvüket, kacagásukat felkapja a szél. Széthinti a kis házak között, meghempergeti a zöldelő rozstáblákban és ráülteti a Zagyva csillogó hullámaira. Már régen eltűntek a szemünk előtt, valahol a szomszédos utcában járhatnak, de még most is mintha idecsengene boldog életüket hirdető nevetésük.

A Zagyva tulsó partján, a gyártól néhány kőhajításnyira dombra épített, sárga emeletes épület áll. Megfeketedett kupolája messze hirdeti egykori lakóinak hatalmát. Utótt-kopott falai még a háborúra emlékeztetnek. A parkban évszázados fák között ledőlt szobrok, szétrombolt díszes szökőkút maradványai. A ház körül állványok. Építőmunkások szorgos kezei gyógyítgatják a háborúütötte sebeket.

Az egyik ablakból két copfos lány tekintet az utcára. A gépállomás traktorát nézik. Ott pöfög el a közelben. Nem is a traktort bámulják, hanem inkább azt, aki vezeti. Piroskendős lány, kék munkaruhában. Oda való a falujukba. Kicsit talán irigylik is, de amikor arra gondolnak, hogy

belőlük meg vegyész-mérnök lesz, elmosolyodnak. Utóvégre nem lehet mindenki traktorista, vegyészekre is szükség van. Már épülnek a gyárak, laboratóriumok, ahol dolgozni, kísérletezni fognak.

A kastély kapuja mellett tábla: »Vegyipari technikum. Kollégium«. Följebb az épület homlokzatán jókora ötágú vörös csillag. Egyik csücskénél a Grassalkovich-család címere kandikál ki alóla. Olyan, mintha jelkép lenne. A múlt és a jelen harcának jelképe.

A folyosók falain Petőfi, Tancsics, Kossuth arcképei, kint a hatalmas park évszázados fái alatt pedig vidáman éneklő fiúk és lányok hirdetik a nagy változást.

A laboratóriumban fehérköpenyes fiatalok kísérleteznek. Röpködő kék gázlángok, kémcsövek fölé hajolva, vizsgálják, kutatják a kémia titkait.

Zömök, rövidrenyírott hajú fiú áll mellettünk. Mikovcsák István elsőéves hallgató. A kémcsőben tejszerű folyadék. Nézi kis ideig, felrázza, majd a gáz fölé tartja. Ujjai között forgatja a csövet és várja, lesi, milyen változást okoz a meleg az oldatban. Leemeli a gázzal, a világosság felé tartva újra nézi valameddig, azután lakmuspapíron átszűri. Arca csupa érdeklődés. Várja a hatást milyen színűre festi a folyadék a lakmuszt. A kémcsőben ismeretlen anyag van feloldva, azt kell megkeresnie.

Mikovcsák István egy közeli kis faluból, Szücsiből jött a technikumra. Apja Petőfi-bányán vágja. Belőle vegyész lesz. És vegyész lesz százharminc társából is akik éppen úgy mint ő, a dolgozó nép, munkások, parasztok gyerekei és a környező falvakból kerültek ide.

A technikum előtt virágos tér. A házak tábláin Sztálin neve. Ez már nem jelkép, hanem iránytmutató tábla. Boldog jövőnk, a szocializmus felé mutat.

Ahol a fény születik

Valahol a szegedi tanyavilágban, felgyullad egy villany és egy kis fiú könyve fölé hajolva olvas. Számtalanszor megismétlődő jelenet ez. Alig hiszem, hogy ez a kis fiú gondolkodott volna rajta, hogyan lehetséges, hogy ha felkattantjuk a kis porcellángombot, világos lesz körülöttünk, vagy honnan jön az erő, ami izzásba hozza a hajszálvékony fémszálat, a villanyégő belsejében.

Magas vasoszlopokra erősített fémhuzalokon fut a villanyáram a szegedi tanyaházakhoz, ugyanakkor az ózdi vasgyárba és szerte az országban mindenfelé. A Mátra aljáról indulnak el ezek a fémhuzalok. Onnan, ahol a hegy lankás lejtői az Alföld síkságával találkoznak, s mint keskeny ezüst pántlika csillog a napfényben a Zagyva.

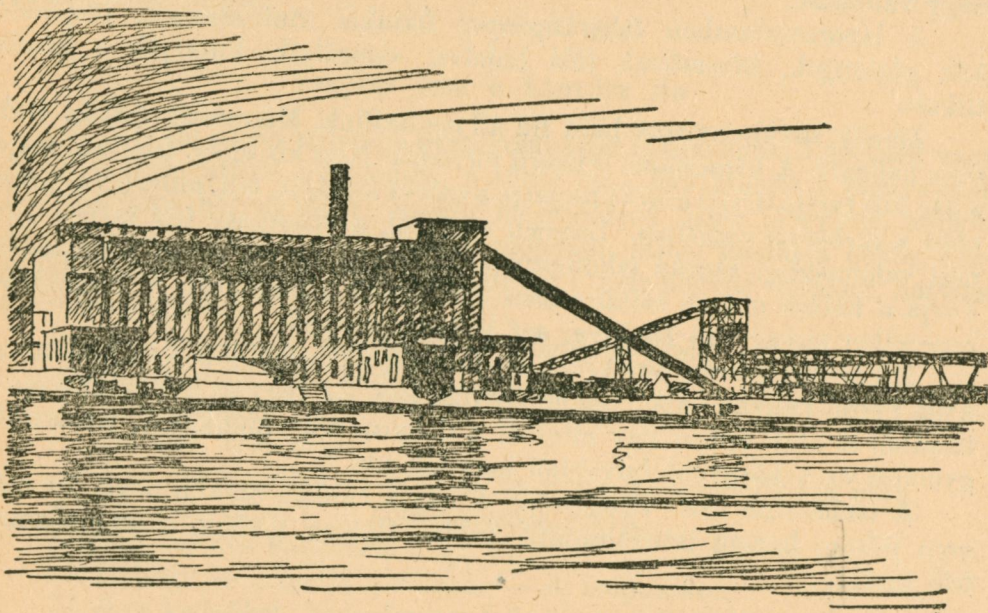
A folyócska két oldalán szántóföldek. A közeli vasúti töltésen pipacsok virítanak. A széles kukoricatáblában kilenc nő áll a barázdában. Kapálnak.

Nyilván versenyben vannak, mert különösen a hátul-lévők ugyancsak igyekeznek.

Ilyen festői környezetben áll a Mátrai Erőmű. A hegyek felől vadvirágok illatát hozza a szél és összekeveri az erőmű kéményeinek füstjével. Éjjel nappal pipálnak ezek a kémények. Itt egy percre sem áll meg a munka.

A vállalatvezető-helyettes irodájában a következő Lenin-idézetet látjuk: »Szovjethatalom + villamosítás = kommunizmus«.

Lenin a világ dolgozóinak nagy tanítómestere ebben a néhány szóban nekünk is megmutatta jövőnk felé az utat. S hogy bölcs útmutatását meg-

Világosságot visz a faluba a Mátrai Erőmű

fogadjuk, bizonyosság erre első öt éves tervünk. Új villamos energiaforrások létesülnek, a régieket kibővítjük. A Mátrai Erőmű is új kazánal gazdagodott. Kísérőnk büszkén dicsekszik vele. Tudja, hogy a villamosenergia születő új iparunk alapja. Mihaszna bujnanak ki gyáraink gombamódra a föld alól, ha az új gépeket nem volna mivel hajtani.

A Mátrai Erőművet a szomszédos Petőfi-bánya látja el szénnel. Öt kilométeres drótkötélpályán érkezik ide a lignit, ez a csaknem értéktelen, gyöngye minőségű szén. Itt az erőmű kazánjaiban, turbináiban, értékes villamosárammá alakítják át és félországnyi területet lát el energiával.

A mi országunkban, amióta a bányák és üzemek a nép tulajdonába mentek át, minden előre, jól átgondolt terv szerint történik. Eppen úgy, mint a Szovjetunióban és a többi népi demokratikus országban. Nem vélet-

lenül, vagy egy-egy tőkés hasznára épül ma már itt vagy ott egy gyár. Emelni kellett a Mátravidéki Erőmű energiatermelését? Modernizálták, gépesítették a Petőfi-bányát, fokozták a termelést és amire az új kazán megépült, az üzemanyag is biztosítva volt. Miért kellett a több energia? Mert ugyanakkor például Kazincbarcikán már megkezdtek egy új vegyészeti gyár alapjainak a lerakását. A jövő vegyészei pedig, akik az ujonnan épült vegyészeti gyár laboratóriumában dolgoznak majd, már a vizsgájukra készülődnek a hatvani vegyészeti technikumban. Széttéphetetlen láncként így kapcsolódik egyik dolog a másikba.

— Itt születik a villamosenergia? Innen kap fényt száz és száz falu? Innen indul el az a láthatatlan erő, ami gépeink ezreit hajtja? — kérdezzük csodálkozva, amikor az erőmű épületébe belépünk.

A világos, ragyogó tisztaságú teremben turbinák búgnak. A falak körül csövek és számunkra érthetetlen piros, kék, sárga, zöld és fekete jelzések. Embert alig látni. Mintha valami láthatatlan kéz irányítana mindent. A turbináknál egyetlen gépész ügyel az erőmű szívverésére. Időnként megnézi a mérőműszereket. Tompa, egyenletes bűgös tölti meg a termet.

Mint a gazda a jószágai között, úgy jár kel a kék munkaruhás gépész. Ha nem látják, titokban talán még meg is símogatja őket. Szereti a gépeit és kérdés nélkül is szívesen beszél róluk.

— A kazánok tüze gőzzé alakítja át a vizet — magyarázza lelkesen. — Ezt a gőzt ezekbe a turbinákba engedjük és áramfejlesztőgépeket hajtunk vele. Itt alakul át a szénben rejlő melegmennyiség a gőznél sokkal gazdaságosabb elektromos energiává.

Hosszan, részletesen elmagyarázza az egész folyamatot. Amikor a végére ér, pillanatra megáll. Bozontos őszülő szemöldökét felvonja csaknem a homloka közepére, s hogy szavainak még nagyobb nyomatókat adjon, mutató ujját is felemeli.

— Az energia gazdaságos felhasználása igen fontos. Ötéves tervünk megvalósításának is ez egyik lényeges tényezője.

Búcsúzunk és továbbmegyünk. Következő állomásunk a vezénylőterem. Ez az erőmű idegközpontja. Ide fut be és innen indul ki valamennyi vezetékek. Amerre nézünk, mindenütt kapcsolók, műszerek. Fejünk felett üvegtetőn ömlik be a fény. Lépéseink zaját linoleum padló tompítja.

— Mintha nem is munkahelyen, hanem szanatóriumban lennénk — mondom az elektromérnökünknek körbesétálva a kapcsolótáblák előtt. Mosolyog.

— Ez az erőmű agya. Az agyban pedig rendnek kell lenni, mert ha itt hiba van, kint egyszeriben ezrek, tízezrek érzik meg. Falvak, városok borulnak sötétségbe, megbénulnak a gépek. Képzeljük el, ha csak öt percre is megállnának a körzetünkhöz tartozó gyárak. Sok tízezer forint kárt okoznának vele népünknek.

Az egyik biztosítóberendezésen kigyullad egy jelzőlámpa. Ugyanakkor

éles kürtszó hallatszik. Valahol, talán száz kilométerre tőlünk vihar dühöng, megrongálta a vezetéket és megszakadt az áramszolgáltatás. Az önműködő biztosítóberendezés azonnal jelzi, hol a baj. De nemcsak jelzi, hanem anélkül, hogy bárki hozzányúlna, egészséges vezetékre kapcsolja át az áramot. És mire felérünk az épület tetejére, hogy körbejárassuk tekintetünket a táj felett, talán már javítják is a hibát.

A toronymagas épület tetején állunk. Alattunk új házak sora, betonozott utak, gondozott park, a sportpálya zöld négyszöge, körbe vörössalak futópályával, félig kész acélvázazs épület és egy hatalmas mesterséges tó. Vízében a nap fürdeti sugarait és ragyog, szikrázik a pompás napsütésben, mint a legcsodálatosabb velencei tükör.

Távolabb salakdomb feketélik és Petőfi-bánya, a születő bányaváros látszik. A láthatáron púposodó szelídhegy, az erőmű éléskamrája. Onnan a hegy belsejéből bányásszák a lignitet. Vöröscsillagos csillék hozzák a kazánok eleségét és viszik az elhasznált salakot.

— Gyerünk át Petőfi-bányára! — kiáltja valamelyik, és a drótkötélpályán tovaftutó csillékre mutat.

— Gyerünk!

Új város a hegyoldalon

Ha Petőfi-bányára érkeznek az ember, első ami szemébe ötlük, az új utcatorok, a még épülő házak, állványok, szerteszét heverő építkezési anyagok, meszegödrök. Az új város a hegyoldalra épül. Utcáin, terein még a gaz burjánzik, de a helybeliek már büszkén mutogatják:

— Az ötéves tervben itt újabb utcatort építenek. Amott lesz a játszótér...

Legtöbbsen alig egy-két éve laknak itt. Megszerették ezt a várost, amely előttük születik, nő nagyra. A bányászcsaládok gyerekei együtt nőnek a várossal. Mire felcseperednek már eltűnnek a meszegödrök, a hepehupás utcákat egyenesre simítják, kikövezik. A játszótéren, amelynek most még csak a terve van meg, árnyatadó fák nőnek és talán még szökőkút is lesz, amelynek szertefröccsenő csöppjei a szivárvány színeit varázsolják a gyerekek elé.

Ilyen szép, szivárványszínű a mi jövőnk is. Ezt a bizakodást lehet leolvasni annak a bányásznak az arcáról, aki ott áll lakása erkélyén. Az imént jött haza a munkából. Csöppnyi gyermeket tart a karján és mosolyog. Valamit mond neki és az Alföld felé mutat. Mit mondhat egy ilyen csöppségnek, aki most ismerkedik a világgal? Nem tudom, de ha én állnék ott a bányász lakásának erkélyén, egy olyan csöppnyi gyerekkel a karomon, valami ilyesfélét mondanék neki:

— Látod, ott az Alföld. Ott terem a búza, amiből anyácskád foszlós-bélű kalácsot süt neked. Amott a banya. Ott dolgozik édesapád. Sok-sok

szenet hoz fel a mélyből, hogy a gyárak dolgozhassanak. Ezekben a gyárakban készítik neked a szép ruhácskát, cipőt és mindent, ami kell. A hegyoldalon virágok nőnek. Azok is neked virítanak. Látod kicsi gyermekem, érted van itt minden! Az a hegy és az a róna, az a gyár és ez a banya, ez mind a tiéd. Ez a te hazád!

A csöppség érthetetlen gyereknyelven gagyog valamit. Apját utánozva, kis kezecskéjével ő is a messzeségbe mutat. A bányász csöndesen felnevet és a levegőben meghintáztatja a gyereket. Kis piros szoknyácskája lobog mint valami zászló.

Vajjon csak a jövőt nézi ez a gyereket tartó bányász új lakása erkélyén? Vagy vissza-vissza pillant néha a multba is? Jó, ha ismerjük a multat. Erőt ad jövőnk építéséhez.

Petőfi-bányát nemrégén még Pernyepusztának hívták. Fél évszázada folyik itt széntermelés. Ez azonban évtizedeken át egészen jelentéktelen volt. Az öregek még emlékeznek az első fabarakkokra, amit az egykori tulajdonosok a bányászoknak építettek. Legtöbbsen a környező falvakból jártak dolgozni. Órákat gyalogoltak tűző napsütésben, esőben, hóban. Még mosdójuk sem volt. Ugy mentek haza, piszkosan, feketén, ahogy a föld alól kibujtak.

Most fürdőszobás lakások várják a munkából hazatérő bányászokat. A csupaüveg öltözőben százhusz tuss permetezi a vizet. A távolabblakókat pedig autón szállítják a munkahelyre és onnan haza.

Petőfi-bánya az ország egyik legkorszerűbb bányája lett. Szovjet bányagépek segítik a dolgozót munkájában. Több kilométer hosszú, széles gumiszalagokon jön a tárnából a szén és megy az osztályozóba és tárolóba. Innen viszik át a csillék az erőműhöz. Az osztályozó, meg a tároló is, mint a lakóházak jórésze a hároméves tervben épült.

A termésköböl épült új irodaépület előtt állunk. Táblán, üveg alatt hét bányász fényképe. Az első Árvai József, aki tervét 194 százalékra teljesítette. Utána Berki János következik 171 százalékkal, majd Kotrócz Bertalan 164 százalékkal és így tovább sorba a többiek. Egyszerű emberek mind. De hősök. A termelő munka hősei.

— Jó szerencsét! — köszön ránk egy bányász.

Vállán hegyes fejtőcsákány. Látszik vadonatúj.

— Mennyi van benne? — kérdi a csákányra mutatva Tőzsér János, a termelési osztály vezetője.

— Ebbe-e? — néz a csákányra a kérdezett és úgy nézi végig, mintha még soha nem látta volna. — A régiben negyvenhat volt. Ebben legalább ötvenhat forint lesz naponta. No meg rá a földalatti pótlék. Most 154 százaléknál tartok, de lesz az még több is hamarosan.

A jókedvű vājár, Czitor János, huszonöt éve dolgozik a bányában. Negyvenéves. Van egy vājártanuló fia.

— Nagyszerű kölyök! — mondja büszkén, amikor ráterelődik a szó.

Az iskolából egy csapat gyerek kanyarodik ki az utcára.

— Előre! — kiáltanak felém.

— Jó szerencsét! — köszönünk vissza és utánuk nézünk mint tűnnek el sorba szemünk előtt a gidres-gödrös úton a bólogató pipacsok között Petőfi-bánya új házaiban.

Miről regélnek a Mátra szénmezői?

De mi tulajdonképpen a szén? Hogyan keletkezett? — vetődik fel bennünk önkénytelenül is a kérdés, amikor a nagybáttonyi szénbányák új, modern, öt-hat emelet magas szénosztályozójában egy darab barnás-fekete szenet leemelünk a csilléről.

Régmúlt idők, évmilliókkal ezelőtti korszakok elevenednek meg emlékezetünkben. Nem kitalált mesék, hanem ahogy a tudomány hosszas, fáradságos munkával felfedte őket. Tudósaink kutatásai nyomán ma már pontosan ismerjük a szén keletkezésének történetét.

Ha a szenet mikroszkóp alá tesszük, megállapíthatjuk, hogy anyagát túlevelű fák, fenyőfélék, páfrányok alkotják. A föld ókorában ez a növényzet borította a szárazföldeket. Ennek a sokmillió év előtti ősnövényzetnek vegyi bomlásaképpen jött létre a szén. Földrengés, vulkánikus kitörés, vagy egyéb természeti katasztrófa következtében a növényzet víz alá, föld alá került, ahol levegő hiányában lassan rothadni kezdett. Ez a rothadás tulajdonképpen lassú égés. Olyan folyamat, amilyent faszén égetőink mesterségesen idéznek elő, amikor a földdel betakart farakást meggyújtják és a levegőtől elzártan lassan égetik el.

Ugyanez a folyamat megy végbe a természetes szénképződésnél is. A dús növényzet korhadásnak, vegyi bomlásnak indul. Fölötte új, fiatal növényzet burjánzik. Elzárja az alatta lévő rétegtől a levegőt, lelassítja az égési folyamatot. Évszázadok, évezredek múltával a felső takaró réteg egyre vastagodik, a levegőt az alsó rétegektől végképpen elzárja, de az egyszer már megindult bomlási folyamat most már levegő nélkül is tovább tart, csupán lassúvá, nagyon lassúvá válik.

Évszázadok így alakítják a tözegtelepeket, százezer évek a barna szénnek azt az aránylag még fiatal fajtáját, amelyben a megszenesedett fatörzsek és ágak szerkezete még szabad szemmel is felismerhető, tehát ezt a lignitet, amellyel Petőfi-bányán találkoztunk. Néhány évmillió már jobb minőségű, valódi barnaszén termel, míg az elsőrendű feketeszen több-százmillió év előtti növényzet maradványa. A szén finomságát ugyanis, mint a borét, életkora adja.

Mátrai szenünk még egészen fiatal. Még érésben, forrásban van, akárcsak az új bor. Ha nem bányásznánk ki, sok-sok millió év múlva elsőrendű feketeszen lenne belőlük. De erre mégsem várhatunk, fel tudjuk

használni így is. Igaz, hogy például a lignit, legfiatalabb mátrai szenünk nagyon kis hőenergiát szolgáltat. Távlabbi szállításra nem is fizetődnek ki. Az ötéves terv folyamán ezért fektet kormányunk olyan nagy súlyt a Mátravidéki Erőmű továbbépítésére. Itt a helyszínen állítjuk elő az elektromos energiát és a szállítási költségek megtakarításával, a magasfeszültségű áramvezetéseken elvezethetjük az ország legtávolabbi részeibe is.

Hazánk nagyrészt valamikor beltengerek borították. Tenger volt a Nagyalföld is, amely a Mátra déli oldalát mosogatta. A tengerből észak felé két öböl nyult ki, keleten a Mátra és a Bükk közötti mélyedésbe, nyugaton a mai Hatvan, Pásztó és Salgótarján felé. Időnként a két öböl között, északon a parádi völgyet is elöntötte a tenger, tehát a Mátra teljesen körülvárt szigetet alkotott. Ennek a Mátraszigetet körülölelő beltengernek a parti növényzete alakult át azután szénre.

A Mátravidéken tűzhányók is működtek. Régesrégén volt ez, ember sem élt még akkor a földön. Morgott, bömbölt a hegy mélye, mint a megvadult bivalyok. Füst, gőz és láng csapott a magasba. Folyékony andezitlávával borította el a hegyoldalt. Hamut, kötörmelékot lökött ki magából és ezek vastag rétegekben borították el a völgyeket. Így kerültek a szénerek mélyen a föld alá. Ma le kell szállni a bányásznak a föld gyomrába, pedig valamikor a föld felszínén a növényzetet alkották.

Hagyjuk magunk mögött az évmilliókat és kanyarodjunk vissza a mába. Nézzünk szét ezen az ősi vulkánikus vidéken, mit látunk most?

Az alkotó ember kezenyomát, kitartó szorgalmát, amivel új, több-száz méteres aknákat váj a hegy oldalába, feltárja a föld alatt megbúvó szenet, feszülő drótkötélpályákat húz a magasba, amiken naponta tele csillék ezrei szaladnak, modern várost épít a kis bányászfalu mellé.

A vasúti sínek mellett betonból és üvegből épült szénosztályozó hirdeti a hároméves terv diadalát. Az új rakodó négyszer annyi szenet dolgoz fel, mint a régi. Hét környékbeli bánya szállítja ide a szenet drótkötélpályán és vasúton. A hároméves terv előtt egyetlen drótkötélpálya sem volt. Most már öt irányból futnak ide drótkötélpályán a csillék.

Mindezt az is megláthatja Nagybáttonyból, aki csak egyetlen percre tekint szét a szénosztályozó tetejéről. Az első arra jövő bányásztól azt is megtudhatja, hogy lent a mélyben már bányagépek dolgoznak és a szocialista munkaverseny nyomán hónapról-hónapra emelkedik a termelés.

Mint az ország minden bányájában, itt is az a jelszó: minél több szenet adni az iparnak. Ezért versenyeznek a nagybáttony környéki bányák vágójai, ezért állították munkába a szovjet bányagépeket, ezért villamosították az egész üzemet és ezért nyitották meg két évvel ezelőtt a tanulmányzó ifjúság előtt a vágáriskolát, ahonnan az új, kiváló bányászszakemberek százai kerülnek majd ki.

Ritka növények, védett állatok

Félórája dőcög velünk a bányavasút a Sósberék völgyében. Két hegy közé szorított keskeny völgy ez. Magasbatörő fák árnyékolják. Hús szellő futkos, bujkál a fák között, versenyez a pöfékelő kis bányavasúttal, libegteti az üdezöld páfrányokat, esernyő nagyságú lapúleveleket.

Az egyik kanyarnál búcsút veszünk a munkába menő bányászoktól és nekivágunk a meredek hegyoldalnak. Kanyargós, keskeny gyalogúton igyekszünk fel a hegytetőre, az Ágasvári turistaházhoz, hol az éjtszakát tölteni akarjuk. Térképre, iránytűre nincs szükség, a fákon sárga jelzés mutatja az utat, nehogy eltévedjünk.

Az igazi turisták térképpel, iránytűvel felszerelve indulnak neki a hegyek erdős rengetegeinek, és a legeldugottabb ösvényen, vad csapáson is otthonosan mozognak, de a kirándulókat bizony legtöbbször a fákra festett különböző színű turistajelzések igazítják útba, vezetik el a célhoz. A gyakorlott régi turisták festik ezeket a jelzéseket, hogy gyakorlatlan társaikat, a kezdő hegymászókat segítsék vele. Most mi is a jelzésre bízunk magunkat.

Sűrű lombátor alatt vonul a kis csapat. Szavunk sem igen van, úgy megyünk, előredöntött felsőtesttel, egyre feljebb. Óvatosan lépegetünk, lessük az erdő sűrűjét, hátha előbukkan valahonnan egy jámbor őz.

Negyedóra múlva már ugyancsak szuszogunk, s hogy kifújjuk magunkat, néhány perces rövid pihenőt tartunk. Húsítónek citromszeleteket szopogatunk. Víz nem iszunk, bár valamennyien megszomjaztunk, de attól még jobban izzadnánk. Ezt az egyszerű törvényt mindannyian ismerjük és be is tartjuk. Így is nyirkos már az ing a hátunkon.

Zöldelő, virágos hegyiréten megyünk keresztül. Alig tudunk ellentállni a csábításnak, hogy le ne heveredjünk. Tavaszi héricsek, mezei zsályák, margaréták tarkállnak a lábunk előtt. Bokáig süppedünk a csodálatos illatos szőnyegben, amit megszámlálhatatlan sokaságú virágból szőtt a a természet. Magunk is meggyőződhetünk most arról, hogy milyen gazdag a Mátra virágokban. Több mint ezerféle virág nyílik itt egész éven át, s ennek jórésze tavasszal pompázik, illatozik a bükk és tölgyerdők között megbúvó erdei tisztásokon. Ezek a napsütötte kis tisztások a hegy illatszerboltjai. Innen viszi szét az esti szellő azokat a csodálatos illatokat, amiket tele tüdővel szívnak magukba a bányákból kijövő vándorok, csillések, rakodómunkások a Mátra alján pihenő kis falvakban.

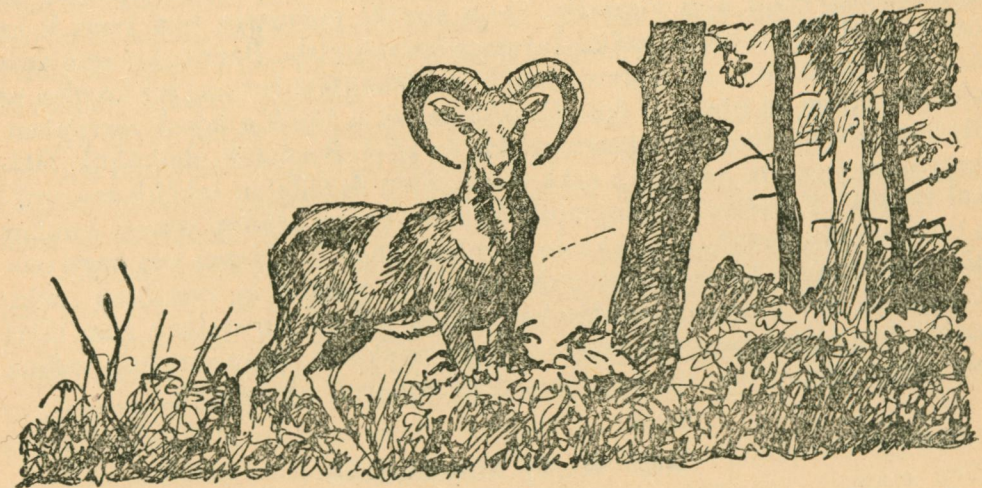
Van néhány híres, nevezetes virága is a Mátrának. Ilyen a nyár végén nyíló lila encián. Különös fajtája a sárgavirágú nagy encián, amelyet gyógyszernek is használnak. A gyökeréből sajtolt kesernyős itálnak étvágygerjesztő hatása van. A szagos mügét a gyöngyöskörnyéki borok illatosítására használják. Az úgynevezett hegyigyopár sem ritka. Ha valaki nagyon szorgalmas még havasi gyopárt is találhat.

A havasi gyopárt mesterségesen honosították meg nálunk. De nemcsak

a sokezer méteres havasoknak van képviselőjük a Mátrában. Meghonosított itt a muflon is. Az első muflonokat vagy 80 esztendővel ezelőtt a Földközi-tenger Korzika szigetéről telepítették hazánkba.

A muflon a birkához hasonlít, de annál jóval nagyobb. A kost csiga alakban visszakanyarodó szarváról ismerni fel. Csapatban járnak, s igen nehéz megközelíteni őket. Ha kedvez a széljárás és a szerencsés vándor mégis közelükbe jut, elég ha egy kettétört gally megreccsen, hogy gyors lábaikon tovairamodjanak.

Számuk annak ellenére, hogy szigorú védelemben részesülnek, alig 3—400. Nehezen bírják az éghajlatot és különösen egy-egy szigorúbb tél sokat elpusztít belőlük. A Mátra melegebb déli lejtőin élnek. Az árnyékos

Muflon

északi oldalra ritkán tévednek át. Ösztönösen a természetüknek megfelelő, védettebb helyet keresik. Pedig szörruhájuk az időjáráshoz alkalmazkodva, ma már sokkal sűrűbb, mint a melegebb tájon élő rokonaiké.

Fejük fölött madarak szállnak. Időnként egy-egy héja vagy ölyv kering a magasban, várva az alkalmas pillanatot, hogy kiszemelt áldozatára lecsapjon.

A fűben zöld gyíkok napoznak. Ha veszélyt éreznek, fürgén tovasiklanak, hogy néhány lépéssel arrébb, ismét mozdulatlaná merevedjenek. Színük egészen egybeolvad a növényzet zöld színével.

Az erdőben egy jókedvű rigó fütyörészik. Valahol mátyásmadár rikácsol. A tisztás szélén, a fejünk fölé hajló ágon harkály kopácsol. S mintha titkokat mesélnének egymásnak, halkán susognak a tölgyfalevelek.

Hiába lesünk azonban az erdő sűrűje felé, se őz, se szarvas nem mutat-

kozik. Rendelésre nem is jönnek elő, de aki türelmes és tud óvatosan és csöndben járni az erdőben, az előbb utóbb megláthatja őket.

Muflonra ugyan nem akadtunk, csak rókára, de annak is megörültünk. A róka azonban aligha örül nekünk. Ott sunyít, lapul a tisztás szélén és éppen falatozni készül, amikor megzavarjuk. Özpecsenyére fáj róka komának a foga és ha néhány perccel később érünk oda, teljesül is a vágya. Gyámoltalan újszülött özgida fekszik vele szemben a magas fűben. Meg se mozdul, csak a szemét forgatja. Nem ismeri a veszélyt, meg erő sincs még a lábaiban, hogy elmeneküljön előle. A róka ott sündörög, somfordál körülötte. Lompos farkát behúzza jár-kezel izgatottan a zsákmány mellett. Gyáva, ravasz állat. Nem mer egyszerre támadni, előbb meggyőződik róla, valóban gyengébb-e az ellenfél, elbír-e vele. Egészen közel lopózik az áldozatához, majd újra visszalép. De a szemét pillanatra sem veszi le az őzről. Minden figyelmét a zsákmányszerzésre irányítja. Bennünket sem vesz észre. Csak akkor ugrik nagyot, amikor a feléhajított bot nagyot koppan az oldalán. Hátra se néz, úgy fut. Csakhamar el is tűnik a közeli cserjésben. Mi meg odaseregglünk a megmentett kis őz köré. Becézzük, dajkáljuk. Ott hagyni nem merjük, nehogy a róka visszajöjjön és felfalja, inkább magunkkal visszük. Kézrőlkézre adogatjuk. Mindenki viszi néhány percet. Amikor a turistaházhoz érünk, éppen az én ölemben pihen. No hiszen van nagy csodálkozás, amikor betoppanunk vele, mindjárt vackot is csinálunk neki. A gondnok egy üres cukrosládát hoz a raktárból, két turistalány friss fűért szalad, hogy kibélelje, valaki már amellettszörködik, hogy sürgősen valami nevet kell adni őzünknek, ha már egyszer emberek közé került.

Régi és új kincskeresők

Vulkánikus kőzetből alakult hegyekben ritka jelenség a barlang. Ez a kemény kőzet nem engedi keresztül a vizet, így az a felszínen marad és nincs módjában, hogy a hegy belsejében üregeket vájjon ki magának. Értelhető tehát, hogy társaim közül néhányan megérkezésünk után azonnal a Csörgő-lyuknak nevezett közeli ágasvári barlanghoz mentek.

A hegy déli oldalán, sziklák között sötétedik a barlang szája. Várja a látogatókat. De bizony ritkán szánja rá magát egy-egy turista, hogy a szűk kürtőn keresztül lebocsátkozzék a mélybe és végigjárja a kemény andezitkőbe vájt folyósókat, boltozatos üregeket.

Valamikor gyakoribb vendég volt itt az ember. De nem a természet csodálata hozta őt ide, hanem a nyomorúság, a kincs utáni vágy, a könnyű meggazdagodás lehetőségének reménye.

A Csörgő-lyukat régen kincses barlangnak hitték. Különös mondák, legendák szálltak apákról fiakra, a mély sziklarepedésekben felhalmozott kincsekről. A völgyekben meghúzódó kis falvak szegénységben tengődő favágói, szénégetői, évszázadokig hittek ebben. Esténként, ha

fekete kenyérből nem jutott elég az asztalra, kiültek a házak elé és mesével, babonával csitították korgó gyomrukat. Tündérekkel, manókkal népesítették be a holdas estéket, találgatták mennyi kincset rejthet a hegy mélye és irigykedve lesték, kinek segítenek majd egyszer ezek a földöntúli csodálények, kinek mutatják meg azt az embernemismerte hasadékot, amelyen át a gazdagság birodalmába vezet az út. Képzeletükben vékányi sápadt arany élt, szikrázó gyémántok, csodás színű drágakövek. A háznál pedig lyukas rézgaras sem akadt.

Időnként hol ebből, hol abból a faluból indult el egy-egy kincskereső ember, hogy szerencsét próbáljon és szőlásra bírja a néma barlangot. De hiába, a barlang mindig néma maradt. Soha, senki nem találta meg a kincset. Nem is találhatta, mert kiagyalt, ostoba babona volt csupán. Babona, amelynek semmi valóságos alapja nem volt és csak arra kellett, hogy elvonja a dolgozó szegény nép figyelmét a maga nyomorúságától és a földesúri kastélyokban tobzódó jólétől.

Az egyik földesúr a meggazdagodásnak ezt a csalóka reményét is irigyelte a környék szegényeitől és hogy a kincskeresőket elriassza, felrobbantotta a barlang bejáratát. A mennyezetről alázuhant hatalmas sziklák most is szerte-szét hevernek.

Kincset őriz a Mátra, de még mennyit! Csak nem az ágasvári barlangban kell keresni és nem szabad tündérekre, manókra bízunk magunkat, hogy ők mutassák meg nekünk az utat. Kell-e nagyobb kincs, mint a mátravidéki szénbányák szene? Igaz, ez nem csillogó drágakő és minden darabot kemény munkával kell felhoznunk a mélyből, de láttuk már, hogy új, születő szocialista iparunk el sem képzelhető nélküle.

Őriz a Mátra kincset, őriz bizony, még aranyat is. De az sem úgy hullik elébünk, hogy elkiáltjuk magunkat, miként a mesében: Szézámm nyílj meg! és már ki is tárul a hegy előttünk, s ott a töméntelen sok arany és a mi munkánk csak az, hogy a zsebeinket megtöltsük. Ilyen bizony nincs és erre hiába is várnánk. Miénk, a dolgozó népé minden kincs, amit a hegy mélye évmilliók óta összegyűjtött. Nekünk őrizi, de ingyen nem adja. Dolgoznunk kell érte.

Kincs a parádi völgyben előtörő gyógyvíz is. És ki tudja mennyi kincset rejteget még a Mátra. Geológusaink kutató munkája nyomán egyszer majd mind előkerül. Felhozzuk őket a mélyből és jobba, szebbé tesszük velük az életünket.

Nagyapáink még tündéreket hívtak segítségül és az ágasvári barlangban keresték a boldogulást, a soha nem létező kincset. Mi már a tudományt hívjuk, hogy segítsen nekünk a boldogabb holnap kialakításában és az egész hegy kincseskamránká váljék.

A vulkánikus eredetű ágasvári csúcs a Mátra természetileg legszebb alakú és fekvésű, történelmileg egyik legérdekesebb pontja. Aki a meredek ösvényen felkapaszkodik rá, olyan élményben részesül, hogy soha nem felejtí

el. Körbe kitárul előtte a láthatár. Tiszta időben észak felé a Magas- és Alacsony Tátrát, a Fátrát, a Szepes-Gömöri érchegységet, a selmeci hegyeket, előtte a salgótarjáni hegyeket látja. Nyugat felől a Cserhát, a borszönyi és a pilisi hegyek, dél és kelet felől a Mátra hegység vonulata tünik a szeme elé.

A közel 800 méteres Ágasvár és a szomszédos Óvár fejebúbján valamikor, mint valami sapka, vár állott. Ezek voltak a Mátra nyugati végvárai. Ágasvár nyomban a tatárjárás után épült és a középkori várépítmények egyik merész alkotása volt. A XV. században azonban már romokban hevert. Ma már csupán néhány vakolt kődarab regél a multról.

Az öregek ajkán még él a legenda Ágasvár urának, Rátoldnak Ginda nevű tündérszép leányáról, akit egyszer egy ismeretlen cseh vitéz elrabolt. Hullott az aranyhajú leány könnye bánatában, végül is megölte magát. Az elkeseredett apa üldözőbe vette a cseh vitézt, s amikor elfogta, bezáratta a vártoronyba és levegőbe röpitette a várat. Ekkor derült ki, hogy az ismeretlen ifjú előkelő nemes ember volt és a cseh származású Rátold vérrokona.

A* hagyomány szerint így pusztult el a vár és így szakadt vége a gyönyörűséges Ginda életének. Néhány évtized múlva talán a vár még fellelhető kővei is elmállanak, a legendát elfelejtik és csupán a hegy neve őrzi, hogy itt valamikor erőd állott.

Hazánk legmagasabban fekvő községei

Jó turista módra reggel korán tovább indultunk. Nekivágunk a Mátrabércen végigfutó keskeny gyalogútnak. Hűvös lombsátor alatt megyünk. Ott, ahol az erdőt vágás vagy tisztás szakítja ketté, megállunk egy percre, hogy az elébünk táruló kilátásban gyönyörködjünk. Egyszer csak zöldelő rétek és szántóföldek között két falu toppan elénk. Aki először jár erre, hitetlenkedve nézi a pirostetős kis házakat. Van is min csodálkoznia. Ki gondol arra, hogy itt az erdők és hegyek vadregényes csöndjében, ahol azt hittük, csak az erdő vadjai, néhány turista és favágó jár, 7–800 méter magasban emberi települést találunk.

Mátraszentlászló és Mátraszentistván hazánk legmagasabban fekvő községei. Az uradalmak telepítették lakóikat ide a magasba. Hajdanában itt üveg huták voltak. Akkor még a Mátra valóságos őserdő volt. Fa tehát volt bőven. Az üveggyártáshoz szükséges kvarc is akadt elegendő a hegyek között. A fa leszállítása a völgyekbe abban az időben, utak nélkül, meglehetősen nehézkes és költséges volt. Sokkal egyszerűbbnek és olcsóbbnak bizonyult, ha az embereket telepítik ide fel a hegyek közé.

Az üveg huták az idők folyamán korszerűtlenné váltak, megszűntek, leszerelték őket. Az új modern üveggyárak már lent a városban épültek. A hajdani huták mellett épült falvak lakói azonban ott maradtak a hegyen. Nem törődött velük senki. Munka és kereset nélkül tengették nyomorúságos életüket. Akikben volt elegendő vállalkozó kedv, azok felpakkolták kevéske

holmijukat és elvándoroltak a gyár után. De a települések lakóinak jó része ott maradt és az erdőtulajdonosok prédájává vált. Fát vágtak, faszenet égettek, napszámba jártak olyan áron, amilyent az erdőtulajdonosok kénye-kedve megszabott.

»Rettenetes küzdelem az életük: minden falat kenyeret Bátonyból, Gyöngyösről kell felhordani a hegytetőre« — olvashatjuk a húsz évvel ezelőtt kiadott mátrai turista kalauzban.

Valóban így volt. Fél napokat kellett gyalogolni, ha valamit vásárolni akartak. Utjaik sem voltak, csak néhány szekérvágta csapás, amin fát szállítottak. Egyetlen autóbusz sem ment volna azon végig tengelytörés nélkül.

A Mátrabércről lekanyarodunk a falu felé. Keresztül kell menni rajta, mielőtt a Piszkestetőre felkapaszkodunk. Az egyik sarkon állami üzlet kínálgatja a portékáit. Az újonnan készült köves úton vajszerű autóbusz gurul szinte hangtalanul. Ablakaiból munkábamenő falubeliek nézik a százszorlátott tájat. A táj nem sokat változott, de az emberek életmódja annál többet. Egyre nő azoknak a száma, akik a gyárakba járnak innen dolgozni. Nézik a vidéket, hallgatják a közelben zakatoló szovjet erdőirtógépek zaját és mosolyognak. Vajjon elhitték volna-e néhány évvel ezelőtt, ha valaki mondja nekik, hogy géppel is lehet erdőt kitermelni? Aligha.

Pedig lehet! A korszerű szocialista erdőgazdálkodás egyre több és több gépet állít be az erdőkitermelés munkájába. Más lett, tökéletesedett az erdőgazdálkodás is, mint minden körülöttünk.

Új honfoglalás

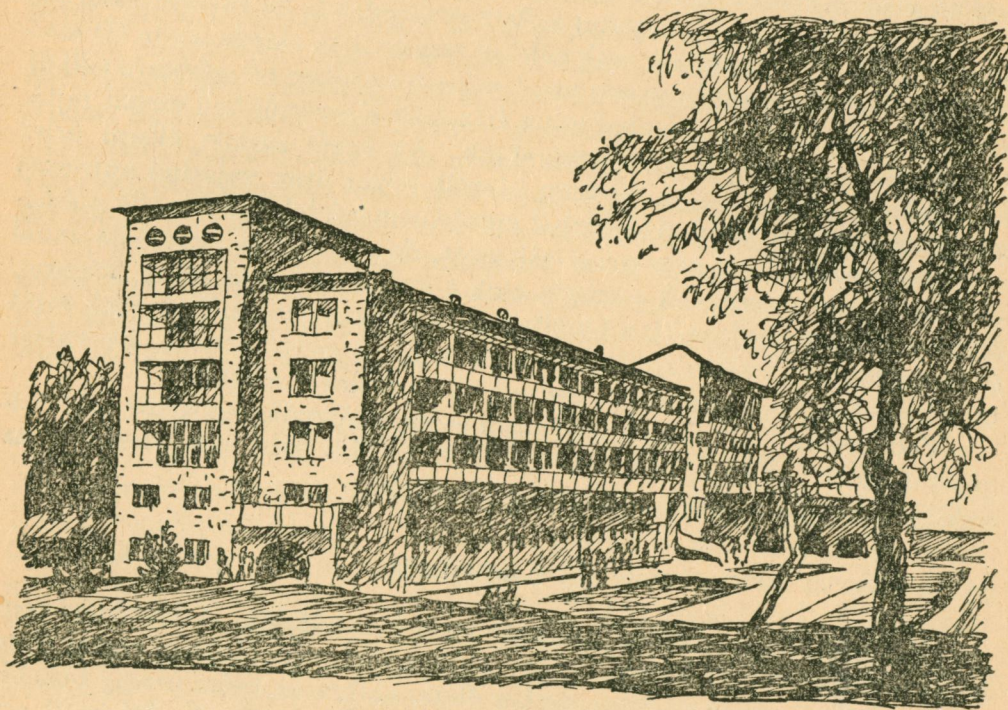
Morogva, lassan húz fel az autóbusz a hegyoldalon. A hatalmas gépkocsi biztosan veszi a kanyart. A vezető arca komoly. Hatvan ember élete van a kezében. Hatvan olyan ember élete, akikre az egész ország büszke. A kényelmes bőrüléseken élmunkások, sztahanovisták ülnek. Jól tudja ezt a vezető is, hiszen több mint egy esztendeje hordja már a gyöngyösi vasútállomásról a galyatetői nagyszállóba az üdülőket.

A kocsiban ülők félig lehúzott ablak mögül nézik a tájat. Legtöbbjük most jár erre először. Szélesarcú, nevető szemű barna asszonyka ül mellettem, ölében kezításka. A kezéről látom, hogy már gyerekkorában munkához szokott. Találgatom, vajjon mi lehet a foglalkozása. Szövmő? Traktorista? Nem tudom megállapítani. Egy bizonyos, hogy nem henyéléssel tölti a napjait.

Tekintetét egy pillanatra sem fordítja el a tájról. Van is mit nézni rajta. A frissen ázott föld szinte párolog a délutáni napsütésben. A nyitott ablakon át az erdő friss illatát hajtja be hozzánk a szél. A faleveleken esőcseppek hintáznak. Mint milliónyi kis gyémánt, csillognak a fényben.

Messze lent, a nagy hegy lábánál, kis falu guggol. Pillanatra látni csupán. Mint egy hatalmas forgószínpadon, úgy váltakozik a táj.

A távolból már látszik a szálló hatalmas terméskő tömbje, s mintha nem is mi mennénk, hanem az jönne egyre közelebb. Száz ablakszeme derűsen néz felénk és a szélben lobogó zászlók barátságosan integetnek. Egyszerre ott is vagyunk. Egyet csikordul a fék és a hatalmas alkotmány ott áll a bejáratnál. Nevető, vidám, kíváncsi arcok tűnnek elő az autobusz ajtajában. A szálló új lakói.

Elmunkásüdülő a Galyatetőn

Ahogy a kockaköves nagy hallban várjuk, hogy megkapjuk szobánk kulcsait, ez a két szó jut eszembe: Új honfoglalás. Igen új honfoglalás ez is. A mi népünk, a dolgozó nép honfoglalása, amely naponként újabb és újabb területeket vesz birtokába, jogos tulajdonából.

Ott állok a portás mellett és egymásután hallom a kérdést: neve, foglalkozása... Utitársnőm is sorra kerül.

— Hegedűs Andrásné, műszerész sztahanovista.

Tehát műszerész, sztahanovista. Néhány percre rajta felejttem a szemem. Kutatom, nincs-e rajta valami különös. Nincs. Egyszerű, természetes asszonyka, csak a kezét nyújtja kissé tétován a szobája kulcsáért.

— Második emelet kettőszázhét — mondja a portás.

Félperc múlva már ott áll a lift előtt és újabb félperc sem telik el, már

halkan becsukódik mögötte a kétszázhetes szoba fehérre lakkozott ajtaja.

Ha üvegből lennének a falak, bizonyára látnám, amint bőröndjét letéve, megáll a szoba közepén és körülnéz. Minden darabot, amit a szobában talál, külön szemügyre vesz. A ragyogó mosdót, a falbaépített szekrényt, a csillárt, a kényelmes ágyat. Ismerkedik, barátkozik velük. Odalép az ágyhoz. Lehajol, felhajtja a sárga brokát pehelypaplant. Alatta fehérén világít az ágynemű. Elégedett mosoly fut át az arcán és kilép az erkélyre. Szeme végigsiklik a tájon. Egy darabig követi az autobusz serpentinjét, majd felszalad a szembenlévő hegycsúcsra, végül a szálló előtti parkon pihen meg. A kavicsos utakon néhány korábban érkezett üdülő sétál. A nap felé fordítva három nyugágy várja, hogy beléfküdjenek. A hintán két lány áll egymással szemben. A fák lombkoronájáig repítik magukat. Tarka szoknyájukat játékosan kapdossa a szél. Vidám nevetésüket pedig szerteszét hordja, s ahová elér, ott egyszeriben jókedv terem.

Hegedűsné arcán kivirágzik az öröm. Boldogan, önfeledten nevet. Ha most ott teremnék mellette és megkérdezném, minek örül, hirtelenében talán nem is tudna válaszolni és legfeljebb egy szót mondana: mindennek. Ebben az egy szóban benne volna a ragyogó napsütés, a gyönyörű táj, a frissen szerzett élmények, a hintázó lányok kacagása, a selymes puha paplan, egész nyugodt és boldog élete, a munkája, ami ezrek fölé emelte, biztos jövőjének tudata, s hogy nem kallódik el a nagy emberrengetegben, mert milliónyi testvére van és a Párt segítségére siet, ha szüksége van rá.

En is kinn állok az erkélyemen és az ellopott százezrekre gondolkodom, amelyek velejárói voltak minden nagyobb építkezésnek Horthy-Magyarországon. A Galyatetői Nagyszálló nem nekünk épült, de a miénk lett és most már jogos tulajdonunkként a miénk is marad.

Óriási erő van a mi Pártunkban. Erre gondolkodom, amikor az asztalnál ülő sztahanovistákon végignézek. Mi adta nekik az erőt, hogy rommá bombázott gyárépületekben, az ócskavasakból előkotorászott alkatrészekből termelő gépeket szerkesszenek? A Párt. Mi adott nekik hitet, hogy szembe szálljanak az ellenség mesterkedéseivel és munkával tegyenek tanubizonyosságot hovatartozásuk felől? A Párt. Mi adta nekik a lendületet a munkaversenyekben és mi hozta fel belőlük az ezernyi ötletet, amelyekből milliókat érő újítások születtek? A Párt.

— A Párt tett emberré — hallottam egyszer egy munkástól. — Most ötvennégy éves koromban váltam azzá. Eddig csak éltem, de nem tudtam minek? Most már van célja és értelme az életemnek, mert látom a gyönyörű jövőt, ami elébünk tárul.

Százezrek agyában fogantak meg ennek az öreg munkásnak a szavai. S ha nem is pontosan így, de ki tudja hányszor hangzott ez el a felszabadulás óta.

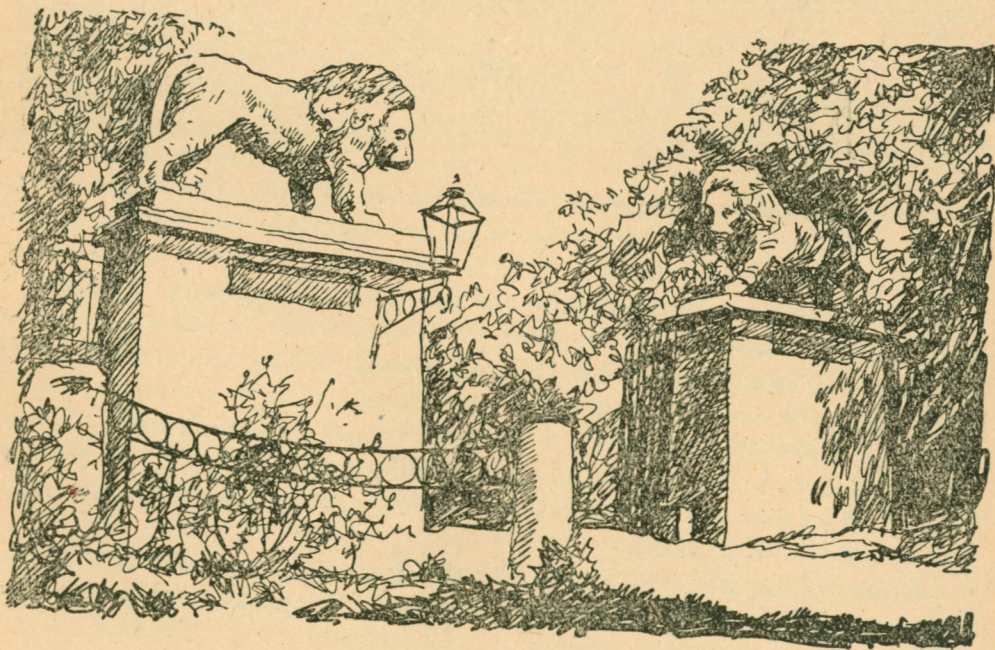
Gyöngyös multja

Messze lenn Gyöngyös házai látszanak. Régi, sokat szenvedett város ez. Keletkezése visszanyúlik a honfoglalás körüli időkig.

A tatárok 1241-ben az egész környékkel együtt a várost is elpusztították, de ez hamarosan újból felépült. Csaknem háromszáz évvel később, 1526-ban a törökök pusztították el a várost. Másfél századig nyögték Gyöngyös polgárai a török rabságot, s ezalatt a szultán és a király egyaránt megkövetelte tőlük az adót. A kuruc harcok idején Gyöngyös Rákóczi Ferenc pártján állott. Rákóczi, mint a város földesura, maga is szívesen időzött Gyöngyös falai között, sőt országgyűlést is tartott. Legendás hírű tábornokát, Vak Bottyán Jánost is itt temették el a tarnaörsi táborban bekövetkezett halála után 1709 szeptemberében.

Gyöngyöst messze földön ismert bora, többször megismétlődő hatalmas tűzvészei és kiváló posztóipara tették híressé.

A város már 1609-ben szabad borászási levelet nyert. Hatalmas szőlői, a gyöngyösi bor hírneve és a különböző kiváltságok a szőlőtermelő gazdáknak tekintélyes vagyont szereztek. A szőlő, illetve a bor évszázadok óta a város lakóinak egyik fő kereseti forrása. A Mátra aljában, a város körül most is rengeteg a szőlő. A gazdák egy része ma már szövetkezetekbe tömörült, s jó munkájuk nyomán évről-évre dúsabb termést hoznak a tőkék és a gyöngyösi bor még zamatosabb, még híresebb lesz, mint eddig volt.

Oroszlános kapu Gyöngyösön

Még ma is gyakran hallani azt a szólásmondást: »Leégett mint Gyöngyös«. Mint minden ilyen mondásnak, ennek is alapja van. A 900-as évek elején, alig tizenöt év alatt kétszer váltak a tűz martalékává a város házai. 1904. augusztus 16-án 205 házra szállt rá a vörös kakas. Az 1917. május 21-i tűzvész még nagyobb kárt tett a városban. Háznál házra hullottak a tüzes zsarátnokok, s az egyik épület még el sem hamvadt, amikor a másik tetőzete már tüzet fogott. Valóságos lángtenger volt a város. Az utcákon százával, ezrével sírtak, jajveszékeltek a kétségbeesett, otthon nélkül maradt gyöngyösiak. Mire a szörnyű tűzvészt sikerült megfékezni, addigra az egész belső városrész a lángok martalékává vált. 549 ház és 1400 melléképület hamvadt el órák alatt. Még évek múlva is kormos falak, üszkös gerendák figyelmeztették a belső városrészben a járókat az országos hírű tűzvészre.

Kiheverte ez a város a tatárok pusztításait, átélte a másfél százados török hódoltságot és a tűz sem tudta egészen elpusztítani. A romok helyén új házak épültek és tovább folyt az élet.

A város harmadik nevezetessége, posztóipara, már a messze múlté. A török időkben 1660 és 1700 között — amint az egykori török krónikás feljegyzi — ezernél több posztóműhelye volt a városnak. A Kallók völgyében egymás mellett sorakozó kallómalmok még egy évszázaddal ezelőtt is virágzó posztóiparról tettek tanúságot.

Akkoriban igen tekintélyes iparág volt a posztós mesterség. Sok embert foglalkoztatott és ha a legényeknek nem is, de a mestereknek jó keresetet biztosított. Meg is szedte magát valamennyi. Háza, szőlője volt mindnek.

A gyöngyösi posztót messze földön ismerték. Szívesen vásárolta a városi polgár és falusi gazda egyaránt. Ezért mondták tréfásan a vásárról hazatérő iparosoknak, hogy vasalt ládában viszik haza a sok pénzt. A vásáros kocsi-kon valóban ott voltak a nagy vasalt ládák, amikben a posztót szállították és lehetett valami alapja a szóbeszédnek, mert különben nem szállt volna a posztós mesterség apáról fiúra.

A saját portáján a posztómester is kiskirály volt. Ő maga nemigen dolgozott, csak a legények munkáját ellenőrizte. De a gyapjúvásárlást legtöbbször maga intézte, azt nem bízta másra. Nyár derekán elment valamelyik vidéki uradalomba, ahol birkatenyésztéssel is foglalkoztak és ott az egész évre szükséges gyapjút megvásárolta.

Sok kézen ment át és hosszú utat tett meg a gyapjú, amíg kész posztó lett belőle. Mosták, festették, fonták, szőtték, végül a kallóban nagy fakalapáccsal addig sulykolták a nedves posztót, amíg az sűrű, teljesen tömött nem lett.

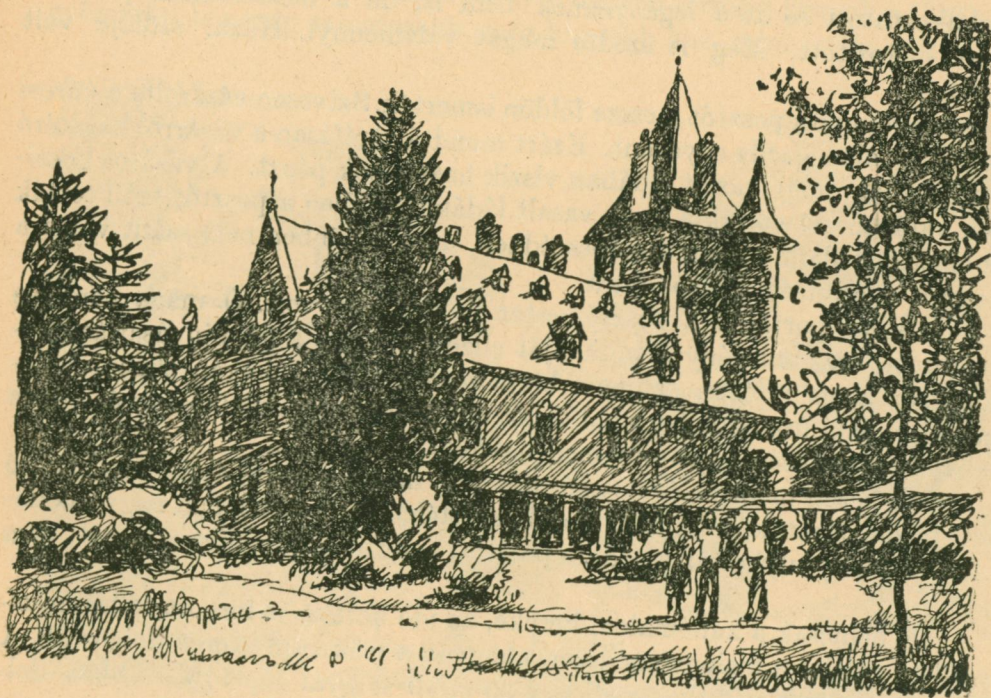
De nemcsak a kallómalom kereke, az idő kereke is forgott és lassan elavulttá vált az a kisipari módszer, ahogyan a posztósmesterek dolgoztak. A posztósmesterek műhelye mellett gyár épült. A gyár gépei gyorsabban dolgoztak, több és olcsóbb szövetet árasztottak el a piacot.

A régi posztóipar lassan egészen megszűnt, csak az emléke maradt meg. Nincs okunk sajnálkozni amiatt, hogy a Kallók völgyében ma már nem hallani a kallómalmok egyenletes zaját. Helyettük sok száz, ezer munkást foglalkoztató gyárak épültek és épülnek Gyöngyösön is.

Grófi kastélyból úttörőtábor

Elbúcsúztunk a Galyatetőtől és most egy meredek letörésen leereszkedve Sasvárnak tartunk. A Mátra galyai csoportjának főgerincétől határolt mély völgykatlanban, csakhamar előtűnik egy kis település. A falucska közepén öreg, rozszant épület, az üveghuta. Néhány évvel ezelőtt még üzemben volt, most már pihen. Az új salgótarjáni üvegyár végzi helyette a munkát.

Az üveghutát még II. Rákóczi Ferenc állíttatta fel és eredetileg a mai Ohuta helyén volt. De, amikor a környező őserdőt kipusztították, arrébb költöztették a gyárat. Oda, ahol még a közvetlen közelben is bőségesen volt fa és nem kellett messzebbre fuvarozni. Így került az üvegyár több mint egy évszázaddal ezelőtt, 1815-ben a tulajdonképpen Parádhoz tartozó Sasvárra.

Üdülő a parádi, volt Károlyi-kastélyban

A falun keresztülhaladva, a Széchenyi-hegy lábánál a leghíresebb mátrai csevice-forrást találjuk. Itt palackozzák a világhírű parádi ásványvizet. Ez a záptojás-szagú, üdítő, kénhidrogénes savanyú víz is a vulkáni utóhatás terméke. Gyógyító hatását állítólag már Mátyás király idejében is ismerték.

Ebben a festői környezetben, évszázados fenyők között áll a Károlyi-család kétemeletes, tornyos kastélya. Évtizedeken át lakatlan volt, most alakítják át munkásüdülőnek. A kastélyt 1881—82-ben, az 1867-i kiegyezés utáni idők legismertebb műépítészének, Ybl Miklósnak tervei szerint építették.

Lehet vagy félszáz szobája, s ezt valamikor egyetlen család lakta. A szobákban most fehér vaságyak sorakoznak. A vörösnnyakkendős úttörőket várják.

Most még csöndes a környék, csak a megáradt Tarna zúg, hömpölyög ott lent a mélyben, mosogatja a faaggastyánok bütykös gyökereit. Ha befejeződik az iskolaév, a megye legjobb úttörői ütnék itt táborn. Versenyt dalolnak az erdő madaraival és túlharsogják a zúgó patakot. Esténként tábornüzet raknak az ősi parkban és hanyattfekve az üde zöld pázsiton, a csillagokról tartanak egymásnak előadást. Napközben pedig növényeket, rovarokat, kőzeteket gyűjtenek, megismerik a föld, az emberiség kialakulásának történetét, úgy ahogyan évezredek, évmilliók alatt lassan végbement. Készülnek a holnapra, az alkotó életre.

A Tarna-patak túloldalán gyógyulást, üdülést kereső dolgozók százai pihennek. Lehallatszik hozzájuk az úttörők vidám éneke és mosolyognak. Fejük fölött ragyog a tiszta kék ég. A szellő fűszeres fenyőillatot hord a fák között.

Aranyásók közt Recsken

Parád és Reck között, az országúttól alig néhány kőhajításnyira, egy vulkánikus eredetű, sziklás hegy magasodik. A hegy belsejében több rétegben vékony ércerek húzódnak. Miként a ház emeleit a kőművesek, úgy építették ezeket is egymásra a meg-megismétlődő vulkánikus kitörések. Az ércerek a vulkánikus gőzökből rakodtak le.

Aki az ifjúság butítására írt egykori vadnyugati kalandregényekből ismert aranyásókat és aranymosókat keresi a bányatelepen, alaposan csalódik. Nem szerencsehajhász kalandorok, hanem becsületes munkások dolgoznak itt. A vérszomjas, kapzsi tulajdonost sem találod sehol. A kapu fölött, mielőtt a telepre belépnél, a következő felírást olvashatod: Recksi Állami Ercbánya.

Az igazgató a munkásosztály soraiból került a vállalat élére. Egyszerű ember, maga is bányász volt. Jó munkájáért a Magyar Népköztársaság Erdemérem arany fokozatával tüntették ki és mint a Párt képviselője résztvesz az ország ügyeinek intézésében is.

Olyan természetes egyszerűséggel beszél erről, amíg a fákkal szegélyezett úton az irodából az üzem felé megyünk, mintha soha nem is lett volna máskép.

Megrakott autó kanyarodik ki az útra. Aki nem tudja, hogy mit visz, könnyen úgy járhat mint mi. Azt hittük, jó fekete virágföldet szállítanak és ugyancsak elcsodálkoztunk, amikor meghallottuk, hogy abból lesz az arany.

— Ebből a fekete földből? — kérdeztük hitetlenkedve.

— Ebből, ebből — bizonygatja a vállalatvezető és mosolyog, amikor kételkedő ábrázatunkra tekint. — Nem föld az, hanem színpor, dúsított érc. Viszik az olvasztóba.

Csodálkozásunk csak nő, amikor megtudjuk, hogy egy-egy ilyen teherautónyi színporból, alig néhány gramm arany lesz. De azért kifizetődik a bányászása, mert az arany mellett nagyobb mennyiségű ezüstöt és rezet is nyernek az ércből.

Sötétszürke ércel megrakott csilléket tolnak ki a hegy gyomrából. Nekünk közönséges szikláknak tűnnek és aligha figyelünk fel rájuk, ha valahol utunkba akadna. Bele is botolhatnánk, akkor sem hajolnánk le érte, hogy felvegyük, mert a hozzá nem értő szeme fel nem fedezi benne az aranyat, bárhogyan vizsgálja is.

A kibányászott érc zúzomalomba kerül. Itt darabolják, aprítják mind kisebbre, végül mint a lisztet, finom porrá őrlik. A sötétszürke port azután bő vízben megfürdetik, hadd tisztuljon. Egyik kádból a másikba kerül. Gyúrnák, forgatják a gépek, kavarnak a szennyes habokat, míg végül kiválasztódik, elkülönül egymástól az értékes színpor és az értéktelen salak.

Több mint száz esztendeje támadja az ember a hegyet az aranyért. Sokan nekiestek már csákányaikkal a szikláknak, de valamennyien csak a könnyen hozzáférhető gazdagabb érceket hozták felszínre, s amikor ezek kikapadtak, továbbálltak. Valóságos rablógazdálkodást folytattak itt az egykori tulajdonosok és már-már úgy látszott, hogy az aranybánya végképpen kimerült.

A felszabadulás utáni években a termelés teljesen leállt. De a kutatók annál nagyobb iramban dolgoztak. Mire a hároméves terv befejeződött, a feltárási munkálatokkal is elkészültek. Az ötéves terv elején újra megindult a termelés. Csattogott a csákány a kemény sziklafalban. Az elnémult gépek ismét zakatolni, dübörögni kezdtek. A recski ércbánya szíve újra dobogott. Ma már éjjel-nappal zakatolnak a gépek. Zajuk messzire hirdeti a szocialista tervgazdálkodás diadalát a kapitalista tervgazdálkodás felett.

A Mátra ölében gyönyörű város fekszik : Eger

Olyan, mint egy múzeum. Lépten-nyomon a régmúlt emlékeivel találkozunk. Az utcákon járva meglevenednek előttünk a magyar történelem lapjai. Knezits Károly lakóháza az 1848-as szabadságharcot, az osztrák önkényt, a 13 aradi vértanút juttatja eszünkbe. Egy másik legendáshírű

szabadsághős tábornok is lakott itt. Lenkey János. Ő is a magyar szabadságharc vértanúja. Szülőháza falán márvány emléktábla őrzi emlékét.

Néhány házzal arrébb, a Széchenyi-utca végén egy másik márványtábla II. Rákóczi Ferenc 1705. február 28-i látogatásáról beszél. A karcsú minaret a török világ emléke. Teljesen ép. Sokszegletes sudár torony. Csúcsán, 40 méter magasan, a régi félhold rozsdásodik. A karcsú torony nyitott körfolyosójáról valamikor felhangzott a müezzin éneke, hogy reggeli és esti imára szólítsa a mohamedánokat. A másfélévszázados magyarországi török uralomnak ez a megmaradt emléke ritka építészeti nevezetesség.

Az egri vár romjai dicőseges harcokról regélnek. A város határában, a Szépasszony-völgyben feltárt honfoglaláskorabeli sírok pedig azt bizonyítják, hogy az Árpád vezetésével bevonult magyarok kezdettől fogva megszállták a Mátra és a Bükk-hegység alját, ott ahol az Eger-patak szétválasztó völgye kaput nyit az Alföld nagy síkságára. Ezt Anonymus, Béla király névtelen jegyzője is megemlíti.

Hej, ha a város fölött emelkedő Eged-hegy beszélni tudna, de sok mindent mesélne nekünk! Tatár, török, árvíz, földrengés pusztította ezt a várost. Mégis nőtt, szépült, mindig újra és újra épülve évszázadokon át.

A hegytetőn épült vár leomlott, de Eger ma a tudomány vára lett. A város iskolái, mindmegannyi erős bástya, védik dolgozó népünk ifjait. Eger középiskoláiban, főiskoláiban ezernyi diák tanul évente. A Mátra és a Bükk alján új életre ébredt kis falvak dolgozói küldik ide tanulni fiaikat, lányukat.

Omladékos vastag falak tövében állunk. Alattunk a város. Északra a híres bükki kövek, a hegység magasba nyúló sziklás gerince, az Örkő, Hegyeskö, Simakő, Tarkő és előtte a Berva. Kissé keletre a Nagyeged. Híres hegy volt ez valamikor. Amíg a filokszerá 1880-ban ki nem pusztította a szőlőtőkét, itt termett az egri bikavér. Valamivel messzebb a Várhegy, ahol hajdanában Estei Hyppolit, a fényűzéséről és kegyetlenségéről ismert egri érsek országgraszoló medvevadászatait rendezte. Nyugatra a Mátra és a maklári völgy látszik.

Ez a körkép tárult Dobó István elé is kerekén négyszáz esztendővel ezelőtt, amikor 1552 szeptemberében a várfalról körülnézett. De mást is látott. Achmed fővezér és Ali budai pasa roppant serege közeledett Eger felé.

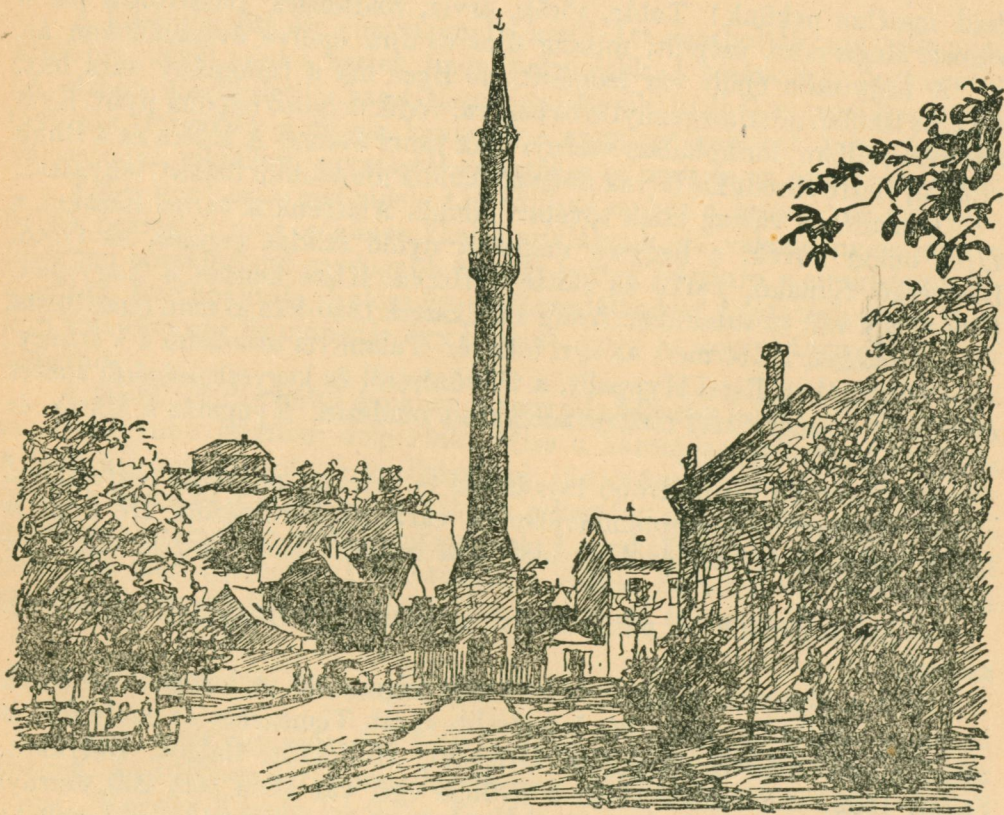
— Itt a török! — adták a hírt egymásnak a bástyákra állított őrszemek.

Sem a hír, sem a látvány nem volt vigasztaló. A világhódító török hadsereg, amely az ország két legerősebb várát, Temesvárt és Szolnokot is megdöntötte már és elfoglalta Drégelyt, Hollósköt, Salgot, Bulyákat, Ságot, 1552. szeptember 11-én a gyöngye egri vár ellen tört 200 ezernyi roppant seregével. Ki hitte volna akkor, hogy ez a kis vár, amelynek az ostrom megkezdésekor alig 2000 harcosa, néhány hitvány régi ágyúja,

meg ágyúnak nevezett szakállas puskája volt, megállítja világhódító útjában a mindent előzőlő török seregeket.

Hiába voltak a törökök kardjai a legkitűnőbb acélból, mind kicsorbult az a magyar vitézek hősiességén. És hiába szórt szénát is több ágyú 38 napon át az egri várra a golyókat, csak a várfalakon ütöttek velük réseket. A védősereg elszántságát egyetlen percre sem tudták megbontani. A vár bástyáit, falait lőhették, de a várat védők ott álltak a romokon és puskával, csákánnyal, forró vízzel, szurokkal pusztították a betolakodó idegent.

Évszázadok múltán az idő is kikezdte az egri várat. Az omladékos falakon, a megcsonkult bástyákon, amelyek annyi dicsőséges napot éltek át, most Eger hős védőinek késői unokái játszanak. Az ostromlók harci kiáltása, ordítása helyett, a gyermekek vidám zaja vesz körül. Két csoportra oszolva játszanak. Húszan-huszonötön a falakon állnak. Ők a vár védői. Az ostromlók lehetnek vagy negyvenen. A tömlőcfal-bástya omladékairól egy gyerek harsány hangja száll felém:

Minaret

— Nézzétek pajtások, itt állt Dobó István, az egri vár kapitánya! Arca szinte lángol, szeme csillog az örömtől, hogy ott állhat azokon a köveken, amelyeken egykor a hős egri védő állott.

Az O-kapu fölött, ahol valamikor a vártorony vastag falai magasodtak, az úttörőcsapat nemzetiszínű zászlaja leng. A zászlórúd aranyló végén vörös úttörőnyakkendőt lobogtat a szél.

Botra támaszkodó öreg ember áll a fal tövében. Nézi a fiatalok játékát. Egyszerre csak felkiált:

— Nézzétek gyerekek! Jelzőfüst!

A Várhegy fái közül valóban vékony füstcsík kígyózik a magasba.

— Miféle jelzőfüst? — kérdik többen is.

— Miféle jelzőfüst? Hát jelzőfüst — mondja és mosolyog vidáman, titokzatosan. — Abban az időben, amikor még várak védték az országot, még nem volt ám rádió, telefon. De hogy mégse késsen soká a híradás, ha ellenség tört az országra, ilyen füstpostát használtak. Egymásnak adták a várak a jelzést. Ha egyik vár nagyon messze volt a másiktól, akkor a magasabb hegycsúcsokon őrhelyet állítottak fel. Az ónodi vár a cserépi várnak adta le a jelzést. Az a Várhegyen lévő őrhelyre továbbította. Onnan az egri vár vette át az üzenetet és küldte a siroki vár urának. Talán egy óra sem tellett bele és már Kanázs várából szállt fel a figyelmeztető füst és így ment tovább Salgótarjánba, Fülekre, végig az országban.

— De ez talán csak nem ilyen jelzőfüst? — komolyodik el az egyik gyerek.

— Szamár vagy — nevettek a többiek. — Biztosan favágók dolgoznak ott, azok raktak tüzet.

— Vigyázzatok, jönnek! — kiált a bástyára állított őrszem.

Pillanat alatt már újra a helyén van valamennyi. Legtöbben a zászló körül csoportosulnak. Arcukon látszik az elhatározás, hogy megvédik és semmi áron nem engedik át a zászlót és a várat a támadóknak.

Úttörők. Dobó Istvánnak és társainak hős szelleme él bennük. A régi példa új hősi tettekre tüzel, s miként négyszáz esztendővel ezelőtt Dobó harcosai, ők is bizonyosan megállják majd a helyüket, bárhol is kell védeniök drága hazánk szabadságát.

Új utak, kultúrotthonok

A megye területén csak ebben az esztendőben hetven kilométer új út épül. Egercsehi, Nagytálya, Bekölce, Sarud, Újlőrincfalva, Feldebrő, Poroszló és még egy sor más község dicsekedhet új köves úttal.

Mátradereszkének a hároméves terv adott villanyt. Egerbaktán 1951-ben állították fel a villanyoszlopokat és húzták be a házakba a vezetéket. Nagyúton pedig éppen most teszik örök nyugalomba a petróleumlámpákat és a mécseseket.

A tenki állami gazdaság istállójában nem füstöl már a mécses. Villanyfény mellett dolgoznak este és kora reggel a fejőasszonyok. Hamarosan Tarnadobon, Istenmezején, Mezőszemerén, Egerszóláton és egy sereg gépállomáson, állami gazdaságban, téeszcsében sem veszködnek a petróleumlámpával.

Alig van olyan gépállomás, téeszcsé és állami gazdaság, ahol ne folyna valamiféle építkezés. Az egyik helyen a gépszín falait rakják, a másikon az istálló alapját ássák, a harmadikon a silót cementezik. Mindenütt új tanásházák épülnek: Verpeléten, Andornóktáján, Nagyúton, Szücsiben, Csányon, Füzesabonyban.

A kultúra is megkapja a maga otthonát. Kisköre lakói társadalmi munkával építették fel kultúrházukat. A belpátfalvai kultúrház 1951. április 4-én, felszabadulásunk ünnepén adták át rendeltetésének. Erdőtelek kultúrháza 1951. május 1-ére készült el.

Tarkaruhás népi táncsoportok járják a csárdást, népi kórusok éneklik a csaknem feledésbe ment régi népdalokat, egy-egy újonnan megjelent regény fölött vitáznak, rádiót hallgatnak esténként a kultúrotthonokban összegyűlt falusiak. Sirokon éppen úgy, mint Mátraderecsken, Bodonyban, Erdőkővesden, Szihalmón, Egerfarmoson, vagy bárhol másutt szerte a megyében, az országban. Heves megyében 1951-ben félszáz volt kulákcocsmát alakítottak át kultúrotthonná. Ahol eddig borral, pálinkával butították a népet, ott most kultúrát adnak. Mégpedig ingyen és nem decinként.

Jobbágysok — farkasvadászaton

Felejtethetlen emlékekkel búcsúznak Eger környékétől. Percenként suhannak el mellettünk a kilométerkövek. Az autó ablakán mint egy gyorsan pergő filmet, úgy látjuk a tájat. A lankás dombok Felnémet után hirtelen magasbatörő hegyekké változnak. A völgy összeszűkül, éppen hogy csak elfér egymás mellett a három cimborá, az eger—putnoki vasútvonal sín-párja, az út, és az Eger-patak. Az egyik alagútból vonat tűnik elő. Főnt a magasban, meredek sziklabérc tetején a Szarvaskő várának rommaradványai. Majd az egercsehi szénbánya rakodóját látjuk és ahogy újra kiszélesedik a völgy, az egykori pogányoltár, a Bélkő tűnik elő festői szépségével.

Régi okmányok szerint a Bükknek ezt a részét a kun-palóc Beelenemzetség szállta meg és erről nyerte nevét nemcsak a hegycsúcs, hanem egy sor környékbéli község is. Keménykötésű legények voltak ezek a palócok, sehogysem akarták keresztvíz alá tartani a fejüket és vagy száz évvel a beköltözködésük után, a tatár veszedelem idején még mindig pogányok voltak. Itt a bükki köveken, 800—900 méter magasságban, a sűrű szálerdőkből kiemelkedő sziklaormokon, ahonnan messzire belátni az egész vidéket, mutatták be áldozataikat a Napnak, Holdnak, Csillagoknak,

Tűznek és Víznek. Ilyen ősi áldozóoltár lehetett valamikor az Imó-kővel, a Peskővel és a többi kővel a Bélkő is.

A pogány kunok megtérítésére a Bélkő rengetegébe cisztercita barátokat telepítettek le. Ezek azután tűzzel-vassal elvégezték a térítés munkáját. A pogány oltárokat szétdúlták, a tündérek helyett angyalokkal, szentekkel népesítették be a hegyeket-völgyeket.

A Bélkő ma a szomszédos belpátfalvai cementgyárnak szállítja a mészkövet. Fejtik, robbantják, csákányozzák a kőzetet és a megrakott csillék fürgén futnak vele a gyárba. A régi üzemet megnagyobbították. Most több mészkőre van szükség, mint eddig. Az ország ezernyi építkezése várja a cementet.

Belpátfalva ősi papi birtok volt. A régi feljegyzések arról tanúskodnak, hogy ezen a környéken rengeteg nyírfa lehetett, mert a papoknak juttatott jobbágszolgáltatásokban ott szerepel a nyírvíz is. A lelkek istápolásához úgylátszik nem volt elegendő az egerkörnyéki kiterjedt szőlőkben termelt híres egri bikavér, hanem még az erjesztett nyírvízre, nyírpálinkára is igényt tartottak. A nyírfát tavasszal csapolják, amikor a nedvkeringés megindul és mint a régi feljegyzésekből megtudjuk, 50 közepes fa három akó vizet adott. Ma már alig találunk nyírfát a környéken. Mária Terézia királynő uralkodása idejében csaknem teljesen kiirtották.

A nyírvíz mellett is sok egyebet le kellett adniok a jobbágyoknak. A török uralom után különösen megszorították a papok jobbágyaikat és amikor már nagyon szoros volt a prés, 1751-ben a belpátfalvai parasztok fel-lázadtak. A környékbéli falvak népei is melléjük álltak és négyszáz kaszával, kapával felfegyverzett jobbágy várta a falu határában a huszonötödmagával érkező szolgabíró. A felbőszült jobbágyokat jöttek békíteni, de bizony azok nem valami barátságosan fogadták őket. Az urak is észrevették ezt és félszemmel a kaszákra-kapákra sandítva megkérdezték:

— Miért fegyverkeztek?

— Farkasra vadászunk — mondták dühösen a jobbágyok.

Az urak megértették, hogy ezek a farkasok bizony ők, és egy percre sem vártak tovább. Úgy elnyargaltak, hogy csak úgy porzott az út utánuk. Csakhamar lovasezred támadt a falura. Harminc jobbágyot vasraverve hurcoltak el. Négyet közülük Miskolcon fel is akasztottak.

Belpátfalva után lassan emelkedik az út. Kacsaringós szerpentinén kapaszkodunk egyre feljebb. Az egyik kanyarulatnál a fák közül, a völgy ölén, hirtelen elébünk tűnnek Szilvásvár apró, fehér házacskaí és a környék egykori földbirtokosának, Pallavicini örgrófnak ma munkásüdülővé átalakított nagy kastélya. A vasúti sín mellett az erdőgazdaság rakodója és fűrésztelepe áll. Rengeteg itt a rönk, s a hegyekből érkező teherautók és a kisvasút szüntelen szállítja a kivágott fákat.

Nagyot fütyönt a kis iparvasút mozdonya. Az éles fütytyszó messze száll a völgyben, felröppen a hegyoldalban dolgozó favágókhoz, rakodómun-

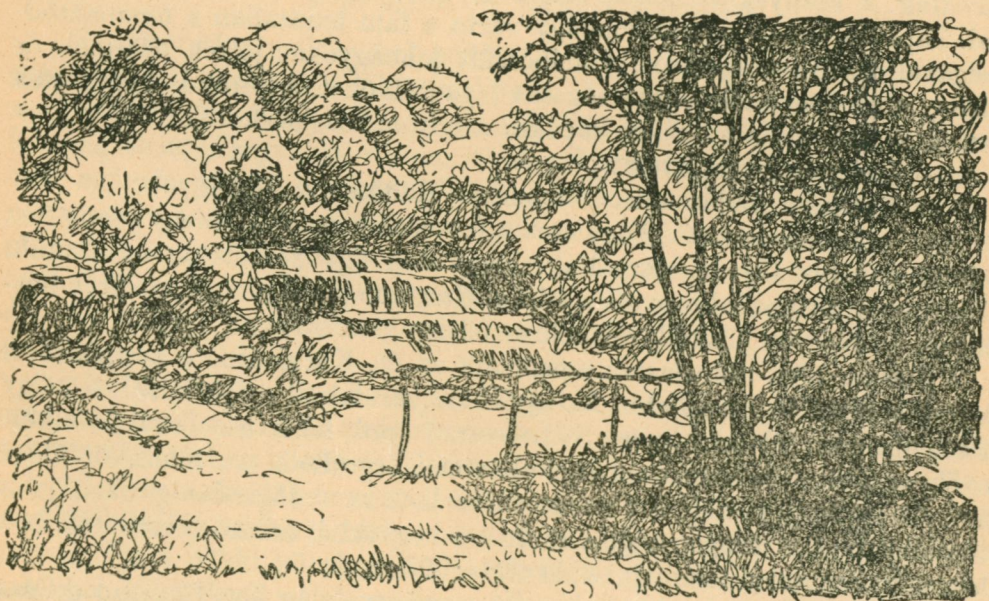
kásokhoz és jelzi, hogy a rakomány megérkezett. A kék munkaruhás fiatal fűtő fürgén ugrik le a mozdonyról. Csak amikor olajos sapkáját leveszi a fejéről és az imént sapka alá szorított kibomlott hajába belekap a szél és meglobogtatja, akkor látjuk, hogy lány. Ahogy nevet, maszatos arcából ki-villannak egészséges fehér fogai.

Az óriások asztala

Szilvásváránál a Szalajka-völgy bejáratán át, mint egy nagy kapun, juthatunk be a Bükkhegység ösrengeteibe. Azt tartják, ez az elnevezés onnan adódik, hogy a hely annyira lejtős, akarva, nem akarva, megszalajtja az embert. A valóságban azonban nem azért kapta a nevét, hanem mert hamuzsirt égettek itt valamikor. A fából nyert sónak sal alcalius a latin neve. De mert a környék parasztjainak nyelve sehogyan sem állt rá az idegen kifejezésre, szalajkára fordította el.

A hamuzsír égetését nálunk Mária Terézia idejében kezdték el, amikor az erdőuradalmak üveg hutákkal rakták tele a Mátrát és a Bükköt. A hamuzsír elsősorban az üveggyártáshoz kellett, de használták a fehérítéshez, a szappanfőzéshez is. A hamuzsírnak ez az előállítási módja egyáltalán nem gazdaságos és már régen beszüntették.

Fürge patak fut le a völgybe. A hideg, kristálytisza habok között még fürgébb piztrángok siklanak tova. A patak ott buggyan ki az Istállóskő

A szilvásváradai vízesés

aljában és lépcsőzetes vízesést alkotva szalad le a piztrángos tavakhoz. Zúg, tajtékzik, veri a habot, akárcsak a másik forrás valamivel lejjebb. Nem is forrás ez, hanem már mint kész patak ömlik ki a szikla emberderéknyi hasadékan át a szabadba.

Hórihorgas, magas fiatalember jön felénk az úton.

— No itt a tudósunk — mondja Fejes János, a halkanász.

Igy nevezik tréfásan a helybeliek a piztrángos tavak gondozóját. Ő kalauzol bennünket, mutogatja a piztrángokat, a keltetőt, az akváriumot, amelyben olyan csodálatos élőlények vannak, mint például a kétfejű piztráng, ami nem egyéb, mint egy összenőtt ikerpár.

Az idegen az Istállóskő felől ereszkedik alá. Már ott is van a zárt kerek Szalajkavölgyben. Térdig gázol a friss, zöld fűben, a viritó sárga boglárkákban. Hosszúkat lépked, közben nagyokat szippant az üde, fűszeres levegőből. A mezei vadvirágok illata egybeolvad az évszázados fenyők gyantaszagával.

Valamikor itt vasolvasztó hámor volt. Ma már csak néhány alig fellelhető faltörmelék és az elvadult almafák hirdetik a régi település helyét, meg egy rozsdás vastábla a tó partján. »Tilalmas a halászat ebatta 1834. 11. máj.« Kiránduló egri úttörők betűzik a felírást. Amikor kibetűzik, jót nevetnek rajta.

A hórihorgas fiatalember is mosolyog, de nem áll meg, jön tovább. Egyenesen felénk tart.

— Milyen tudós ez? — kérdezzük a halkanászt.

— Ott fönt az Istállóskői barlangban turkálnak már vagy másfél hónapja. Valami ősembercsontokat keresnek, meg a hegyből kijövő vizet figyelik. Nem egyedül van. Hatan vagy nyolcan lehetnek.

— Ahá, biztosan régészek vagy geológusok.

— Miért kell zöldnek lennie a forrás vizének? — fordulunk kíváncsian a fiatal kutatóhoz.

— Hosszú meséje van annak.

— Halljuk, halljuk! — kiáltják többen is és már húzzák le maguk mellé új barátunkat.

Mosolyog, tiltakozik, hogy tovább kell mennie a másik forráshoz, de amikor látja, hogy minden ellenvetés hiábavaló, nevetve odahuppan ő is a többiek közé.

— Nohát, hol is kezdjem? — kérdi, de már kezdi is.

— Biztosan tudjátok, hogy a Bükkhegység teteje lapos. Ez a Bükkfensík. Nem olyan persze, mintha legyalulták volna, dimbes-dombos, hepe-hupás, hullámos, de mégis mintha egy óriási terített asztal lenne. A hossza nem kevesebb, mint tizenhat kilométer, a szélessége 4 és 6 kilométer között változik. Emellett az asztal mellett ülnek félköralakban a kővévált óriások. A Bálvány, a Kukucsóhegy, az Ispánhegy, az Ördöghegy, a Peskő, a Tarkő, a Háromkő és a többiek. Ősszel még csak kerül valami az asztalra,

kevés vadalma, körte, csipkebogyó, szeder, kökény és vadsom, nyár elején földieper, szamóca, de bizony így tavasszal csak virág díszíti az asztalt, de az aztán van bőven.

— Régi elnyűtt terítője van ennek az asztalnak. Mintha molyrágta volna, itt is, ott is lyukas. Ezeket a lyukakat közhasználatban töbröknek, tudományos nyelven dolináknak nevezzük. Ezek a dolinák karsztos berogyások és bizony mind a víz készítette. Az eső, víz és hólé ezeken keresztül tűnik el a fensíkről. A mészkő, mint tudjátok puha anyag. Az esővíz, amely a levegőből szénsavat vesz magába, szüntelenül oldja, mállasztja, át-meg átllyuggatja a hegy belsejét és végnélküli sziklafolyosókat képez. Ezek a földalatti üregek, barlangok, víznyelők, mind összeköttetésben vannak egymással. A víz, amit a dolinák elnyelnek a fensík lábánál, a völgyekben bővizű források alakjában bukkan elő. Nagy utat tesz meg a víz a föld alatt, amíg a fensík dolináitól a forrásokig eljut. A Garadna, a Bán és a Szinva forrásai olyan bővizűek, hogy már tulajdonképpen nem is források, hanem inkább alvilági folyók kijáratjai. Társaim ott fenn az Istállóskői barlangban az ősember maradványai, kőszerszámai után kutatnak. Én ezeknek a földalatti labirintusoknak, hosszú, kacskaringós sziklafolyosóknak, alagutaknak, barlangoknak, üregeknek, oduknak a titkait akarom megfejteni.

Újonnan szerzett fiatal kutató barátunk hirtelen elhallgat. A sziklaüregből kiömlő habzó vizet nézi.

— Még most sem tudom miért kell ennek a forrásvíznek zöldnek lenni — töri meg a pillanatnyi csendet egyik kíváncsi társunk.

— Nem találtátok ki? No akkor elmondom. Fönt a fensíkon tömény zöld festékekkel megfestettük egy dolina vizét. Azt szeretnénk tudni, ez a dolina melyik forrással van összeköttetésben. Abból a forrásból, amelyiket ez a víznyelő táplál, előbb vagy utóbb, ha a föltevésünk a Bükk földalatti rendszeréről helyes, zöldre festett víznek kell előbuggyanni. Itt nyoma sincs. Most átmegyek a hegység túlsó oldalára, megnézem a Garadna és a Szinva forrásait. Hátha ott több szerencsém lesz.

Tudós barátunk már indul is, mert még nagy út áll előtte. Mi sem vesztegetjük tovább az időt, nekiigazítjuk lábunkat az Istállóskő meredekének, hogy felkeressük az ősember barlangját, ahol az expedíció többi tagjai tanyáznak.

A bükki ősember barlangjában

A szilvásváradai pisztrángos tavakat és a gyönyörű vízesést magunk mögött hagyva kapaszkodunk fel a hegyoldalon. Fél órája mehetünk, amikor egyszer csak ott látjuk magunk előtt, fák bokrok mögé rejtve, az istállóskői barlang háromszögalakú nyílását. A közelben két sátor; a nyitott tűzhelyen a bográcsban valami paprikás lé rotyog. Ember, élőlény sehol. De a barlangból kihordott rengeteg agyagot, a gondosan kiválogatott

csont- és edénydarabkákat kis halmokba rakva, különböző jelzésekkel, számokkal ellátva ott találjuk.

A barlang sötéten ásító üregén át bekiáltok a hegy gyomrába:

— Hahó!

Válaszként csakhamar egy karbidlámpa fénye villan felénk, s utána sárosan, piszkosan a tulajdonosa is megjelenik a bejáratnál. Amikor a világosra ér, régi turista társamat ismerem meg a szőrös, szakállas kutatóban.

— Azt hittem maga az ősember bűjt elő — üdvözlöm nevetve és összeöllelkezve ropogtatjuk egymás csontjait úgy, ahogy rég látott barátokhoz illik.

— Az nem, de a csontjai itt vannak — mutat egy kis csontkupacra. A kiáltásra nagy nyaláb gallyal az erdőből is előkerül egy barlangkutató. Kissé idegenkedve néz ránk, miközben megpiszkálja a tüzet, de amikor látja, hogy nem vagyunk egészen idegenek, megbarátkozik. Jókora kancsó vizet zúdít a paprikás lé közé. Látom már, itt ebédelünk.

Úgy is lett. Hamarosan ott falatozunk a többiekkel együtt és mint vendéghez illik, dicsérjük a gulyást. Közben úgy elhalmozzuk a barlangkutatókat kérdésekkel, hogy azoknak szegényeknek alig jut idejük az evésre.

Eppen hogy bekapják az ebédet, már mennek is vissza ásni, csákányozni a barlangot több méter magasságban kitöltő földet, amit az évezredek olyan keményre döngöltek, akárha beton lenne. Mi is velük megyünk. Ott állunk mögöttük a munkahelytől valamivel távolabb, hogy ne zavarjuk a feltárást. Nézzük, hogyan dolgoznak kutatóink. Azt már az első félórán látjuk, hogy ez bizony nehéz, aprólékos munka és rengeteg türelmet igényel. Először is az egész barlangot feltérképezik, nagy kockákra osztják fel, s a kockákat számokkal látják el, hogy tudják, a föld alól előkerülő leleteket hol, melyik helyen találták. Azután látnak neki a hónapokig, sőt néha évekig tartó tulajdonképpeni feltárásnak. Most éppen itt tartanak. Egyik csákányoz, a másik kettő kapával kosarakba húzza a földet és viszi kifelé, hogy azután ott kint a napvilágnál minden maréknyi földet átvizsgáljanak, nincs-e benne valami értékes lelet. Előbb a legfelső, legfiatalabb réteget, a fekete humust távolítják el. Ez, amennyiben a barlangot lerakódása idején lakták, a bronzkort képviseli. Utána az agyag következik, amelyik a fiatalabb kőkort képviseli, míg a legalsó réteg a régebbi kőkorszak emberének szerszámain, esetleg maradványait és a vele egyidőben élt őszallatok megmaradt csontjait őrzi.

— A Bükk barlangjainak őskori leleteit az egész tudományos világ ismeri és elismeri! — mondja rövid pihenőt tartva az egyik kutató. — Herman Ottóé, a kiváló természettudósé az érdem, hogy a Bükk barlangjainak feltárázáért a század elején megindította a harcot. Az akkori magyar tudományos élet képviselői sehogyan sem akarták elfogadni a lakatoslegényből lett tudós állításait, miszerint a bükki barlangokat ősemberek lakták és azoknak maradványai, kőszerszámai itt bizonyosan meg is találhatók. Több mint tíz éven át tartott a vita Herman Ottó és tudós társai

között és amikor az első ásatások a Kecskelyukban és a Búdöspesztben nem jártak kellő eredménnyel, különösen fellángolt a harc. A Szeleta-barlang feltárása azonban mégis Herman Ottót igazolta. Már közvetlenül a próba-ásatások után, előkerült egy pompás, őskori babérlevélalakú kőeszköz, amit több tízezer évvel ezelőtt ősünk szerszámként használt. Ezt követően több más hasonló kőeszközt is találtak, amik olyan tökéletesek és szépek voltak, hogy kezdetben nem egy régész hamisításoknak tartotta őket és csak az első ősemléki értekezés igazolta valódiságukat. Sőt itt azt is megállapították, hogy azok a világ legszebb őskori kőszerszámai.

— Néhány évvel később Dancza János a tudományos világban homo primigenius néven ismert ősemléki maradványokat talált a Subalyukban. A föld alól kiemelt ősemléki állkapocs 30—50 000 éves lehet. A Miskolc fölötti Avason feltárt leletek azt is bizonyítják, hogy a kőeszközök készítését, ahol erre alkalmas anyag volt, az ősemléki iparszerűen üzte. Az Avason tizenkilenc sokezeréves bányavödröt találtak, s feltehető, hogy itt nemcsak saját szükségletükre bányászták ki és dolgozták fel a jól hasadó, könnyen pattintható kovát, hanem a messzebb vidékeken élő ősemléki lándzsa-hegyei, vágó és szűrő szerszámai is itt készültek.

Kutató barátunk a csákány után nyúlt. Csákányoz egy sort s csak amikor jó darabon feltörte a sziklakeménységűvé összeállt agyagot, jön vissza, hogy folytassa az imént megkezdett beszélgetést.

— Itt, az istállóskői barlangban 25 évvel ezelőtt ősemléki tűzhelyet találtak. Az első lelet után húsz évvel 1947-ben újabb tűzhely került elő a kétféle jégkorszaki agyagréteg eltávolítása után. Amaz a csiszolt kőkorszak emberének volt a tűzhelye, emezen viszont még a csiszolatlan kőkorszak ősemléki sütögette vacsoráját. A tűzhely három méter széles és négy méter hosszú elipszis, nagy kövekkel körülrakva. A körülzárt területen belül a puszta föld képezte a tűzhelyet, amelyben félig elégett faszéndarabokat, összetört és megpörkölt állati csontokat is találtak, az ősemléki lakomájának maradványait. A füst a tűzhely mögötti sziklahasadékon át távozott a barlangból. A tűzhely mögé dobált, megrágott csontok, barlangimedvebocs maradványai. A tüzelésre használt faszén anyaga fenyő és tölgy. Mindezekből a leletekből 40—50 000 éves multra következtethetünk. A barlanglakó már homo sapiens, azaz állati sorból kiemelkedő, kezdetleges kultúrájú ember volt. Ismerte a kőfegyverek és szerszámok, fejszék, lándzsahegyek készítésének módját, de a követ még csak hasítani, pattintani tudta, a csiszoláshoz még nem értett. Ezt a nyolc tonna súlyú barlangi tűzhelyet teljes egészében kiemeltük és a budapesti Nemzeti Múzeumba szállítottuk.

— Ha visszamegyünk Pestre, megnézzük azt az ősi tűzhelyet! — mondom.

Legszívesebben csákányt ragadnék, hogy segítsék a feltárásnál, de félek, hogy abból több lenne a kár, mint a haszon.

— Óvatosan kell ám itt kezelni a csákányt, nehogy a még épen maradt leletet tönkretessük! — mondja az expedíció vezetője és csákányát letéve jelzi, hogy mára befejezték a munkát.

A szocialista erdőgazdálkodás

A Bükk, ez az egykor teljesen ősvadon, ugyancsak megváltozott az utóbbi években. Ide is bevonult az ember. De most már nem doronggal a vállán, mint százezer esztendővel ezelőtt az ősemléki, hogy védekezzen a vadállatok ellen és zsákmányt szerezzen magának. Nem is baltával, kézfűrésszel, mint a megelőző évtizedekben, századokban, hanem az újkor eszközeivel, a gépekkel! Motoros fűrészek, láncfalpas vontatók zúgnak az erdők mélyén, az erdei vasút keskeny sín párja fut a fák között, sodronykötélpálya feszül a völgyek felett, hatalmas szovjet útgyaluk egyengetik a talajt az új hegyutak számára, amelyek lassan át meg átszelik az egész Bükkhegységet, biztosítva a kitermelt fák gyors elszállítását. Az új utakon teherautók motorja bűg. Kíváncsi özek dugják ki fejüket a fák közül.

Jókora útszakasz elkészült már a tervben előirányzott útból. Ott szerpentinezik, kanyarog az évszázados faóriások és fiatal cserjések között. Amerre nézünk, az emberi gondoskodás nyomait látjuk. Célszerűen ritkított szálerdők, gondozott fiatalosok váltogatják egymást. Időnként azonban előtűnik egy-egy letarolt kopár hegyoldal is, a régi rablógazdálkodás bűne. A szél és az eső itt már megkezdte pusztító munkáját, jócskán lekoptatta a termőtalajt, amiből néhány évtizeddel ezelőtt még értékes bükkök, tölgyek nyújtogatták törzseiket az ég felé. Most már csak a fenyő szerte-kúsó gyökerei tudnak megkapaszkodni a vékony termőtalajban. Az ember segítségére siet a hegynek. A kopár lejtőket újra fásítja. Rengeteg munkával, türelemmel, körültekintéssel a Mátrában és a Bükkben több ezer holdnyi területet ültetnek be facsemetével évente.

Rönkökkel megrakott teherautók jönnek velünk szembe. A kormánykerekeknél női sofőrök ülnek. Nem néznek se jobbra, se balra, csak a szüntelenül kacskaringózó utat figyelik. Pedig érdemes lenne egy-egy pillantást itt a tájra is vetni. Jónéhány száz méter magasan vagyunk már. Szinte szédül az ember, ha lenéz a mélybe. Szilvásvár fehér házacska és a tükörként csillogó pisztrángostavak jelzik a távolságot, amit eddig megtettünk. Innen a magasból nézve talán még szebb a völgy, mint amilyennek előző nap láttuk. Mint a mesebeli óriásgyerekek játékszere lapul a kis völgy a felhőkkel komázgató hegycsúcsok aljában.

A Gerenna-vár nyergében járunk. Messzebb a Délkő, az Éleskő, az Istállóskő csúcsai magasodnak. Balra Nagyviznyó házai kandikálnak elő. A meredek hegyoldal aljában a Leánykavölgy illatos füve csábítja az özet, szarvast.

Másfél embermagasságnyi fiataloson vágunk keresztül. A közelből fejszecsapásokat hallunk. Hamarosan rá is akadunk egy kis csapatra. Sűrűn, egymás mellett állnak a fiatal fák, azokat ritkítják.

— Mennyi idők lehetnek ezek a fák? — kérdezzük a legidősebbet, aki nyilván a vezetőjük.

— Megmondom én azt pontosan is, ha kíváncsi rá — mondja és fel-emel a földről egy lábainál heverő vékony fatörzset.

Félhangosan számolja a fa törzsén az évgyűrűket:

— Egy, kettő, három... Tizenegy éves — mondja hangosan, amikor az utolsó kört is leszámolta.

— Milyen fa ez? — érdeklődünk tovább.

— Jó fa ez kérem. Kőrisfa. Kitűnő szerszámnyél lesz ebből.

Eppen egy fordulónál érünk ki ismét az útra. Egy esztendő múlva itt elágazik az út, hogy a szomszédos hegycsúcsra is felkapaszkodjék. Ezt a fiatal, nevetőszemű mérnöktől tudjuk meg, aki itt néhány munkás segítségével a méréseket végzi.

A hármaskúti erdészház közelében bekerített nagy négyszög ötlük a szemünkbe.

— Az a csemetekert — mondja az erdész. — Egy-két évig, mielőtt kiültetnénk a szabadba, itt gondozzuk a fenyőcsemetéket. Itt úgy óvjuk őket szélről, naptól, akár a gyerekeket. Amikor aztán ezek a fenyőpólyások megerősödnek, kikerülnek a ma még kopár hegyoldalakra.

A csemetekert innen messziről olyan, mint egy nagy virágoskert. Piros, kék, sárga, tarkaruhás lányok hajladoznak benne, akár a gyöngeszálú virágok, ha a szél fújja őket. Kis kapáikkal lazítják az aprócska fenyők körül a talajt és közben énekelnek. Palócos tájszólással szállnak felénk a régi, a nép ajkán született dallamok.

Mészégetők között

A Gerenna-vár közelében vékony füstcsík száll a magasba. Már csak megnézzük, mi az.

— Talán faszénégetők — mondom a többieknek. — Egy szénégető boksa helye is van ott.

— Itt már régen égettek szenet — mondja az erdész, akivel az imént találkoztunk és egy kis beszélgetésre hozzánk csatlakozott. A kiégett köralakú fekete foltokon évekig nem nő ki a fű.

Az erdésznek van igaza. A közelben mészégetők tanyáznak. Az egyik kemencét éppen építik, a másikat meg bontják.

Szép, köralakú építmény ez a mészkemence. Ugyesség, sok gyakorlat kell hozzá, hogy a különböző alakú kövekből így felépítsék. Az alapja egy másfél méter mélyre ásott gödörben van. Fent, a föld fölött kúpban végződik. A kerülete kilenc méter.

Két mester rakja a kemencét. Forgatják, nézegetik a köveket, hogyan illesszék egymásra. Nagy gonddal, körültekintéssel kell itt odatenni minden követ.

— Nem úgy van itt, mint a házépítésnél, hogy habarcs fogja össze a téglákat — mondja az egyik mester — itt egyik kőnek kell tartania a másikat. Azután, ha valamelyik nem jól illeszkedik, meglazul, az egész kemence beomlik. Oda a sok munka, kezdhettük az egészet előlről.

Amikor begyújtják a kemencét, valamennyien ott állunk a kemence szűk nyílásánál és nézzük a fellobbanó piros lángnyelveket.

— Néhány óra múlva áttüzesedik a kő és holnapra már bíborszínben izzik. Addigra 1500 fok meleg lesz odabent — mondja az egyik mészégető. — Így ég három nap, három éjjel. Addig éjjel-nappal mindig rakni kell fával.

— Hol alszanak?

— Amott — mutat egy közeli kunyhóra. — De arra nem sok idő jut.

A hasábfából épített alacsony, köralakú kalyiba ott áll a tisztás szélén. Az oldalát harasztal, gallyakkal, földdel takarták be, hogy ne csak a nap, hanem az eső ellen is védjen. Jó ideje építhették, mert az oldalát már a fű is benőtte.

Hat pár, kocsis elé fogott ló kapaszkodik fel az úton.

— Megjöttek a szövetezet szekerei — mondják a szomszéd mészkemencénél és gyorsan beanalazzák a magukfőzte ebédet.

— Na, mennyi meszünk lesz? — kérdezi az egyik kocsis, miközben megoldja az istrángot, hadd legelésszen a lova előbb a jó hegyi fűből, amíg megrakják a kocsit.

— Lesz vagy ötven mázsa — mondják a mészégetők.

Amikor megrakodtak és indulnak a szekerek, a régi szokás szerint így búcsúznak tőlük a mészégetők:

— Adom a meszet, de szerencsét nem adhatok hozzá.

Nincs is rá szükségük. Nem kell már napokig, hetekig bolyonganiok az Alföld országútjain, kínálgatva a szép fehér bükki meszet. A Szövetezet vagonátételben szállítja a közeli nagy gyárépítkezéshez.

A mészégetés, ez az ősi, erdei foglalkozás, akárcsak a faszénégetés, a mai napig megmaradt a Bükkben. Pedig az üveghuták, a vasolvasztó hámorok, a posztókészítők kallói, mind a múlté már. Nevüket csak egy-egy község, patak vagy völgy őrzi. Nem egy nyomorúságos kis település egészen eltűnt a föld színéről. Ha régi térképpel jársz itt a Bükkben, ugyancsak elcsodálkozol, hogy Tebepusztá és Hollóstető között hiába keresed a térképbe berajzolt Gyertyánhutát, bizony sehol se találod. Hogyan is találnád, lakói régen elköltöztek és az egykori kis település helyét benőtte a fű, erdő magasodik a régi házak helyén.

A régi kezdetleges kallók, huták és hámorok helyett lent a hegyalján, az Alfölddel ölelkező völgyekben, posztógyárak, óriási vasolvasztó kohók,

gyártelepek, üveggyárak épültek. Ideköltöztek az elárvult települések egykori lakói. S ma ott laknak a rohamosan fejlődő gyárvárosok újonnan épült modern házaiban s az erdei favágók, a huták és hámorok munkásai közül nem egy a sztahanovisták kitüntető jelvényét hordja a mellén.

A mészégető öregek jórésze azonban még itt él a hegyekben és folytatják apáik mesterségét. Ha leülsz melléjük és megkérdezed, mióta égetnek meszet a Bükkben, így felelnek:

— Régen, nagyon régen. Nem tudni, mikor, valamikor élt a Bélkő aljában, a Remeteháton egy remete. Ősz volt, fázott az istenadta s nehogy hajnalra megcsípje a dér, hát tüzet rakott. A száraz avar könnyen tüzet fog, ezért a tűzhelyet kövel rakta körül. Éjjel zápor kerekedett és reggelre, csodák csodája, folyt a kő. Tejfehér erecskék csurogtak alá a hegyoldalon. Így jöttek rá, hogy a Bükk köveiből meszet lehet égetni.

Az apátfalviak azt állítják, ők voltak az első mészégetők a Bükkben és a többi környékbeli falvak lakói, a felsőtárkányiak, a májinkaiak tőlük tanulták el ezt a mesterséget. Nehéz lenne ma már megállapítani, melyik falué az elsőség. Egy azonban bizonyos. A mészégetők jórésze a múltban is, ma is palóc. Ők járnak fel a hegyekre, hogy szép fehér meszet égessenek a mészköből.

Apáról fiúra szálló mesterség volt ez eddig. Ma már a mészégetők fiai is továbbtanulnak, vagy ipari munkások lesznek. Az erdei mészégetők lassan éppúgy eltűnnek a Bükk rengetegeiből, mint a hamuzsírégetők. A mészégetésnek ez a módja elavult, idejét múlta. Ma, amikor mindenféle korszerű utak épülnek a Bükkben, a kibányászott mész kő elszállítása az ipari üzemekhez nem olyan körülményes, mint a múltban volt. Lent a völgyekben nagy mészégető kemencéket építenek. Ezek sokkal több és olcsóbb meszet adnak az ország ezernyi építkezéséhez, mint a kis hegyi mészkemencék, amik már amúgy sem tudnák ellátni a napról napra emelkedő szükségletet.

Kilátás a Bálványról

A bánkúti turistaháznál vidám turisták fogadnak bennünket. Úgy ülünk le közéjük, mintha régi ismerősök lennének és miközben falatozunk, egymás kalandjai, élményei után érdeklődünk. Mert bizony itt a Bükkben kaland is akadhat. Medvék ugyan már nincsenek, mert az utolsó mackót még 1909-ben Dédes környékén lelőtték, s azóta a vaddisznó a fővad. Hej, pedig de nagy medve- és bölényvadászatok voltak itt, ezen a környéken valamikor. A dédesi és az upponyi várban, az Árpádok alatt még királyi bölényvadászok éltek.

A farkasokat az 1870-es években mérgezték ki, s azóta azok legfeljebb ha látogatóba jönnek el nagyritkán Gömörből a Mátrán keresztül. De csak akkor, ha különösen kegyetlen, szigorú, hideg tél van. Néha tíz év is eltelik,

amíg mutatkozik egy-egy. Az se soká, mert két vármegye is hajtóvadászatot indít ellene. Vaddisznó azonban van bőven és az néha, különösen ha kicsinyei vannak, nem tér ki az ember elől. Okosabb ilyenkor, ha mi engedünk és inkább egy kis kerülőt csinálunk. Szarvas, de különösen őz gyakran kerül az utunkba.

Sast azonban már ritkábban látni, pedig be pompás madár a sas. A teljes kifejlődéséhez tíz esztendő kell. Addigra akkora lesz, mint a pulykakakas. Ha szárnyait kiterjeszti, két, két és fél méterre van egyik szélé a másiktól. Karmai erősek és élesek. Ha egyszer bevájja valamibe, nem egykönnyen ereszti el. Ami apróvad van az erdön, az mind könnyű zsákmánya. Néha még a rókát sem kíméli.

Vidám és izgalmas történeteket mesélünk egymásnak. Ki szarvassal, ki vaddisznóval találkozott már, sőt olyan is akad a turisták között, aki sast látott. De nem ám az állatkertben, hanem a déli Bükkben, túl a Kácsi hegyeken, a Nyírréten. Mégpedig zsákmányszerzés közben. Rókát támadott meg a hímsas. Kegyetlen, kemény küzdelem volt, de végülis a sas került ki győztesen.

— Sokért nem adnám, ha egy ilyen sasviadalt látnék — mondja egyik társunk és kíváncsi szemekkel máris az eget fürkészi, hátha éppen most közelít valahonnan egy sas. De bizony csak egy ölyv húz el magasan a fejünk felett.

— Hát a Magas-Tátrát akarod-e látni? — kérdi tőle az egyik turista.

— Hogyne akarnám — felel rá amaz. — De nem ám levelezőlapról!

— Dehogy arról! A valóságban.

— Te már láttad?

— Láttam bizony. Tegnap is gyönyörködtem benne.

— Tedd bolonddá az öregapádat.

— Nem hiszed?

— Nem én — mondja hitetlenkedve a barátunk.

— No, akkor gyere fel velem oda a kilátóhoz, a Bálványra — mutat a turista a csúcsra —, te is megláthatod. Ma szép tiszta az idő, látszó se kell hozzá.

Barátunk elképed, kicsit bosszankodik is, hogy így járt. A többiek meg jót nevetnek rajta.

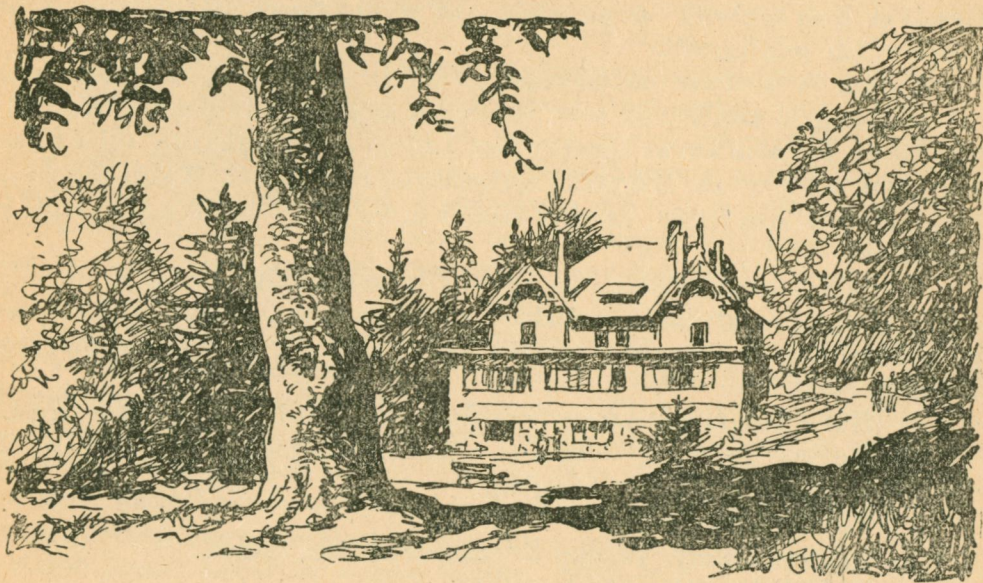
Negyedóra múlva ott állunk a kilátótorony tetején és gyönyörködünk az elébünk táruló csodálatos körképben. Északra a Bánvölgy apró falvai, Dédes, Nagyvizsnyó, Bántapolcsány, messzebb a Gömör—Szepesi Érc-hegység, mögötte az Alacsony-Tátra s végül legtávolabb, halványan elmosódva a Magas-Tátra csipkés gerincevonulata látszik. Nyugatra a Medves, a Karancs, távolban a Börzsöny, majd a Mátra egész vonulata, az előtérben pedig a Gerenna-vár, a Kukucsóhegy és az Istállóskő a Bükk legmagasabb emelkedése tűnik elénk. Délen, a Pipishegyen túl, a Tarkőben, a Büszkésben, a Nagy- és Kis-Kőhát északi erdős tetejében, távolabb a Kőlyuk,

Galya púpos ormában gyönyörködhetünk. Keleten a Nagycsipkés, a Borovnyák, majd a Sajó völgye és távolban a Tokaj-hegyaljai hegylánc mutogatja magát.

Mintha a ritka szép látvány elvette volna a szavunkat, jó ideig hang se jön ki a torkunkon, csak percek múlva, amikor már túl vagyunk az első meglepetésen, kiált fel egyik is, másik is, az ámulat, a csodálat hangján:

— Ott a Mátra?

— Nézzétek, azok messze, nagyon messze, az a Magas-Tátra.

A bánkúti turistaház

Ahogy innen a magashól a végtelen messzeséget nézem és végigtekintek a Bükk erdőszakállas csúcsai felett, Jókai Mór nagy magyar mesemondó jut eszembe. Ez a hegy nyújtott neki menedéket, rejtekhelyet a szabadságharc leveretése után. Itt, egy kis faluban, Tardonán bujdosott hosszú időn át, álnév alá rejtve magát az osztrák császári kopók elől. Gyakran bolyongott az erdőben, de legszívesebben az Örvénykőre kapaszkodott fel. Dícsérjék helyettem a bükki táj szépségét, az ormokról elébünk táruló körkép gazdag pompáját a nagy mesemondónak, Jókainak egyik könyvéből vett sorai:

»Az Örvénykő a Bükkhegység legmagasabb pontja. Tardonáról nézve havasként kimagasló sziklagerinc, de amelynek tetejébe nagy kerülővel fel lehet jutni. Ez volt rendesen kóborlásaim végcélja. Félnap oda, félnap vissza, délben tüzet rakni tar-galyból a szikla lankáján, pirított kenyérrel, szalonnával fejedelmi lakomát csapni, s azután kiülve a szédü-

letes szikla párkányára, megküzdeni a lehetetlen (nekem lehetetlen) festői feladattal. Lábam alatt az előtérben a bükkfák koronáiból alkotott sötétség, s ahol ez végződik, egy mosolygós zug, közepén a kis Tardona füstölő kéményű elszórt házikóival, körülveve sárguló szőlőskertek kockáitól, zöld vetések csíkjaitól tarkálló dombokkal, melyek fölött a Bükköt folytató kormos-zöld hegyek emelkednek elő; e hegysor fölé emelkedik azután a gömöri hegyek csoportja; ezeknek az árnyékklata már lila színekben játszik, de rajtuk is uralkodik a trencsényi turóczi hegység láncolata; ez már felhő-kék s ezek fölé tornyosodik mintegy fata morgana a szépesi Kárpátok fejedelmi sora; olyan kék, mint maga az ég, csak a havas csúcsok gyémántfénye képezi az elválasztó vonalat.«

A kilátóból visszatérve mindössze két mondatot írok a turistaház vendégekönyvébe. De úgy érzem, ebben a két mondatban minden benne volt, amit eddig láttam:

»Csodálatos élmény! Felejthetetlen napok!«

Szénégetők tanyáján

Este van. Az ég ugyancsak cifra a sok csillagtól. Olyan tiszta az idő, hogy még a legtávolabbi csillag is idehunyorogat ma.

Néhány méternyivel arrébb, a szénégetők másfél ember magasságú boksája pipál. Vékonyan, szép egyenletesen eregeti a füstöt. Ez azt bizonyítja, hogy a levegőtől elzárt, földdel betakart boglyaalakú kupacban, a boksában, egyenletes a lassú égés, a szenesedés. Nyugodtan üldögélhetnek a szénégetők, nincs semmi baj. Délben gyújtották be a boksát és hat hét napba telik, amíg a fából szén lesz. Közben természetesen alaposan megcsappan a szenesedő fa mennyisége. A mi szénégető barátaink is, itt a Bálvány oldalában, kétszáz mázsa fát kupacoltak össze, s mire a boksa kiég, nem marad több harminc mázsánál.

Ne gondolja senki, hogy ezek a kormos, fekete emberek egy hétig, amíg a boksa kiég, nem dolgoznak semmit. Dolgoznak bizony, éppen eleget. A boksára is állandóan ügyelni kell, éjjel-nappal. Különösen így begyújtás után, amikor a fakupacra döngölt föld még nem állt eléggé össze. Egy hirtelen támadt szél ilyenkor könnyen lángralobbanthatja a boksa gyomrában a parazsat, s akkor egykettőre elhamvad az egész. Egy óra alatt napok nehéz munkája válna semmivé. De van más dolguk is. Amíg a boksa ég, ritkítják az erdőt, összehordják a következő boksa faanyagát. Közben főzni kell, vízért menni, mert bizony itt, hat-nyolcszáz méter magasban, többórás gyaloglásnyira az otthontól, azt esznek, amit naponként főznek maguknak és gyakran a forrás is távol esik. Hetenként-kéthetenként egyszer felváltva haza is kell menni, hogy tisztát vegyenek, s a kiürült hátizsákot újból megtöltsék elemőzsiával.

Igy élnek tavasztól ősziig, esőnek, szélnek kitéve és csak az ágakból

összerótt kalyiba védi őket az időjárás viszontagságai ellen. Esténként odatelepszének a tűz köré és különös történeteket mesélnek egymásnak. A multról és a jövőről szólnak ezek a történetek.

Most is vígan lobog a tűz. Süti az arcunkat és pirosak vagyunk, akár a pecsenye. Az öreg Bakondi Szuperát Imre tartja szóval a társaságot. Felsőtárkányból való és ha úgy igaz, ahogy mondja, bejárta a fél világot, sokfelé megfordult.

— Jártam ám én még Albániában is — mondja, s nehogy valaki kételkedjék benne, meg is ismétli. Még biccent is hozzá egyet. — Jártam bizony. Micsoda ország az. Ott vannak aztán hegyek. A mi Bükkünk azokhoz képest még kölyökhegynék se illik be. Ha felnézel rájuk, nem is látod a tetejét. Egyre én is felkapaszkodtam, hogy fát vágjak. Hát amint ott nézelődök és kapkodom a fejem, nehogy beleüssem a felhőkbe, leejtem a kisbaltámat. Kapnék utána, de éppen egy szakadék szélén álltam, oda esett be. Nem tudtam fát vágni, hát lementem a hegyről. Keresem ám a baltámat odalent a szakadéokban. Meg is találtam, de amíg abból a rettenetes magasságból leért, a nyele tisztára elrothadt. Képzeltetek, milyen magas volt az a hegy.

— No, én ennél csudálatosabbat is láttam a fronton — pöдри meg a bajuszát Bekény Mihály, a másik szénégető és hamiskásan titokban ránk nevet.

Imre bácsi hitetlenkedve pislog felé, de azért nem szólna a világért sem, várja, mi lesz ebből.

— Tudjátok, én a tüzéségnél szolgáltam — kezdi a mesét Mihály bácsi. Lassan beszél és minden szót külön hangsúlyoz. — Egyszer nagyon szűkében voltunk az ágyúgolyóknak. Törtük a fejünket, mit csináljunk. Mondom a többieknek: én megkérem az ágyúgolyókat, ha odaát elvégezték a munkájukat, jöjjenek vissza hozzánk. Úgy is lett. Összekomálgattam az ágyúgolyókkal, s ahogy azokat kilőttük, már jöttek is vissza. Egy hétig nem kaptunk municiót, mégse fogyott el soha.

Szuperát Imre nem tudja tovább hallgatni, felpattan:

— Nekem ugyan ne hazudozz!

— Nem hiszed? — kérdi Bekény Mihály nyugodtan. — Pedig úgy igaz ez, mint a te kis fejszéd, amelyiknek elrothadt a nyele, mire a hegyről leért.

Mit mondhat erre Imre bácsi? Legjobb, ha hallgat. Elég, ha mi kuncogunk a sötétben. Hangosan nem akarunk nevetni, mert a Bükk hátfaluban ismert Hány Jánosa biztosan rossznéven venné.

— En érdekesebbet mesélek — mondja a harmadik szénégető. Ő a legfiatalabb, azért is maradt utoljára. — Amit Imre bátyám, meg Mihály bátyám látott, semmi ahhoz képest, amit én láttam tavaly az emődi Állami Gazdaságban.

— Nono, mi volt az? — kérdi egyszerre a két öreg.

— De azután igazat beszélj — teszi még hozzá Bekény Mihály.

— Igaz ez az első szótól az utolsóig. A saját szememmel láttam. Még a múlt nyáron volt, hogy egy olyan gépet hozattak oda a Szovjetunióból, ami egyszerre aratott is, meg csépeelt is. Úgy mondták, kombájn a neve. Két ember igazgatta és annyi búzát levágott egy nap alatt, amivel talán még száz kaszás se bírkózott volna meg. Jártak is csodájára az egész környékből. Nyékládháziak, a májiak, a vattaiak, mind odasereglettek, hogyan dolgozik a gép. Mondták is, hogy bizony nem érdemes annyit vesződni az aratással, amikor a gép, no lám, milyen könnyen levágja.

— Igazuk volt — helyesel Mihály bácsi.

— Igazuk — mondom — azoknak is igazuk van, akik azt tartják, hogy a faszenégető boksáknak is el kell tűnniük a Bükk erdeiből.

— Miért tűnnének el? Faszénre mindég szükség van — ellenkezik az öreg Szuperát Imre.

— Nem is mondom, hogy nincs szükség. Szükség van bizony. Mégpedig nemcsak a háziasszonyoknak, akik vasalót tüzesítenek vele, hanem egy sereg iparban is nélkülözhetetlen. Mégis meg kell szűnni ennek az ősrégi foglalkozásnak. Ötéves tervünk eltünteti a szénégetésnek ezt az elavult, ősi módját. A nagyobb erdőterületek központjában falepároló üzemeket létesítenek. Itt állítják elő majd a faszenet és egyúttal megmentik azokat az értékes vegyitermékeket is, a fakátrányt, a faszeszt, az ecetsavat, amik most a füsttel együtt elszállnak a levegőbe.

— És velünk mi lesz? — kérdi Imre bácsi.

— Maguk továbbra is faszenet fognak előállítani. De nem itt a Bükk-hegységben, boksában, hanem gyártani fogják lent a völgyben, a falepároló üzemben. Ipari munkásokká válnak, akiket este a jól végzett munka után emberséges lakás, vetett ágy vár, nem pedig ilyen széllebélt kalyiba.

A nagy beszélgetésben a hűvös estében melengető tűzről egészen megfeledkeztünk. Csaknem teljesen kialudt. Gábor, a legfiatalabb szénégető, nagy nyaláb gallyat hajít a parázsra. Recsegnek, ropognak az ágak. Előbb csak aprócska lángnyelveket ölt ránk a tűz, azután egyszerre hirtelen a magasba lobbán és messzire bevilágítja a sötét erdőt, ezernyi apró tűzcsillagocskát hajítva égi testvérei felé.

»Állj meg és nézz körül!«

A szénégető-tanyán töltött éjszaka után hajnalban folytatjuk az utat.

A hegyek közé szorított út egyik kanyarulatánál előtűnik a tornyos, sokablakú épület: a Palotaszálló. Nem egyszerre bontakozik ki teljes szépségében: előbb csak egyik, majd másik épületszárnyát mutatja meg a kíváncsiaknak. Végre ott áll előttünk, kíváncsi vándorok előtt, teljes egészében.

Az ország egyik legszebb völgykatlana tárul elénk. Alsóhámor fehérre meszelt kis házacskái és a hatalmas, méltóságteljes szálló egyaránt

magukra vonják a figyelmet. A szűk völgyre meredek falként ereszkednek alá az erdőborította hegyek. Lábaiknál a másfél kilométer hosszú, mester-séges Hámori-tó csillog a napsütésben. A szálló mögött a Szinva vizesése omlik alá zúgva, tajtékozva. Milliós darabra tört habjain a szivárvány színei csillognak. Újra csak az a szó szalad ki a szánkon, amit útunk során már annyiszor ismételtünk:

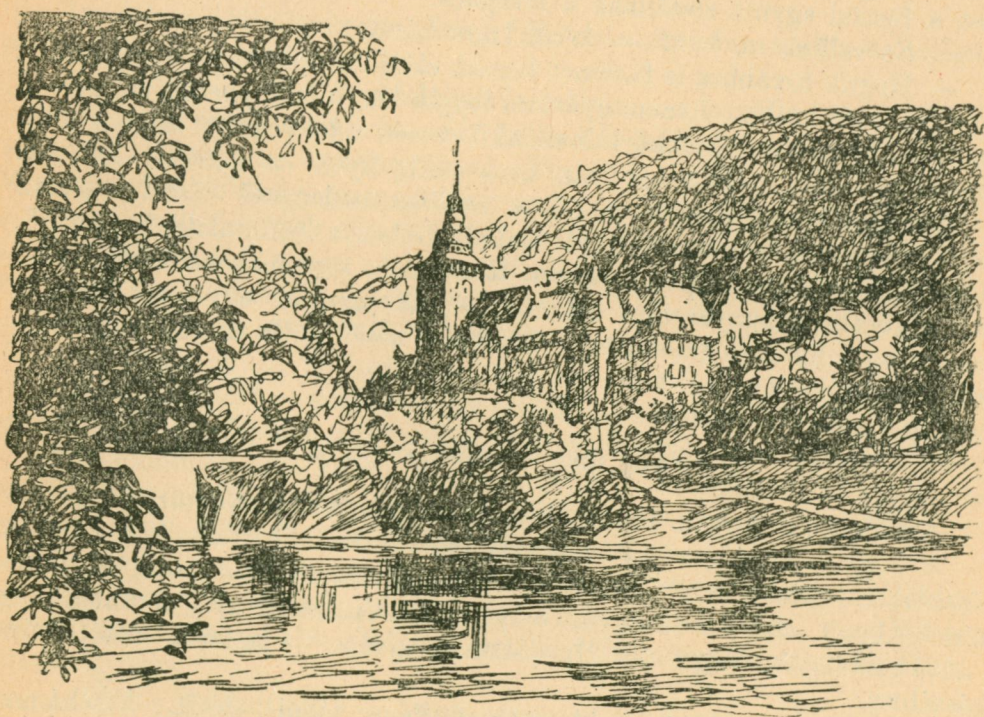
Csodálatos!

Petőfi Sándor is ilyen elragadtatással állhatott itt a völgy bejáratánál több mint száz esztendővel ezelőtt, 1847 júliusában, mert itteni látogatásáról az Utirajzokban így ír:

»Ez ismét szép napja volt életemnek, nagyon szép. A természettel mulattam, az én legkedvesebb barátommal, kinek semmi titka sincs előttem... Az ember itt a Szinva partján azt gondolja, hogy legalább is Helvéciában van. S hogy semmi se hiányozzék, a természet barlangot is helyezett a völgybe, mégpedig csepegő barlangot...«

Petőfi az Anna-barlangot látta, de azóta egy másik cseppkőbarlangot is feltártak itt, ebben a festői völgyben, amelynek szépsége és gazdagsága messze felülmúlja amazt.

Itt a Hámori-völgyben mindent megtalálni, ami szemet-lelket gyönyör-

Lillafüred

ködtet. Magyarország egykori urai jól választottak. amikor mesebeli tündérpalotájuk számára megfelelő környezetet kerestek.

A szálló száz ablakszemével a Hámori-tó zöld vizébe bámul. Tükörképét nézi-e, vagy az örökre letűnt multat kutatja? Aligha hiszem, hogy azokat keresi, akik egy évtizeddel ezelőtt a semmittevés fáradalmait jöttek ide kipihenni, hogy az otthon megúnt dőzsölést, dárídózást itt újabbal váltsák fel a maguk kényelmére és szórakozására épített hatalmas szállóban.

Most ez a szálló is a miénk. Mindnyájunké. Az egész dolgozó magyar népé. Már csak a falakra festett, megkopott címerek sejtetik azt a szellemet, ami ebben az épületben is volt. A kegyelmes és méltóságos urak hangos társaságai helyett munkások ülnek a tágas társalgó kényelmes székeiben. Találkozunk velük az árnyas sétautakon és a meredek hegyi ösvényeken egyaránt. Elvezik a népi demokráciánk adta üdülést, a pihenés nagyszerű lehetőségeit.

A szálló előtt indul a kisvasút, mely Miskolcra viszi az utast.

Miskolc élénk, pezsgő forgalmát nézve, ki gondolna arra, hogy ez a város Gyöngyösnél, Egernél is többet szenvedett. Mohamed pasa 1544-ben felégette, 1679-ben nagy pestisjárvány tizedelte. Néhány évvel később, 1685-ben a labancok, majd 1706-ban Rabutin generális gyújtották fel a várost. 1710—11-ben újra nagy pestisjárvány dühöngött, amely hatezer embert pusztított el. A vörös kakas 1780-ban ismét felröppent Miskolc házaira és több mint ötszáz épületet hamvasztott el. Negyvenhárom évvel később még borzalmasabb tűzvész vonult végig a városon. Közel kétezer ház vált a lángok martalékává. A múlt század végén, 1878-ban, egy nagy bükki felhőszakadás alkalmával árvíz öntötte el a várost, amikor ismét hétszáz ház, csaknem háromszáz ember és sok állat pusztult el.

Mi sem örzi már ezeknek a régi pusztításoknak az emlékeit. A házak újra és újra felépültek, lakóik szaporodtak, gazdagodtak, s ma már hazánk egyik legnagyobb, igen jelentős városa lett.

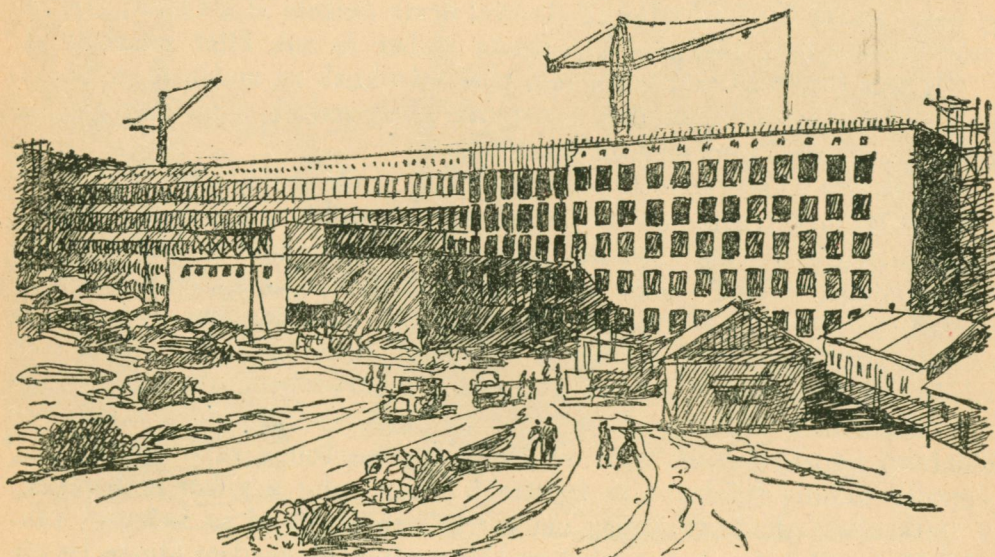
Az évezredekkel ezelőtti korok emlékei, amik azt bizonyítják, hogy ez a vidék, már régen, nagyon régen lakott terület volt, sokkal inkább megmaradtak az utókor számára. A bogárhátként domborodó kis hegyen, az Avason megtalálták a kőkor emberének műhelyét, ahol a könnyen hasadó kovából kezdetleges szerszámait kattintotta. Találtak itt gyönyörűen díszített kőedényeket is, amiket a tudomány, mint bükki kultúrát tart nyilván. Az Avason és a Miskolc környékén feltárt leletek azt bizonyítják, hogy nemcsak a kő, hanem a bronz és vaskorszak idején is laktak itt különböző népek, törzsek, akiknek éppen úgy megvolt a saját kultúrájuk, mégpedig mindig fejlettebb és fejlettebb fokon, mint a kőkor emberének. Az építkezések alkalmával még ma is gyakran fordít ki az ásó régi vas-eszközöket, ezüstpénzeket, amiket az időszámításunk kezdete idején itt élt vashányászatról és fegyverkészítéséről híres kelta néptörzs, a kotinuszok

készítettek. A honfoglalás után a Miskolc-nemzetség telepedett le ezen a vidéken.

Miskolc tehát ősrégi település. Várossá ugyancsak Zsigmond király emelte 1405-ben, de szerencsés fekvése az Alföld és a hegyvidék határán, a környék gazdag természeti kincsei, fa, vas, szén, a céhekbe tömörült iparosok s a bevándorolt görög kereskedők gazdagsága, leleményessége csakhamar felvirágoztatták. Nagyban hozzájárult ehhez a diósgyőri vár közelsége is, amely a XIV. és XV. században élte fénykorát. Nagy Lajos, Erzsébet, Mária, Zsigmond és Mátyás ide jártak pihenni és közben a Bükk rengetegeiben nagy vadászatokat tartottak. Országgraszoló lakomák színhelye volt a vár, és a jókedvű királyi vendégek Miskolcot is kiváltságokban részesítették.

Igy vonul el előttünk Miskolc és az egész környék sokezeréves történelme percek alatt. Gondolataink sorra idézik mindazt, amit valaha olvastunk, tanultunk erről a vidékről. De szemünk elé már a ma, az új Miskolcnak, a jövő korszerű városának képe tárul. A régi szürke házak közül itt is, ott is kiemelkedik egy-egy világos, derűs épületsor, az ötéves tervben épült új munkásházak. Az utcákon végighúzódnak a csatornázás jelei. Amott új villamosínt fektetnek le. Néhány épületen nemrég felszerelt táblák hirdetik, hogy dolgozó népünk tanulmánygyógyifjait új főiskolák várják.

Túl a lankás dombokon, az országoshírű gyógyfürdő, Görömböly-Tapolca szomszédságában épül a miskolci műegyetem, ahol nehéziparunk jövője szakemberei, mérnökei tanulhatnak a legkorszerűbben berendezett előadótermekben, laboratóriumokban. A következő iskolaévben

Épül az új műegyetem Miskolcon

már teljesen felépült, parkosított egyetemi városrész fogadja majd a diákokat.

»Állj meg! Nézz körül és lásd, hogyan építünk az ötéves terv keretében!«

Ez a szöveg olvasható az építkezés bejáratánál. Aki arra jár és elolvassa, nyilván elcsodálkozik. Vannak még hazánkban olyanok, akiknek nem ötlük szemükbe ez az országosméretű építkezés? Vannak, akiket még táblával kell figyelmeztetni ötéves tervünk egy-egy nagyszerű alkotására? Lehetséges, hogy akadnak. De azoknak ez a tábla vajmi keveset használ. Azok úgyszólván szemmel járnak. Azok dolgozó népünk ellenségei.

A város másik végén, a Diósgyőri Vasgyár tucatnyi kéménye csak úgy ontja a füstöt. Mivé fejlődtek a kelták kezdetleges vasolvasztói, a Bükk-hegység hámorai! Gondolt-e erre a würzburgi születésű, jómódú és vállalkozószellemű egri lakatosmester, Fazola Henrik, aki 1765-ben a közeli Tapolcsány upponyi és nekézsényi vasércet értékesítése céljából a Garadna és a Szinva völgyében létesített kis hámorokkal megvetette a mai hatalmas, sokezer munkást foglalkoztató gyár alapjait. Aligha voltak ilyen merész álmai.

Távolabb a diósgyőri vár négy tornya dacol az idővel. Az omladozó falak, az örökre letűnt multat idézik. A kémények füstje áttetsző, szürke fátyolt von elé, mintha arra akarna figyelmeztetni bennünket, hogy ne csak a multat nézzük, hanem fordítsuk tekintetünket a jövő felé is.

Új kohó épült Diósgyőrött

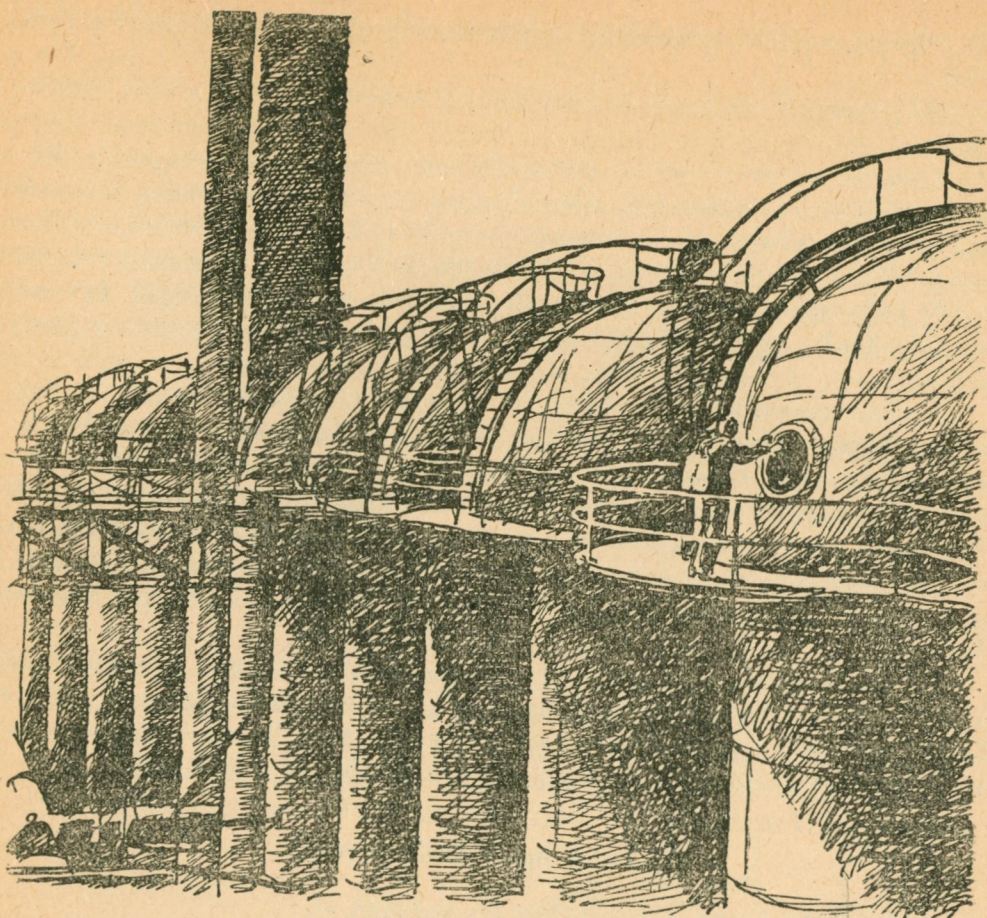
Diósgyőrbe éppen a legjobbkor látogattunk el.

— Szerencsések van — mondja már az első percben a vezetőnk. Eppen most építik újjá az egyik kohót. Micsoda munka megy ott!

Síneken, lerakott épületárványokon bukdácsolunk át. Meszesgödöröket, ócskavas-hegyeket kerülgetünk, téglarakásokon mászunk keresztül, vasúti kocsik között bújkálunk. Új kémények, új vagy féligkész épületek magasodnak előttünk, itt is, ott is. Épül, terjeszkedik a gyár. Nyüzsgés, mozgás mindenütt. Mozdony fütyönt, zúgva, sípolva valahonnan fehér gőz tör a magasba, az egyik épületből gépek zaja hallatszik. Szinte szédül az ember, ha egy-egy pillanatra megáll.

Vörös, rozsdaszerű por száll a levegőben. Belepi az utakat, az emberek ruháját, s ahogy lépkedünk, lábunk körül kis, vörhenyes porfelhőcskék lebegnek.

»Ercelőkészítő mű. Épült a hároméves terv keretében« — olvassuk egy hatalmas téglapalota homlokzatán. A hangszórókból hangos zeneszó röppen felénk. Az épületek közül egyszer csak előbukkan a kohó magas felvonótornya.

Diósgyőri kohómű

Kívül-belül egyszerre öt szinten dolgoznak a kohón. Pásztor Imre, a Népköztársasági Erdemérem ezüst fokozatával kitüntetett kőműves, a kohó aljában rakja a tűzálló téglákat. Néhány méterrel a feje fölött vastag deszkaállványzat. Ott a hegesztők dolgoznak. Hegesztőpisztolyuk kékeslila lángja messzire világít. Az égő vaspár, mint megannyi parányi csillagocskák, szikrázva hull a mélybe. Még feljebb a lakatosok, a mázolók és a szerelők dolgoznak. Közel félezer ember harcol munkájával itt egyszerre, hogy a kitűzött határidő előtt elvégezhessek és büszkén jelenthessék a Pártnak, Népköztársaságunk kormányának, az egész magyar népnek: becsülettel megálltuk helyünket és a ránbízott feladatot határidő előtt elvégeztük.

Szól a zene és egybevegyül az építő munka zajával. Láncfalpas szovjet

emelődaru dübörög el mellettünk, oldalára valaki, nyilván a gép kezelője, felírta nevét is: Iván.

»Segéd munkások! Vegyetek példát a két Petrovics-testvérről! 23-án éjszaka 167 százalékot teljesítettek. Ilyen fiatalokkal fel tudjuk építeni a szocializmust!«

Szenczi Tamás, az építés vezetője, egészen fiatal ember. Pártonkívüli, de éppen úgy harcol a kohó határidő előtti felépítéséért, a többtermelésért, a szocialista holnapért, akárcsak Gede István, a párttitkár. Ezen a téren aligha lehetne közöttük különbséget tenni. Egy a célja és egy az érdeke mindkettőnek.

Szenczi az asztalra terített milliméter-papírra rajzolt terv fölé hajolva beszél:

— A szokásos hat-hét nap helyett öt és fél óra alatt hűtöttük le a kohót. Utána 30—40 tonna vastapadványt kellett eltávolítani. Ez meg lehetőséget adott, de hogy ne fecsérjünk hiába az időt, védőáallványzatot húztunk a robbantás fölé és máris megkezdtük a munkát. A nehezén túl vagyunk, Most már biztos, hogy idejében elkészülünk!

Gede István, a nagyolvasztó párttitkára éppen ebédel, amikor benyitunk hozzá. Sovány, mozgékony ember, szemei kissé vörösek, kialvatlanok. Most, hogy a kohó épül, biztosan napokig haza se megy, csak itt a sarokba állított, rögtönzött fekhelyen pihen néhány órát. Amikor kérdezzük, mosolyogva bólint, hogy bizony így van. A tányérban már meghűlt a leves, de még mindig alig hiányzik belőle egy-két kanállal. Hol a telefon csöng, hol valami panasszal jönnek, s Gede Istvánnak minden, ami a kohó építésével összefügg, előbbrevaló most, mint ő maga. Észre se veszi, hogy az éjjel is csak három órát aludt és hogy ma még nem evett. Egy dologra gondol szüntelen, nehogy akár egy percre is megálljon valahol a kohón a munka.

— Győzni fognak! — mondom kísérőnknek, amikor kifelé megyünk a hatalmas gyártelepről. A diósgyőri gyár nemcsak nagyszerű acélt termel, de nagyszerű embereket is teremt.

A Sajó völgyében megmozdult a föld

— Nézze, a Sajó-völgyében megmozdult a föld! — mondja mellettem a vonatablakból kihajolva egy férfi.

Valóban, mozog a föld itt a Sajó völgyében. De nem pusztító földrengés mozgatja, hanem az exkavátorok, földgyaluk. Ezernyi szorgalmas munkáskéz ássa fel, simítja egyenesre a lankás domboldalakat Miskolctól Ózdig, mindenütt. Gyárakat, erőműveket, lakóházakat varázsolnak elő a kis falvak szomszédságában. Néhány év múlva a kis falvakra sem ismerünk majd rá, városokká nőnek.

Száz esztendő alatt se változott itt annyit a táj, mint most, egyetlen év alatt. Új utak hasítják át a zöldelő földeket, a frissen emelt vasúti töl-

tésen fényes sínek futnak a most épülő új gyártelepek felé. Villany és telefonvezetékek sűrű hálózata feszül a levegőben, mintha egy óriási citra húrjai lennének.

A domboldalon fák, vadvirágos mezők, illatos kaszálók, fejkendős kapáló parasztasszonyok, szőkülő gabonaföldek tűnnek elénk egy-egy pillanatra a vonatablakból kinézve.

Kettős arca van erre a tájnak. Nyikorgó parasztszekerek és építőanyaggal megrakott, felvirágzott teherautók váltogatják egymást.

Kazincbarcikán is ez a kép fogad bennünket. A domboldalt jókora területen, még az elmúlt esztendőben egyenesre gyalulták. Sima lett, akár az asztallap. Egy utcásor, nyolc háromemeletes ház már ott áll készen, a vasútállomás közelében. Valamivel távolabb, az erdő szélén nemrég kezdték meg az új nitrogénmű építését. A gyárépület vasbeton falai már embermagasságnyira nőttek ki a földből.

Az I-es épületet a kőművestanulók építették fel. Már a legtetijén járnak a falaknak. Csengő, vidám daluk háromemelet magasságból száll végig a Sajó völgyén.

A falak mellett mindenütt Makszimenko-állványok magasodnak. Nőnek is a falak óráról órára. Szemlátomást nő, magasodik, épül az új város, akárha mesebeli csodatevő tündérek vagy manók raknák a téglákat.

Kellenek is ide manók, tündérek! Különb munkát végeznek az építőbrigádok. Erről tanúskodik a brigád-verseny tábla is, ahol szép sorjában így sorakoznak egymás alá a nevek: »Fodor Mihály 231%, Fimerzán Gyula 206%, Kaszás István 195%, Gödér Sándor 190%. Még vagy húsz név következik. Mind jóval túl a száz százalékon. Az építkezés büszkesége Rác Barnabás brigádja, amely 303 százalékot ért el.

Kazincbarcika kis parasztházai alig néhány kőhajításnyira vannak az építkezéstől. Az aprócska ablakszemek hunyorogva néznek fel az épülő falakra. Az utcákon portölcsért kavár a szél és a legelőről hazatérő tehének elnyújtott bögése veri fel a falu csendjét. A vasúti síneken hosszú, megrakott szerelvényt tolatnak. A vagonokban versenyben készült, jól kiégetett téglákat és rúdvasat szállítanak.

Kazincbarcika ma mezőgazdasági község. Néhány év múlva ipari város lesz.

Az újjászületett Ózdon

Ózd kéményei messze látszanak. De az egyenletes döbörgést, Ózd szívverését csak akkor halljuk, amikor leszállunk a vonatról.

Több mint kétszáz évvel ezelőtt öntötték itt az első vasat. A kis völgy, amelyben a hatalmas vasüzem szomszédságában a gyárvároska felépült, az ózdi munkások tízezreinek volt bölcsője és koporsója a hosszú évtizedek alatt.

— Születtünk, dolgoztunk, meghaltunk a Rima bárók jólétéért — mondta egy öreg megrokkant munkás.

Valóban így volt. A gyár urai azt tartották, az a legnagyobb kitüntetés ha az apja után, amikor az kiöregedett, meghalt, a gyerek áll a helyére. Legtöbbször így is történt. Alig-alig akadt kivétel. Az ózdi gyerekek elvégezve a hat vagy nyolc elemi, kifutónak mentek a gyárba. Később segédmunkások lettek és csak amikor már így ledolgoztak egy-két évet, akkor lehettek — ahogy abban az időben nevezték őket — inasok.

Iskolába járni? Tovább tanulni? A soha el nem érhető álmok közé tartozott. Ózd lakóinak száma elérte a harmincezet, de a felszabadulásig még csak egy polgárij a sem volt. Annak, aki nem elégedett meg az elemivel, naponként Putnokra kellett utaznia. De a munkások gyermekei nem igen jutottak el Putnokig. És ha valamiképpen mégis tanult, csak magának ártott. Még munkásnak se szívesen vették fel a gyárba. Így zárták el a munkások fiait, lányait a továbbtanulás lehetőségétől.

A felszabadulás ezen a téren is gyökeres változást hozott az ózdiaknak. Már 1945-ben polgárij a, egy évvel később pedig gimnáziuma volt a városnak. Sorra nyíltak meg a kohászati, a gépészeti, a villamossági, a bányász és a többi szakiskolák. Munkásfiataljainkat várja az új Műszaki Főiskola is.

Ózd újjászületett. A gyárfalakon belül és kívül lüktet az élet.

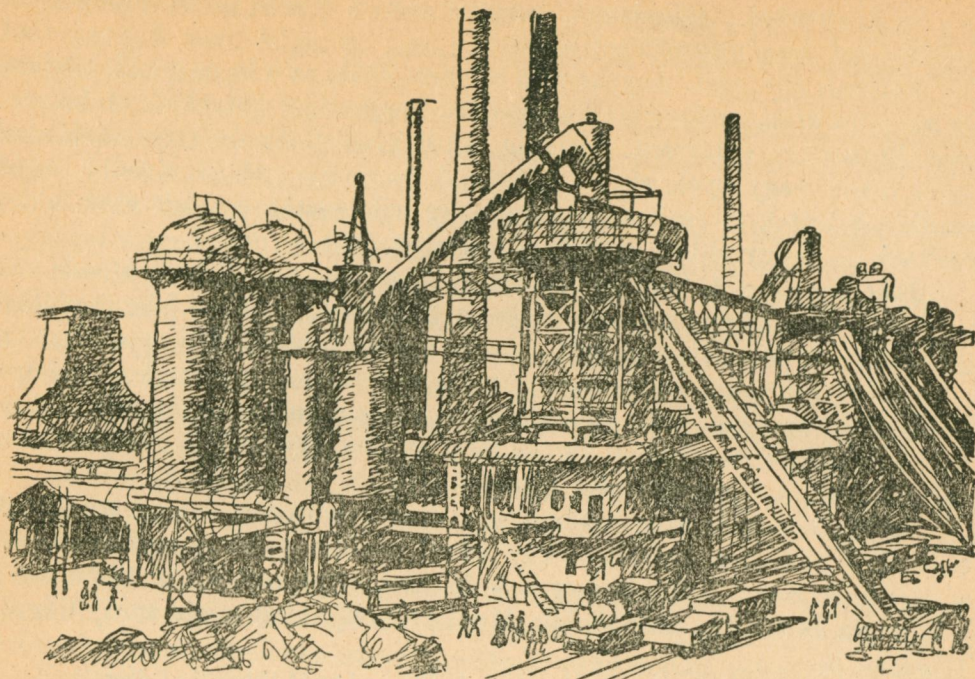
A gyermekjátszóterén, az akvárium körül nevető szemű csöppségek játszanak. Várat építenek, hintáznak. Az egyik odatotyog az akváriumhoz. Orrocskáját az üveglaphoz nyomja, úgy nézi, bámulja a színes tengeri halakat. Micsoda csodálatos világ — tükröződik tágranyílt szemecskéjében.

Ezért a csodálatos világért, a gyermekek boldog kacagásáért, békés életünkért dolgoznak a gépek és a kohók mellett az ózdi gyár munkásai. És hogy jól dolgoznak, azt a gyár irodájában bejegyzett néhány adat is bizonyítja. 1949 márciusában mindössze 132 egyéni versenyző volt. Novemberre ez a szám 3362-re emelkedett. Egy hónappal később a sztálini műszakban már 5312 dolgozó kiváló versenyeredménye hirdette az ózdiak nagyszerű munkalendületét. Az 1951-es május elseje méltó megünneplésére már 7100-ra emelkedett az egyéni versenyben dolgozó munkások száma, hogy a hároméves terv után már ötéves tervünket is határidő előtt befejezhessük.

A nagyolvasztó adagoló szintjéről nézzük a gyárat, a várost, a környező hegyeket és hallgatjuk Ózd szívverését. Soha ilyen egészségesen nem dobozott, igaz, még soha nem is álltak ilyen munkások a gépek előtt.

Alattunk megrakott csillék sorakoznak, a daru cipeli soktonnás terhét, a kohó csapolónyílásánál hatalmas üst várja a folyékony acélt. Gőz és füst száll a magasba, nehéz fojtó kényszag terjed a levegőben. A Martin kéményei, akár a katonák, feszes vigyázzban állnak egymás mellett.

Kívül a gyárfalon kis, vörösnyakkendős úttörő csapatok járnak az utcá-

Az ózdi kohó

kat. Hol itt, hol ott nyitnak be egy-egy ház kapuján. Még a szomszédos falvakba is ellátogatnak. Viszik a hírt a termelés legújabb eredményeiről, hogy ez vagy az a munkás ma sztahanovista lett.

Mire beesteledik és a versenyben élenjáró munkások hazamennek, hogy elújságolják eredményeiket, addigra úgy szétröppen a hír, akár egy galambcsapat, amit hirtelen megriasztottak. Asszony, gyerek, szomszédok fogadják, ölelgetik. A vidámság nem fér meg a lakás falai között, kihömpölyög az udvarra, az utcára és ott ünneplik, éljenzik a munka új hőjét.

A világ legnagyobb cseppkőbarlangja

Sok-sokezer esztendővel ezelőtt, mielőtt még a mai ember őse megjelent a földön, kezdte meg romboló, építő munkáját a víz az Aggtelek mögött emelkedő karszt-vidéken. A barlangot kivájó víz mélyebben fekvő repedésekbe vágta le magát, földalatti folyó vágta, rombolta az alvilági sziklákat. A barlang később geológiai változások miatt fokozatosan kiszáradt és a földalatti folyosókban, hatalmas üregekben megkezdődött a mészkő lerakódása, a cseppkőképződés.

Hogyan született a cseppkő? Az esővíz keresztülhatol a mészkőhegy tömegén s amíg a felszíntől a barlang mennyezetéig ér, feloldja a mészkövet. Az átszivárgó víz cseppekben hull a talajra. De mielőtt lecseppenne, a mészkő egy része a mennyezeten lerakódik. Kis csap, majd oszlop, függőkád-sztalakit képződik így az évezredek folyamán. A leeső vízcsepp még visz magával egy parányi mészkövet, amelynek lerakódásából alulról felfelé épülő cseppkőoszlop képződik, az állókő-sztalagmit. A kettő összenövéséből keletkezik az oszlop-sztalagnát.

Mennyi időre van szükség, amíg egy-egy ilyen cseppkőoszlop megszületik? Hány tízezer év kellett ahhoz, amíg a világ legnagyobb cseppkőképződménye, a 24 méteres aggteleki »Csillagvizsgáló« létrejött? Senki nem tud erre pontos választ adni. Kossuth Lajos is feltette ezt a kérdést, amikor 1828-ban a barlangban járt és órával a kezében számolta a mennyezetről aláhulló cseppeket. Kossuth egy helyen meg is emlékezik erről a látogatásáról. »Elevenen megmaradt emlékezetemben az ámulat, a gondolat felett — írja —, hogy mi temérdek időnek tanúi állnak szemem előtt a szeszélyes alakú stalagmit tömbökben.«

Ha valamelyest is fogalmat akarunk alkotni arról, milyen végtelen sok idő szükséges ahhoz, hogy egy-egy cseppkőoszlopot létrehozzon a természet, gondoljunk arra, hogy mintegy 40 000 liter vízre van szükség egy gramm mészkő feloldásához. A vízcseppekből mérhetetlen kis mennyiségben válik ki az oldott mészkő s az évezredekig tartó állandó, egyenletes folyamat hozza létre a természet csodálatos alkotásait, a hatalmas cseppkőóriásokat.

Kísérletképpen elhallgatok, hátha alszanak már a többiek és én csupán a ciripelő tücsököknek mesélek. Néhány pillanatnyi csönd után felkönyököl az egyik fiú:

— Tovább nem mondom?

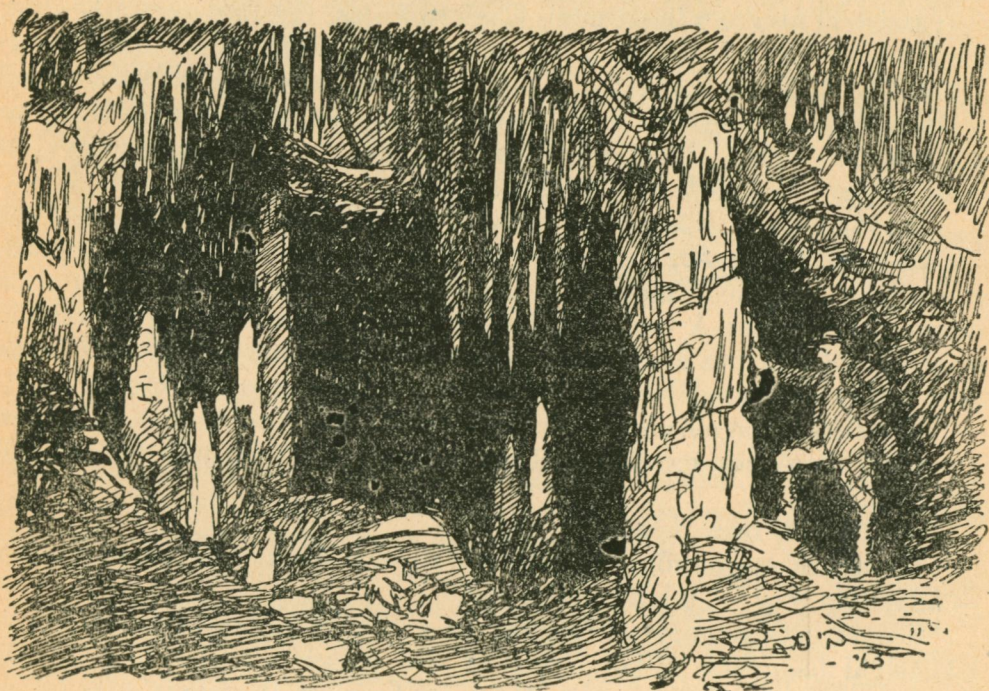
Egyszerre megmozdul valamennyi. Érdekli őket, mert ébren vannak — állapítom meg —, tehát mesélni kell.

Semmi kétség, hogy az ősember az aggteleki barlangot is ismerte és lakóhelyül használta. Mikor lépett az első ember a barlangba? Persze ezt ma már nehéz lenne megállapítani. De hogy itt élt, lakott, arra bőven van bizonyíték. A barlang elülső szakaszait már a kőkori barlanglakó is ismerte. Számos kultúrmaradványait, kőből és csontból csiszolt szerszámainak találták meg a feltárásnál. Bizonyos, hogy a későbbi korok embere is felfelkereste a barlangot. Így a bronzkorszak ősembere is itt talált menedéket. A tatárdúlás idején pedig egész falvak lakossága húzódott le a barlangba lovastól, szekerstől. A barlang mélyébe azonban nem hatolt be se ember, se állat. Nem is igen hatolhatott, mert a boltozatról alázuhant sziklák, kőtörmelékek, a földalatti folyó hordalékai zárták el az útját.

Az első messzebb merészkedő ember Vass Imre gömörmezei »földmérő« volt. Ő fedezte fel több mint egy évszázaddal ezelőtt a barlang legnagyobb részét. Veszedelmes vállalkozás volt ez abban az időben. A barlang-

ról szóló könyvében meg is említette ezt: »Egy kőnek csak billenése, egy kis csuszamodás a magas kővek lapján és örökre koldus, avagy, aki kővek közzé zúzatva, halva maradhatna az ember. Reszked ott a legbátrabb is, mert sok helyt feltekintvén, indulófélben levő hegyet lát maga felett.«

Ma már kényelmes sétatutak vannak a barlangban és a kutatók áldozatkész munkája nyomán a látogatók nemcsak a hatalmas termekben, a sokszínben pompázó különböző alakú cseppkőképződményekben gyönyörködhetnek, hanem eredeti környezetben láthatják a barlang állat- és növényvilágának nevezetesebb tagjait is.

»Terem« az aggteleki cseppkőbarlangban

Meredeken letörő sziklafal áll előttünk. Aljában ráccsal elzárt kis nyílás, a barlang bejárata. A sziklafal előtt kényelmes turistaszálló. A háború alatt teljesen tönkrement, most újjáépítve várja a látogatókat. A ház előtti asztalon vendégkönyv. Lapozgatjuk. Száz és száz név, száz és száz város, falu sorakozik benne egymásután. Évenként közel félszáz ezernyi ember látogatja meg a barlangot.

Petőfi Sándor nevével is találkozunk. Igaz, nem az emlékkönyvben,

hanem a barlangbejárat sziklafalánál egy márványlapba vésve. Országot bejáró vándorlásai közben, 1845 májusában ide is eljutott. De nem ő volt az első költő, akit érdekelték a föld mélyében rejtőző cseppkőcsodák. Csokonai Vitéz Mihály jóval előtte, 1841 nyarán járt itt és édesanyjához írt hosszabb levelében elragadtatással beszélt élményeiről.

Erthető izgalommal és áhítattal teszi meg kis csoportunk az első lépéseket. Végre itt vannak, mélyen a föld alatt és előttük állnak cseppkőország fiai, zeg-zugos labirintusai. A vezető köré csoportosulva, időnként meg-megállva hatolunk mindig beljebb, a hegy belsejébe. Reflektorok világítják meg az utunkat. De túl a fénykörön bizonytalan sötétségbe vész el az óriás terem, melynek boltozata úgy magasodik fölénk, mint egy hatalmas kupola.

Mint egy óriási képeskönyv, olyan ez a barlang. Minden tíz lépésnél újabb és újabb oldalakban gyönyörködhetünk. Kitarul előttünk a mesék kőbe merevedett csodavilága. Óriások görgette sziklák, cseppkővé változott állatok, a szivárvány különböző színeiben pompázó oszlopok, a magasról aláereszkedő mészkő-csipkefüggönyök keltik fel érdeklődésünket lépésről-lépésre.

Igazi mesebarlang ez. A közlekedés kicsit nehézkes még, pedig tervbe vették, hogy kisvasutat vezetnek be ide is. Földalatti csónakázó tó már van. Alumínium motorcsónak cikázik a vizen, körülötte vakrások úszkálnak, a barlang apró nevezetességei.

Az egyik teremben sárga, rózsaszín és halványkékben játszó cseppkővek ragyognak. Mi az oka, hogy az egyik ilyen színű, a másik olyan? Eddig a szakkönyvek úgy magyarázták, hogy a cseppkővek színeződését kizárólag ásványi okokra vezethetjük vissza. Csak 1950-ben derítette ki a barlang igazgatója, hogy a cseppkőveken látható sok színkeverék közül csak a vörös és a fehér szín ásványi eredetű, a fekete, kék, zöld és ezek árnyalatait különböző szintképző baktériumok okozzák. Ezek a kormos lerakódások a kipusztult baktériumtenyészetek maradványai.

Az egyik mennyezetről két fácán lóg lefelé, csodás színű kőtollazattal, kinyújtott, megmerevedett lábakkal, mintha az alvilág vadásza akasztotta volna barlangi vadászlakának mestergerendájára. Amott »Mózes oltára« emelkedik s nem messze tőle a bibliai özvegyasszony felejtette ott olajos korsóját az út mellett. A bejáratától nem messze hatalmas teknősbéka lustálkodik, majd egy ülő kömedvét láthatunk és egy púpostevét, amint elfeküdve az út mellett, mozdulatlanul, jámbor nyugalommal várja a gazdáját évezredek óta, hogy hátára vegye és elvigye ismeretlen földalatti sivatagokba. Megcsodáljuk a Feketeterem és a Hangversenyterem csodálatos oszlopait, a Csiszolt-oszlopot és a csodálatos színkeveréket mutató Színes-oszlopot. Apró hidakon megyünk át. Alattunk a táncterem betonpadlós üvegében lobbannak fel a reflektorok. A látnivalók itt már mások, mint eddig. Előttünk zajtalanul folyik a kiszélesedő Styx kristály-

tiszta vize, ami csodálatos színekben tükrözi vissza a falak képződményeit. Balra áll a pompás magyarázó szöveggel ellátott akváriumsorozat. Ezekben láthatjuk a barlang állat- és növényvilágának nevezetesebb tagjait. Innét kezdődik a csaknem félkilométer hosszú barlangtó.

Igy érünk a sok szépségtől szinte megrészegülve a Purgatóriumba és a Paradicsomba, az aggteleki cseppkőbarlang legszebb termébe. Itt pazar és mesteri kézzel, igazán csodákat alkotott a természet. A színek és formák meglepő sokasága omlik elénk, tör a magasba, mintha kiáltanák: csodálatok! És mi nem is tudunk mást csinálni, mint csodálni az apró kis kövecskéket és hatalmas sziklákat, amit utánozhatatlan művészettel rakott egymásra a természet, hosszú évezredek alatt.

Órák óta járjuk a barlang útjait. Amikor ismét kijutunk a felszínre, elragadtatással mondogatjuk valamennyien: csodálatos mesebarlang.

Még egy pillantás a Bükkre

Meddig tartott, amíg a Mátra vagy a Bükk egy-egy csúcsára feljutotunk? Közel fél napig. És no lám, most ez az ezüstszárnú gép alighogy elrugaszkodott a földtől, máris legalább 800 méter magasban száll, neki egyenesen a hegynek. De még tovább emelkedik. Néhány perc múlva Miskolc már csak tenyérnyi tarka foltnak látszik alattunk. Vöröscseréptetős házaival kivirít az erdő és a bevetett szántóföldek zöldjéből.

Szemünk előtt összefolynak az apró gyufáskatulya házak. Diósgyőrt is csak egy kis felhő jelzi a hegy lábánál. Még egy perc és végkép eltűnik a város. A Bükk évszázados fái, égbetörő sziklái fölött járunk. Innen a magasból nézve, hogy eltörpülnek ezek a büszke hegyóriások. Különös optikai csalódás: csaknem sík a vidék. Eppen hogy csak valamicskét gyűrődik a föld, pedig azok az enyhe domboknak látszó púpok a föld hátán 8—900 méteres hegygerincek.

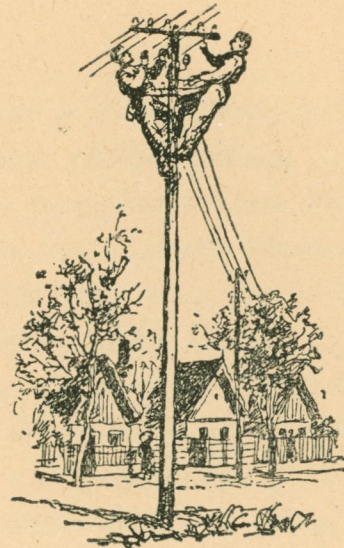
Igy futja be tekintetem a repülőgép ablakából két hét helyett egy óra alatt túránk egész útvonalát. Falvak, városok suhannak el alattunk, nem tudjuk pontosan, csak sejtjük, hogy merre járunk. Egyik falu innen a magasból alig különbözik a másiktól. De azért változatos a vidék. Itt gyárkémény füstöl, amott egy nagy építkezést látni. Távolabb frissen emelt töltések, vasúti síneket szerelnek. Itt is, ott is apró, mozgó pontok, emberek százai-ezrei dolgoznak. Utána percekig újra csak zöld vetéseket látunk, majd ismét lakott terület fölé érünk.

Hirtelen eltűnik előlünk minden. Fehér felhők között fúrja előre magát a gép. Néhány percig semmit sem látunk, majd hirtelen újra szétszakadnak a felhők és ismét ott látjuk magunk alatt drága hazánk földjét, szántóföldeket, falvakat, erdős hegyeket, termő rónaságot és mint vékony ezüst cérnaszálat, egy patakot.

Nézem a magasból hazám földjét, mindennél jobban szeretett szülő-

földemet s közben egy dal jut eszembe. Halkan dúdolni kezdem. Dallama egybeolvad a repülőgép motorjának zúgásával.

*Drága föld, szülőhazámnak földje,
Drágakőnél drágább kincset ad
Nincs a földön gazdagabb, szebb ország,
Minden ember érzi, hogy szabad.*

TARTALOM

<i>Bevezetés</i>	5
Utazás a multból a jövőbe (<i>Hegedüs Géza</i>)	9
A mi Budapestünk (<i>Földes Mihály</i>)	43
A magyar ezüst nyomában (<i>Teknős Péter</i>)	74
Széles a Balaton vize (<i>Lestyán Sándor</i>)	99
Ahol az ezerszínű kincs terem (<i>Enczi Endre</i>)	131
Az ágasbúza hazája (<i>Urbán Ernő</i>)	165
A Dráván innen lüktet az élet (<i>Füsi József</i>)	193
Aranykalással ékes rónaság... (<i>Dobozi Imre</i>) ..	210
Kincseskaputól a szegedi kombinátig (<i>Soltész István</i>)	259
Hortobágyon kivirult az ibolya (<i>Komjáthy István</i>)	283
Más az élet a homokon (<i>Koroda Miklós</i>)	317
Vas és acél országa leszünk (<i>László Gyula</i>)	348

UTAZÁS AZ ÚJ MAGYARORSZÁGON

IFJUSÁGI KÖNYVKIADÓ